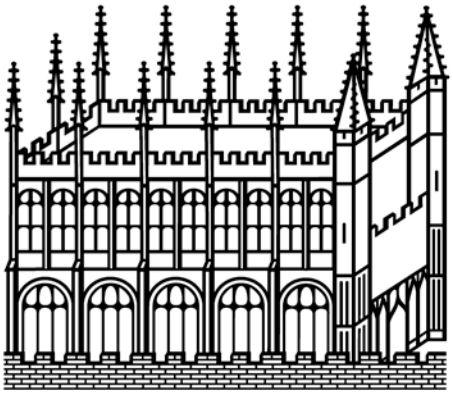

Bodleian Libraries

UNIVERSITY OF OXFORD

This book is part of the collection held by the Bodleian Libraries and scanned by Google, Inc. for the Google Books Library Project.

For more information see:

http://www.bodleian.ox.ac.uk/dbooks

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 2.0 UK: England & Wales (CC BY-NC-SA 2.0) licence.

اُردو مین مسجع لکھا ہے۔

بستان حکمت ترجمہ انوار سہیلی کا مشہور مولفہ منشی گوکل چند ایجاد رنگین۔ یہ کتاب مجموعہ حکایات دلنشین بطور پند ہے۔

قصہ سیاہ پوش مطبوعہ مطبع اسدی۔

قصہ قاضی جونپور۔ دل لگی کا قصہ ہے مقابلہ عقل و حمق کا۔

فسانۂ معقول۔ مصنفہ مولوی سید غلام حیدر خانصاحب بہادر۔

آئینۂ عقول یعنے قصہ قاسم و ہاشم و روح افزا زوجہ و فرزند خلیفۂ بغداد مصنفہ سید غلام حیدر خانصاحب بہادر۔

طلسم حیرت جواب فسانہ عجائب نہایت عمدہ نثر ہی جادو تسخیر از نواب محمد حیدر علیخان بہادر کاغذ سفید

ایضاً۔ حنائی۔

نورتن۔ فسانہ مشہور تصنیف محمد بخش صاحب مجوز

قصہ اگر گل۔ مشہور فسانہ ہے۔

سیر مقبول۔ تصنیف مولوی غلام حیدر خان صاحب اسسٹنٹ اودھ۔

قصہ گوپی چند بھرتھری مشہور قصہ ہے۔

قصہ حجمہ بادشاہ۔ مشہور قصہ۔

جوگن نامہ تصنیف میان بالن صاحب اکبر آبادی

قصہ مقتول جانا معروف باسم تاریخی فسانۂ غم آمو

الف لیلہ نظم۔ پہلی جلد تصنیف مرزا اصغر علی خان نسیم دہلوی ہے اور دوسری اور تیسری جلد منشی طفیل علی شایان کی تصنیف اور چوتھی شادی لال حسن کی ہر ایک کا رنگ مضمون علیحدہ

پدماوت بھاکھا از تصنیف شاہ ملک محمد جائسی

پدماوت بھاکھا مترجم۔ بہ ترجمہ منشی احمد علی مرحوم مطبوعہ مطبع شعلۂ طور کانپور۔

پدماوت مولوی قاسم علی صاحب بدایونی نے بھاکھا کی پدماوت کو شعر بشعر دوہرہ بدوہرہ نظم فرمایا ہے

پدماوت نظم مشہور تصنیف عزت و عشرت۔

گلزار نسیم۔ دیا شنکر نسیم لکھنوی کی تصنیف سے یادگار رہے ہے۔

فسانۂ عجائب منظوم۔

نکدمن۔ راجہ نل اور دمن کا قصہ منظوم۔

ہدیۂ انتظار منظوم از مولوی ممتاز علی سندیلوی۔

مجموعہ چوہے نامہ الٰہی نامہ مشہور قصہ با تصویر۔

مثنوی میر حسن۔ مشہور ہے۔

زلیخا اُردو تصنیف متخلص بہ فگار سے مشہور ہے۔

شیرین خسرو نظم۔ با تصویر تصنیف منشی گوبند شاد صاحب فضا۔

بخارہ نامہ۔ تصنیفات نظیر سے۔

سراپای پیری۔ از منشی ناصر علی بلگرامی۔

لیلے مجنون اُردو۔ تصنیف میر قدرت مرحوم ہوس تخلص۔

بہار دانش منظوم۔ تصنیف طپش

قصہ سیاہی زادہ۔ با تصویر۔

قصہ سوداگر بچہ۔ المعروف بہ بحر دانش ایک سوداگر بچہ کا قصہ ہے۔

شاہنامہ اردو نظم تصنیف منشی مولچند۔

قصہ سوداگر بچہ

سنگھاسن بتیسی۔ نظم رنگین لال حمین۔

طلسم شایان یعنے داستان امیر حمزہ منظوم۔

قصہ گناہ روم۔ منظوم مشہور قصہ۔

قصہ شاہ روم۔ منظوم مطبوعہ مطبع علوی

قصہ باہی گیر منظوم۔

قصہ شیخ منصور منظوم۔

مثنوی ابر کرم فسانہ دلچسپ۔

مجموعۂ قاصد نامہ۔ ہفت کتاب۔

بکٹ کہانی تصنیف مولوی آلہی بخش بطور بارہ ماسہ

فخر ہمت۔ تصنیف منشی جے گوپال متخلص تاثیر مطبوعہ مطبع ثمر ہند۔

سے یہ ایک کتاب ہے۔
مثنوی بہشت امیر خسرو نادر مثنوی از تصنیفات حضرت امیر خسرو مشہور لطافت مین بیدل ثانی ہے
لیلیٰ مجنون نظامی تصنیف مولانا نظامی گنجوی رح
خسرو شیرین نظامی گنجوی مشہور ہے۔
ہفت پیکر نظامی۔
شیرین خسرو واصفی از نواب آصف جاہ۔
مثنوی نیرنگ عشق معروف بمثنوی غمیت
مثنوی نشتر عشق تصنیف مولوی محمد مقیم سہارنپوری
مثنوی قضا و قدر تصنیف میر علی رضا متخلص بہ تجلی
نالۂ منظور۔ تصنیف سید منظور احمد صاحب۔

شکرستان خیال و خوان نعمت۔
یہ دو کتابین نوادرات سے ہین۔
مثنوی زلالی از ملا زلالی شاعر مشہور اوستاد سخنوران
قصائد عرفی۔ محشی کتاب درسی ہے۔
ایضاً۔ مطبوعہ مطبع کانپور بغیر ٹیل۔
ساقی نامۂ ظہوری۔ مشہور کتاب۔
گلستان السعدین۔ از تصنیف حضرت امیر خسرو دہلوی۔
قصائد بدر چاچ۔ مع رسالہ فرہنگ لغات۔
مثنوی ولی رام عرف چشمۂ عرفان تصنیف ولی رام عارف
مثنوی زاد المسافرین فارسی تصنیف ملا حسین واعظ

کتب قصہ جات نثر و نظم اُردو

الف لیلہ نثر۔ مرتبۂ منشی طوطا رام شائیان جسمین ایک ہزار ایک رات ہے۔
سروش سخن۔ بجواب فسانۂ عجائب از سید فخر الدین حسین مودودی
باغ و بہار۔ معرو فسانہ چار درویش تصنیف میر امن دہلوی مرحوم۔
فسانۂ عجائب نثر از مرزا رجب بیگ سرور با تصویر
فسانۂ عجائب نثر۔ با تصویر کاغذ عمدہ۔
فسانۂ عجائب نثر بغیر تصویر کاغذ فاختہ۔
مجموعہ قصص۔ سودا گر بچہ۔ دو قصہ ماہی گیر وغیرہ پانچ قصہ۔
طلسم فصاحت۔ فسانۂ مرغوب مصنفہ مولوی محمد بخش صاحب جاہ۔
سہیل یمن قصہ ہی تصنیف مولوی رفیع الدین صاحب وکیل
وقائع راجکمار۔ ایک فسانہ ہے سراپا ہوس زادہ طبع پر جوش فتوحات سنگ خلف الصدق مہاراجہ مالسنگ کے حالات مین۔
سنگھاسن بتیسی نثر راجہ بھوج کے قصے با تصویر
شبستان عاشقی۔ قصہ ہیلتا از زبان بنگالہ بزبان اردو ترجمہ۔
بیتال پچیسی نثر۔ راجہ بکرم کے حالات جوانمردی مع تصاویر۔
سچی بہادری۔ مصنف و مترجم جناب راجہ شیو پرشاد صاحب بہادر۔
الف لیلہ نثر ہر چہار جلد مصطفائی کاغذ گندہ و سفید
ایضاً۔ کاغذ حنائی۔
ایضاً۔ کاغذ سفید رسمی۔
گل بکاؤلی نثر مہالچند شاہجہان آبادی۔
طوطا کہانی تصنیف سید حیدر حسین قصہ نہایت دلچسپ
قصہ گل و صنوبر۔ تصنیف پیم چند۔
آرایش محفل۔ قصہ حاتم طائی۔
آرایش محفل۔ با تصویر۔
داستان امیر حمزہ نہایت عمدہ زبان مین با تصویر ہے
گلزار ابراہیم۔ حضرت ابراہیم ادہم کا قصہ۔
چشمۂ شیرین۔ فرہاد و شیرین کا دلچسپ قصہ۔
پرکالۂ آتش۔ نادر قصہ ہے تصنیف طوطا رام مرحوم شائیان کا۔
نو طرز مرصع۔ قصہ چار درویش

شور انگیز تر ۔ از مطالعۂ آن زاہدان خشک مغز تر دماغ عشقباز ۔ واز خواندنش افسردہ خاطران دل سرد گرم محبت بر دازے
عاشقان را آتش شوق بدامن زنی او را تش دو بالا ۔ و بتسخیر دل وحشی صفتان ہم سطرش کمند بجا ۔ **ابیات** ہزاران شکر کاین
نادر فسانہ ۔ گرفت از بہر ما رجا ودانہ ۔ شدم غواص دریائے تفکر ۔ کہ آمد در کفم این بے بہا در ۔ خراشیدم جو عمرے کان دل را
بدستم آمدہ این لعل زیبا ۔ چہ مغز استخوان را سوختم من ۔ کہ این شمع خرد افروختم من ۔ ہزاران خار را اندر دل شکستم ۔ کہ این
گلدستۂ فرہنگ بستم ۔ چہ گلدستہ خرد را تازہ باغی ست ۔ کز و بر سینۂ فردوس داغیست ۔ بیاض صفحہ اش
چون گردن حور ۔ فروزان معنیش چون شعلۂ طور ۔ بتحریرش نسیمے ہائے شاداب ۔ چو نرگس خامہ شد سرسبز و سیراب ۔ الف در صفحہ
ہمچو شمشاد ۔ دہد یاد از قد خوباں آزاد ۔ ز بس با سطور او معنبر ۔ مشام دل شود از وی معطر ۔ ہزار و یکصد و ہفتاد و نہ بود
کہ آرایش گرفت این باغ مقصود ۔ خدا چون آب و رنگ ظاہرش داد ۔ بباطن ہم قبول دل بخشاد
خاتمۃ الطبع / **مصرعہ** شد بحمد اللہ میسر آنچہ می جستیم ما ۔ بہار پیرایان لسانین حکایات و حمین آرایان بیان
صدائق روایات را بشارت تازہ باد کہ درین ہنگام خجستہ فرجام بفیض تائید گلشن آرائی چمنستان کون و مکان
کہ چراغ گل را از شعلۂ آواز بلبل افروختہ ۔ و سرایای بلبل را پروانہ رنگ در آتش سودائے گل سوختہ ۔ شگرف داستانے
مہر انگیز و نادر حکایتی محبت خیز ۔ در رنگین بیانی ہمروش بہار دانش کہ ہیچ قصہ نو دکمن بآن رنگینی نمیرسد
و ہیچ افسانہ بدین سوز و گداز نمی باشد ۔ در ہر فقرہ بہار بینش صد چمن شگفتہ ۔ و از روانی عبارتش
صد سلسلہ موج از ہم گسستہ ۔ مستمعان از شنیدنش سراپا گوش و خیرہ باد گویان بصبر و ہوش
سزاوار تحسین ارباب بصیرت ۔ نامش **عجیب القصص** معروف بہ **شبستان عشرت** ۔ از گل کردگے
خیالات رنگین طوطی شکر خای آئینہ خانۂ شیرین زبانی ۔ بلبل چراغ مست ہنگامۂ روشن بیانی
صاحب دانش و فرہنگ **منشی بخت سنگھ** نبیرۂ رائے مان سنگھ حضور نویس دفتر تن کالیست ٹینا گر
فی الجملہ اصل این گلدستۂ رنگین بتوجہ قدر شناس سخن صاحب کمال **منشی دین دیال صاحب**
میر منشی انجیٹی سہو دست بہم داد ۔ حسب خواہش شائقین ریاض این رنگین داستان آبیارے
ہمت بلند و تہمت ارجمند **جناب منشی نول کشور صاحب** دام اقبالہ
در گل زمین مطبع واقع کانپور قریب سرسیا گھاٹ و متصل عدالتہائے سرکاری بماہ فروری سنہ ۱۸۷۹ع
ہمرنگ ماہ صفر سنہ ۱۲۹۶ ہجری بزینت انطباع صد شگفتگی بر برگ و کار آورد تازگی افزای دو جہان
این گلدستۂ خندان را زیب فصل انجمن عالم فرماید بمنہ و کرمہ

درخود نمیگنجید ؛ ودمبدم بحصول وصال همدمان شکر الهی بجا می آورد بدیع الجمال چون ریاض مقصود شاهزاده بروش دلخواه خرم وتازه یافت گفت حالا بخانه میروم وباخود عهد بستم که دریکهفته دوروز دراینجا برسم ؛ وبدیدار همه یاران همدم دل خویش خوش کنم ؛ شاهزاده بدیع الجمال رارخصت نموده از خلوتگاه برآمد ؛ وتخت شهریاری را بجلوس خود مزین کرده باحکام امور سلطنت متوجه شد تا یکپاس بامضای مهام خلافت ورتق وفتق مملکت پرداخت ومن بعد باماهرخ مهررخسار وآن نازنینان زهره دیدار بزم عیش آراستی ؛ روزی نبودی که باده درجام نکردی وشبی نشدی که دست درگردن مینازدی ؛ کدام دم که بآوازنی وچنگ دل ازچنگ نمیداد وکدام لحظه که بصدای طنبور پرده صبر نمیدرید ابیات نبودی زوی دور تا وقت خواب پیغی وساقی ورود وشراب ؛ حالی بجز کامرانی نداشت ؛ ازان به کسی زندگانی نداشت ؛

خاتمهٔ کتاب

لله الحمد والمنت که این دلکشا چمن معانی بترشح ابر فضل یزدانی آب ورنگ تازه گرفت واین زیبا گلشن سخندانی باهتزاز نسیم لطف ربانی شادابی وخرمی پذیرفت جذا گلستانی که ازمضامین رنگین هزاران گل رنگارنگ دران شگفته ؛ وتماشائیان صاحب نظر بنظارهٔ چشم آب داده ازرشک سنبل سطرش زلف مرغوله مویان دود ازدل برآورده وازغیرت نقاط الفاظش خال شعله رویان چون سپند درآتش افتاده ؛ بین السطورش ازبیاض گردن خوبان باج خواه وقامت محبوبان از شمشاد الفش سرگرم آه ؛ کاتب اگر بتحریر این صحیفهٔ رنگین قلم ازنرگس وکاغذ ازاوراق گل گیرد بجاست وبداد ازداغ لاله وشنجرف ازرنگ ارغوان بکار برد روا بفیض تماشایش خاطر تماشائیان سیاهی ۱۲ سیراب تر ازچمن ؛ وبهوای جانفزایش غنچهٔ دل پژمرده طبعان شگفته تر ازگلشن ؛ قصه ایست ازحکایت گل وبلبل رنگین تر ودلربا ؛ وافسانه ایست ازسرگذشت قمری وسرو بالاتر وزیبا ؛ یعقوب مزاجان راازقصهٔ یوسف وزلیخا عزیزتر ؛ وفرهاد مشربان رااز داستان خسرو وشیرین

جنت میداد برای آن نازنین حور پیکر پهن کرد ؛ چون از ضیافت مهمانداری آن مهمان عزیز
پرداخت بسخنان دلاویز و کلمات طرب انگیز بادی پرداخت بدیع الجمال شاهزاده گفت
که از سخن های دیگر در گذر میخواهم که ماجرای خود مجدداً سر کنی ؛ و ماهرخ نیز شمع سرگذشت خود را
روشن کند تا مرا روشن شود که از پست و بلند جهان چها دیده اید ؛ و از نوادر دوران
چه تماشا کرده شاهزاده و ماهرخ زبان برگشادند ؛ و جمله حالات مشروحاً بیان نمودند
بدیع الجمال چون همه کیفیت بشنید گفت ای شاهزاده هیچ امری درین آفاق از وفاداری و وفا
فائق تر نیست بعید از مروت باشد که شاه خوبان در الم فراقت گرفتار ماند تدبیری
باید کرد که او نیز در اینجا بیاید و در پرستاران حرمت حرمت سرفرازی یابد شاهزاده گفت
تو خود لطف نموده بار این منت بر گردن گذار و بسر انجام این کام گام عزم بردار ؛
بدیع الجمال سر باقبال ایمنی فرود آورد ؛ و نامه متضمن طلب بنام او گرفته ره سپری شد
و در چند ساعت بمکان شاه خوبان وارد گردید و نامه رسانیده بر حقیقت شاهزاده
مطلع گردانید شاه خوبان که شیفته حسن و جمال آن سلطان عشاق بود امر سلطنت را
ببکی از مقربان مفوض ساخته با دلبند پیر و حقوزیر که ندیم و همدم او بود روانه شد و بدیدار
شاهزاده فائز گردیده شکر حق بجا آورد و بملاقات ماهرخ و جمله نازنینان بغایت
شادمان شد و دلبند پیر را بخدمتگذاری هوشمند سپرد ؛ همه نازکبدان باهم بکلمات
اختلاط آمیز پرداختند ؛ و از سر عجز و نیاز بر قدمهای ماهرخ بوسه زده بر زبان آوردند
که ای شاه ملک حسن ما همه بندهٔ احسان توایم که بدولت تو دیدار شاهزاده مارا
میسر شد ؛ ماهرخ گفت ما همه را ممنون بدیع الجمال باید شد که فی الحقیقت متحرک
این سلسله او گشته شد دولت وصال شاهزاده بسبب او مارا دست داده و بدیع الجمال
گفت اینچه حرف ست فراورنگ غنچه دل خون گشته که این گل جنون به نسیم فتنه انگیزی
من شگفته و این همه خار محن و آلام از دست شورش و فساد من بدامن شما آویخته
الحاصل آن نازکبدان گل اندام برنگین کلمات مهر و محبت خاطر یکدیگر گرم مینمودند
و از کمال اتحاد جام باده به یکدیگر تکلیف میکردند ؛ شاهزاده از غایت شادمانی

ازانجاکه مهین آرزوی پدر آنست که پسر بجایش نشیند ؛ ورو بروی وی بر تخت مراد
جاگزیند بادشاه جهان را بخاطر گذشت اکنون که از خزان پیری نهال زندگی
بی برگ و بار شده ریاض سلطنت را بنخل جوان باید آراست و گلشن خلافت
را از نو بهار حسن شاهزاده آب و رنگ تازه بر روی کار باید آورد حکم فرمود تا جشنی
خسروانه که کیخسرو مانندش در خواب ندیده باشد و جشن جمشید را از یاد برد ترتیب دادند
و پیشگاه شهریاری سراسر بزر و گوهر در گرفتند ؛ پس ازان شاهزاده جوان بخت را
بر تخت سلطنت نشانیده ولی عهد و قائم مقام خود ساخت ؛ و انتظام امور شهریاری
و تمشیت مهام جهانداری بر رای عالم آرایش فرو گذاشت ؛ آوازهٔ کوس عشرت
آویزهٔ گوش جهانیان شد ؛ و گلبانگ نشاط و بهجت از زمین تا آسمان رفت ؛
عروس روزگار را ازان نوشاه کشور کامرانی کام دل حاصل شد و کهن باغ جهان
ازان باغبان ریاض سلطنت رنگ و بوی نوی پذیرفت ؛ شبستان خلافت
بفروغ شمع ضمیرش منور شد ؛ و آئینهٔ مملکت بمصقلهٔ تدبیرش از زنگ فساد
برآمد ؛ چون شاهزاده بر تخت شاهنشاهی جلوس نمود ؛ هوشمند را که دستور هوشمندی
بود بدستوری عقل دستور خود فرمود ؛ در انجاح امور جهانداری بی مشوره خرد جهان
شروع ننمودی ؛ و بهیچ مهم از مهام شهریاری بی استصواب رای درستش نپرداختی
در روز بنظم و نسق مملکت همت برگماشتی و شب هنگام با ماهرخ گلفام و آن سیمبران
لاله اندام انجمن عیش بپیراستی شبی آن خسرو ملک خوبی به آن نازنین شیرین شمایل
بادهٔ گلگون در جام کرده بود ؛ و از نقل سرگذشتها نقل بر خوان بیان چیده ناگاه
بدیع الجمال سوار تخت هوادار در رسید که امشب چون سر ببالین خواب نهادم
شوق دیدارت خار در بسترم شکست ؛ بی اختیار خود برخاستم و بجذبهٔ مست رسیدم
شاهزاده گفت من هم از آتش فراق تو میسوختم ؛ و مشتاق مشتاق تو بودم
لطف کردی که بدیدار خود دلم شاد نمودی ؛ و غم مهاجرت مرا از یاد بردی ؛ الحاصل
از سر آرایش بزم کرده بکمال شادمانی بنشست ؛ و خوان اطعمهٔ گوناگون که یاد از نعیم

و دولت غنچهٔ شادی شگفت ؛ بوستان سلطنت را تازه شد از سر نهال ؛ آن یعقوب کنعان مهجوری
بدیدار آن یوسف مصر عزیزی دیده روشن ساخت ؛ واز کمال شادی در پیرهن نگنجیده
آن گنج حسن را در بر کشید ؛ گوئی آفتاب تابان در بر صبح درآمد ؛ یا ماه درخشان را هاله در
آغوش گرفت ؛ از غایت انبساط بر خویشتن نبالید ؛ واز بس نشاط با آنکه پیر بود
جوان گردید بیت قدر وصلی که پس از هجر بدانند ؛ هر کرا عضو ز جا رفته بجا می آید ؛
سیم و زر آنقدر نثار شد که آز را باز دامن نیاز دراز نگشت ؛ ولعل و گوهر چندان
بخشش درآمد که حرص و خواهش بار دیگر گرد سوال نگشت ؛ کوس عیش و عشرت
باهنگی نواختند که گوش سامعه را از ین نوازش نواختند و بنوازش قانون طرب
و بهجت بقانونی پرداختند که طنبور دلها از نوای درد و غم پرداختند ابیات غم و غصه
چون تارک بدسگال ؛ ز رقص سهی قامتان پایمال ؛ بلند آنچنان شد ز قانونیان
که بیخواست رقصید گردون به تان ؛ چو آهنگ خاطر نوازی کنند ؛ بروی هوا
حقه بازی کنند ؛ دران هنگام شاهزاده و وزیرزاده فرمود که سرگذشت خود را مشروحا بشرح
و بیان آورید تا معلوم شود که از گرم و سرد روزگار چه دیده آید ؛ واز عجائب و غرائب زمانه
چه شنیده آن شهسواران عرصهٔ عاشقی گلگونهٔ ناطقه را بتازیانهٔ زبان گرم جولان نمودند
و انچه از نشیب و فراز دوران در طی مراحل دشت و بیابان دیده بودند بر وش شایسته
بیان کردند ؛ بادشاه بعد اطلاع احوال بر دانش و استقلال ایشان آفرینها فرمود و لشکر
ایزد جهان آفرین جبین بر زمین سود از ین شادی هر روز نو روز کردے و هر شب بزم
عیش و نشاط برآراستی

بر تخت نشانیدن بادشاه جهان شاهزادهٔ دانشمند را و سرفراز نمودن شاهزاده بپایهٔ وزارت هوشمند را و بیاوری بدیع الجمال شاه خوبان و دلپذیر را طلبداشتن و ایام زندگانی بعیش و کامرانی بسر بردن

نور دیده دیده ام بی نور ست ؛ و ساغر دلم خالی از بادهٔ سرور ؛ اگر خبری از حالش داری
یا بشارتی از وصالش بگو ؛ و دل بیتابم را که یکدم قرار ندارد تسکین بخش ؛ طوطی با استماع این
کلمات از درخت فرود آمد ؛ و بلبل زبان را بر شاخسار این مضمون ترانه سنج کرد بیت
کای آفتاب کشور وای سایهٔ خدا ؛ سیمون ترا ست چتر تو از سایهٔ هما ؛ من شکسته بال
طوطی ام هر خ مهر دیدارم و طوق غلامی شاهزاده در گلو دارم ؛ دیشب آن نهال شهریاری
در فلان باغ رسیده و مرا بجهت آنکه حضرت را برین مژده آگاه سازم فرستاد تا بادشاه را
ازین نوید جان فزا نهال زندگی تازه شد و بی اختیار از غایت شادی بر زبان گذشت
بیت کلبهٔ ما روضه شد چون مقدم رضوان رسید ؛ دیده روشن شد چو بوی
یوسف کنعان رسید ؛ بوزیر دانشمند فرمود که باستقبال آن گل گلشن اقبال
چون نسیم زود بشتابد ؛ و او را بهزاران تجمل و جاه خسروانه داخل شهر گرداند ؛ وزیر حسب الامر
اشرف در باغ رفته شرف ملازمت شاهزاده دریافت و بسپاس خداوند کارساز
تر زبان شد ؛ و آن شهریار دیار عشق را مانند آفتاب که بر فراز سپهر فلک برآید بر فیل
کوه پیکر سوار کرد ؛ و آن نازنینان مشتری دیدار را در عماری های زرنگار و هوادج
مرصع کار نشانیده بجانب شهر راهی شد ؛ چون شاهزاده با هزاران حشم جهانبانی
و شکوه کشورستانی بشهر در آمد ؛ کوچه و بازار از فیض قدومش روز بازار تازه گرفت
و گلستان روزگار بهار مقدمش آب و رنگ بی اندازه ؛ و ضیع و شریف بعنایات
اشرف مشرف شدند ؛ و اقاصی و ادانی را دامان آمال از فیض انبار گوهر مقصود
مالامال گشت ؛ تفسیده لبان وادی انتظار را آب رفته بجو آمد و نفس سوختگان اشتیاق
دیدار را جانی تازه در قالب دمید ؛ زمین را ازین سرفرازی که بابوس آن والا رتبت
میسر شد پایهٔ آسمانی دست داد ؛ و آسمان ازین شادی بادای سجدهٔ شکر سرنیاز
بر زمین نهاد ؛ نهال خاطر مهجوران که بخزان احزان خشک دلی ترشده بود ازان نوبهار جسیر
سرسبز و شاداب گشت ؛ و دانهٔ اشک بی صبران که در شوره زار ناکامی ریخته بود بباران
دیدارش در کشت امید نهال گشته ثمرهٔ کامرانی بار آورد بیت در ریاض ملک

و در شهر داخل شدن با هزاران تجمل و جاه

فرمانروای این داستان سریر مدعا را بدین روش بر دوش نقش بیان روان میسازد که چون پریزادان تخت آن سلیمان کشور عشق را بر دوش برداشته روبا وج آسمان نهادند بدیع الجمال گفت حالا کدام اندیشه داری و پیشینها د خاطر چیست شاهزاده گفت اکنون هوسی گرد خاطر نمیگردد مگر اینکه در دیار خود رسیده بار سفر بگشائیم ؛ و دل مهجور را از وطن دور بر سر وریم بدیع الجمال بآن طائران اوج ناز اشارت کرد تا بال پرواز تیز کرده در چند ساعت بکشور هند رسیدند و در همان باغی که گل این جنون بر روی شاهزاده شگفته بود و خار این عشق در دامان دلش شکسته فرود آمدند همه یاران از نشاط باغ باغ شگفتند و به سپاس نخل پیرا زمان رطب اللسان شدند شاهزاده ببدیع الجمال گفت که ای طرب افزای غمومان اکنون چندی بشهر ما باید بود تا بزم شادیانه ترتیب دهیم و بدیدار یکدیگر نشاط از سر گیریم بدیع الجمال گفت اگرچه از شربت دیدارت دل تشنه لبم را یکقطره سیری نبود و بی مهر جمالت دیدهٔ مشتاقم را یکدمه تسکین نمیشود ؛ اما چون از خانه بنا برا ضطراب بی اظهار آمده ام اگر در ینوقت مرا معذور داری گنجایش دارد ؛ بدیع الجمال بر تخت هوادار برآمده راه ملک خود سر کرد ؛ و شاهزاده با هواداران همدم در باغ شب بسر برد ؛ و هنگام ظهور سپیدهٔ صبح ببطوطی گفت که ما همه یاران درین باغ نشسته ایم تو ببارگاه شهریاری گذاری افگنی و بادشاه جهان را ازین مژده خبری کن طوطی بال پرواز وا کرده ببارگاه معلی رسید و درمیان صحن درختی بود که از اوراق سبز و گلهای سرخ پیرایهٔ لعل و زمرد در بر کرده بود و اغصان پر بارش از بار فواکه چون سنبل زلف گلرخان از بار دلها سر بر زمین فرود آورده بر شاخی بنشست و بترانه سنجی نغمه های خوش برخاست ناگاه بادشاه دوران که در انتظار شاهزاده یوسف جمال یعقوب وار دیده سپید کرده بروز سیاه نشسته بود و بنا فن اضطراب پیرا هن طاقت چاک زده بار بار این مضمون تکرار میکرد ببیت آه تا کی ز سفر باز بیائی مارا ؛ انتظار تو مرا سوخت کجائی مارا ؛ ازان راه در گذشت و بیکبار گوش بر نغمه های دلفریب طوطی افگنده و بوی محبت از کلماتش بمشام جان یافته بر زبان آورد که ای طائر همایون فال و ای طوطی شیرین مقال مدتیست که از دوری

بر احوال شاهزاده تاسف ها خورد ؛ و با هزاران انکسار عذرها خواست که اینهمه رنج و ملال بسبب من ترا عائد حال گشته و این محن و آلام فی الحقیقت از من بتو رسیده اکنون ممکن هر چه فرمائی بجان فرمان برم ؛ شاهزاده بدیع الجمال را بر تدبیر خود آگاه کرد و بطوطی گفت که زود نزد ماهرخ رفته او را بر بمعنی مطلع ساز تا در صحن کاشانه بنشیند ؛ و به پرتو حسن جهانتاب فضای خانه را چون ماه منور دارد طوطی بال پرواز وا کرد ؛ و ماهرخ را از این مشوره آشنا چون عروس نورانی رخسار خورشید بخلوتکدهٔ مغرب شتافت و لیل لیل از گیسوی معنبر نافه برگشاد ؛ شاهزاده مجنون کیش با جمله همدمان بر تخت بدیع الجمال سوار شد و بمدد گاری پریزادان تخت را باوج هوا زده در شبستان ماهرخ فرود آورد ؛ مشاطگان که آرایش آن نگار نازنین مینمودند و پرستاران که بخدمت آن زهره جبین حاضر بودند بنظارهٔ این نیرنگی بدیع از جا رفتند ؛ و آن ماه اوج حسن را در صحن گذاشته چون بنات النعش منتشر شدند شاهزاده حاجب دست ماهرخ کشیده بر تخت نشانید و به پریان اشارت کرد تاز و در راه هوا گرفتند و به اوج آسمان پرواز نمودند کنیزکان و خدمتگذاران چون دیدند که بلائی غریب از هوا نازل شده ماهرخ را باوج فلک برد علم آه و فریاد برافراختند و از غایت الم گریه آغاز نهادند ؛ چون این خبر بگلچهره رسید بر تاب گل جامه چاک زد ؛ و سبزه وار بر خاک افتاد ؛ هر چند بلبل آسا ناله و آه کشید شمیمی از آن گل سیراب نشمید و چندانکه مانند نسیم بهر جانب شتافت ؛ نشانی از آن سمن رخسار نیافت ساعتی از سنخی غم سنگ بر سر و سینه میزد و میگفت ابیات آمد آن سنگین دل و صد رخنه در جان کرد و رفت ؛ مرغ جان را از سیاه غمزه ویران کرد و رفت ؛ آنکه در زلف پریشانش دل ما جمع بود ؛ جمع ما را همچو زلف خود پریشان کرد و رفت ؛ دمی از درد و الم چون جگر میخورد و میگفت نظم شربتی از لب لعلش نچشیدیم و برفت ؛ روی مه پیکر او سیر ندیدیم و برفت ؛ گوئی از صحبت ما ننگ بتنگ آمده بود ؛ بار بر بست بگردش نرسیدیم و برفت ؛ همچو حافظ همه شب گریه و زاری کردیم ؛ ای دریغا بوصالش نرسیدیم و برفت ؛

وارد گشتن شاهزاده بکشور هندوستان و رخصت شدن بدیع الجمال سر خیل پریان و فرستادن شاهزاده طوطی را نزد بادشاه

چون شاهزاده برین مضمون خبر یافت چنان از خود بیخبر گشت که اصلا طاقت جواب نماند گاهی
چون نامه از غم و غصه بر خود می پیچید و دمی چون خامه از بیخودی بسر در می آمد گهی آن مکتوب را
بر دیده و چشم می نهاد که نگاشتهٔ آن نگار است و ساعتی بر نقاط الفاظش بوسه میداد
که مشابه خال یار است ؛ دمی از بیقراری ناله بر فلک میرسانید و لحظه از بیهوشی بر زمین مغلطید
بعد دیری که بخود آمد این دو بیت از خون دیده مرقوم کرد رباعی در نامهٔ جانان من حیران
چه نویسم ؛ جز آنکه نویسم غم هجران چه نویسم ؛ چون موی بمو حال مرا زلف تو داند ؛ آشفتگی
حال پریشان چه نویسم ؛ بالجمله پیامبر دلدار را رخصت کرده بهوشمند سخن زد که ای
رفیق غمگسار در کدام چاره برکوبم ؛ و این قفل دشوارکشا بکدام کلید تدبیر برگشایم
فکری بیندیش و اندیشه بسیج ؛ مبادا کار از دست رود ؛ و دست از کار فرو ماند ؛
هنوز هوشمند زبان نکشاده بود که دلستان پیش آمده گفت حالا اینقدر تردد چیست زود
خاتم بدیع الجمال برآتش بگذار تا آن پری در اینجا وارد شود ؛ و از پنجهٔ دیو این فکر رهائی دهد
هنگام شب بر تخت بدیع الجمال سوار شده بصحن کاشانهٔ آن ماه فرود آئیم ؛ و او را
بر تخت نشانیده بیاوری پریان راه سر کنیم ؛ شاهزاده را از نیمعنی نشاطی دست داد
که گوئی بر ملک سلیمان دست یافت ؛ فی الفور انگشتری برآتش نهاد بمجرد اینکار
بدیع الجمال بر تخت هوادار که پریزادان بلند پرواز او را بر دوش نهاده راه آسمان سپرده
مانند سلیمان سوار گردید ؛ و بر سر آن دست و پا شکستگان که ضعیف تر از مور شکسته بودند
در رسیده از سرگذشت آنها پرسید شاهزاده گفت ای هم نفس غمناکان از حالم چه
میپرسی ؛ و از سرگذشت من چه نشان میجوئی بیت من جدا از یار و یار از من جدا
افتاده است ؛ اینچنین مشکل که من دارم کرا افتاده است ؛ آتش اندوهی که سینه ام
در گرفته بپروانه در نگرفته ؛ و دود آهی که از شعلهٔ دلم سر کشیده از شمع سر نزده ؛
فرد طومار هوا یکقلم از شعلهٔ آهم ؛ چون کاغذ آتش زده افشان شرر شده ؛
ملخص کلام شورش جگر و شورش مفصل ظاهر کرد و گفت چون فی الحقیقت
این جنون آتش در دل ما برافروخته حالا باب مهربانی خود این نائرهٔ غم فرو نشان ؛ بدیع الجمال

بیا سمین افشانی آن روی عرقناک ازارغوان بشیر افگنی آن شوخ چشم بیباک از آهوان سبزه جاده
که خورشید ما را دوست بگل عارضی که هزاران بهار نثار او ببرق تبسم که خرمن جان میسوزد
بشمع حسن که انجمن دل روشن میکند بطبع بی نیاز از ناز در ناز بقامت قیامت انداز فتنه باز
نگاهی که بر هدف دل ناوک میزند بادائی که بر سینهٔ جان خنجر میکشد بکرشمه که طرح دلربائی
در آستین اوست بطرهٔ که هزار نافهٔ دل در چین اوکه روزم از فراق آن آفتاب رو چون طالعم
سیاه بخت ولی آن ماه رخسار کارم در شب تار بنالهٔ وآه **بیت** انجم افروز شب از
نالهٔ جانکاه منست ؛ آسمان کاغذ آتش زده از آه منست ؛ سحری نیست که
بتمنای دل افروز جمالت ستاره از چشم نریزم وشامی نه که بر شمع قصهٔ پرسوز فراقت چون پروانه
نمیسوزم **رباعی** شب قصهٔ هجران جگر سوز کنم ؛ روز آرزوی وصل دل افروز کنم ؛
القصه که دور از تو بصد خون جگر ؛ روزی بشب آرم وشبی روز کنم ؛ دیریست که سرمه
بچشم آشنا نگردیده ؛ وعمریست که دست شانه بزلفم نرسیده ؛ بیرهٔ پانم خون جوشیده ؛
وگلگونهٔ رویم خاک بر چهره مالیدن ؛ غذای من غمدیده غیر از خون جگر نیست ؛ ولباس
من دلسوخته بجز خاکستر نی ؛ خواب از دیده ام چنان رفته که بخواب هم نمی آید ؛ وآرام از دلم
چنان رم کرده که در خیال هم گذر نمی افگند **شعر** نمیشود مژه ام گرم ازان شبی که نشار ؛
گشاد نرگس مخمور و بست خواب مرا ؛ طاقتم طاق گشت ؛ و دردم از درمان گذشت
کدام دم که خون از دیده روان نمیشود ؛ وکدام لحظه که غم ناخن بجگر نمیزند ؛ کدام روز که چشم
براه انتظار روانیست ؛ وکدام شب که مردم دیده بگریهٔ آشنائی **بیت** کدام روز که
سر مشق انتظارم نیست ؛ کدام شب که سر گریه در کنارم نیست ؛ کی باشد که دل تالیف
بزلال وصالت تازه وتر شود ؛ و دیدهٔ دیدار طلب بجمال دلفروزت منور گردد ؛ در وعدهٔ
گلچهره که چهره اش برنگ گل عرق خون باد همین یکروز باقیست ؛ اگر فکری نمودنی است
امروز کن فردا قیامت ست نشود که چراغ تدبیری منور نکنی ؛ ومرا در ظلمتکدهٔ حرمان
فروافگنی زیاده ازین اگر حال پرسوز خود در قسم زنم آتشی در نی قلم زنم ؛

رسیدن رقعه

شاهزاده گفت از ملک خراب آباد میرسیم و عزم مقصود آباد داریم ماهرخ تبسم نموده برای مهماندار ایشان حکم فرمود روز دوم که میزبان روزگار نقل انجم از لاجوردی خوان فلک برچید و زرین نان آفتاب از نورانی تنور مشرق برآمد رخصت نمود که مبادا پرده از رخ راز برافتد و باین سرکشی پی برد آن مهمانان سماط عاشقی آن میزبان بغیم حسن و ناز زاد عاگفته باز بهمان باغ آمدند و با خود اندیشه کردند که حالا کدام تدبیر پیش باید کرد که شاهد مقصود در برآید و نهال تمنا بر تر بر تر تدبیری که از کمان اندیشه سر می دادند بر نشان نمی آمد و شهباز هر فکری که باوجگاه خیال پرواز میکرد صید مقصود بچنگ نمی آورد ناچار شاهزاده با دل بیقرار زار زار میگریست و میگفت ابیات

از قلزم دل موج برآخته ایم ٭ آتش بجهان زدیده تر زده ایم ٭ بر سر زده غیر گل زباغ تو وفا
برداشته دست از دل و بر سر زده ایم ٭ وگاهی بلبل زبان را بیاد آن گلرخسار بدینگونه مترنم گردید

بیت هرگز بوصلت ای گل رعنا نمیرسم ٭ جائی رسیده که من آنجا نمیرسم ٭ چون روزی چند
در اندیشه و تفکر سپری شد ٭ و آنجا وعده ماهرخ بسر آمد گلچهره بامید وصالش جشنی مرتب
ساخت ٭ و مشاطه را نزد ماهرخ فرستاد تا آن نگارسیم اندام را لباس زرتار بپوشاند و از
زیور مرصع زیب و زینت تازه بخشد ٭ ماهرخ از بیمغنی چون ماه در خسوف غم نشست و از کلفت
کلفت داغ بر جگر سوخته هلال وار قالب تهی کرد که حالا یکروز در وعده شش ماه باقی ست ٭
و آن بیمهر سیه روز هنوز تدبیری ننمود که ازین زندان رنج و بلا رها میشدم و از گلستان وصالش
گل مرادی چیدم فی الحال رقعه با دل پاره پاره بدین مضمون به شاهزاده فرستاد ٭

رقعه ماهرخ بشاهزاده

دلبر جان پرورمن ازان روزی که از دردآشام در دو محنت از انجمن وصال آن بزم آرای عشرت
دور افتاده چه شیشه های صبر و طاقت که بسنگ اضطراب نشکسته ٭ و ازان شبی که
این آتش در تن زده فراق ازان شمع افروز فانوس نشاط جدا گردیده چه شعلها که از دل
پرسوز سر بر نزده بیت این نه شمام موبود بر تن پرگزند ما ٭ سوخته ایم و میرود دود از بند بند ما
سوگند بآن نرگس پرفن و قسم بآن سنبل پرشکن به تیراندازی آن کمان ابرو به نیزه بازی
آن مژگان دلجو بیاقوت جانفزای که لب نام اوست بدندان پرصفائی که لولوی لالا غلام اوست

اکنون زود بال طیران وا کن ؛ و شاهزاده را اینجا برسان ؛ مبادا ایام وعده بسر آید و نادیده نهیا
دیده شود ؛ طوطی شیرین گفتار دامان خاطر ماهرخ را از شکر طمانینیت بر آمود ؛ و از ان ماه برج
خوبی رخصت گشته چون نسر طائر با وج آسمان گرائید ؛ بعد چند روز بخدمت شاهزاده
رسید و احوال ماهرخ بعرض رسانید آن محزون خسته جان ازین معنی نهایت شادمان گشت
و طوطی سبز بخت را خضر راه نموده با تفاق یاران روان شد ؛ تا آنکه در کم فرصتی بشهر گلچهره
فائز گردید و پنهانی بباغی فرود آمد ؛ طوطی را گفت که زود برود و به نسیم این خبر دل آن غنچه خاطر
بشگفاند ؛ طوطی باز بهوا گرائیده بالای بام آسماه گذر افگند و گفت که آن آوارگان خاک بسر
و پریشان خاطران لباس گدائی در بر در فلان باغ وارد گشته اند ؛ و گل داغ جنون بر تارک
زده خار اندوه در پیرهن شکسته ؛ ماهرخ باستماع این مژده طرب افزا از نشاط بر خود بالیده
برنگ طاؤس بوجد در آمد ؛ و بلاگردان آن مرغ بشارت رسان گشته طوطی زبانش در
قفص دهان متکلم شد که ای طائر همایون فال اول آنشاه کشور عشق را که خرقه گدائی بر خود
دوخته بهمان لباس روبروی من آور تا درین لباس لباس و صالش در بر کنم و من بعد به تشریف
هر تدبیری که بر قامت مدعا راست آید مشرفش سازم ؛ طوطی خجسته مقال نزد شاهزاده
آمده و بر پیام ماهرخ او را آگاه کرد ؛ شاهزاده همان لحظه طوطی را با خود گرفته بهمپای هوشمند
و یاران دیگر روان گردید ؛ و بهمان سرای ماهرخ رسیده حسب حال بر زبان راند ملت
بگوی عشق بتان شام بینوائی ما ؛ دل شکسته بود کاسه گدائی ما ؛ متکفلان مهم مهماندار
و متعهدان امر غریب پروری باین معهود بعرض ماهرخ رسانیدند که امروز چند درویشان
از سر مهربانی قدم رنجه ساخته اند ؛ و ضعف و ناتوانی تن بر آنها قوت یافته یکی از آنان در
غایت معرفت و حق پرستی چون پیران باکمال ممتاز است ؛ و دیگران مانند معتقدان
ارادت نهاد در خدمتش سر گرم عجز و نیاز ؛ ماهرخ فرمود چون دیدار صاحبدلان بیدردان خالی
از سعادت نیست ؛ و بهمین جمال الیشان گرد کلفت از سینه بدر میرود در رو بر آورند ؛
بعد از احضارشان سر از غرفه بر آورد ؛ و دامان نگاه آن گدایان در عشق را به نعمت دیدار
بر آموده پرسید که ای سیاحان جهان پیما از کدام سرزمین رسیده اید و اراده کدام کشور دارید

لیکن افتان و خیزان گرم پرواز گشته فراز آنمکان عالیشان رسید دید که زنی رعنا شمائل
بگوشهٔ بام نشسته و طائران بسیار بطمع دانه بر سر او گرد آمده و آن نازنین که فی الحقیقت
ماهرخ زهره جبین بود در اثنای آنها را مخاطب کرده میگوید که ای جانوران شما با قصای امصار
گذر افگنده اید و بهر شهر و دیار طیران مینمائید از جانان من بشارتی برسانید و او را از
حال من ناکام آگاه گردانید تا کام و زبان شما را در شکر اندازم و قند و نبات برای شما
ذخیره کنم بمجرد نظاره ماهرخ را بشناخته در میان مرغان دانه چیدن گرفت و از غایت
انبساط نغمهای خوش سنجیدن ماهرخ هم از ترنم سرائی او دریافت که همان طوطی ندیمه
ست که نکتهای شیرین میگوید و نغمهای رنگین میسراید چون دیگر از دانه سیر گشته پرواز
نمودند و غیر آن طوطی خوشکلام و ماهرخ سیم اندام بر بام نماند از جا برجست و بر زانوی
آن آئینه رو بنشست ماهرخ از کمال خرمی بر خود ببالید و بر روی آن طائر حجسته فال
بوسه زده پرسید **بیت** کای پیک راستان خبر یار ما بگو ۞ احوال گل به بلبل دستان سرا بگو
طوطی گفت ای ماهرخ لیلی جمال حال آن مجنون خصال چه میپرسی که از مفارقت تو جمیع
مال و منال بر باد داد و مانند درویشان خاک بر بدن مالیده کشکول گدائی بر سر نهاده
بجستجوی تو آنقدر دوید که پای رفتار از جا رفت و بدوری تو چندان گریست که نم در دیده
نماند لاچار از بیدست و پائی میان دشت بپای درختی قیام گزیده و در ابتلاش تو
مرخص گردانیده من هم جستجوی بسیار کردم و بتلاش تو بهر طرف پرزدم تا آنکه امروز
برین بام رسیدم و بنور جمالت ماه دیده روشن کردم حالا تو بگو که باین رنج واندوه چگونه
گرفتار شدی و بفریب آن پیرزن چسان در آمدی ماهرخ از غم بنالید و بر تمامی احوال
آگاهی بخشید که ای طوطی از آن باز که شهباز جفای روزگار ناخن ستم بر آزار من کنجشک
ضعیف بال تیز کرده و صیاد فراق من وحشی صفت را درین دام بلا مبتلا ساخته شب و روز
چون مرغ نیم بسمل بر خاک بیقراری می طپم و چه جورها که از دست گردون دون نمیکشم
گاهی برنگ گل بر نیرنگی زمانه لب بخنده میگشایم و گاهی از سوز دل مانند شمع گریه میکنم
بیت هر شب از سوز درون بر حال زار خویشتن ۞ گاه میگریم چو شمع و گه تبسم میکنم

هرگز قراری نداشت گاهی از نسیم خبر طرهٔ مشکبار جانان میجست ؛ وگاهی بباد صبا که پیغامبر عاشقانست مشتاقانه میگفت **ابیات** ای باد صبا اگر توانی ؛ پیغام مرا بدو رسانی ؛ کای دلبر من کجات جویم ؛ فریاد غم تو با که گویم ؛ فریاد که دورم از تو فریاد ؛ فریاد نه جز تو فریاد ؛ از پای فتاده ام چه تدبیر ؛ ای دوست بیا و دست من گیر ؛ و دمی قاصد آه را با نامه لخت جگر مانند اشک خود روان میکرد ؛ و بخیال دلدار این کلمات بر زبان میراند **ابیات** رفتی و مرا خبر نکردی ؛ بر بیکسیم نظر نکردی ؛ افتاده به بستر هلاکم ؛ در خواب گذاشتی بخاکم ؛ چون ناله شدم بگریه همدوش ؛ چون دیده بخون دل هم آغوش ؛ تو طرح وفا و داع کردی ؛ عشق دگر اختراع کردی ؛ گفتی نگذارمت بمردن ؛ این بود ره وفا سپردن ؛ هوشمند و دلپسند و جمله رفیقان مستمند هم بر احوال آن دردمند زار زار میگریستند ؛ و ناله و افغان بلند میکردند ؛ طوطی چون این احوال تماشا کرد گفت از ناله و بیقراری چه سود ؛ و از اندوه و زاری کدام بهبود ؛ اندکی شکیبا باش که در پی هر رنج راحتی است و بعد خزان غم بهار عشرتی **بیت** کدام باد خزانی وزیده در آفاق ؛ که باز در عقبش نگفت بهاری نیست ؛ شاهزاده گفت **شعر** جان ز غم فرسوده دارم چون نالم آه آه بخت خواب آلوده دارم چون نگریم زار زار ؛ طوطی از ترحم بگریست و گفت اگرچه پیداست که از این مشتی پر و بال چه خیزد ؛ و از این ناخن شکسته کدام عقده باز شود ؛ اما بهوای سعی بال پرواز میکشایم ؛ و بقدر طاقت در طلب مقصود کوشش مینمایم ؛ شاهزاده دل افسرده از این سخن جانی تازه یافت و گفت ای غمگسار محزونان زود بال پرواز بکشا تا آمدنت من از پا در افتاده بپای همین درخت افتاده ام و بر سر راه انتظار چشم مشتاق کشاده ؛ طوطی از شاهزاده رخصت شده اوج گرفت ؛ و با امید صید مدعا چنگال عزم تیز کرد ؛ بعد طی مسافت دراز بحوالی شهر گلچهره گذار افکند ؛ و بهر جهت جهت شکار مقصود بال همت می افشاند تا آنکه روزی از دور دید که طائران چند بر مکانی بلند مانند مگسان بر قند هجوم آورده با خود گفت که این جانوران سیر از گنه متعدده کرده باشند و هر یکی بوالعجبی تازه تماشا نموده شاید از اینها سراغی معلوم شود و خبری از آن طوطی شکرستان خوبی بگوش خورد هر چند طاقت طاق شنیدن بود

همه ادبارها اقبال گردد ؛ وگر توفیق او یکسو نهد پای ؛ نه از تدبیر کار آید نه از رای ؛
دران موقع که لطفش روی پیچ ست ؛ همه تدبیرها هیچ ست هیچ ست ؛ مرد دانا
باید که نشیب و فراز روزگار را در نوردد ؛ و مراحل پست و بلند زمانه ناهنجار
بقدم رضا و تسلیم طی نماید بحر مانند از جزر و مد اضطراب لب
بشور و افغان نکشاید و کوه آسا هر چند تیغ بر خورده باشد
پا بدامن استقلال پیچیده از بار غم کمر نیازد ؛ بعد گردش بسیار و تردد بیشمار گردش
فلکی چندی بکام ما گردیده بود اکنون که کاسهٔ تمنا بسنگدلی زمانه شکسته و می نشاط از پیمانه
ریخته چون مخموران سرگران نباید نشست و منتظر لطف ساقی قدرت باید بود بر آتش
بیقراری کباب وار باید سوخت و بسوز جگر مانند شراب میباید ساخت **بیت** هر نشید
و شزنگی بقدح کرد کشیدیم ؛ با ساقی قسمت نتوان چون و چرا کرد ؛ امید واثق
که باز چرخ دوار بحسب تمنایت چرخ زند ؛ و ساغر امیدت بصهبای افضال الهی لبریز
شود ؛ شاهزاده چون از هجوم غم عقل بر باد داده بود سخنان هوشمند را در دل راه نداد
و چون در و لیشان لباس گدائی بر خود راست کرده روان شد ؛ هوشمند و جمله نازنینان
آئینه دیدار هم خاک بر چهره مالیدند ؛ و پیرایهٔ جوگیان در بر کشیده همراه آن ره نورد بادیه
سرگشتگی راهی شدند ؛ بهر منزل که میرسیدند جستجوی آن ماه مینمودند ؛ و بهر مصر که وارد
میشدند از ان یوسف جمال نشان میجستند عالمی از نظاره حسن طلعت آن مه جبینان
والهه و دیوانه و جهانی بر شمع عالم سوز محبت والهشان پروانه بعضی از کمال ترحم دردمندی
بر حال زارشان زاری کنان و برخی از نهایت دلسوزی و غمخواری حقیقت حال پرسان
یکی با فلک ستمگر مخاطب که ای سپهر بر چنین سوخته کوکبان چه ظلم رواست امیدواری و دیگری بر
زمانهٔ جفا پرور معاتب که بر سر این دل شکستگان چه آفت و بلائی آری ؛ چون دو سه ماه
در طی مسافت بسر آمد قوت رفتار در پا نماند و ضعف و ناطاقتی از حد گذشت ناچار
در میان صحرا بپای درختی فرود آمدند و چندی در انجا بار اقامت کشادند تا اندکی از
تعب راه بیاسایند و باز تبلاش مدعا براه افتند ؛ شاهزاده که خاطرش هرگز

گشت شمع سرائی که شد ؛ دولت دیدار او باز کرا رخ نمود ؛ آئینهٔ حسن او روی نمائی که شد ؛
غمزهٔ پنهانیش آفت جانِ که گشت ؛ خندهٔ زیر لبش بار بلائی که شد ؛ لحظه دود آه
از دل پرسوز بر میکشید ؛ و بخیال جانان میگفت **بیت** دیدی چگونه مارا بگذاشتی و رفتی ؛
بیموجبی دل از من برداشتی و رفتی ؛ گاهی بداغ جگر سوز حسرت میسوخت و بیاد آن گلچین
آتش غدار میگفت **نظم** روی مشتاق با غیر و زدی آتش بداغ من ؛ کجا رفتی بیا
ای شبنم گلهای باغ من ؛ چه گفتم من چه کردم من چه دیدی از چه رنجیدی ؛
مه من کوکب من نور چشم من چراغ من ؛ گاهی بخیال آن غزال رعنا از خود میرمید
و میگفت شعر نمیدانم چرا آهو نگاه من رمید از من ؛ چو من هرگز نبودم در میان
یارب چه دید از من ؛ هوشمند چون شاهزاده را بدین حال دید سرش از زمین برداشته
گرد از جبینش برافشاند و گفت ای حیرت زده ساده دل درین نیلگون صفحهٔ سپهر فراوان
نقوش رنگارنگ نگاشته اند ؛ و در کارگاه بوقلمون گردون هزاران طلسم پرنیرنگ
بر روی کار بسته گاهی این زال حیله گر عروس مدعا در آغوش در آرد و گهی این محتاله
جفا پرور یکدیگر را از هم جدا سازد ؛ این کهن باغبان گهی بتر شح ابر بهاری نونهالان
چمن را طراوت و تازگی بخشد ؛ و گاهی بهبوب صرصر خزانی اشجار گلشن را از بیخ بر افگند
و فی الحقیقت اینهمه اشکال غریبه ریخته قلم تقدیر ست و اینجمله صور واردات اعجوبه
بظهور آورده قدرت قدیر ؛ طوطی شکر شکن را از شکرستان لطفش کام و زبان ذخیره اندوز
شکر ؛ و مرغ آتش زن را از مطبخ نوالش گرم گرم اخگر شعله افروز جگر ؛ یکی را بزم وصال
بشمع جمال دلدار روشن ؛ و دگر چون گرد باد در بادیهٔ فراق خاک بر فرق افگن ؛ مدبران
را در بنمقام بجز لایعقلی مدخلی نیست ؛ و دانشوران را درین اندیشه غیر از بیحاصلی
حاصلی نه **ابیات** یکی را ساخت شیرین گاو طناز ؛ که شیرینی تو شیرین ناز کن باز ؛
یکی را تیشهٔ بر بستر فرستاد ؛ که جان میکن تو فرهادی تو فرهاد ؛ بهر ناچیز چیزی او دهد او ؛
عزیزان را عزیزی او دهد او ؛ مباد آنکه او کس را کند خوار ؛ که خوار او شدن کار یست دشوار ؛
گرت عزت دهد ز و ناز میکن ؛ وگرنه چشم حیرت باز میکن ؛ اگر لطفش قرین حال گردد ؛

جمله مال ومنال بتاراج داده لباس گدائی پوشیدن و طوطی را بجهت دریافتِ نشانِ یار رخصت کردن وبعد اطلاع احوال ماهرخ بشهر گلچهره رسیدن وباستعانت بدیع الجمال گل مراد چیدن

انجمن طرازِ دلستان شمع این سمر گذشت پرسوز وگداز بزبانی می افروزد که پروانهٔ دلهارا ازگرمی آن بال وپرطاقت میسوزد چون شاهزاده خفته بخت ازخواب بیدار گردید وآن دولت بیدار را نزد خود ندید حیران شد که آیا کجا رفته ؛ وچه آفت درپیش آمده هرچند بهرگوشه جستجو کرد نشانی ازان کمان ابرو نیافت ؛ وچندانکه مانند صبا بهرطرف خرامید بوئی ازان گل رخسار نشنید دانست که پیرزن جادو افسون دمیده وآن پری را ازجا ربوده بی اختیار مال واسباب برباد داده ومانند فاخته لباس خاکستری دربرکرد ؛ گاهی درمقام سوز وگداز آمده بترنم این نغمهٔ جانخراش نفس می آمیخت

ابیات دردا که برفت یارم ازدست ؛ شد دست زکار وکارم ازدست ؛ ازچهرهٔ بخت رفت رنگم ؛ برشیشهٔ عیش خورد سنگم ؛ من درره او زپا فتاده ؛ او دست بدست غیر داده ؛ من مرده ویار جان غیرے ؛ بتیاب من او توانِ غیرے ؛ زان شعله که سوخت خرمن من ؛ گردید چراغ غیر روشن ؛ ساعتی برخاک میغلطید دست سینه را بناخن میخراشید ومیگفت **ابیات** ای بخت نگون بگو چه تدبیر ؛ دیوانهٔ ما گشت زنجیر ؛ ای نالهٔ بسینه ام خبر کن ؛ دی دیده تراوشش جگر کن ؛ با غیر بساخت یار جانی مرگم گردید زندگانی ؛ من بیدل واو ست دلبر غیر ؛ من بی سر واو ست همسر غیر ؛ صد ناله بدل ذخیره دارم ؛ فریاد زبخت تیره دارم ؛ گاهی ازنشهٔ صهبای جنون مستانه غزل میخواند **غزل** ماه من ازخانه رفت شب بهوائی که شد ؛ ساقی بزم که

پیمانهٔ پیمانم بیادهٔ وفا لبریز شود مئی مقصود بکام ریزم ؛ وبا تو بکام دل بسر برم ؛ ترسم که تو با قبال ایمعنی سر فرو نیاری ؛ و دست تمنا از دامن وصالم باز نداری ؛ و مرا آنچنان خداوند کارساز نجالت دست دهد ؛ واز شکستن عهد نقش مدعا درست نه نشیند گلچهرهٔ ماهرخ را اشتیاق خود یافته از خرمی گلگل شگفت ؛ واز کمال شادی خود را گم کرد و گفت ای ماه مهربان ماه وار هالهٔ نشین غم مشو که تاشش ماه ترا اجازت دادم که طاعت حق برگزینی ؛ واز ریاض ریاضت گل مراد برچینی ؛ این بگفت وبرای وی مکانی علیحده مقرر نمود ؛ وچندی از ملازمان بخدمتگذاریش تعین فرمود ماهرخ اکثر اوقات بادراد و وظائف حق پرداختی و هرگاه ازین کار پرداختی بهجر شاهزاده محزون نشستی وگفتی نظم بیاکه بیتو عجب زار و ناتوان شده ام ؛ بچشم خستهٔ بیمار خود توان برسان ؛ ببوی گویش صبا ده بچشم یعقوبم ؛ نوید یوسفی از کوی مصریان برسان بخندهٔ نمکین مردگان گیتی را ؛ نوید زندگی و عمر جاودان برسان ؛ لحظه آه سینه سوز ازدل پراندوه برمیکشید ومیگفت ابیات بیای شمع رویت نامهٔ نور ؛ ببین بیمهری این شام دیجور ؛ بیای تا خیالت گفتگویم که آب رفته باز آید بجویم ؛ بمردن شمع عمرم گشته نزدیک ؛ بیا روزم چنین مگذار تاریک ؛ مرا مگذار تا این شام اندوه برآخور شید مانند از پس کوه ؛ بعد ساعتی چون بخود می آمد بر مسند عز وجاه می نشست وبخدمتگاران حکم میکرد که هرکه از درویشان وسیاحان بدین کشور گذار افکند ؛ نسبت باو شرائط ضیف پروری بجا آرند ؛ وهر مسافر که وارد این دیار شود احوال او بعرض میرسانیده باشند که اگر بیچاره بدردی گرفتار باشد یا مفلسی بضرورتی محتاج چاره اش کرده آید ؛ مدعایش برآورده وخود هر صباح وشام بالای بام نشستی وبرای مرغان دانه پاشیدی که شائد طوطی را بدین بام گذاری افتد وخبر آن همای اوج اقبال ازو معلوم شود ؛

خاک بسر ریختن شاهزاده از رفتن ماهرخ آتشین رخسار و چون باد بهر طرف دویدن با چشم پر آب و دل بیقرار و عاقبت

نظر کرده نظر عاطفت از حالش برنمیگرفت ؛ وشب و روز بمرهم دیدار درمان آن دردمند خاطر
میکرد ؛ وآن دلاله حیله ساز انتظار وقت میکشید ؛ وفرصت کار میجست شبی شاهزاده
درخواب بود ماهرخ بیدار شده برای کاری برخاست ؛ پیرزن افسونگر خواب آن خفته طالع
بیداری بخت خود انگاشته نزد ماهرخ آمد و دردم افسونی دمید که آن طاؤس گلزار خوبی
بصورت طوطی گردید ؛ فی الحال ویرا گرفته از خیمه برآمده ونزد گلچهره رفته افسونی دیگر خواند
که از هیئت طوطی باز بصورت اصلی متمثل شد ؛ گلچهره از بس نشاط برنگ گل چهره
برافروخته دامان امید پیرزن را بزر وگوهر برآمود ؛ وآن ماهرو را که مطلع دیوان حسن و
جمال بود وبیت ابرویش موزون تر از مصرع هلال ردیف خود ساخته باستعجال تمام
راه ملک خود برداشت ؛ ماهرخ ساده دل از نیرنگی فلک شعبده باز نقش دیوار حیرت
گشته باخود گفت که حالا گریه وزاری فائده ندهد ؛ واضطراب وبیقراری منفعتی غیر از ضرر
نه بخشد اولی آنکه بسوز دل درساخته بسوز وافغان لب نکشایم ؛ وطلسم چاره بر
روی کار بسته گنج عصمت خود را سلامت دارم چون گلچهره بملک خود رسید باماهرخ
گفت که ای شاه ملک خوبی وای ماه اوج محبوبی دل وجانم فدای تست وملک ومالم قربان
ادای تو ؛ دل خود خرسند وشادان دار ؛ واز هیچ رهگذر گرد گلفت را بصفا کده ضمیر
خویش راه مده ؛ ماهرخ تیز هوش لب بپاسخ برکشاد که ای شهریار کشور زیبائی مدتی ست
که ترا در خواب دیده ام وآرزوی وصالت در دل داشتم پدرم کامم ناکام در بملک ازدواج
این شاهزاده کشید ونالهٔ وزاری مرا که برای هوا صلت تو میکودم زنهار نشنید ناچار تا مدتی
غم میسوختم وبیساختم ؛ امروز که از فضل ایزد کارساز ویاوری طالع سازگار خورشید
جمالت طالع شد دیدهٔ منتظرم منور گردید ؛ وگلشن خاطرم تازگی وخرمی دریافت
اکنون من بنده احسان پیرزنم که دل تشنه لبم را بسر چشمهٔ وصالت سیراب ساخت
ومرا بمدعای خود کامیاب اما مشکلی دامنگیر حال ست وخاطر از انجهت در گرو ملال
یعنی در دل خود عهد کرده بودم که هرگاه بمواصلت تو بهره اندوز گردم اول تا شش ماه
بعبادت خالق ارض وسما پردازم ودرویشان ومسافران را هر روز نفقه دهم بعد از آنکه

حیله گری سخت دلی سخت کوش ؛ حاضر آوردند گلچهره مدعای خود بران پیرزن درمیان نهاد
وسیم وزر بسیار باو داد پیرزن افسونگر اقبال اینمعنی نموده روان گشت و متصل خیمهٔ ماهرخ
رفته آواز پرسوز کرد که دل آهن دلان چون موم نرم سازد ؛ و خاطر مستمعان را از جا برد ؛
ماهرخ رحم دل صدای پر دردش شنیده فرمود که این پیرزال کمان قامت را که تیر غمش تا هر
در جگر نشسته روبرو آوردند تا بمراهم مراحم چارهٔ دردش ساخته آید ؛ چون پیرزن حاضر شد
کمال شفقت بحالش مرعی داشت ؛ و از غایت مهربانی پرسش احوال کرد پیرزن گفت
که از سه روز نهایت گرسنه ام و از غم خوردن از جان سیر آمده بسبب ضعف و ناتوانی
نمیتوانم که بمشرح دردمندی خود زبان برگشایم ؛ و ماجرای پر درد خود را بیانی دهم ماهرخ
از نعمتخانهٔ خود خوان اغذیهٔ لطیف باو انعام کرده ؛ و از سر لطف روبرو حکم بخوردن فرمود
پیرزن چرب زبان را چون نان بروغن افتاد هنگام خوردن افسونی خواند که دل ماهرخ
از و فریب خورد و خاطرش از جا رفت و من بعد یکبارگی بگریه و زاری درآمد و مانند
ماتمیان بانگ شیون برآورد ؛ ماهرخ پرسید موجب اینهمه گریه و زاری چیست و باعث
اندوه و بیقراری چه زن افسونگر گفت دختری داشتم زیبا که با صورت تو مشابهت تمام
داشت و بهیچ گونه تر از و فرق نمیتوان نمود ؛ دیریست که آن مهر رخسار از زین جهان فانی
رخت بعالم جاودانی کشیده و مرا بماتم خود درین روز سیاه نشانیده امروز که نگاهم
بر جمال دلفریبت افتاد یاد او مرا بی اختیار ساخت آن ساده دل ساده روی که از باد
افسون پیرزن پرکار دل از دست داده بود گفت این داغ جگر سوز را بمراهم تسلی به ساز
و مرا هم بجای دختر خویش پندار ؛ پیرزن ازین سخن در پرمین نمیگنجید ؛ و هر روز بمجد
حاضر مینشست شاهزاده آمد و رفت آن افسونگر دیده بماهرخ گفت بازن بیگانه آشنائی
مکن و زنهارا و را در خانه مدار ؛ مبادا مدار کارش چون زال چرخ برحیله گری باشد و
بسخنان دلفریب ترا فریفته از جا برد ماهرخ گفت ازین پیرزن که تاب و توانش از تن
رفته چه آید و از دست این بیدست و پا چه بندد و چه گشاید شاهزاده چون ازین مقدمات
کماهی آگاهی نداشت بپاس خاطر ماهرخ او را از آمد و شد مانع نشد ماهرخ رحم دل بزخم دلش

صحن مصفایش از فضای جنت فرحت انگیزتر ؛ ونسیم دلکشایش از شمیم مشک عطر بیزتر ؛
ابیات زخوبی خاکش ازبس دلپذیرست ؛ رگ سنگ ازهوا تار حریرست ؛
اگر بر خاک پاکش دست سائی ؛ شود چون پنجهٔ مرجان حنائی ؛ بفرض ارغنچه را
گیرند درمشت ؛ زبانی بلبلی گردد هر انگشت ؛ قلم گر وصف گلهایش نگارد ؛ چو نرگس
از قلم گل سر برآرد ؛ درو نقش تمنائی به بندد ؛ که دردم غنچه اش گلگل بخندد ؛
که دیده درمیان کوه وصحرا ؛ بهر سو آتش بیدود وبرپا ؛ چون آن نزهتکدهٔ رشک ارم
وچشمه های خوشتر از کوثر وزمزم دیدبی اختیار دران فضای جانفزا بار اقامت
کشاد ؛ وبه ترغیب بهار چندی دراینجا طرح قیام انداخت ؛ گاهی بسیر گلهای رنگارنگ
وآواز بلبل خوش آهنگ نشاط خاطر می افزود ؛ وبهمدمی آن گل اندام غنچه دهان بادهٔ
ارغوانی می پیمود ومیگفت بیت شور بلبل میدهد یادم که مستی پیشه کن ؛ عکس گل
درآب میگوید که می درشیشه کن ؛ وگاهی برلب جویبار زیر درختان سایه دار بزم عیش
می آراست ؛ وآن نهال باغ رعنائی را درآغوش کشیده بخواب ناز استراحت میکرد
وحسب حال میخواند نظم بباغ سایه بیدست وآب درسایه ؛ ازین بیش من و
جانان وخواب درسایه ؛ اکنون چو باد بیاید چمیده پیش از صبح ؛ بگلشنی که روان
باشد آب درسایه ؛ ببانگ نوش مگر ساقیم کند بیدار ؛ چو خفته باشم مست و
خراب درسایه ؛ بسایه خفته بدم دی که یار آمد وگفت ؛ چه خفته که رسید آفتاب
درسایه ؛ لیل ونهار بتماشای بهار وصال آن گلرخسار خوش میگذرانید وشیشهٔ دل
لبریز بادهٔ نشاط میگردانید گلچهره که ازبهار گل چهرهٔ ماهرخ دیوانه گشته بود وخار عشق
آن نازک نهال در دل شکسته چون دریافت که شاهزاده عالی مقام درینجا مقام
کرده خود هم بمفاصله یکدو فرسخی فرود آمد ؛ وزنی دلاله محتالهٔ طلبداشت تا بیاید مردی او
سرمایهٔ مراد بدست آید ؛ وبچاره سازیش محبوبهٔ تمنا درآغوش کشد فرمان برآنش
پیرزنی افسونگر را که بحیله ومکر آب وآتش را چون عذار خوبان بهم پیوند بخشیدی وبسحر
افسون دانهٔ انجم از خرمن آسمان برچیدی بیت دیده وری پرهنری تیز هوش

گرمی رفتار او ؛ آفت دل نرمی گفتار او ؛ خواهش جان خاسته از خدّ او ؛ راستی
آراسته از قدّ او ؛ نافهٔ او عنبر تر بیختی ؛ پستهٔ او قند شکر ریختی ؛ ماه نوازابروی او
سر بلند ؛ مشک تر از گیسوی او در کمند ؛ از گل او سنبل تر تاب داشت ؛ وز مه او
دیدهٔ خور آب داشت ؛ مرغولهٔ مویان جمان نقطه وار دائره نشین عشقش بودند ؛
و دائره وصفش را ترجمه زبان بدینگونه نوازش مینمودند ؛ نظم چوگان زمشک بر مه تابان کشیدهٔ
مه را چو گوی در خم چوگان کشیدهٔ ؛ آن خط سبز فام که خضر ست نام او ؛ خوش بر کنار چشمهٔ حیوان
کشیدهٔ ؛ آوردهٔ زشعر سیه سائبان حسن ؛ بر روی آفتاب درخشان کشیدهٔ ؛
قضارا در میان راه نظر گلچهره بر هودج رزنگار ماهرخ افتاد واتفاقاً جلوهٔ جمال آن
پری تمثال نصیب او شد بمجرد نظاره بلبل وار دیوانه و بیتاب گشت ومتاع
صبر و هوشش بتاراج رفت ؛ اما بظاهر از بیم آنکه مبادا بخیه از روی کار برافتد
چاک سینه ناسور پنهان ساخته ؛ و با سوز دل درساخته سایه وار بدنبال آن
آفتاب جمال میرفت ؛ و بشوق وصال آن ماه هودج نشین گام در راه میزد و میگفت
نظم نی همدمی که پرسد یکره زمحنت من ؛ نی محرمی که گویم یکدم با غم دل ؛ رفت
آن مه مسافر محمل نشین زپیشم ؛ دل در پیش درافغان همچون درای محمل ؛
گاهی کاروان اشک از دیدهٔ خونپالا روان میکرد ؛ واز خروش دل نالان این فریاد
برمی آورد **بیت** ای ساربان آهسته ران کارام جانم میرود ؛ ایدل که با خود داشتم
با دلستانم میرود ؛ گاهی دوش دل از ته بار غم می دزدید ؛ واز بیطاقتی بار بار میگفت
شعر ساربان آهسته ران کارام جان در محمل ست ؛ اشتران را بار بر پشت ست
و ما را بر دل ست ؛ و شاهزاده ساده دل که غافل از شعبده بازی چرخ دغل بود همچنان
پی با بیکار نبرده بکمال شادکامی قطع راه میکرد ؛ و بپای نشاط طی مسافت مینمود ؛
تا آنکه رفته رفته بگلزمینی رسید که رضوان روضهٔ جنت را بهزار منت بروشنائی سبزه آراسته
میداد و هر گلش چوران لاله عذار را بداغ رشک خود میسوخت ؛ سبزهٔ سیرابش برنگ
سبزهٔ خط ریحان خطان دلربا ؛ و آب چشمه هایش مانند آبحیات روح افزا ؛

وپیوسته درفکر ابتر نمودن گنجفهٔ انبساط ؛ اوراق مجموعهٔ دوستان همرنگ را برنگ برگهای خزان رسیده دست بدست آواره و پریشان میسازد و در بزم یاران همدم که چون بادام توام همه عمر یکجا بسر برده باشند سنگ تفرقه می اندازد لحظه که چنگ جفاکاری میکشاید تاجداران صاحب حکم را از سریر شهریاری بر خاک خواری می نشاند وبدقماشان سفله مزاج را برباط عیش و دولت جا میدهد و دمی که شمشیر علم میسازد سفیدبختان سرخرو را بروز سیاه می نشاند وصاحب دولتان بالادست را بغلامی زیردستان میفروشد ؛ ساغرکشان دور عیش و نشاط را آخر ببرغم برات مینویسد و حریفان بازیچهٔ سرور و انبساط را عاقبت خلال ملال میدهد ؛ خرمن تدبیر امیر و وزیر سوخته برق شعبده بازی اوست و نقش مراد صغیر و کبیر خاک کرده کزلک نیرنگ طرازی او سایهٔ مهرش اول پیش بر سر کسی نیاید واگر آید پایه اش آخر کم از کم نماید ؛ تماشائیان این نادر گلشن از شاخسار مقصود یک گل بر سر نزدند که آخر هزاران خار اندوه بدامنگیر دلشان نشکست و دستگاران این مصطبهٔ پرفن ساغر عیشی نه پیمودند که عاقبت صد خمار رنج نکشیدند

ابیات دوران فلک که بیمدار است ؛ زو گاه خزان و گه بهار است ؛ این باده که روزگار دارد ؛ یک مستی و صد خمار دارد ؛ سیلاب غم ست در سرورش ؛ طوفان بلاست در تنورش ؛ هم مهره دهد بدست هم دُر ؛ گه شیشه تهی کند گهی پر ؛ درینمقام آن حریف بازیگاه عیش و شادمانی را بار دیگر بازیچهٔ نشاط بر هم خورد و آن مست بادهٔ عشرت و کامرانی را شیشهٔ جمعیت بسنگ پریشانی شکست یعنی از راهی که شاهزادهٔ والامرتبت بهزاران جاه و حشمت می گذشت و بکمال خرمی و بهجت راه وطن سر میکرد شهریاری صید افگنان وار گشت که غزال شیرگیرش هزاران دل شکار میکرد ؛ و نگاه خونریزش صید مرغ جان بر خاک هلاک می افگند ؛ چهره اش از گل زیباتر بود و در عالم بگلچهره نامور ؛ دلیران روزگار که بیک کرشمه دل عالمی از دست می بردند از نظارهٔ حسن دلفریبش دست بر دل و خوش قدان چین و فرخار که جهانی بندهٔ سرو آزاد قامت شان بود بتماشای آن سهی بالا از عرق خجالت پا بگل

ابیات غارت جان

چون خاطر حاضران بتماشای رقص و اصغای سرود محظوظ گشت موائد اغذیهٔ گوناگون پیش آوردند و به شربتهای خوشگوار شیرین کام ساختند؛ بعد ازان بخلعتهای فاخره هریکی شرف امتیاز یافت و بعطای حمائلهای جواهر بیش قیمت سرمایهٔ اعزاز اندوخت؛ سلطان از کمال تفضل ماهرخ را در آغوش کشید و جهانگیری دست خود که خراج هفت اقلیم رونمایش تواند شد باو بخشید؛ و با شاهزادهٔ فیروزبخت مصافحه کرده خاتم فیروزه گران بها کرامت نمود؛ و هریکی را بالعزت والاکرام و حرمت تمام مرخص فرموده و چهار سرخ پوش شمشیر بدوش تعین کرد که از حدود جنات و دیوان بگذرانند و تا مقام گاه لشکر بمحافظت رسانیده بیایند؛ چون شاهزاده را از شاه پریان دستوری بدست آمد از مادر دلستان اجازت رفتن وطن خواست؛ مادر دلستان زر و جواهر بسیار و تحائف کم یاب نادره کار تواضع نموده با دلستان رخصت کرد بدیع الجمال همه ها را بر تخت نشانیده در چند ساعت بهمان مقام وارد گردید شاهزاده به نیل مرام در لشکر خود رسیده سجود مقدر معبود بجا آورد؛ و مرهون احسان بدیع الجمال گشته بمسکن خود رخصت کرد و نازنینان سرخ پوش را نیز انعام و اکرام بیحد کرده مرخص نمود و بکارگزاران لشکر فیروزی اثر حکم فرمود تا شادیانهٔ سرور بنواختند و کوس نهضت بلند آوازه ساختند در میان راه اگر تفرج گاهی دلفریب بنظر می آمد ساعتی چند آنجا نفس راست کرده مجلس عیش می آراستند؛ و بعد احتفاظ خاطر باز سوار شده بهیونان ها مونغ رد را تیز جلو میساختند

دیوانه شدن گلچهره شهریار بر جمال ماهرخ مهر دیدار و بیاوری پیرزن افسونگران پری پیکر را از خیمه برآوردن و بسوی کشور خود همراه آن ماه خرگهی شبگیر زدن

گنجینه باز این داستان پرنیرنگ چنان بازی تازه برروی کار می آرد و حقهٔ شعبده را بدین رنگ سر وا میکند که چون فلک دوار همیشه در بر همزدن آلات نشاط است

شاهزاده بهوش آمده خود را جمع ساخت ؛ وقدمی چند فراتر گذاشت ؛ دید که بادشاه پریان
بر کرسی الماس تراش نشسته ؛ واز پای تا فرق در جواهر غرق گشته ؛ فر و شانش از اندازه
بیان بیرون ؛ وحسن و جمالش از ماه و خورشید افزون ؛ چشمش جلادی خنجر مژه در آغوش ؛
زلفش صیادی دام عنبرین بر دوش ؛ غمزه اش کیادی هزار سحر و افسونش در کار ؛
لبش قنادی شیرینی تبسم و شهد کنج دهن در کنار ؛ هر دو جانبش دو ناز نین حور تمثال گرم
مروحه جنبانی ؛ وشعشعه ترصیع مروحه نور بار رویش انجم نورانی ؛ صراحی های
زمرد و کهربا در کنش و بزم چون سرو سهی جلوه گر ؛ وجام و ساغر لعل و یاقوت
چون لاله و گل بهار نظر ؛ خوانهای زرین چون خوان خورشید لمعه افشان ؛ واز تماشای
اوانی الوان دیدهٔ سپهر حیران ؛ یساولان بارگاه عصاهای مرجان در کف ؛ وخواصان
ادب آگاه دست بسته صف در صف ؛ استبرق و پرنیان پا انداز مکان و فرش درمیان
از اقمشهٔ نوادر دوران ؛ یکطرف پریزادان سرخ پوش شمشیر برهنه بر دوش وجانب دیگر
نازنینان سبز پوش سلاح گرز در آغوش ؛ یکطرف زردکسوتان طناز تفنگ های مرصع کار
در دست گرفته ؛ وجانب دیگر کبود لباسان تیرانداز با کمانهای زرنگار صف بسته ؛
بدیع الجمال بآئین ادب شناسان رسم دعا بجا آورد وشاهزاده نیز ترسان ولرزان ادای
کورنش را قد خم کرد ؛ سلطان از غایت التفات شاهزاده را نزدیک تر نشانید ومشتاقانه
احوال پرسید ؛ وبر استحکام عهد واستقلال او آفرینها فرمود ؛ وبرخوان نعمتهای الوان
شریک تناول نمود وگفت فردا باز اینجا بیائید وماهرخ و دیگر همدمان را همراه بیارید تا هریکی را
فراخور مرتبه اش بالطاف بادشاهانه غرا اختصاص بخشیده آید وساعتی چند بصحبت یکدیگر
مسرت خاطر خوشوقت گردانیده ملکزاده رخصت شده باتفاق بدیع الجمال نزد دلستان
آمد وبرارشاد بادشاه هریکی را آگاه کرد روز دوم بدیع الجمال ودلستان وشاهزاده وجمله
رفیقان ببارگاه سلطانی مستعد گردیدند ؛ ولوازم عجز وتسلیم بتقدیم رسانیدند ؛ بادشاه
هریکی را التفات بیکران نموده نزدیک خود جا داد وبزم معاشرت منعقد ساخت رقاصان
زهره دیدار برقاصی وطنازی پرداختند ؛ ورامشگران حور رخسار بنگامهٔ ترنم گرم ساختند ؛

واز هر در سخن رانده قصهٔ شاهزاده بمیان آورد پسلطان پری از اصغای این ماجرای عجیب نهایت محظوظ گشت و گفت بنی نوع انسان سست عزم و سخت بیوفا میباشند این که بر جادهٔ وفای عهد ثابت قدم برآمده و اینقدر ارادهای از و سرزده از نادرات ست و ملاقات او از جملهٔ مغتنمات فردا برای تسلیم حریم حرم تکریم او را بیاریم تا از حضور نور گنجور رخصتش ساخته آید و بقانون خسروانه نواخته بدیع الجمال آداب تسلیم بجا آورده مادر دلستان را برارشاد سلطان مطلع گردد و روز دیگر شاهزاده را همراه گرفته بدولتخانهٔ شهریاری شرف اندوز شد ملکزاده چون ببارگاه جهانبانی رسید دید بستان سرائیست فردوس زیب و نزهتگاهی هوش فریب یکطرف بجای نسرین و نسترن تختهای مروارید آبدار شگفته و طرف دیگر عوض لاله و ارغوان نونهالان یاقوت و لعل باهتزاز آمده شمشاد و صنوبر انه زمرد و فیروزه قامت کشیده و سوسن و نیلوفر کسوت نیلم و لاجورد پوشیده در فضای صحن حوضی وسیع نظر فریب شریف و وضیع آبش بعینه سیماب بل رخشان تر از آئینهٔ آفتاب تجلی فوارههای بلور بهار نخلستان نور ماهیان سیم وزر در آب شناور و مرغان جواهر حیرت افزای نظر هر طرف کبوتران زرین بال در پرواز و بر هر خیابان طاؤسان زبرجد جلوه پرداز پریزادان طناز در اوج هوا پر در پر بافته و شعاع آفتاب تاب یکذره تابشی در صحن بارگاه نیافته انهار بید مشک و گلاب خالص بر چهار طرف جاری و از اوج سما تا صحن بستان سراهوا در عطر باری بر کنار حوض مکانی مکلف سقف و ستونش مرصع پوش و سایبان و پردهای زربفت فریبنده هوش مسلسل مروارید غلطان بر دور مکان آویزان و قندیل نورافشان هنگامه برهم زن خورشید رخشان آئینه های صفا کار زیب بخش سقف و جدار و گرداگردش جواهر آبدار حیرت افزای اهل دیدار شاهزاده از نظارهٔ این طلسم عجیب و اعجوبات غریب سخت متحیر گردید و یکبارگی طائر هوش از آشیانهٔ دماغش پرید بدیع الجمال فی الحال آب بر رویش زده گفت ای نادان کم حوصله هنوز بر بجمل شاه ما چشم نکشاده و سرمایهٔ هوش از دست دادی لحظه حواس منتشر جمع دار والامن و تهور دکشته میشوی

راوی این بدیع افسانه باظهار این داستان بدینگونه می پردازد که چون ملکزاده مراحل سیار
ومنازل بیشمار طی کرد واز نواحی ولایت پریرخ درگذشته باقصای اقلیم دیگر وارد شد
باهوشمند حرف زد که حالا وفای عهد با دلستان باقی ست واورا بزنجیر هجران مقید گذاشتن
بی انصافی ست مقام او جای جنات ودیوان ست ودشت بیابان خطرناک درمیان با این حشم وجاه
در انضلع پرخوف گذار نمودن دشوار ست وتنها گام نهادن ودر دام ددو دام افتادن
تیر دور از کار ناخن کدام تدبیر تیز باید کرد که این عقده دشوار کشاد واگردد وسررشته مقصود
بدست آید هوشمند دانشور بجای خود تفکر نموده گفت تدبیری نیکو بخاطر خطور کرده که خاتم
بدیع الجمال را بر آتش گذاشته اورا نزد خود باید طلبید وبر تخت او سوار شده بشهر دلستان
باید رسید وبهر وبینه را اینجا باید گذاشت که تا معاودت مادر اینمقام قیام نمایند شاهزاده ایمنی
را پسندیده انگشتری پرافسون بر آتش گذاشت هنوز دو سه ساعت نگذشت که آن
حلقه در گوش خاتم بر سریر هوادار وارد گشت بی اختیار بجوش محبت باهم معانقه کردند واز
خیریت وحالات همدگر استفسار نمودند شاهزاده تمامی ماجرا از هنگام مفارقت بیان ساخت
وباماهرخ ودیگر پریان اورا ملاقات داد بدیع الجمال بر درستی حزم وبلندی عزم شاهزاده
تحسین ها فرمود وبآن زهره جبینان مهر دیدار هنگامه مهر ومحبت گرم نمود شاهزاده
سماط اطعمه گوناگون بگسترد وتدبیر ملاقات دلستان درمیان آورد بدیع الجمال ایمنی را
مستحسن دانسته شاهزاده وهوشمند وآن نازک بدنان دلبند را بر تخت نشانیده وراه هوا
گرفته دراندک زمانی بمکان دلستان فرود آمد دلستان بدیدار شاهزاده نهایت شادمان
گشت واز ملاقات آن نازنینان کمال فرحان بزم معاشرت بآئین شایسته مرتب ساخت
ودو مبدم بدلداری وغمخواری هریکی می پرداخت چون ایامی چند بخرمی وخوشحالی بسر آمد
شاهزاده حرف روانگی وطن درمیان آورد بدیع الجمال نزد مادر دلستان رفته اظهار ایمنی کرد
مادر دلستان گفت تو خود میدانی که رخصت دلستان بی اجازت سلطان پری که بادشاه
پریان ست صورت نبندد امروز ببارگاه سلطانی حاضر شده این کیفیت بعرض رسانید
بدیع الجمال فی الحال ببارگاه شاه پریان سعادت اندوز شده مراتب دعا وثنا بتقدیم رسانیده

و دست و پا از کمال برودت بیکار ؛ مرغان هوا پر پرواز ریختند ؛ و وحشیان صحرا در غار ها گریختند
آب چشمها مانند آب آئینه منجمد شد و سلطان نامیه چون قارون سر بر زمین فرو برد ؛ آتش را
شعلهٔ حرارت منطفی شد و آتش زنه هر چند سر بر سنگ زد شرر از بیم بر دو قدم بیرون نزد ؛ کرهٔ
اثیر تا ثیر کرهٔ ماهی پیدا کرد ؛ و خورشید چون ماهی در آب سرد لرزیدن گرفت عروسان چمن پیرایهٔ
شگفتگی از تن بر آوردند و شاهدان گلشن پیرایهٔ بی برگی در بر کردند ؛ شاخسار اشجار چون عضو
از حار فتهٔ خشک گردید ؛ و مطرب خوش آهنگ چمن یعنی عندلیب رنگین سخن ترانهٔ الوداع بر کشید
لشکر صرصر خزانی دست تطاول دراز کرد و لعل و گوهر لاله و سمن یکسر بتاراج برد شاهزاده
درچنین وقت قالین های عجیب و نمد های غریب در هر مکان فرش ساخت و جمله همدمان را
بتشریف پوستینهای قاقم لطیف و کسوتهای سنجاب نفیس بنواخت ؛ مجمر های شعله سوز
و منقلهای بزم افروز هر گوشه بر افروخت ؛ و از اخگر پارهای نور افشان فضای بزم را رشک
گلزار نمود دود عود سوز های عنبر روکش بهار سنبلستان شد و بخور عنبر داگر منفعل ساز تسیم
گلستان دمبدم آب آتشین بساتگین بلورین مینمود ؛ و حمام و دراج را بر باب زن کباب مینمود ؛
یکطرف نظارهٔ جمال ساقیان آتش لقا افسردگی خاطر میگداخت و از جانب دیگر شعله صدای
نغمه سازان ناهید نوا هنگامهٔ نشاط گرم میساخت ابیات بهر سو ساقیان لاله رخسار
زساغر بزم را کردند گلزار ؛ قدح را رشک صبح عید کردند هلالی را ز خورشید کردند ؛ می گلگون بمستان جوش میزد
قدح چشمک بر اهل هوش میزد ؛ بآهنگی مغنی پرده آراست ؛ که هر عشاق را شد کار ازان راست
مقامش گه عراق و گه نشابور ؛ بیکدم طی نمودی این رهِ دور ؛ القصه شاهزاده بهمین
شغل غنا و باده موسم سرما بسر آورد ؛ و هنگام تحویل خورشید در حمل چون قمر بی سیر شد ؛
پریرخ و ماهرخ در یک عماری نشستند گوئی دو آفتاب در یک برج جا گرفتند در میان راه با هم
حرف زنان میرفتند و گرد گلفت از فضای سینه میرفتند

طلبیدن شاهزاده بدیع الجمال را و بیاوری او بشهر دلستان رسیدن و
با سلطان پری بادشاه پریان ملاقات کردن و دلستان را
همراه گرفته روانهٔ وطن گردیدن

خورشید شاه انچه باید وشاید سامان خسروانه همراه داده شاهزاده را با حور جمال رخصت نمود
وگل اندام نیز باتفاق حور جمال شادان وخوشحال روان شد ملکزاده وهوشمند از نهایت شادی
در بدن نمیگنجیدند ولعیش وکامرانی ره سپر گردیدند

وارد شدن شاهزاده بکشور پریرخ وازشدت سرما دو ماه انجا قیام کردن وباز بکام در راه گذاشتن

منزل شناس طرق حکایات جادهٔ این مطلب را بدینسان بقدم بیان طی میکنند که چون
آن مرحله پیمای بادیهٔ جنون از حدود وملک خورشید شاه برآمده بنواحی کشور دیگر رسید
بخاطرش گذشت که حال پریرخ بدوری من چه خواهد بود نزدیک اهل وفا روا نباشد که او را
بداغ هجر باید سوخت وپیمانه پیمانرا بر جحر بد عهدی باید زد فی الحال بجاسوسان جهان پیما اشارت
تا رد وی گیهان نورد را بنواحی بلک پریرخ راهی ساختند وبعد از عرصهٔ چند روز بعد طی مسافت
بعید قریب آن شهر خیام اقبال برافراشتند شاهزاده فی الفور معتبری باهوش نزد پریرخ
فرستاده که آن مهجور چشم در راه را ازین مژده آگاه سازد پریرخ چون برین نوید خبر یافت
از نشاط پیرهن بر خود بالیده باستقبال شتافت وشاهزاده با هزاران فرحمانی
بشهر آورده بزم عشرت ترتیب داد وبا ماهرخ وحور جمال دلپسند وگل اندام طرح مخالطت
وموانست انداخت چون روزی چند بعشرت وکامرانی درگذشت شاهزاده با پریرخ
گفت که زیاده برین طاقت استقامت نیست زود مهیای روانگی باید شد پریرخ گفت
تمنای من همین ست که باستعجال تمام گام در راه گذاشته آید لیکن چون موسم بارش
برف برسر وشدت برودت درین هنگام بیشتر کمر سفر بستن تعذر تمام دارد وشتابندگان
را بمعرض هلاک می اندازد صلاح دولت در آنست که دو ماه اینجا رخت قیام اندازیم ومن بعد
بتهیه انتهاض پردازیم شاهزاده ناچار شده بلشکریان حکم کرد که در امکنهٔ شهر فرود آیند
وخود در مکان محفوظ مسکنت اختیار نمود درینضمن بارش برف شروع شد ودر رود دیوار و
کوچه وبازار سیگون گشت اشتداد سرما بحدی طغیان نمود که مردم را از خانه برآمدن دشوار شد

دلشاد کردن واجب هوشمند گفت مصرع وفای عهد نکو باشد ار بیاموزی ؛ فی الفور
بمهنیان کارآگاه و خبرداران واقف راه اشاره فرمود تا موکب همایون را بجانب ملک
خورشید شاه متوجه ساختند و بعد قطع مراحل چند در فضای اقصای آن کشور لوای فلک فرسا
برافراختند خورشید شاه بدریافت اینخبر که والاحشمتی با سپاه فراوان و تجمل خسروان
وارد ملکش گردیده هراسان شد و با معدودی که در رکاب حاضر داشت جلو ریز رسیده
بمقاومت دو سه فرسنگ خیمه زد و پیغام کرد که باعث قدم رنجه مبارک در این سرزمین
چیست هرچه مرضی بندگان والا باشد در انصرام آن مراتب کوشش بظهور رسد ؛
ملکزاده رسول را مشمول عواطف ساخته گفت که من بادشاهزادهٔ هندوستانم و یکی از منتسبان
این آستان عرش نشان بر مقصد خود کامیاب گشته معاودت کرده ام و تمنای قدمبوس
ملازمان درسر دارم فرستاده از نیمغی کمال مسرور گشته نزد خورشید شاه آمد و بر تمامی ماجرا اطلاع
کرد ؛ بادشاه ازین مژده جانی تازه یافته همانم وزیر را باستقبال فرستاده شاهزاده را
نزد خود طلبید و از کمال عاطفت در آغوش گرفته از واردات پرسید شاهزاده تمامی سرگذشت
خود را از سر بیان کرد ؛ خورشید شاه نهایت خرسند گشته بر استقامت و همت او آفرینها
فرمود و همراه خود بر یک فیل نشانده بهزاران شکوه داخل شهر گردید و سامان مهمانداری مآیین
شهریاری مهیا گردانید حورجمال بایفای وعده شاهزاده را تحسین ها نمود و بخدمتگذاری و
رضاجوئی ماهرخ کمر سعی محکم کرد چون عرصه چند روز به نشاط و خوشدلی منقضی گشت شاهزاده
ترخیص وطن بجناب خورشید شاه عرض کرد بادشاه از نیمغی چاره ندیده به تهیه سامان رخصت
حکم فرمود حورجمال چون با گل اندام کمال الفت داشت از خیال جدائی او کلفت آلود گشت و
با ملکزاده گفت که اگر تجویز نزدیج گل اندام با هوشمند مستحسن باشد احسان کمال ست که
مرا بی او زندگی کردن محال ست ؛ شاهزاده گفت هرچه خوشنودی تو باشد عین آرزوی
خودست بالجمله حورجمال باپدر اینمقدمه اظهار کرد خورشید شاه بوزیر خود درین امر تاکید نمود
وزیر عدول امر سلطان مناسب ندید و در ساعت سعید گل اندام را در سلک ازدواج هوشمند
کشید ؛ چون شاهزاده از قبول اینمعنی دل حورجمال بدست آورد برای روانگی وطن تاکید کرد ؛

عندلیب مقصود بر شاخسار گلبن امید بنوای مژده وصال مرغوله سنج نشد و بهای مدعا بر
آن آفتاب زدگان حوادث که سایه وار بر خاک یاس نشسته بودند سایهٔ عاطفت نیفگند ؛
مرا که در فضای خدمتگاری طیران مینمودم بهوای تلاش سر دادند دیر نیست که بجستجوی شما
بهر دشت سر گردانم و ببوی گل مقصود بهر گلشن بال افشانم امروز صبح اقبال از افق آرزو
بر دمید که از یاوری طالع بیدار آفتاب مراد طالع گردید اکنون برخیزید و دیگران عزم بسوی آن
نگران خاطران تیز خولان کنید شاهزاده و وزیرزاده برین ماجرا آگهی یافته از شادی باغ باغ
شگفتند و برنگ صبا گلگون عزیمت گرم مهمیز کردند ؛ بعد چند روز بشهر بیگانهٔ جهان رسیدند
و با ماهرخ و دلپسند ملاقات کردند و هر یک کیفیت خود را مجدداً بیان نمودند و جبین نیاز
بسجدهٔ شکر بر زمین سودند رباعی صد شکر که از بند غم آزاد شدیم ؛ وز شادی روی
دوستان شاد شدیم ؛ یکچند اگرچه دل ز غم ویران بود ؛ المنت لله که آباد شدیم بیگانهٔ جهان
از نیمغمی بسیار بسیار شادمان گشت ؛ و برای آن لذت کشان نعیم عشق بزم ضیافت مهماندار
ترتیب داده پیوسته بغمخواری و دلجوئی ایشان سرگرم بودی ؛ و بتقدیم لوازم خدمتگذاری سعید
بعد یکماه که اجازت رفتن وطن خواستند ماهرخ و دلپسند را بهودج مکلف ز زنگار که برنگ
عماری گل رنگین بود و قبهٔ اش چون مهر نور اگین نشانیده و خزینهٔ بیکران و بسیاری از
ملازمان همراه داده با احترام و تبجیل تمام رخصت نمود ؛ شاهزاده و وزیرزاده بر اسپان تیز رفتار
سوار شده بتجمل و شکوه شهریاری سوی وطن روان گشتند ؛ و مانند ماه سریع السیر قطع
منازل پیش گرفتند از غایت شادمانی دو منزله میرفتند و بکمال شوق وطن دوا سه میشتافتند

رسیدن ملکزاده بملک خورشید شاه و مناکحت هوشمند با گل اندام رشک ماه و حور جمال را همراه گرفتن و راه مقصود طی نمودن ؛

کاروان سالار اخبار بنواختن جرس این مدعا بدین روش می پردازد که چون آن سر قافلهٔ
عشقبازان طی منازل اختیار نمود درمیان راه با هوشمند متکلم شد که الحال که بفضل وهاب
ذوالجلال مقصود دلی بحصول انجامیده منتظران مشتاق را بشکرانه واهب بایفای وعده

لیکن آخر کار شهپر عزم تیز کرده در فضای فارغبالی جناح خوشحالی کشاید ؛ واز شاخسار امید کام وزبان را حلاوت اندوز میوهٔ مراد نماید ؛ شاهد این گفتار آنکه چون جاسوسان یگانهٔ جهان کمر جستجو چست کرده کوه و هامون طی نمودند ؛ و مانند پی گم کردگان ره بجائی نبرده هیچ اثری ازان سرگشتگان نیافتند ناچار مایوس گشته پیش آن تفته جگران پریشان خاطر آمدند که چندانکه پای سعی دراز کردیم ؛ و در راه تلاش گام فراخ نهادیم ؛ دامن نشان کوتاه و فضای اثر تنگ دیدیم ؛ ماهرخ ازینمعنی غمگین شده رو بسوی طوطی آورد که ای عقده کشای مشکلها اکنون که درامید بقفل حرمان بند شده اگر تو کلید شهپر عزم را دندانه تیز کنی کشایش آن متصور ست زود بهوای تلاش هواداران بال توجه برفشان ؛ واین مشکل ما آسان گردان ؛ طوطی که طوق بندگی آن آزاده سرو گل پیرهن قمری وار در گلو داشت گردن از اطاعتش نپیچیده سرگرم پرواز گشت و هر طرف بجستجوی آن شهباز اوج دولت پرزدن گرفت ؛ هرچند در سعی و کوشش استخوان شکست همای مقصود بچنگ نیامد چندانکه بتاز نگاه هر طرف دام گسترد مرغ مدعا گرفتار نشد ؛ چون تک و دو یکدو ماه بگذشت بال طاقت انداخت و پر پرواز سوخت گاهی بسان فاخته دلباخته بجستجوی آن سرو دلجو کوبکو گوکو زدی و دمی مانند هزار نوگرفتار بیاد آن گلرخسار گلشن بگلشن نالهٔ سنجیدی و گفتی **بیت** یعقوب صفت گریه کنان میکنم افغان ؛ کایا خبر یوسف گم گشته که دارد ؛ روزی از ناطاقتی درمانده بر شاخ درختی بنشست و در یاد نغمات پرسوز و گداز گرم نفس شد از انجا که خداوند کارساز کارروای مستمندان نابسامان است از اتفاق حسنه آن خسته جگران دردمند که براه تلاش هر سو جستجو می نمودند در آن هنگام زیر همان درخت وارد شدند و نغمه سنجی آن دلکش نوای رنگین ادا گوش کرده متحیر و متعجب گشتند چون طایر نظر را از آشیانهٔ چشم پرواز دادند طوطی را دیدند بر شاخ درخت نشسته بشناختند و از نشاط بر خود بالیدند طوطی نیز شاهزاده و وزیر را دیده بنشاط هرچه تمامتر از درخت فرود آمد و باظهار ماجرا تر زبان شد که ای ره نوردان بادیهٔ جنون کجا بودند که ماهرخ و دلبند از نادرهٔ فراق شما چون سپند میسوزند و هر دم از دم زنی نفس پرسوز آتش بجگرمی افروزند مردم بسیار برای تلاش شما هر جانب فرستادند ؛ واز مرغان بشارت رسان نوید وصل درخواستند چون

مهربان حال یافته حقیقت را شرح دادم ؛ وتمام ماجرا از سر بیان نمودم ؛ بازرگان بر حال زارم آگاه شده شب و روز تسلی و دلداریم نمودی ؛ و بانچه دلم خواستی در دم مهیا ساختی بعد از چندی که سالما بر ساحل دریا رسیدیم آن کاروان سالار خوبی و مروت را دعا گفته ببلاش مدعای خود ره سپر شدم و هر سو بجستجوی آشنایان گام زدم ؛ چون مدتی دراز در تک و دو بسر آمد و بهیچ طریق راه بجائی نبردم دریافتم که جمله آشنایان غریق لجهٔ فنا شده ند زندگانی بر من بار شد و فضای جهان در نظرم تیره و تار دمبدم ستاره اشک از چشم تر بدامن میریختم و بمهر مهر و بان خود میگفتم **بیت** یکایک از نظرم نور بیکران رفتند ؛ ستاره های شب افروز م از جهان رفتند ؛ ساعتی در فراقت چون صبح پیرامن طاقت سپر دیم و بیاد خورشید جمالت میگفتم **شعر** قیامتم بسر آورده فرقت تو ولیک ؛ قیامتی که در و آفتاب پیدا نیست ؛ آخر کار خود را بدریا زدم ؛ و خواستم که غرق شوم در اینحال تو بدر دمن رسیدی ؛ و ازین مهلکه رهانیدی حالا بگو که بکدام سو شتابیم ؛ و خبر ماهرخ و دلپسند از کجا دریابیم ؛ شاهزاده از اصغای ماجرای هوشمند و یاد ماهرخ و دلپسند بیخود گشت و وزیرزاده هم جامه صبر چاک زده سر بگریبان تفکر فرو برد بعد ساعتی که بهوش آمدند دامان تلاش بکمر عزم بر زدند و بهر طرف بجستجوی همدمان گرم تگاپو شدند

پرواز دادن ماهرخ طوطی را بجهت خبر شاهزاده و پیوستن بعد تلاش بسیار بآن سر بکوه و صحرا داده و آمدن وی بشهر یگانهٔ جهان و دلشاد گشتن جمله یاران و بعد چندی از یگانهٔ جهان رخصت شدن و بپای شوق راه وطن سر کردن

طوطی دستان سنج خامه در بیان این داستان حلاوت انگیز کام و زبان لذت گیران مایدهٔ ذوق را چنان در شکر می اندازد که چون طائر شوق در اوجگاه تمنا بال و پر پرواز بر کشاید و در فضای رنج و راحت روزگار طیران نماید هر چند از فرط پرواز قوتی در بال و پرش نمانده باشد

دمی با آتش غم میسوخت و بسوز جگر این مضمون می افروخت بیت ز غم میسوزم و یک لحظه آرامی نه می بینم ؛ سر آمد عمر و این غم را سر انجامی نه می بینم ؛ القصه بعد طی مسافات پر آفات بر لب دریائی رسید ؛ واز دور شخصی را دید که از زندگی بجان آمده خود را در ان بحر خطرناک زده بود واز کمال ناکامی رخت هستی بکام بلا می کشید چون نزدیک رفت دانست هوشمند ست آواز داد که ای کشتی شکسته چار موجهٔ غم وای آب از سر گذشته طوفان الم غریق دریا مشو که اینک آشنائی همدم تو رسیده چون آن تخته بند قعر بلا را صدای آشنا بگوش خورد بیقرار شده مانند سیل بدوید هر دو یار بغل گیر شده چندان گریستند که دریا از طوفان اشک شان لبطغیان در آمد بعد لحظه که از انخالت افاقت شد از دریا بر آمدند ؛ و آئینهٔ جبین را از خاک سجدهٔ شکر منور ساختند اول شاهزاده سرگذشت خود را از ابتدای کشتی شکستن و بر تخته پاره بکنار رسیدن و براه کوه و هامون طی کردن و در قید شاه خوبان اسیر گشتن و بر هنمائی دلپذیر خلاص یافتن بیان نمود و من بعد از هوشمند پرسید که اکنون تو ما جرای خود سر کن که خارهای کدام الم بپای دلت شکست ؛ و سیل کدام بلا کشتی ترا طوفانی کرد ؛ هوشمند بدریای سخن آشنا گشته موج وار زبان بکشاد که ای آشنای غمخوار هنگامیکه کشتی ما بصدمهٔ نهنگ بلا شکست ؛ و چون موج در کار ما شکست افتاد من بر تخته پاره سلامت ماندم ؛ و همه یاران را خیر باد گفته بر هنمائی باد بطرفی روان شدم ؛ قضارا از تحریک باد آن تخته چون شاخ بید لرزیدن گرفت و مانند ماهی در آب فرو رفت ؛ ازان تخته جدا شدم ؛ و در آب غوطه زدن گرفتم ؛ نفسی مانند حباب سر از آب بر می آوردم ؛ و دمی مانند لنگر از غم سر بآب فرو می بردم ؛ از انجا که از شنا آشنا نبودم ؛ از صدمهٔ هوش بیگانه شدم ؛ و از فرط غوطه خوردن نزدیک بود که غریق دریای عدم شوم ؛ و گوهر جان را از گنجینهٔ سینه بیرون افگنم ناگاه سوداگری با اموال و امتعهٔ بسیار از راه دریا میگذشت مرا باین حال دیده بملاحان دوربین گفت که این آب از سر گذشته را زود از گرداب بر آورده بکنار نجات رسانند نشود که بنای زندگی این ضعیف بنیان بآب رود ؛ و خاک وجود این سوخته آتش بلا بر باد ؛ ملاحان شناوری تن زده من لطمهٔ خور تلاطم امواج را دست بدست ازان ورطه بر آوردند و در کشتی آن ناخدای خدا ترس رسانیدند سوداگر من درد مند را غمناک و پریشان دیده بدلجوئی و غمخواری تمام احوالم پرسید من آن تا جر را

مفارقت همدمان هر دم نشتر درد در جگرم میشکند ؛ و مهاجرت یاران هر لحظه نقب بر گنجینهٔ عیشم
میزنند ؛ هر چند بکاوکاوکان اندیشه ناخن فکر بند میکنم گوهر تدبیری بکف نمی افتد که ازین گرداب غم
برآمده در بحر تلاش آشنایان دست و پا زنم دلپذیر گفت شاه خوبان مفتون جمال تست رهائی ازو
یافتن متصور نیست ؛ شاهزاده از بیمعنی رخ زرد را بسرشک گلگون پیراسته سر نیاز بپایش نهاد که
ای دستگیر از دست رفتگان اکنون که پای اندیشه بگل فرو رفته اگر تو امدادی نکنی ازین ورطهٔ بلا
چگونه برایم وای گره کشای کار فروبستگان این عقدهٔ مشکل که در کارم افتاده اگر تو ناخن تدبیری تیز
ننمائی کشایش آن چسان صورت بندد دلپذیر از استماع سخنان پرسوز و گدازش آتشی بخانهٔ تن
افتاد و حالتی دست داد که بیاد ری شان خامهٔ بیان نشود و بامداد مداد صورت رقم نپذیرد چون
بخود آمد شاهزاده را گفت تدبیری بخود رسیده که هنگام شب هرگاه از شاه خوبان رخصت شده
در خانه رسی لباس زنان بر خود راست نموده بخانهٔ زین در آئی و خود را از لشکریان گلگون قبای سیم اندام
قرار داده راه خود سرنمائی این بگفت و لباس زنان بشاهزاده عطا کرد و شفری باد پیما که مانند شبدیز
تیز دو نظر بیکدم مسافت بعید پیمودی ؛ و چون از شهب سبکرو دهم بیک لحظه ساخت جهان طی ساختی

ابیات چو اشک عاشقان گلگون خوشرو ؛ جهان پیما تر از شبدیز خسرو ؛ بیک جستن توانستی که
چون برق ؛ بجستی از حدود غرب تا شرق ؛ برای وی مقرر نمود شاهزاده چون لباس را دید بکار
دران لباس یافته از شادی در لباس نگنجید و آن استپند خرام را پسندیده گلگون زبان را در میدان
توصیف آن یکه تاز عرصهٔ مروت تیز عنان کرد چون رایض ایام زین زرین هلال بر پشت آن شهسوار
میدان عاشقی بجریم شاه خوبان مشرف شد و تا یکپاس در خدمتش حاضر ماند هرگاه بادشاه از
بارگاه برخاسته در حرم سرا رفت شرط تسلیم بجا آورده بخانه دلپذیر آمد و لباس زنان در بر کشیده
براق برق سر را گرم جلو کرد چون آئینه رخسار شاهزاده از رنگ خط ساده بود هیچ یک او را نشناخت
و کسی سد راهش نشد تا آنکه سالما از نواحی شهر تریاراج در گذشته در دیار دیگر وارد گشت ؛
درخت نسوان او در کرده بتلاش مطلوبان گرم تگاپو شد چندانکه بهر طرف شتافت از
گم گشتگان اثری نیافت ناچار زار زار میگریست و بخیال دلدار میگفت ؛ رباعی دور از تو عمر من همه با درد
و غم گذشت لیل و نهار جمله برنج و الم گذشت ؛ گفتی که رخ اگر بنمایم عدم شوی ؛ بنما که کار من ز وجود و عدم گذشت

شده امیدوار است که ظلمت گناهش بذیل عفو زائل گردد ؛ شاه خوبان از انجا که بنده چشم بر من
واسیر زلف پر شکنش گشته بود فرمود که خون این خونین جگر بخاطر دلپذیر بخشیدم واز سر جرم در گذشتم
دلپذیر آداب تسلیمات بجا آورده بخانهٔ خود برد ؛ و بمهمانداریش خوان الطعمه گوناگون بگسترد ؛ روز دیگر چون
کلاه زرین آفتاب تخت نیلوفری فلک بجلوس خود بر آراست دلپذیر ببارگاه ملک مستفید شد و در خلوت
احوال آن شوریده باطن ظاهر کرد که این سیلی خورجور روزگار شاهزادهٔ فلان دیار بوده واز اتفاقات بد بدین
کشور وارد شده شاه خوبان گفت اینمعنی همانروز از وجاهت وخوبیش دریافته بودم اما مصلحتا
حکم فرمودم که او را سیاست ننمایند فردا بحضرت عرش رتبتش حاضر گردانی دلپذیر استمزاج بادشاه کرده
نزد شاهزاده آمد و روز دوم آن تیره روز را با خود گرفته بدرگاه خورشید اشتباه شرف اندوز شد
شاه خوبان چون شاهزاده را دید با دلپذیر گفت که حالا این عزیز مهمان عزیز ماست بانواع مراحم
خسروانه والطاف بادشاهانه باید نواخت ؛ شاهزاده ملک را بر حال خود مهربان یافته آداب عبودیت
بجا آورد و هر روز بملازمت سلطان سعادت اندوز میشد ؛ روزی شاه خوبان بآن شاه عاشقان گفت
که ای یکه تاز عرصه نیکوئی گوی دلم در چوگان زلف آویخته و تیغ جان شگاف عشقت مرا آماج
چندی در اینجا رخت اقامت افگنده بمرهم دیدار دل مجروحم بساز و سینه ام را که از سوزن مژگانت
سوراخ سوراخ شده رفو کن شاهزاده گفت اکنون که پای عزیمت بسته زنجیر اجازتست گردن
از حکم اقدس چسان میتوانم پیچید ؛ و بدون امر عالی بچه طریق پا در راه توانم گذاشت چون
شاه خوبان متوجه شبستان دولت شد مرخص شده بخانه آمد و از کمال اندوه و غم فریاد میکرد که ز بی
بخت ناسازگار که از یارم جدا ساخته و با غیارم سر و کار انداخته و خهی ستمگاری چرخ جفا کار که در تمنای
بگل ناکامی بر آورده و ابواب رنج والم بر رویم باز کرده چاره این درد از که جویم و داستان درد و غم از که
گویم ؛ دمی با سیمین اشک از نرگس چشم ریختی و بیاد آن سیمین اندام گل سیما بدینگونه گفتی رباعی
دردا که اسیر فرقت یار شدیم ؛ افسوس که محروم ز دیدار شدیم ؛ دایم ز بلای هجری ترسیدیم
آخر بهمان بلا گرفتار شدیم ؛ چون همبرین آئین روزی چند بگذشت سرو دلجوئی قامتش مانند شاخ خزان رسیده
را روزگار گشت و گل رنگین رخسارش از مهرگان اندوه پژمان شد دلپذیر شاهزاده را متألم و مغموم یافته
پرسید که ای نفی بادهٔ گلستان جوانی رنگ برویت چرا شکسته و خار کدام اندوه بدامنت آویخته شاهزاده گفت

با فوج نازنینان گلرو و سیاه نازک بدنان سنبلین مو که بہ تیغ غمزہ صید افگن صید آہوی دل بہ نیم لحظہ شکار میکروند و بناوک جگر دوز نگاہ ہزاران مرغ جان بیکدم بسمل مینمودند دران ہنگام بہر شکار برآمدہ بود گذارش بر سر وقت آن آوارۂ دشت ادبار افتاد بمجرد دیدارش با آنکہ عزم نخچیر افگنی داشت خود اسیر دام مشکینش گشت ؛ و تیر نگاہش بر ہدف جان کارگر آمد با دلپذیر گفت کہ این جوان نا آشنا رو را کہ در ملک بیگانہ سیر مینماید اسیر گردانند ؛ و شب بدرگاہ والا حاضر سازند تا فراخور جرم او سیاست نمودہ آید ؛ دلپذیر بموجب حکم شاہ خوبان فرمود تا آن سرگشتۂ صحرای آوارگی را دست و پا بر کتف بستہ ہمراہ گرفتند ؛ ہر چند آن بیگناہ لب بافغان و آہ برکشاد بجائے نرسید و فایدہ مترتب نشد ؛ چون شاہ خوبان از شکارگاہ مراجعت نمودہ بدولتخانہ آمد دلپذیر آن خانمان برباد دادہ را بخانۂ خود آورد و گفت ای اجل گرفتہ شاہ خوبان بادشاہی ست خونریز کہ ہر جا صورت مردمی بیند ہماندم بشمشیر زن حکم قتل میکند تو از احوال خود نشان دہ کہ بچہ طریق راہت بدین سو افتادہ و باین کشور ترا کہ رہبری کردہ ؛ شاہزادہ از درد و غم بنالید و گفت شعر

چہ میپرسی سر و سامان من عمریست چون کاکل ؛ سیہ بختم پریشان روزگارم خانہ بر دوشم

دیرست کہ درین دار ناپایدار بدوری یاران بسر میبرم ؛ داز گردش چرخ دوار چہ جور و جفا کہ نمیکشم

ابیات از جفای دور گردون بر لب آمد جان مرا ؛ دارد این چرخ فلک سرگشتہ و حیران مرا

بسکہ خون دل ز مژگان ریختم دور از گلی ؛ شد جہان لالہ زار از چشم خونافشان مرا

داستانم حیرت افزاست و حد یثم ہوش ربا نہ بگفتن راست آید و نہ نوشتن را شاید ؛ ہمان بہتر کہ بخموشی درسازم ؛ و زبان را از نالہ و تقریر بسوزم ؛ دلپذیر سخن درد آلودش شنیدہ اطرار از حد گذرانید ؛ شاہزادہ ناچار قصۂ پر سوز و گداز خود بیان کرد و برای رہائی از دام بد اندیش دست زد دلپذیر ماجرای آن غریق گرداب اضطراب دریافتہ گفت غمگین مشو کہ من بشاہ خوبان احوال تو ظاہر نمایم و سر رشتۂ آزار بتو نخواہد رسید چون شاہ ماہ بر اورنگ اخضر آسمان جلوس نمود و ندیمان انجم گرد بگردش کمر خدمت چست بستند شاہزادہ را ہمراہ گرفتہ ببارگاہ شاہ خوبان حاضر شد و زمین خدمت بوسیدہ عرض کرد **بیت** خسرو ملک بر تو میمون باد ؛ اخترت فرخ و ہمایون باد ؛ این سوختۂ آتش غم کہ در جای بیگانہ گرم شتافتہ اگر شمع وار کشتنی و گردن زدنی ست اما چون نادانستہ مصدر این کار

این دشت پرسوز و گداز را آبی بجز اشک دیدهٔ تر نیست و در نوردان این بادیهٔ پر درد و غم را زادراهی غیر
از برگ‌های جگر نی **نظم** در عشق بجز گداختن نیست ؛ این سوختن ست ساختن نیست ؛ اینجا همه
آب روی محفل ؛ آب جگر ست و آتش دل ؛ فاما ای تخته بند قعر بیقراری اگر طغیان سیلاب حوادث
بر تو پل شکسته و کشتی حواست بلجهٔ اضطراب طوفانی گشته بعقل و دوربین اندیشه کن ؛ و لنگر صبر و قرار
از کف مگذار که آخر ذورق تمنایت ازین ورطه بکنار خواهد رسید و گوهر مراد از دریا بکف خواهد آمد شاهزاده
از سخنان تسلی افزای آن عارف کامل اندکی تسکین دل حاصل گشت و تبلاش همان نشیب
روان شد تمام روز چون برید صباره بریده شب بمکانی بار افاقت کشادی و انچه از برگ و بار همراه
تناول کردی ؛ گاهی از درد تنهائی نالیدی و گفتی **رباعی** نخنیم بکار خویش سودا من و دل شرمنده
شدیم از تمنا من و دل ؛ در عشق تو مانده ایم بی یار و دیار ؛ تنها من و دل خراب سودا من و دل ؛ دردی
دست شوق بدامن باد صبحدم آختی و گفتی **نظم** ای باد صبح منزل جانان من کجاست ؛ جان من
مردم از برای خدا جان من کجاست ؛ شبهای هجر بیکسی من غریب نیست ؛ کس را تحمل شب هجران
من کجاست ؛ چون منازل بسیار طی کرد بشهر تریاراج گذر افکند ؛ والی آنديار زنی بود ماهرخسار
مشتری دیدار خوبروی نیکو خوی بدر چهره هلال ابرو بسکه در خوبی و زیبائی بادشاه محبوبان بود
او را شاه خوبان گفتندی و پریرویان روزگار دیوانهٔ بهار حسنش بودندی مصور قدرت مثلش
تصویر بر صفحهٔ موجودات نکشیده بود و باغبان فلک با هزاران دیدهٔ انجم برنگ او گلی بهوستان
جهان ندیده گل بهار فریب عارضش برنگ گل آفتاب شگفته جبین و از حلوای بید و قند مکرر شیر
تلخی عیش تلخکامان شیرین ؛ دل ناهید اسیر حلقهٔ زلف مشکین او ؛ و گوی خورشید آویختهٔ
چوگان کمند عنبرین او ؛ **ابیات** بمعشوقی مدر و کو همساری ؛ نگه گیران ترا زباز شکاری ؛
ز زلفش سنبل اندر تاب میشد ؛ ز رشک عارضش گل آب میشد ؛ جگر از هر دو چشمش تیر
خورده ؛ شکر از هر دو لعلش شیر خورده ؛ لبش گوئی ز حلوای نبات است ؛ چه حلوای نباتی آبحیات ست ؛ ز عکس عارضش روی هوا لعل ؛ خم زلفش در آتش برده صد لعل ؛ و آن شاه خوبان
وزیری داشت روشن ضمیر و در خردمندی و دانشوری بی نظیر ؛ از انجا که مقبول خاطر همگنان بود
و دلپذیرش میگفتند ؛ و دلربایان روزگار بنظارهٔ بهار جمالش دل از دست میدادند اتفاقا شاه خوبان

باین درد دیده ز حسرت چه میتوان دیدن ؛ هزار چشم ندارم صد هزار افسوس ؛ ؛ ؛

برکنار رسیدن تختهٔ شاهزاده ازان دریا وطی کردن وی راههای کوه وصحرا و بملک تریاراج رسیدن و در قید شاه خوبان اسیر گردیدن و بوقت فرصت گریختن ازان دیار و پیوستن او با وزیرزادهٔ غمگسار

غواص دریای اخبار گوهر این مدعا را بدین آئین بر کف بیان می گذارد که چون شاهزادهٔ والاگوهر دران بحر بر پشور بشر بر تختهٔ پاره تنها ماند گوهر اشک از صدف چشم بیفشاند گاهی از بیصبری مانند گرداب گریبان چاک میزد و دمی از بیم جان حباب دار قالب تهی مینمود ساعتی از فرط جنون زنجیر موج بپا میکرد و لحظه از بیقراری دیده را سیل اشک آشنا میگفت **بیت** از زلال وصل او کام تمنا پر نشد ؛ العطش گویان ز پیش آبحیوان میرویم ؛ گاهی بیاد آن صدف دهان این لولو از درج لب میریخت **شعر** بی تو از بسکه ستم بر من غمناک رود ؛ مژه بر هم خورم و موج بر افلاک رود ؛ بهمین روش تا سه شبانروز سرگرم ناله وزاری بود و چشمش از اشک خونین آئینه وار شفق گلناری روز چهارم که کارش بجان رسیده بود بر لب دریا رسید و از استیلای جوع و عطش آتشی در سینه اش برافروخت ناگاه در صحرا کلبهٔ بنظرش درآمد چون نزدیک رفت درویشی دید روشندل خاکستر بر آینهٔ جبین مالیده و دلقی لبان دل عشاق چاک چاک در بر کرده **ابیات** باب دیده دست از کون شسته ؛ ز کنج فقر کنج قیصر جسته ؛ نموده بر هر دو عالم پشت پائی ؛ ز خود بیگانه با حق آشنائی ؛ هنوز با ظهار احوال زبان نگشاده بود که درویش حقایق آگاه بر اسرار دلش مطلع شده آب دهان برای وی مهیا کرد و از غایت شفقت از حالش نشان جست ؛ شاهزاده ازان مرد کامل مهربان بحال خویش دیده ماجرای پرسوز و گداز پیش آن پاک باطن ظاهر ساخت ؛ و برای حصول مدعا از دیده عامده خواست ؛ فقیر صاحبدل بکامیابی آن ناکام دست دعا برداشت و تسلی و غمخواری بیکران نموده لب بسخن گشاد که ای محنت زده این بحر محبت و آشنائی که تو با آشنائی دست در یازده بیکرانست ؛ وای سرگشتهٔ این وادی عشق که تو کام عزم دران فرسوده بی پایان تا لب تفتگان

مرا اسیر خود ساخته جمله طایران را آزاد کن و دل خود را خرسند و شاد دار که من تنها بمدعا
کامیاب گردانم ؛ و خاطرت از اندیشهٔ معاش وارهانم ؛ صیاد سبز نجت از سخن سرای
من خرم گشته بند از بال و پر طوطیان برداشت و من گرفتار دام بلا را در قفص گرفته
قدم براه گذاشت ؛ درمیان راه نکتهای غریب میگفتم و غبار فکر از آئینهٔ دلش می رفتم
و او از سخنان بهجت انگیز و کلمات مسرت آمیزم در پیرهن نمیگنجید ؛ و بکمال شادکامی
گام در راه مینهاد ؛ تا آنکه درین اقصار رسید ؛ و وارد این شهر لطافت بهر گردید مردمان
را از استماع سخنان شیرینم نمکس وار بر شکر گرد آمدند ؛ و مشتریان از هر جانب مانند نجوم
گرد ماه بهجوم آوردند صیاد از بس استغنا سر بقیمت کسی فرو نمی آورد و بپای نشاط قطع راه
میکرد چون در زیر محل وزیر رسید دیدم که شخصی را بتهمتی گرفته اند و میخواهند که بسزای
جرمی سیاست نمایند ؛ پرسیدم که این ابنوه از بهر چیست ؛ و سر گرم عقوبت این دلسوخته
کیست ؛ حاضران مرا باین شیرین زبانی دیده بشور آمدند که امروز دختر وزیر از دریچه می نگریست
و بیخوان آئینه مقابل کرده بر عکس رویش بوسه داده اکنون عوض آن اسیرش کرده اند
و انواع اذیتش میرسانند بشنیدن این سخن بی اختیار بخندیدم و گفتم زهی حاکم انصاف کیش
این دیار که بیجرم این جوان را هدف تیر عقوبت کرده بایستی که آئینه محاذی رویش گذاشته
عکس او را بسزا میرسانیدند نه بر عکس آن بعمل می آرند حضار از اصغای این گفتار آئینه وار
حیران شدند ؛ و مانند طوطی تصویر هیچ دم نزدند ؛ شهرهٔ نکته پروری و دانش گستری من تمام
شهر را در گرفت ؛ و آوازهٔ سخن سنجی من آویزهٔ گوش هر نزدیک و دور گشت ؛ تا آنکه این خبر
بگوش بیگانهٔ جهان رسید و بصد دینار زرم از صیاد خرید اکنون پیش تو رسیدم
شکر الهی بجا آوردم که دیدهٔ من باز بدیدارت روشن شد ؛ و خاطر پژمرده ام بفیض بهار عارضت
رشک گلشن گشت القصه طوطی شب و روز بسخنان شیرین تسلی آن تلخکامان غمگین
مینمود و بحکایات غریب و روایات عجیب سرور خاطرشان می افزود ؛ و آن دلخستگان
بیقرار نیز شکیبائی کار فرموده شب بروز می آوردند و در انتظار آن ماه طلعتان چون اختر
چشم سفید کرده میگفتند نظم نیامدی و سیاهی زداغها افتاد ؛ سفید شد ز بهت چشم انتظار افسوس

بال همت خواهی کشاد ما نیز پرخواهیم زد ناچار طوطیان را مصروف اینکار دیده سر باقبال انعنی
فرود آوردم و سررشتهٔ انتظام وانتساق ایشان منتظم ساختم ؛ هر سو که پرواز کردمی خیل خیل
طایران همراهم بودندی ؛ وبهر مکان که بنشستمی فوج فوج جانوران پیش من صف آراستندی
فرمان نافذم بران طوطیان جاری و دایر بود و حکم ناطقم برآن طایران ساری وساتر بآن
حشمت وجاه دست از دامن تلاش مطلوبان باز نمی داشتم ؛ وهر روز باطراف امصار
بجستجوی مقصود همت میگماشتم روزی بر شاخ درختی نشسته بودم وسپاه طوطیان
کمر بخدمتم بسته قضارا صیادی در زیر آن درخت مانند زلف خوبان دامی چیده بود
وچون خال محبوبان در تهٔ آن دانه پاشیده طوطیان دانه را دیده دهان حرص باز کردند وخواستند
که از درخت فرود آمده بطمع دانه بدام بلا افتند من که از هوشیاری پی بامنعنی برده بودم ازینحرکت
مانع آمدم که گفته اند بیت زراه حرص بتعجیل سوی دانه مرو ؛ بهوش باش که دامی نهاده زیر هر دانه ؛ آن ناقص فطرتان سخن مرا بگوش هوش نشنیدند ؛ وکار بدانائی نفرموده برای
دانه از درخت فرود آمدند ؛ صیاد طوطیان را غافل از کار دانسته رشتهٔ دام درکشید
وهمه هارا اسیر خود گردانید ؛ طوطیان چون بصید صیاد درآمدند فریاد برزدند ومانند
مرغ بسمل طپیدن آغاز نهادند وگفتند که سزای ما ناسزایان همین بود که در پیش آمد
اکنون اگر شهباز بلند پرواز فکرت درهوای خیال اوج گیر شود وصید تدبیری بچنگ آرد
رهائی ما گرفتاران میتواند شد من سخن طوطیان را گوش کرده جواب دادم مصرع
تقدیر چو سابق ست تدبیر چه سود ؛ اکنون بجز آنکه اسیر رنجیر الم باشید هیچ تدبیر نیست
وغیر ازین که طایر جان از قفص تن پرواز گیرد گزیری نی ؛ مگر برای راحت شما رنج ومحنت
برخود بردارم ؛ وخود را درین دام افگنده شما را خلاص دهم صیاد که دور تر نشسته بود
باستماع این سخنان لطیف نزدیک آمد ومشتاق بذله سنجی طوطیان شد من صیاد را
دیده نکته های خوش بمیزان بیان سنجیدن گرفتم ؛ وسخنان دلاویز بر زبان راندم
چون دیدم که مرغ دلش اسیر سخنان دلفریبم گشته گفتم که مراد تو از قید طیور غیر ازان
نیست که خود را از فکر قوت وارهانی ؛ وطوطی جانرا در قفص عنصری دانه رسانی ؛ پس

برابر طوطیان شکر شکن خویش نالہ می سنجیدم روزی در فضای ہوا اوج گرا بودم ؛ ناگاہ نگاہم
بر درختی افتاد کہ سراپایش برنگ جلہ پوشان جنبت سبز گشتہ بود و بر شاخہائش طوطیان
چند نشستہ از فراز ہوا ایل نشیب گشتم ؛ و بر شاخ آن نہال طوبی مثال نشستہ ازان جانوران
پرسیدم کہ شما ہر یکی احوال خود ظاہر نمائید کہ از بوالعجبی ہای روزگار چہ دیدہ اید ؛ و از حدیقہ زبان
چہ میوہ تلخ و شیرین چشیدہ طوطیان مرا باین طلاقت کلام و فطانت تمام دیدہ از شادی
بر خویشتن ببالیدند و گفتند مصرع شد بحمد اللہ میسر انچہ می جستیم ما ؛ بادشاہ ما
طوطی بود در شیرین گفتاری و سخن سنجی معروف ؛ و بصفت خردمندی و معدلت پروری
موصوف ؛ قضارا از کمین گاہ گربہ در رسید و پنجہ بخونش آغشتہ ما را باین روز سیاہ
نشانید از ان روز مجموعہ ما پریشان ست و ہر یکی از ما سرگردان ؛ امروز درین مکان بعزم
آن نشستہ بودیم کہ ہر ہمایون بالی کہ اول در پنجا برسد او را بادشاہ خود گردانیم و سر از خط فرمانش
نہ پیچیم ؛ اکنون کہ ہمچو تو والا فطرتی سایہ مہربانی بر فرق ما افگند سپاس الہی بجا آوردیم فرد
بار غمی کہ خاطر ما خستہ کردہ بود ؛ عیسی دمی خدا بفرستاد و برگرفت ؛ پس بفرمانروائی خود
ممنون ساز و بامضای احکام خلافت پرداز کہ ما ہمہ حلقہ بندگیت بگوش جان انداختہ ایم
و طوق غلامیت بگردن دل افگندہ ؛ مصرع ہر چہ فرمان تو باشد آن کنیم ؛ بین کلمات
دلفریب ایشان گوش کردہ لب بپاسخ برگشادم کہ ای طوطیان ریاست نہ امریست
کہ ہر رہروی را تفویض باید ساخت ؛ و خلافت نہ کاریست کہ ہر کسی بتقدیم آن تواند پرداخت
من سست رای را چہ یارا کہ بسر انجام این امر سترگ آمادہ شوم و کدام نیروکہ دوش خود را
ازتہ این بار گران بدردم قطع نظر ازین کارہای عظیم پیش نہاد خاطر دارم کہ بی حصول آن
بہیچ امری سر فرو نیارم ؛ طوطیان باز متفق الکلمہ گفتند کہ تو بہ پیرایہ دانش آراستہ
و بحلیہ خرد پیراستہ بہتر از تو کیست کہ بانجاح مہم ما پردازد و آئینہ سلطنت را بمصقلہ
رای جہان آرا روشن سازد و اینکہ امری بزرگ مخطور خاطر خردہ دان ست بدانکہ ہیچ
کاری بالاتر ازین نیست کہ دلی بدست آرند ؛ و ناکامان را بمراد کامیاب نمایند اگر تو اقبال
این معنی نمیکنی ما دنبال تو نمیگذاریم بہر جاکہ پا خواہی گذاشت بسر خواہیم نہاد و بہر جانب کہ

روزی ماهرخ بادلپسند دریادمهجوران سخن میکرد که ناگاه یگانهٔ جهان از در درآمد و قفس
طوطی زمرد بال همراه آورد که امروز بخت همایون یاوری کرده و همای دولت بدام افتاده
یعنی این طوطی شیرین که بسخنان دلفریب سرمایهٔ صبر و شکیب بتاراج می برد و به نکته های
روح افزا جان در قالب افسرده میدمد از صیادی بدست آمده اکنون پیش تو آورده ام
تا انصاف دهی که طوطی تو در زیبا گفتاری دلربا تر است یا طوطی من هنوز ماهرخ لب بپاسخ نگشاده بود
که طوطی آن آئینه رو را شناخته بسخن درآمد که ای یگانهٔ جهان من همان طوطیم که قمری آسا
طوق بندگی ماهرخ در گردن دارم ؛ و مرغ جانرا اسیر قفص مخنثش ساخته یگانهٔ جهان بدریافت
این ماجرا از شادی در پوست نگنجید ؛ و بسپاس خداوند کارساز رطب اللسان گردید ماهرخ
بدیدار آن طایر اوج اقبال بسیار بسیار شادمان گشت ؛ و طوطی زبان را شکر ریز شکر احسان
یگانه جهان کرد که ای زنگ زدای آئینهٔ دل غم غمناکان وای بخیه فرمای زخم سینه چاکان ؛

ابیات اگر هر موی من گردد زبانی ؛ ز تو رانم بهر یک داستانی ؛ نیارم گو هر شکر تو سفتن
سر موئی ز احسان تو گفتن ؛ بعد ازان روی توجه بسوی آن طایر همایون فال آورد و بر سر و
چشمش بوسه زده تفتیش احوال کرد طوطی شیرین سخن سر تنگ دهان برکشاد و بآن تنگ دهان
شکر شکن سخن پرداز شد که چون دران هنگام بلا خیز از تو جدا گردیدم و تا غریق آن بحر
بیکنار دیدم ؛ شربت زندگی بکام جان تلخ شد و بال و پر و بال هم گشت بر سر آن شدم
که خود را بآب دریا زنم ؛ و رخت هستی بگرداب فنا کشم ؛ درین اثنا طایری قوی باز دار
اوج هوا در رسید و من جزو ضعیف را در پنجه گرفته جانب صحرا گرائید بعد لحظه جانوری دیگر
آمد و بآن مرغ اولین مستعد پیکار شد ؛ آن جانور که من شکسته بال را در چنگال گرفته بود حریف را
مقابل دیده مرا از چنگ رها کرد و بادی بجنگ مستعد شد من بال و پر شکسته از چنگالش
جدا گشته مانند کلوخی بالای کوهی افتادم و از سستی بخت آسیبی سخت باعضایم رسید
لاچار بسان مرغ بسمل در انجا می طپیدم و شب و روز بدرد الم دانده و غم بسر میبردم
بعد چندی که جراحت بالم رو به بهی آورد سر گرم پرواز گشتم ؛ بهر گلستان که میرسیدم
نشانی از نازک نهالان نسرین بدن خود می جستم و بهر شکرستان که سر میکشیدم

مفارقت همدمان رها گشتی ؛ شهریار معدلت پرژوه از ترحم بگریست و تسلی و غمخواری نمود و تفتیش ماجرا کرد ؛ من مستمند آن شاه کشور مروت را بر حال خود مهربان یافته برسرگذشت خود ش آگاه کردم و گفتم که از عاطفت خسروانه آرزو آن دارم که برای سکونت من مقامی علیحده مقرر نمائی ؛ و هرگاه از رفیقانم کسی بر سد رخصتم فرمائی شهریار انصاف کیش که بصفت نصفت و عدل عدیل و نظیر خود نداشت باحوال این دست فرسوده و پایمال غم مطلع گردیده مکانی سرراه معین نمود ؛ و چندی پرستاران و ملازمان خود را تعین فرمود که روز و شب پیش من حاضر باشند و از وارد و صادر هر دیار مرا اطلاع دهند من ناشکیب دران مقام سر ایا زیب بسر می بردم ؛ و در انتظار روز نشستی آوردم تا آنکه مردم بیگانه جهان در رسیدند و از ماجرای تو آگاهی بخشیدند بمجرد استماع احوال پرنیرنگ و نظارهٔ تصویر یاران یکرنگ شادان و فرحان گشتم و همانندم از شاه کشور معدلت اجازت رفتن وطن ساختم ؛ شهریار مسکین نواز عدل پرور از نیمعنی مسرور تر گشت ؛ و مرا با حترام تمام رخصت کرد بعد طی بُعد مسافت در اینجا رسیدم و بزلال دیدارت دیده را آب دادم ؛ ماهرخ احوال دلپسند گوش کرده با بیگانهٔ جهان گفت که ای مرهم دلخستگان اکنون تلاش آن سینه ریشان دل افگار باید کرد که بی وصال شان زندگی هیچ لذتی ندارد ؛ و جام می گلگون کاسهٔ خون بنظر می آید بیگانهٔ جهان را مرغ دل برآتش افگنده آن دلسوختگان کباب شد و باز آنمردمان را برای جستجوی گم شدگان رخصت کرد و خود همیشه بدلجوئی آن بیدلان محزون پرداختی و هر روز بزم نشاط مرتب ساختی ماهرخ و دلپسند هم بصحبت سراسر بهجت آن سرمایه سرور مسرور بودند و در انتظار آن مقربان شب و روز چشم براه داشتند

خریدن بیگانهٔ جهان طوطی را از صیاد و بردن وی نزد ماهرخ پری و شناختن آن آئینه رخسار طوطی شیرین گفتار را و شرح دادن وی ماجرای دل بیقرار را

صیاد مرغزار افسانه طرازی مرغ این مدعا را بدین طرز از الفاظ مسلسل بتقید بیان می آورد که

دسامان طرب جمله مهیا برخیز تا بکام دل بستیزیم و بعیش و کامرانی ساغر زنیم من و آنخوان
ازانجا برخاستیم ؛ و بمکانی لطیف بزم طرب برآراستیم ؛ چون خود ساقی بودم جوان لشکری را
جام لبالب میدادم و شراب ساغر خود در گریبان می انداختم ؛ آن مست بادهٔ نادانی که سرخوش
کیفیت چشمم بود هیچ نگاه نمیکرد ؛ واز بس نشاط بیخود شده مستانه حرف میزد هرگاه
هوش و طاقتش نماند بازوی همت برکشادم ؛ و دست و پایش چست بسته راه خود
سر کردم روزم تباک و دو میگذشت و شبم بدرد و غم سپری میشد همین روش مسافت
دراز طی کردم و به بیابانی گذارا افگندم که بیک اندیشه در انجا راه گم نماید ؛ و اشهب خیال از
فرط هولناکی در اول قدم بسر درآید چون خورشید بمرکز نصف النهار رسید هوا بمرتبه گرم شد
که مرغ وهم اگر دران هنگام پرواز میکرد از غایت حرارت سراپایش میسوخت و نارنگاه
تیز نظران چون رشته برشته شمع از شعله شعشه برمی افروخت ؛ از تاب انعکاس آفتاب
مردم آبی در آتش اضطراب ؛ و از احتراق شعاع جگر تاب لنسر طایر بسیخ کبکشان کباب
زمین و آسمان بسان کورهٔ آهنگران آتش خیز ؛ و شش جهت جهان برنگ آذرکدهٔ جهنم
شعله انگیز ؛ هر ذره ریگستان در تابش همرنگ شرر ؛ و هر خذف ریزه بیابان در شورش
همچشم اخگر ؛ سرد خانها چون حمام گرم ؛ و سنگ خاره مانند موم نرم **ابیات** اگر ابر
ناگه شدی قطره بار ؛ ز تاب هوا قطره گشتی شرار ؛ وگر در هوا برق کردی گذر ؛ چو پروانه اش
سوختی بال و پر ؛ از گرمی هوا سخت بیتاب شدم نه دران دشت سایه درختی که دمے
قرار گیرم ؛ و نه کنج غاری که لحظه نفس کنم ناچار میگریستم و میگفتم **بیت** بدرد دل
گرفتارم دوائی دل نمیدانم ؛ دوائی درد دل کاریست بس مشکل نمیدانم ؛ درین اثنا که
از رنج و تاب جانم بلب رسیده بود سواری از دور پیدا شد قضارا آن سوار بادشاه وقت
بود که بهنگام صید افگنی از همراهیان جدا گشته بدین سمت گذارش افتاد مرا بآن تب و تاب
بیقرار دیدهٔ دلش بر حال من بسوخت و عرق رحمتش بحرکت آمد از خاکم برداشت و بر
اسپ نشانیده جلو انعطاف داد چون بخانه اش رسیدم در زاری باز کردم و فریاد زدن
آغاز کای ظالم چرا بحال خودم نگذاشتی تا در ساعتی چند بسوی عدم شتافتمی ؛ واز اندوه و

نزدیک آن دور از خود برسانید و خاطر حزینم بدیدار فرحت آگینش شادمان گردانید مردمان یگانهٔ جهان چون بر احوال دلبند آگاه شدند همراهش گرفته بسوی ماهرخ شتافتند بعد ره نوردی بسیار در شهر یگانهٔ جهان رسیدند و دلبند را با ماهرخ و یگانهٔ جهان ملاقات دادند ؛ ماهرخ چون دلبند را دید در آغوش کشید و از حال دل زارش پرسید دلبند گفت **بیت** دل که از عشق تو اش جز ناله و زاری نبود ؛ آنچنان رفت از من مسکین که بیداری نبود ؛ ای تسکین بخش جان بیقرار ماجرای خود چگویم چون دران دریا بر تخته پاره تنها نازم از غم واندوه نالیدن گرفتم ؛ دود و آه از آتش دل برآوردم گاهی از بوالعجبی های زمانه می خندیدم و دمی بدرد همدمان می نالیدم ؛ تا آنکه سه روزم بی آب و خور گذشت و عالم در چشمم تاریک گشت ؛ بعد سه روز بر کنارهٔ دریا رسیدم و بصد غمناکی و ناکامی گام در راه نهادم ؛ چون مسافت بسیار طی کردم بر کنار چشمه وارد گشتم که آبش در کمال لطافت و صفا بود مانند شیرهٔ قند حلاوت افزا از آب شیرینش کام جان در شکر انداختم ؛ و بپای درختی سر بخواب کشیدم ؛ هنوز مست بادهٔ نوم نگشته بودم که سواری لشکری در انجا رسید و من و از گون بخت را بزیر درخت دید بمجرد دیدان آشفتهٔ بهارم گشت و اسیر کمند تا بدارم بسرعت هرچه تمامتر از اسب فرود آمد ؛ و من ناکام را در لیف خود ساخته بسوی مکمن خود گام زد هر چند گلگون ناله را در میدان اضطراب بجولان آوردم از تیر جگر دوز آه سینهٔ آسمان شگافم افغانم نشنید و مرا بخانهٔ خود برد ؛ چون بجز صبر چاره ندیدم مانند شمع با آتش دل و سوختگی جگر ساختم ؛ و با خود اندیشه نمودم الحال چه تدبیر نمایم و در کدام حیله بر کشایم که از دست این ستمگر خلاصی دست دهد و یا بسر راه مقصود گذاشته آید ؛ بالجمله بدریای تحیل غوطه خورده گوهر تحیلی بکف آوردم که ای جوان زیبا منظر از مدتی تمنای شراب دارد اگر امشب که ماه نورانی نقاب هر سو بساط نور گسترده ؛ و سطح خاک را بفرش نقره باف مزین کرده بادهٔ خالص بهمرسانی و بزم معاشرت منعقد گردانی نفسی بکام دل برآریم و لذت از حیات برداریم ؛ جوان لشکری که آرزومند وصالم بود ازین سخن بر جوشیدن بالید که ای سرمایهٔ ابتهاج و مسرت وای موجب انبساط و عشرت مینایم لبریز صهبا ست

کشتی شکستن در دریا و متفرق شدن هر آشنا بر صفحه کشید و گفت ای یگانهٔ جهان
مرا از دوری این یکرنگان رنگ آرزو پریده و دلم بر نگ تصویر بر جا خشک مانده چشم
از تو آندارم که این تصویر یکسی بسپاری ؛ و برای تفحص گم گشتگان او را بر گماری تا
هر کسی را که مشابه این صور دریابد او را بر احوال این نقش صفحهٔ حیرت مطلع ساخته
بدین سو شتابد ؛ شاید از نیمغنی صورت مدعا رو نماید ؛ و شاهد آرزو از طیلسان خفا
چهره بر کشاید ؛ یگانهٔ جهان این سخن را بپسندید و جمعی را برای تلاش آن پریشان خاطران مامور گردانید ؛

جستجو نمودن مردم یگانهٔ جهان بهر دیار و بشهر اوجین ملاقات کردن بدلپسند و نزد ماهرخ آوردن دلپسند و شرح احوال آن دردمند

گوهر شناس این حکایت دُر این مدعا چنان بر رشتهٔ بیان میکشد که چون مردم
یگانهٔ جهان برای تلاش آن آوارگان دشت بلا راهی شدند بهر طرف گرم تفحص گشتند
و جهت حصول امید بهر جهت شتافتند ؛ اما آتش اثری از کاروان مطلوب شعله ور
نگردید ؛ و باد خبری از گلستان مقصود نوزید از این همم مغموم و ملول گشتند ؛ و بی نیل تمنا
سرگشته و پریشان برگشتند ؛ قضا را هنگام معاودت در شهر اوجین گذار افگندند
و بهمانخانه دلپسند دختر وزیر که بعد محن و آلام بسیار در انجا رسیده بود وارد شدند ؛
متعهدان مهم مهمانداری چون دیدند که سیاحان از راه دور رسیدند مراسم ضیافت
و مهمانداری بتقدیم رسانیدند ؛ و موافق معمول آن سرگشتگان وادی غربت را در بر
دلپسند بردند ؛ آن منتظر چشم در راه که در دریچهٔ سر راه نشسته بود و در یچه چشم براه
انتظار شاهد مقصود باز داشته از آن پایه گذاشتگان تپه سرگردانی پرسید که ای
مسافران از کدام مرز و بوم میرسید و عزم کدام دیار دارید ؛ آن رهنوردان بادیهٔ غربت
احوال خود بعرض رسانیدند ؛ و تصویری که ماهرخ داده بود بنظرش درآوردند که ما را
برای آن فرستاده که از خبر گم گشتگان دلش مسرور سازیم ؛ و آبی بر آتش اضطرابش زنیم ؛
دلپسند احوال گوش کرده بیتاب گردید ؛ و بر ما جرای خود اطلاع بخشید و گفت مراهم

دلتنگ شده و آشنای بحر اندوه از بهر چه اختیار کرده ؛ درمیان این یم پر درد و غم
ترا که تخته بند گردانیده ؛ و کشتی آرامت بگرداب الم چرا افتاده ؛ باری از ماجرای خود
نشان ده که شعلهٔ بیکسی تو آتشی در دلم می افروزد ؛ و سرمایهٔ صبر و هم در دم بسوزد
تا هرخ باران سرشک از دیده ببارید ؛ و آه شعله بار از دل گرم برکشید و گفت بشعر
فوارهٔ آتش شود م آه جگر سوز ؛ برداری اگر مهر خموشی ز زبانم ؛ احوالم داستانیست
ناگفتنی و افسانه ایست ناشنیدنی **بیت** زهرهٔ قدسیان بشود آب ز آتش
دلم ؛ گر بسپهر سر دهم نالهٔ جانگداز را ؛ چون یگانهٔ جهان استبداد تمام کرد لاچار
زبان بکشاد و بر تمامی ماجرا اطلاع داد و گفت **فرد** در ابتدای وصلش هجرم گرفت
دامن ؛ چون بلبلی که او را کس در بهار گیرد ؛ یگانهٔ جهان سرگذشت آن از سرگذشته
شنیده آه سوزناک از سینهٔ پر درد کشید ؛ و اشک گرم از دیده روان گردانیده ؛
ماهی دلش بر آتش بیقراری وی کباب شد ؛ و مرغ خاطرش بسمل تیغ اضطراب
گشت ؛ و گفت ای ماهرخ دلخسته مباش ؛ و سینه را بناخن اندوه مخراش ؛ شعر
دل اگر خار جفا دید امید ست که باز ؛ گل مقصود بچیند ز گلستان مراد ؛ من تا مقدور
بدرمان دردت می پردازم ؛ و بجراحت تو مرهم کاری بکار میبرم ؛ تا یوسف گم گشته
بتو برسانم ؛ و چشم منتظرت بنور جمالش منور بگردانم ؛ دمی فارغ ننشینم و لحظه
نیاسایم ؛ القصه یگانهٔ جهان تسلی و غمخواری و طمانینت و دلداری نموده ماهرخ را
بکاشانهٔ خود آورد ؛ و مادر خویش را از کیفیت او مطلع گردانیده برای آسایش
مقامی دلکشا معین کرد ؛ و خود پیوسته بخدمتگذاریش سرگرم می بود ؛ و بانچه دلش
استدعا میکرد مهیا مینمود ؛ اگر شب بود در رضاجوئی و غمخواری او میکرد ؛ و اگر روز
دلداری و خدمتگذاری مینمود ؛ ماهرخ بسخنان فرحت آگین یگانهٔ جهان دل خود خوش
نمودی ؛ و شب و روز منتظر لمعهٔ بارقهٔ رحمت بودی که شب یلدای غم کی بسر آید ؛
و آفتاب مراد از افق مشرق سر بزند ؛ چون بدین آئین ایام دراز بگذشت ؛ و تصویر
آرزو در مرقع انتظار جلوه گر نگشت آلات مصوری درست گردانیده و حالات

بادی که بهار داشت جانم ؛ شد صرصر لرزهٔ خزانم ؛ باغی که شگفت از بهارم ؛ آتشکده شد
بروزگارم ؛ روزم همه آتش و شبم دود ؛ خود روز و شب چنین کرا بود ؛ بعد سه روز
باد مراد وزید ؛ وجوانی که آن گل شاخ خوبی بران نشسته بود بر لب دریا رسید بر کنار
آن بحر شهری بود معمور ؛ وبلطافت وخوبی معروف ومشهور ؛ فرمانده آن دیار دختری
داشت صاحب جمال که آفتاب جهانتاب از رشک عذار عالم سوزش در آتش شفق
نشستی ؛ وماه منیر از مهر رخسار گیتی فروزش اقتباس نور کردی ؛ حوران بهشتی در
دبستان زیبائی درس کرشمه وناز ازو می آموختند ؛ وگلرخان هندی در مکتب رعنائی
تعلیم غنج ودلال ازو میگرفتند ؛ اگر یوسف کنعان سیب زنخدان آلغرینزدل وجان
میدید مانند پیرهن خان مصر از کزلک حیرت بجای ترنج دست خود می بُرید ؛ پنجهٔ مرجان
بخون آغشته رشک دست نگارینش ؛ نعل هلال در آتش شفق افگنده حسرت ابروی
نازنینش **ابیات** زرویش مهر را بر سینه داغی ؛ زنورش ماه را روشن چراغی ؛
زصافی سینه اش آئینه بودی ؛ خیال دل چو عکس ازوی نمودی ؛ زپستانش
چه گوید هیچ خود دمست ؛ مگر ساید زحیرت دست بر دست ؛ شکم نازکتر از برگ گلش بود ؛
بلورین ناف چون جام ملش بود ؛ لطافت یک گلی از بوستانش ؛ نزاکت بستهٔ
موئی میانش ؛ بسکه در حسن وجمال یکتای روزگار بود او را یگانهٔ جهان میگفتند
وخوبان زمان گوهر توصیفش بدینگونه بنوک زبان می سفتند **نظم** ای مهر طلعت تو
گرفته جهان حسن ؛ ماهی تمام برافق آسمان حسن ؛ بهتر زقد در و تو کسرو و گل نرست
از گلشن لطافت در بوستان حسن ؛ قضارا یگانهٔ جهان آنوقت بر کشتی سوار بود
وبتماشای دریا چشم آب میداد ناگاه نگاهش بر ماهرخ افتاد دید که زنی خوبرو
پریشان بر چوبی نشسته وآب از چشم کشاده لب بخاموشی بسته حکم کرد که این نازنین
ماهرو را که غریق لجهٔ اضطراب است ومانند ماهی بی آب بیتاب بکناره آورند ؛ خدمتگاران
هماندم تن بشنا آشنا کرده آن گوهر بحر جمال را از دریا برآوردند ؛ یگانهٔ جهان چون
ماهرخ را باین خوبی وزیبائی دید پرسید که ای گوهر درج نیکوئی چرا صدف وار

رخت بقا بگرداب فنا کشیدند مگر آن هر چهار آشنایان بحر محبت و آشنائی هر یک
بر تخته پاره علیحده جان بسلامت بردند و بطرفی که هادی تقدیر رهنما شد راه دریا طی کردند
بیت بهر یک تخته یاری نشسته ؛ مبادا کشتی عاشق شکسته ؛ از جانبی شاهزاده
گریبان را چون سینهٔ خود چاک میزد و میگفت **شعر** باز آمد شب هجران منم و زاری دل ؛
خواب را روز وداع ست ز بیداری دل ؛ و از طرفی ماهرخ لباس خود را مانند دل صد پاره
پاره پاره میکرد و میگفت **فرد** ای اجل روز فراق آمد و دلسوزی نیست ؛ من اگر
کشتنیم بهتر ازین روزی نیست ؛ از یکسو هوشمند آب از چشم میریخت و میگفت
کم طالعی نگر که بوقت وداع دوست ؛ بگذاشت گریه ام که بسویش نظر کنم ؛ و از سمت دیگر
دلبند آتش ناله بلند میکرد و میگفت **شعر** وه آن چه زمان بود که گردیم و داعش
او رفت بسوئی دگر و ما بدگر سو ؛ تا زمانیکه آواز یکدگر می شنیدند شرارهای سوزناک
از شعله زبان برمی آمد چون از لطمهٔ باد و تلاطم امواج تختهای یکدگر از هم جدا شدند از دور
نظارهٔ همدگر میکردند و با خود میگفتند **بیت** وقت رفتن چشم بکشاد و دمی سیرش ندیدن
راه دوری میروی اندیشهٔ زادی بکن ؛ هر گاه از نگاه هم پنهان شدند سیل آب از
چشمهٔ چشم روان کردند و بطرفی که ملاح باد تخته هر یک کشید رفتند **رباعی**
یارب که ز دوستان جدا باد فراق ؛ پیوسته بدشمن آشنا باد فراق ؛ هر لحظه اسیر
صد بلا باد فراق یعنی بفراق مبتلا باد فراق ؛ دران هنگامهٔ قیامت آشوب طوطی از
ماهرخ آئینهٔ عذار جدا نشد ؛ و هر لحظه سخنان تسلی بخش برای تسکین خاطرش میگفت
ماهرخ بران تخته پاره بر روی آب روان میرفت و از دیدهٔ خونبار دمبدم دریای دیگر
روان میکرد ؛ قضارا از مهب تقدیر بادی تند وزید آن آتشین رخسار را از تخته در آب
درافگند ؛ و طوطی را که همدم و غمخوارش بود نیز از وجدا کرد ؛ ماهرخ چون دران بحر بلا افتاد
از تموج آب غوطهای بسیار خورد اتفاقا چوبی بر آب روان بود او را بدست آمد سبک بالا نشست
بنشست و راه دریا سر کرد ؛ هر طرف که نظر می افگند غیر از آب بچشم نمی آمد چندانکه بغور
میدید از ساحل نشانی نمییافت **ابیات** آبی که فرو آبرویم ؛ شد سنگ و فتاد بر سبویم ؛

بادهٔ سرور را مدام خمیازهٔ خمار غمی در قفاست و میکشان خمخانهٔ شور را انجام نشر یک
سوز و الم در بنا: صاف عشرت را دُرد محبتی ته نشین: و صید راحت را صیاد مشقتی
در کمین سر عافیت هیچکسی نیست که عافیت در حلقهٔ کمند حوادث بند نشود و هیچ
گام فرسای پای تردد در راه نگذارد که بسنگ بلائی نخورد مصداق اینمقال آنکه
دران هنگام که شاهزاده والاگهر راه دریا طی میکرد فرنگیان بر کشتی سوار شده راه میزدند
و اموال تاجران که ازان طریق میگذشتند بیغامی بردند چون دریافتند که صاحب دولتی
سالک دریا شده و با سیم و زر بسیار و لعل و گوهر بیشمار بحر پیما: چشمان سیاه کرده
چون پیک نظر بیک طرفة العین در رسیدند: و دست دستبرد دراز ساخته بر سر آن
شدند که سفاین خزاین را بغارت برند شاهزاده هوشیار دل از نیمغمی آگاه گشته بسربازان
بندوق و تفنگ نایرهٔ جنگ برافروخت و زد و برد بسیار بروی کار آورده ببرق
شمشیر خرمن زندگی بسیاری بسوخت: چون فرنگیان در فنون حرب ماهر بودند:
یکباره هنگامه برپا نمودند که در دریا آتشی در گرفت: و زمین و آسمان نمودار رستخیز شد:
آخر کار بر فوج شاهزاده غالب آمده کشتی گنجینه را بتاراج بردند: شاهزاده ازین ماجرا
تخته بند قعر تاسف گشته بورطهٔ حیرت فرو رفت: و کشتیها را بروی آب مانند تیر
سرداد تا ازو در راه دریا بسر آید: و بساحل سلامتی رسیده شود: چون فلک ستمگار
در پی آنست که هر دم سیل بلائی بجوش آرد: و کشتی مقصود عاشقان را طوفانی نماید:
درین مقام شعبدهٔ دیگر برپا گشت که سررشتهٔ احتیاط از دست رفت یعنی ابر ظلمانی
بر آسمان پدیدار آمد: و نورانی آئینهٔ آفتاب در سیه نمد سحاب پنهان شد: فضای هوا
تیره و تار گشت و باد تند با تهتز از در آمد: کشتی نشینان را از شدت باد زهره آب شده
و خاطر غربت گزینان مستغرق گرداب اضطراب: ذوارق را مهار بگسست: و زمام
تدبیر از دست ناخدایان دوربین بیرون رفت: رنگ از روی کشتی سواران پرید:
و ذورق صبر و قرار در ورطهٔ اضطراب افتاد: در اثنای اینحالت نهنگی قوی هیکل از طرفی
در رسید و به کشتی صدمه رسانید که چون دل عاشق بشکست: جمله کشتی نشینان

پر از لعل و یاقوت و در و گهر ؛ ز زر تمنه آلات سیمینه ظرف ؛ ز هر گونه تحفهای شگرف
ز گنج و ز رو گوهر و لعل و دُر ؛ لبسی پشت پیلان ز گنجینه پُر ؛ ز سیمین غلامان
حلقه بگوش ؛ ز هندی کنیزان ز ریبفت پوش ؛ چون شاهزاده را از بادشاه
جهان دستوری دست داد ؛ ماهرخ را بهودج مکلل نشانیده سرگرم سفر گشت
و هوشمند نیز با دلپسند بهمراهی شاهزاده روان شد ؛ رباب دل طوایف انام
بمضراب مهجوری شان نغمه ریز اندوه و غم گشت ؛ و گریبان خاطر خواص و عوام
از دست انداز دوری ایشان خاک اندوز الم ؛ دیدهٔ جمهور از فرقت آن یوسف
کنعان سیر و رچون چشم یعقوب بی نور گشت ؛ و شعلهٔ مفارقت آن آتشین رخسار
آتش بجگر افگن هر نزدیک و دور شد بادشاه جهان را از رفتن آن نور دیده
سخت المی در پیش آمد دمی چون مرغ بسمل می طپید و میگفت بیت رفتی
و کار من از چاره و تدبیر گذشت ؛ همچو آن صید که از پهلوی او تیر گذشت ؛ و ساعتی
دیده بر خاک میمالید و میگفت شعر ای نور دیده رفتی و بی نور دیده ماند ؛ مژگان
چو آشیانهٔ مرغ پریده ماند ؛ القصه شاهزاده طی منازل دور و دراز و قطع بیابان
و جبال نموده بر لب دریای شور رسید ؛ و با جمیع لشکر و خزاین بر کشتی سوار
گردید نظم چو مه در برج آبی کرده منزل ؛ روان کردند کشتی را بساحل ؛ ز کشتی
بخت شاهی کرده اسباب ؛ چو ستان بادشاه عالم آب

برافروختن فرنگیان آتش پیکار در دریا و شکستن جهاز و از هم جدا گشتن آن آشنایان بحر بلا و بر کنار رسیدن ماهرخ از ان دریای هیجران و ملاقات کردن او با یگانهٔ جهان

شناور بحر حکایات دردریای اظهار این مدعا بدین روش دست و پا میزند که آشنایان
بحر طلب را پیوسته فقدهٔ گرداب بلا مهیاست ؛ و غواصان دریای تردد را همواره از زنجیر
آفتها دریا ؛ هر آسایشی را عاقبت رنجی ست ؛ و هر کشایشی را آخر شکنجی ؛ نثر خوشان

از همپای تو باز نمینانم و بهر کجا که راهی شوی با تو همراهم **بیت** چون سایه همرهیم بهر سو روان
شوی ؛ شاید که رفته رفته بما مهربان شوی ؛ شاهزاده ایمنعی را با ماهرخ قرار داده
پیش بادشاه آمد و بعد لوازم بندگی عرض کرد که مدتی دراز بسر آمده که سر در راه
رنج و تعب کشیده ام و از وطن غربت گزیده باین کشور رسیده ام بدولت
بادشاه دریانوال گوهر مقصود بکف آوردم و از سر چشمهٔ کامیابی کام دل سیراب
نمودم اکنون هوای وطن دامن خاطر میکشد ؛ و یاد کشور خود ناخن بدل میزند ؛
اگر از جناب ارفع اجازت شود پا در راه وطن گذارم ؛ و بحصول این تمنا کامیاب شوم ؛
بادشاه را چون ماهی بحر ماهرخ در برج دولت و اقبال نبود ؛ از خیال جدائیش
چون ماهی بی آب طپیدن گرفت ؛ و بشاهزاده گفت ای نورافزای دیدهٔ رمد دیده
وای سرور پیرای دل غم کشیده بی نظارهٔ ماه جمالت چگونه شب بسر برم و بی شعاع
خورشید عارضت چسان روز بگذرانم **ابیات** توئی چون نور چشم و راحت جان
زرویت بادروشن چشم دوران ؛ بچشم چو تو خوشتر از جهانی ؛ نخواهم بی تو یکدم
زندگانی ؛ جهان را چون توئی جان و توئی دل ؛ بجز تو زندگی در دهر مشکل ؛ اگر تمنائی
در دل داری یا مهمی پیشنهاد خاطر ظاهر نما که آنرا چاره ساخته آید ؛ شاهزاده گفت
ای بادشاه دوران هیچ مقصدی منظور ندارم مگر همین که خار خار شوق دیدار مادر و پدر
چون گل دامن صبرم چاک ساخته و چنگ اضطراب بگریبان شکیبائیم انداخته
امید وارم که در آئینهٔ اجازت روی حصول مراد مرئی شود که تاب توقف و تعویق
ندارم ؛ و بی حصول این آرزو بیتاب و بیقرارم ؛ بادشاه چون اصرار شاهزاده بر رفتن
بسیار دید لاچار سر رضا جنبانیده اجازت داد و خزینهٔ بسیار از سیم و زر زیاده
از مقدار و جواهر زواهر بیشمار مرحمت نمود و کنیزان گلرو ی مشکین مو سمن سیما
و غلامان خوشخوی دلجوی سرو بالا که چهرهٔ منورشان شمع کاشانهٔ حسن و خوبی
بل مهر سپهر نیکوئی و محبوبی بود بطریق جهیز مقرر نمود **ابیات** بسی زیور
از گوهر شاهوار ؛ بسی خاتم و باره و گوشوار ؛ بسی درج صندوق با قفل زر

پر از لعل و یاقوت دُرّ و گهر ؛ ز زرّینه آلات سیمینه ظرف ؛ ز هر گونه تحفهای شگرف
ز گنج و ز رو گوهر و لعل و دُر ؛ بسی پشت پیلان ز گنجینه پُر ؛ ز سیمین غلامان
حلقه بگوش ؛ ز هندی کنیزان ز ربفت پوش ؛ چون شاهزاده را از پادشاه
جهان دستوری دست داد ؛ ماهرخ را بهودج مکلل نشانیده سرگرم سفر گشت
و هوشمند نیز با دلپسند بهمراهی شاهزاده روان شد ؛ رباب دل طوایف انام
بمضراب مهجوری شان نغمه ریز اندوه و غم گشت ؛ و گریبان خاطر خواص و عوام
از دست انداز دوری ایشان خاک اندوز الم ؛ دیدهٔ جمهور از فرقت آن یوسف
کنعان سرور چون چشم یعقوب بی نور گشت ؛ و شعلهٔ مفارقت آن آتشین رخسار
آتش بجگر افگن هر نزدیک و دور شد بادشاه جهان را از رفتن آن نور دیده
سخت المی در پیش آمد دمی چون مرغ بسمل می طپید و میگفت **بیت** رفتی
و کار من از چاره و تدبیر گذشت ؛ همچو آن صید که از پهلوی او تیر گذشت ؛ و ساعتی
دیده بر خاک میمالید و میگفت **شعر** ای نور دیده رفتی و بی نور دیده ماند ؛ مژگان
چو آشیانهٔ مرغ پریده ماند ؛ القصه شاهزاده طی منازل دور و دراز و قطع بامون
و جبال نموده برلب دریای شور رسید ؛ و با جمیع لشکر و خزاین بر کشتی سوار
گردید **نظم** چو مه در برج آبی کرده منزل ؛ روان کردند کشتی را بساحل ؛ ز کشتی
بخت شاهی کرده اسباب ؛ چو ستان بادشاه عالم آب

برافروختن فرنگیان آتش پیکار در دریا و شکستن جهاز و از هم جدا گشتن آن آشنایان بحر بلا و بر کنار رسیدن ماهرخ ازان دریای بیکران و ملاقات کردن او با یگانهٔ جهان

شناور بحر حکایات در دریای اظهار این مدعا بدین روش دست و پا میزند که آشنایان
بحر طلب را پیوسته فتنه گرداب بلا مهیاست ؛ و غواصان دریای تردد را همواره از بحر
آفتها دریاست ؛ هر آسایشی را عاقبت رنجی ست ؛ و هر کشایشی را آخر شکنجی ؛ سنز خوشان

از همپای تو باز نمیمانم و بهر کجا که راهی شوی با تو همراهم **بیت** چون سایه همرهیم بهر سو روان
شوی ؛ شاید که رفته رفته بما مهربان شوی ؛ شاهزاده ایمنعنی را با ماهرخ قرار داده
پیش بادشاه آمد و بعد لوازم بندگی عرض کرد که مدتی دراز بسر آمده که سر در راه
رنج و تعب کشیده ام و از وطن غربت گزیده باین کشور رسیده ام بدولت
بادشاه دریانوال گوهر مقصود بکف آوردم و از سر چشمهٔ کامیابی کام دل سیراب
نمودم اکنون هوای وطن دامن خاطر میکشد ؛ و یاد کشور خود ناخن بدل میزند ؛
اگر از جناب ارفع اجازت شود پا در راه وطن گذارم ؛ و بحصول این تمنا کامیاب شوم ؛
بادشاه را چون ماهی بحر ماهرخ در برج دولت و اقبال نبود ؛ از خیال جدائیش
چون ماهی بی آب طپیدن گرفت ؛ و بشاهزاده گفت ای نورافزای دیدهٔ رمد دیده
وای سرور پیرای دل غم کشیده بی نظارهٔ ماه جمالت چگونه شب بسر برم و بی پرتو
خورشید عارضت چسان روز بگذرانم **ابیات** توئی چون نور چشم و راحت جان
زرویت بادروشن چشم دوران ؛ بچشم چو تو خوشتر از جهانی ؛ نخواهم بی تو یکدم
زندگانی ؛ جهان را چون توئی جان و توئی دل ؛ بجز تو زندگی در دهر مشکل ؛ اگر تمنائی
در دل داری یا مهمی پیشنهاد خاطر ظاهر نما که آنرا چاره ساخته آید ؛ شاهزاده گفت
ای بادشاه دوران هیچ مقصدی منظور ندارم مگر همین که خار خار شوق دیدار مادر و پدر
چون گل دامن صبرم چاک ساخته و چنگ اضطراب بگریبان شکیبائیم انداخته
امید وارم که در آئینهٔ اجازت روی حصول مراد مرئی شود که تاب توقف و تعویق
ندارم ؛ و بی حصول این آرزو بیتاب و بیقرارم ؛ بادشاه چون اصرار شاهزاده را بر تمنی
بسیار دید لاچار سر رضا جنبانیده اجازت داد و خزینهٔ بسیار از سیم و زر زیاده
از مقدار و جواهر زواهر بیشمار مرحمت نمود و کنیزان گلرخ مشکین موسمن سیما
و غلامان خوشخوی دلجوی سرو بالا که چهرهٔ منورشان شمع کاشانهٔ حسن و خوبی
بل مهر سپهر نیکوئی و محبوبی بود بطریق جهیز مقرر نمود **ابیات** بسی زیور
از گوهر شاهوار ؛ بسی خاتم و باره و گوشوار ؛ بسی درج صندوق با قفل زر

بموئیست هوشدار ؛ غمخوار خویش باش غم روزگار چیست ؛ بالجمله بر لب جویبار بزم عیش ترتیب دادند ؛ و دست تمنا بر گردن مینا دراز کردند ؛ گاهی شاهزاده بدیدار آن شمشاد گلرخسار برنگ گل می شگفت و میگفت **بیت** گلعذاری در گلستان جهان مارا بس ؛ زین چمن سایهٔ آن سرو روان مارا بس ؛ و گاهی ماهرخ بنظارهٔ آن سرو رفتار و تماشای جویبار چشم آب میداد و میگفت **شعر** بنشین بر لب جوی و گذر عمر ببین ؛ کین اشاره ز جهان گذران مارا بس ؛ دمی این آب تلخ نمیخورد ؛ و بقید لبش کام و زبان شیرین میکرد ؛ و زمانی از شوق سینه بر سینه اش می نهاد و از پستهٔ شکر ریز و بادام شور انگیزش کام میگرفت و میگفت **فرد** گه دهان یار میبوسم ز مستی گاه چشم ؛ پیش مستان هیچ فرق از پستهٔ و بادام نیست ؛ برین نمط آن هر دو مست ناز یکدیگر مدام بادهٔ عشرت مے پیمودند و ایام جوانی بعیش و شادمانی بسر مے بردند

رخصت شدن شاهزاده از مبارک شاه فرخنده کیش و بکامیابی روانه گشتن بسوی کشور خویش

از انجا که میگساران خمخانهٔ عشرت و باده خواران مصطبهٔ مسرت را در هر دوری کیفی تازه سرخوشی افزای دماغ میگردد و شراب نوشان میکدهٔ معاشرت را چون جام بمتانت لبریز میشود و آرزوی دیگر در دل میگذارد شاهد این کلام آنکه چون آن بزم آرای عیش و کامرانی عروس مدعا در بر کشید ؛ آرزوی دیدار مادر و پدر دامنگیر حالش گردید روزی با خود گفت که سالها سپری شده که چون یوسف یعقوب خود را ندیده ام ؛ و تو تیای خاکپایش در دیده نکشیده حالا که شاهد مرام را بکام گشته و هیچ آرزوئی در دل نمانده چه خوش باشد که بهوای وطن فرحت دل حاصل گردد ؛ و بدیدار فائض الانوار بادشاه دوران سرمایهٔ سعادت دست دهد فی الحال با ماهرخ سراپا ناز اظهار این معنی نمود ؛ و از ارادهٔ خود آگاه کرد ؛ ماهرخ که بوجهی سر از اطاعتش نمی پیچید ؛ و رخ از فرمانش نمی تافت گفت بهیچ طریق

شمست و شویافته رشک افزای صحن سپهر گشت ؛ و غبار دل آتش زدگان آفتاب تموز
بآبیاری ابر بهاری فرو نشست ؛ عروس هوا لباس لقره باف در بر کشید ؛ و شاهد غبر
سیماب پوش گردید ؛ سرخوشان خمخانهٔ عشرت را نشئهٔ نشاط دوبالا بخشید و می پرستان
مضطبهٔ عیش را کیفیت بر کیفیت افزود ؛ شاهزاده را در چنان بهار طرب انگیز دماغ
نشاط تازه گشت ؛ و با آن سرو گل اندام بسیر گلستان متوجه شد دید که بیضهٔ زمین از
گلهای گوناگون رشک افزای دم طاؤس گشته ؛ و شاخ درختان از میوهای رنگین
رونق سلک جواهر شکسته ؛ از عکس گل جعفری آئینهٔ چشم تماشائیان چون پیالهٔ عنبر
کاسهٔ زر ؛ و از نظارهٔ رنگینی ارغوان مردم دیده در آب شناور ؛ از جوش بهار صحن زمین
چون نگارین صفحهٔ تصویر رنگین ؛ و از نکهت گلزار مینای فلک مانند شیشهٔ گلاب
عطر آگین ؛ سلک گوهر شبنم از جوش سبزه رنگ زمرد میگرفت ؛ و تسبیح یاقوت از رطوبت
و شگفتگی هوا حمایل ارغوان میگشت ؛ از عکس گلهای عطر آگین آب جویبار گلاب ؛ و از
فیض طراوت هوا خشک خشک چون سمن سرسبز و سیراب ؛ موج جویبار از عکس ملون گلزار
چون قوس قزح رنگین ؛ و حباب آبشار از پرتو سبزهٔ مینا کار جام زمردین ؛ تخته لالهزار
رونق شکن لعل بدخشان ؛ و سبزه زمرد کار هنگامه برهم زن زمرد خطان ؛ ابیات
چو استادِ قضا این گلشن انگیخت ؛ درو تخم گل از حسن بتان ریخت ؛ هوایش بسکه دارد
دلپذیری ؛ نمی بیند جوانی روی پیری ؛ ترنم سبز گردد از بهارش ؛ نگه رنگین شود از
لالهزارش ؛ هوایش بسکه شفاف ست بلبل ؛ تواند دید دود آتش گل ؛ ز آتشبار
گلهای رنگین ؛ برافروزد چو شمع انگشت گلچین ؛ آن سرمستان بادهٔ جوانی و سرخوشان
میکدهٔ عیش و کامرانی را از نظارهٔ گلهای الوان و تماشای ابر و باران نشاط فراوان
دست داد ؛ و شگفتگی خاطر از یکی هزار شده این مضمون بر زبان گذشت نظم
خوشتر ز عیش صحبت باغ و بهار چیست ؛ ساقی کجاست کو سبب انتظار چیست
معنی آب زندگی در قبضهٔ ارم ؛ جز ظرف جو بهار و می خوشگوار چیست ؛ هر وقت خوش
که دست دهد مغتنم شمار ؛ کس را وقوف نیست که انجام کار چیست ؛ پیوند عمر بسته

آرزو مملوی بادهٔ مراد نموده بعیش و طرب پرداختند ؛ هرگاه شاه زربفت پوش خورشید خلعت نورانی در بر کرده از افق مشرق سر برزد ؛ وزیرزاده از خلوتگاه برخاسته نزد شاهزاده آمد ؛ و مراتب شکر و ثنا بجناب کبریا ادا کرد ؛ شاهزاده نیز مراسم سپاس بدرگاه او سبحانه بجا آورد ؛ هر دو یار دلبند از صحبت سراسر مسرت ماهرخ و دلپسند در پیرهن نمیگنجیدند و شب و روز بنشاط و کامرانی ایام زندگانی بسر میبردند نه بر دامن خاطرشان از هیچ راه گردی و نه در عشرت آباد دلشان از هیچ رنج والم دردی

از موسم برشکال کیفیت تازه بر روی کار آمدن و از سر سیراب گشتن ریاض خاطر آن هر دو نازنین گلبدن

از انجا که رسمی ست مستمر که چون بخت بیدار سازگار شود ؛ و کوکب طالع از حضیض تنزل باوج ترقی رو نهد ؛ ابواب دولت از هر طرف باز گردد ؛ و نوید بهجت و شادمانی از هر جانب بگوش رسد ؛ هنوز از بادهٔ مدعائی سرخوشی دلخواه حاصل نشده باشد که صهبای عیش دیگر دماغ دل را تازه سازد ؛ و از تماشای گلزاری هنوز چشم آب نداده که بهار فصلی تازه کیفیت بر کیفیت افزاید ؛ تصدیق این احوال حال شاهزادهٔ فرخ فال ست که بعد محن بسیار از یاوری طالع سازگار بدولت وصال یار رسید ؛ و موسم برشکال نهال شادمانیش را سیراب تر ساخته کیفیت تازه بخشید ؛ شیشهٔ دل جهانیان چون مینای شرابیان لبریز آب طرب گشت ؛ و جام چشم می پرستان از بادهٔ کیفیت لبالب ؛ در مصطبهٔ عالم صهبای بهار چوش زد و روزگار را سرخوشی بی اندازه بر روی کار آمد سپه آرای برشکال بر فیل فلک سوار گشته در عالم علم بهار برافراشت ؛ و تیغ آبدار برق را از نیام غمام برکشیده به تسخیر شش جهت پرداخت ؛ رنگین کمان قوس قزح را در قبضه آورده به تیر باران زه بند نمود ؛ و سر فیروزه رنگ چرخ را بگل شفق آراسته تا خت گرم روان بالنسادنی پیش نهاد همت کرد ؛ قطرهای باران که از هوا بر زمین میریخت پنداری گوهر آبدار است که از صدف فلک میریزد ؛ یا انجم تابدار که از آسمان بر زمین می آید ؛ سطح خاک از آب صفا

امشب توانی گفت گردون را ؛ که بهر خاطرم برعکس شبهای دگر گردی ؛ چون آتش شوق بدامن زنی ساغر باده در دل شاهزاده شعله ور گردید دست نیاز بگردن آن سراپا ناز حمایل کرده چون ناله آنساه را در بر کشید ؛ لحظه بلبان عشق پیچه بر آن سرو نازنین پیچان شدی ؛ و دمی مانند سنبل مشکینش بپای از خار نگینش غلطان ؛ گهی لذت گیر عناب لب و پسته دهان آن شیرین ادا ؛ و گهی دست انداز سیب ذقن و انار پستان آن نیشکر بالا گنجینهٔ سر بمهر امید را کلید مقصود بدست آمد ؛ و ریاض آرزو با آبیاری سحاب کامرانی سیراب شد ؛ گلبرگ لب تشنه تازه و خرام گشت ؛ و غنچهٔ دهن بسته لبریز شبنم ؛

ابیات خوشا با تو ببالین سر نهادن ؛ شراب و شمع را بر در نهادن ؛ رخ مانند برگ زعفران را ؛ بروی چون گل احمر نهادن ؛ کف و ساقت بدست و ساق سودن ؛ برو دوشت بدوشش بر نهادن ؛ لبان شکر بینت را گزیدن ؛ زبان تا کام در شکر نهادن ؛ زمهرت پای در گردن گرفتن ؛ ز نازت پشت بر بستر نهادن

عقد بستن هوشمند با دلپسند

خمار خمخانهٔ حکایات ساغر دهان را از بادهٔ بیان این مدعا چنان لبریز مینماید و میکشان مصطبهٔ شوق را به کیفیت آن سرخوش میسازد که چون شاهزادهٔ کامگار گردش فلک دوار بکام خود یافت ؛ مدام صهبای نشاط در جام آرزو کردی ؛ و بعیش و کامرانی ایام جوانی بسر آوردی ؛ روزی با ماهرخ طناز در سخن باز کرد که اکنون غیر ازین تمنائی نیست که هوشمند را با دلپسند هم بستر سازند ؛ و آن هر دو مستان را بوصال یکدگر کامیاب نمایند ماهرخ کار آگاه که ازین سر واقف و خبردار بود و سرانجام این مهم را اهم تر دانسته پیش ما در رفت و التماس این معنی کرد مادرش بسمع رضا گوش کرده بادشاه را ازین مقدمه اطلاع داد مبارک شاه بپاس خاطر ماهرخ و شاهزاده وزیر را طلبداشته باین امر امر فرمود ؛ وزیر از حکم بادشاه گزیر ندیده به ترتیب بزم شادی پرداخت ؛ و سامان طوی آنچه باید و شاید مهیا ساخت در ساعت سعید دلپسند را با هوشمند همقران گردانید ؛ و آن دو رخشان گوهر حسن را بر شتهٔ ازدواج منسلک گردانید و گل و بلبل بچمنستان عروسی بکام دل دست بهم آغوشی کشودند ؛ و سرو و قمری مینالے

طالع گشت ؛ یا از نیک مشرق دو خورشید منور سر بر زد ؛ آبداران شیرین گفتار بنوشانیدن
شربت های تازه و خوشگوار کام و دهان حاضران را در شکر کشیدند ؛ و خوانهای پر از نبات
و قند و نعمتهای دلپسند در دور آورده لبهای نوشین لبان را چاشنی گیر حلاوت گردانیدند
صحن کاشانه از روایح عطر آمیز عود و عنبر چون گلزار نکهت قرین شد و مشام هوا از
شمایم غالیه بیز مشک اذفر مانند نسیم بهار عطر آفرین ؛ گلبانگ شادمانی و بهجت
از هر جانب بلند گردید ؛ و آوازهٔ مبارکباد و تهنیت از زمین تا آسمان رسید **نظم**
نوای تهنیت گوش آشنا شد ؛ لب مردم نوا سنج دعا شد ؛ بهر سو شعلهٔ آواز گل کرد
نشاط از تارهای ساز گل کرد ؛ بالجمله ساعت مقرر آن نوشاه کشور عیش و شادمانی
در خلوتگاه وصال آنماه راه یافت و شبستان عروسی را بشمع جمال جهانتاب خویش روشن
و مزین ساخت **نظم** خرّم آن لحظه که مشتاق بیاری برسد ؛ آرزومند نگاری بنگاری
برسد ؛ لذت وصل نداند مگر آن سوخته دل ؛ که کسی از دوری بسیار بیاری برسد ؛ از بسکه
آن دو مست بادهٔ شوق و آن دو سرخوش نشاء ذوق عنان صبر از کف داده بودند بی اختیار
بجرد نظاره معانقه کردند ؛ و یکدیگر را تنگ در بر کشیده از سرور در پیرهن نگنجیدند ؛ مئی
لعل رنگ از صراحی بلورین بر آوردند ؛ و آن رشک پری را گرم جلوه گری کردند ؛ تو گوئی
شمعی ساغر لگن روشن شد ؛ یا خورشیدی بهرج قدح شعشعه افگن **ابیات**
مئی در ساغر آن نازنین بود ؛ که صاف آفتابش تهنشین بود ؛ شراب شعله زن چون
خون آتش ؛ شعاعش چون نهال شعله سرکش ؛ که گر نامش خورد بر گوش مخمور ؛
زمستی بر نخیزد تا دم صور ؛ عیان از شیشه بود آن راح بیغش ؛ چنان کز خانهٔ فانوس
آتش ؛ گاهی شاهزاده از کمال نشاط بر خویشتن بالیده حسب حال میخواند **نظم** فلک زین
کجرو نهایت نمیگویم که برگردی ؛ شب وصل ست خواهم اندکی آهسته تر گردی ؛ پس از
عمر لیست امشب کوکب اقبال من طالع ؛ ترا امشب نمیخواهم بوقت خود سحر گردی ؛
و گاهی ماهرخ از غایت انبساط در خود نگنجیده بر زبان داشت **نظم** زهی تابان رخشنده
من روشنست امشب ؛ اگر وقت طلوعت آمدای خورشید برگردی ؛ تو ای اختر شناس

وزینت خسروانه خسرو تمثال بدولت واقبال برگلگون صبا رفتار سوار شد وتمنای وصال
شیرین لب خویش گام درراه زد هنگامه آرایان بازار طوی آرایش را روز بازار تازه دادند
ورنگ تازه برروی پیرایش آوردند آتش بازان سحرکار شگفانیدن گلهای آتشین صحن زمین را
رشک فردوس برین ساختند ؛ ومشعلهای نوربار که ازچوب راست برافراختند خورشید را
ازرشکش چون سپند برآتش سوختند ؛ درفانوسهای مینائی که رشک زمردین فانوس فلک
بود شمعهای فروزان تراز چراغ روز جلوه نور داشت ؛ وتختهای آتش درکنار گل کاغذی
چون بهار لاله وارغوان تجلی شعله زار طور ؛ اشجار آتشین که بهرطرف سربرآورد طرفه بهاری
گل کرد ؛ گلهای بنفشه وسوسن درآتش کار لاجوردی برطلای احمر ؛ وشاخسار یاسمین ونسرین
مسلسل مروارید درنظر ؛ تیزدستی شعله کاران جادوگر آتش وسیماب هم آغوش وبسحر انگیزی
آتش دستان صاحب هنر هرسو فواره های نوراز نار درجوش ؛ چرخی که بهرطرف چرخ میزد
گوئی درآنشب آفتاب رقص میکرد ؛ هوائی چون برق جلوه پرداز ؛ وبپای هوا زنجیر آتشین انداز ؛
ازمهتاب وستاره های نورافشان سطح غبرا عزت افزای آسمان ابیات شد آن شب
بسکه روشن بزم آفاق ؛ نمانده تیرگی درنخبت عشاق ؛ زآتشبازی دود وچراغان ؛
گل وسنبل هوا را در گریبان ؛ نگه از دیدنش مدهوش گردید ؛ هوا گوئی مرصع پوش گردید ؛
عیان ازشیشها عکس چراغان ؛ چنان کزدل خیال روی جانان ؛ القصه آن شاه
ملک کامرانی بهزاران شکوه جهانداری وتجمل شهریاری وارد بزم شادی گشت تخت مرصع
بشرف جلوسش رونق لاجوردی فلک شکست ؛ وحرف بلند پایگی آن سریر عرش نظیر
باین فوقیت برکرسی نشست ؛ درساعت خجسته وزمان فرخنده آن مهر سپهر بختیاری را
باماه اوج شهریاری همقران کردند که قران السعدین ایمنی دارد ؛ وآن هردو گوهر درج خلافت را
برسیم معهود برشته ازدواج منسلک گردانیدند که اقران دو کوکب دریک برج چنین مینماید ؛
آئینه را بائین معین مقابل آن هردو آئینه رخسار گذاشتند تا باین وجه بیحجابانه روی
یکدیگر به بینند ؛ واز نگاشن دیدار همدگر گل نظاره بچینند ؛ از پرتو جمال دل افروزشان
آئینه آب وتاب تازه یافت ؛ وزیب وزینت بی اندازه ؛ همانا ازنیک مطلع زهره ومشتری

روی گل جا گرفته ؛ آویزهٔ گوهرین او که آوازه اش آویزهٔ گوش عالمیان گشته پندارے
خوشهٔ پروین در گوش ماه آویخته ؛ لآلی آبدار که در بناگوش آنماه رخسار جلوه گری میکرد ستارها
بود که از کمال آب و تاب با آفتاب پهلو میزد ؛ حمایل گوهر شاهوار که زیب سینهٔ آنماه بود پندارے
خورشید نورانی حمایل انجم در گردن افگنده ؛ بازوبند مرصع اش بند بازوی جان ؛ و تعویذ زر پیشش
تعویذ دل زار عاشقان ؛ تکمهٔ گوهر که بر گریبان زیبایش جا داشت اختری تابانی ست
با خورشید دست و گریبان گشته ؛ یا آفتاب درخشانی از گریبان صبح سر برزده ؛ جهانگیری
مرصع که بر ساعد سیمینش کف زیبائی کشاده جانگیر یست که ملک جانها تسخیر کرده و دلهاے
جهانی بدست آورده ؛ یاره زرین که در دست نازنینش بود نظارگیان را دل از دست میربود
دست آویز شهادت عاشقان را دست داد آن نگارین پنجه تا بر ساعد خود یاره بست ؛
انگشتری که در انگشت سیمین آن ماهرو می تافت اختری بود دنباله دار و نگین تابناکش که
اقلیم دلها در زیر نگین داشت بآئینی جلوه میکرد که یاقوت خورشید از رشکش در خون شفق
غوطه میخورد ؛ و از نظارهٔ خلخال طلائی که در پای آن سرو سیمین افتاده بود زرین خلخال هلال از
شوق او قالب تهی میکرد ؛ چون شاهد زرین نقاب آفتاب شبستان مغرب سر فرو برد ؛ و
عروس مشکین موی شب آینهٔ ماه پیش روی گذاشت ؛ شمعهای کافوری در لگن نقرئی
و طلائی روشن ساختند ؛ و از گلزار چراغان در و دیوار را رشک گلشن نمودند **ابیات**
چراغ افروخت از اندازه بیرون ؛ دران شب شد زمین همچشم گردون ؛ بفانوس فلک
جوش چراغان ؛ سیاهی دور کرد از تیره بختان ؛ چون در اینجا بزم طوی بآئین دلخواه نمایش
و آرایش یافت ؛ و محفل شادی با سباب عیش زیبایش و پیرایش ؛ از انجانب آن
درة التاج شهریاری دستار زرتار که بر چیرهٔ طلائی خورشید چیره دستی مینمود بر سر نهاد ؛ و خلعت
خسروانه در بر کرده تاج مرصع زیب فرق ساخت ؛ طرهٔ الماس که زیب دستار نمود خوشهٔ
پروین بر ماه نهاد ؛ و سهرهٔ تابناک که بر سر بست آفتاب اقبال بر فرق تافت ؛ لآلی آبدار که در تارهاے
نور بارش میدرخشید پنداری انجم نورانی در رشتهٔ خط شعاعی منسلک گردیدنی نی چه میگویم هر تارش
خط خطا بر خط شعاعی کشیده ؛ و گوهر آبدارش انجم را آبرو بخشیده ؛ بعد آرایش بادشاهانه و زیب

عشق را طاقت فریاد زدن نمانده و از بسکه آن چشم مست بگاه نگاه هزاران شوخی در کار میکرد ؛ و نرگس شوخ چشم را از غم رشک خود بیمار را مضمون در شانش صادق می آید

بیت بشوخی بسکه الفت داده آن چشم جادو را ؛ کند مشاطه میل سرمه اش مژگان آهو را

نرگس شهلا تا چشم سرمه آلودش دیده چون چشم بیدار آسه خواب از چشمش پریده

فی فی چشم سیاهش بادامی ست که باده کشان میکده شوق را لذت میدهد یا دامی ست

که دل نظارگیان را بنگاه اسیر مینماید ؛ گل عارضش را بگلگونه رنگین نگردانیده بلکه

گلگونه را از بین روز زیبایش تمام بخشیده لآلی دندانش که رنگین از رنگ پان بود چون

لعل بدخشان تابان و درخشان بود ؛ سرخی پان که از گلوی نازکش جلوه میکرد آری می یاقوت فام

است از صراحی بلور نمایان نورانی مشعی ست از پرده فانوس تابان ؛ پنجه از حنا رنگین او

پنجه مرجان میشکست ؛ و ناخن فندق بندش در دل هلال ناخن میزد **ابیات** نگارین

باشد آن دست زرافشان ؛ زر شکش غوطه در خون خورد مرجان ؛ بران ناخن حنا

تا رنگ بسته ؛ مه نو از شفق در خون نشسته ؛ کف پای سمن سایش که از رنگ حنا بر رنگ گل

رنگین بود نظارگیان خونین جگر را آتشی بر پا مینمود ؛ **اشعار** بت جادو نگار ناز تصویر

کمان ابرو نگار زلف زنجیر ؛ لب لعلش نگین خاتم جم ؛ دهان از حلقه انگشتری کم ؛

بسحر انگیزی چشم سیه مست ؛ دل خوبان عالم برده از دست ؛ رخش تابان ز چین

زلف پرتاب ؛ چنان کاندر شب تاریک مهتاب ؛ بروی سینه اش سیمین دو پاره ؛

علاج قوت ضعف نظاره ؛ شود دیوانه اینجا هوش و صاف ؛ که دارد شوخی چشم پری

ناف ؛ کمر تکلیف دست اندازی شوق ؛ سرین سرمایه مالیدن ذوق ؛ قدا و از قیامت

یکقدم بیش ؛ خرامش خضر راه رفتن از خویش ؛ با اینهمه حسن و جمال که پری رمز دلبری

و طرز جلوه گری از و آموختی و حور بهشتی بر شمع جمالش پروانه وار سوختی از زیور مرصعش

بر آراستند ؛ و بگوهر و جواهر لی بها سراپایش مزین ساختند ؛ حلقه بینیش که حلقی

حلقه در گوشش بود پنداری بدر لیست قالب تهی کرده ؛ یا دو هلالیست بهم پیوسته ؛

در حلقه بینی که بر عارض تابناکش جا داشت اختری بود بر راه تعبیه گشته ؛ یا قطره شبنمی

زیاده مست شدند ؛ سر بپای قدح نرد ست شدند ؛ مطرب صاف عندلیب آهنگ ؛
ساخت آهنگ و خیک شد در چنگ ؛ هر نداکز صدای عود آمد ؛ چنگ بشنید در سجود آمد ؛
چون سامان بزم نشاط و اسباب مجلس انبساط آماده شد منجمان فکر بلند و مهندسان رصد بند
اختیار ساعت سعید که زمانه بآن افتخار جوید ؛ و در قرنها قرینش بنشاند پرداختند ؛ و
مجسطی کشایان اصطرلاب بین و قرعه اندازان خردگزین در حینی که مهر و ماه در بیت الشرف
جا داشتند زایچهٔ مناکحت بمبارکی و فرخندگی درست ساختند ؛ مشاطهٔ بهار پیرایه بهر
نمودن آن رشک ماه دو هفته برخاست ؛ و تن بلورینش را بلباس یاقوت رنگ برآراست
تو گوئی مهر انور پیرایهٔ شفق در بر کرد یا سرو صنوبر جامهٔ گلرنگ بر خود راست نمود ؛ موهای
سرش را که غیرت افزای نافهٔ تاتاری بود و عطر پیرای نسیم بهاری بهزاران موشگافی
بطرزی شانه کشید که مشک ختا بر خطای خود اعتراف نموده و از رشکش پیچ و تاب
خورده بار دیگر در ناف نافه خون گردید جادهٔ فرقش را که در میانهٔ موی سر چون آبحیات
در ظلمات آب و تاب داشت بوسمهٔ زرناب که زردیهی آفتاب بتابناکیش نرسد سیارات
وجدول تارکش را که چون کهکشان در سیاهی آسمان جلوه گر بود از لآلی آبدار رشک افزای
سلک انجم فرمود **ابیات** بفرقش موی دام هوشمندان ؛ از و تا مشک فرق اما نخندان ؛
هزاران موشگافی کرد شانه ؛ نهاده فرق نازک در میانه ؛ ز فرق او دو نیمه نافه را دل ؛
درو در نافه کار مشک مشکل ؛ لآلی آبدار که بالای موی مشکینش جلوه میکرد خنده دندان کا
بر انجم نورانی میزد **بیت** بفرقش سلک گوهر همچو انجم ؛ تو گوئی شب درآمد در تبسم ؛
زلف معنبر که بر چهرهٔ زیبایش بزیبائی فروهشته سنبلی ست گرد گل پیچیده ؛ یا دودیست
از شعله سر کشیده ؛ یا ابر سیاهیست هاله دار گرد ماه گردیده ؛ یا دو شبی ست با روز
یکجا نشسته ؛ نافه گره زلفش از نافهٔ تاتاری گران بهاست ؛ دو ابرویش را بامشک سیاه
تشبیه دادن عین خطاست ؛ هلال ابرویش را بوسمهٔ زراندود برمگی رنگین ساخت که قوس قزح
از رشکش رنگ رو باخت ؛ زهی کمان ابرو که تیر جگردوز از مژگان ساخته و در سینهٔ عشاق
هزاران زخمها انداخته ؛ جذا چشم جادو که تا بسر مه سیه تاب گشته شهیدان معرکهٔ

مجلس نشاط و کامرانی بفرمان بادشاه جمشید جاه جشن عالی برآراستند و سامان طرب
آئین و لنخواه مهیا ساختند بجز عطر آگین دهای طلائی هوا را معنبر مینمود و دود فتیلهای
عنبر و اگر که سر بر فلک می سود قرص قمر را قرص عنبر می فرمود بسکه در هر گوشه عطر بیز
نموده بودند دماغ حاضران باستشمام آن برنگ غنچهٔ گل معطر میشد و ازین رهگذر که
گل خوشبو بهر سو افشانده بودند مشام مجلسیان لبسان طبلهٔ عطار عطر آگین و معنبر هر طرف
رقاصان ماه رخسار که چشم جادو نگاه شان حوران بهشتی را عشوه و ناز آموختی بجلوه گری
و نغمه سازی پرداخته و هر سو لولیان مهر دیدار که شعلهٔ آواز گلوسوز شان سینهٔ ناهید
از رشک کباب کردی هنگامه ترانه سنجی و سرود سرائی گرم ساخته فرقهٔ لباس سرمه در بر کرده
تیغ نگاه را بسنگ سرمه سیه تاب نموده عاشقان لغره زن را سرمه در گلو مینمود و طائفه
جامهٔ گلگون پوشیده چهره را بگلگونه آب و تاب بخشیده چشم مردمان را از عکس خود
آئینه دار شفق میفرمود گل اندامی که چون سرو جامهٔ سبز بر خود آراسته بود تن گلرنگش
مانند شمع نورانی از فانوس مینائی جلوه گری میکرد و نازنینی که بپرایهٔ صندلی در بر کشیده بود
در و دیوار بزم را از روایح عطر پرور معطر مینمود و صدای غم از دل مخزونان میبرد

ابیات گروهی از صباحت غازه بر روی گروهی از ملاحت سبزهٔ جوی ترنم
از لب شان میکند گل زبرگ گل شنو آواز بلبل قدم در رقص زابر و بیقرار است
که برد لهای گرم او را گذار است شبستان بادشاهی از هجوم گلرخان لاله عذار روکش
گلزار شد و بزم شهریاری از ساقیان خورشید عذار غیرت افزای ارم گشت شیشهای
پری می که در طاق ایوان چیده بودند بیداری شیشه دل عشاق جادو ابروی بتان کرده
و خوانهای رنگارنگ که اطعمهٔ گوناگون پر کرده بودند لذت کشان لقمهٔ خانه عیش را یاد از
نعیم فردوس میداد **ابیات** اهل مجلس شگفته و خرم فارغ از هر چه هست در عالم
چشم ساقی زباده مست شده ترک مخمور می پرست شده پر می لعل شد پیالهٔ زر را
گل رعنا نمود پیش نظر شیشهٔ صافی از مئی دلکش چون دل صاف عاشقان بیغش
دختر رز که شیشه منزل کرد گرم خون بود جای در دل کرد باده نوشان

زباده

بهر سُرمهٔ ناز کشیده ؛ و پای گل از اشک خونین بلبل حنا بسته سنبل که گرد پای شاهد
صنوبر برآمده بود همانا صنایع قضا خلخال لاجوردی پای زیبش گردانیده و عشق پیچه که
بشاخ درختان پیچیده بود پنداری مرصع کار قدرت پارهٔ لعل و زمرد در دست اغصان اشجار
آویخته معشوقهٔ گل گوش و گردن خود را بگوهر شبنم پیراسته ؛ و محبوبهٔ لاله برای دفع
عین الکمال نقطهٔ داغ بر رخ گذاشته ؛ یاسمین و نسترن که شاخهایش از اهتزاز نسیم هم
می آمیخت چون عاشق و معشوق باهم دست هم آغوشی میکشودند ؛ و گل و لاله
مانند عروس و داماد بر بستر مخملی سبزه غلطیده بودند ابیات نوعروسان گل
بحجلهٔ ناز شده باهم بخرمی دمساز ؛ جسته از جا بشوخی و شنگی ؛ دست و پا در
حنای خوشرنگی ؛ باده نوش می سرور شده ؛ زینت افزای بزم سور شده ؛ غنچه
بکر را بزنگ و شمیم ؛ زیور تازه بسته بهر نسیم ؛ بلبل و قمری فصیح مقال ؛ خطبهٔ انشاکن
نکاح وصال ؛ زمانه هم بزنگ بوستان پیرایهٔ خرمی و نازکی بر خود راست کرده بود
و کوس نشاط و انبساط از هر طرف بلند ساخته روزگار را روز بازار از نسبت دلخرمی
و هر کوچه و بازار هنگامه گرم ساز مسرت و بیغمی ؛ گلبانگ شادی و سرور سامعه افروز
هر نزدیک و دور ؛ و نوای جانفزای طرب و سور در احیای کشتگان غم رشک افزای
نفخ صور ؛ مبارکشاه فرخنده کیش بمقتضای بهار طرب سرشار خرم و نشاط سنج
گشته بانشراح خاطر و شگفتگی دل فرمان داد که فراشان صبا کردار و دلتخانهٔ نوعروسی را
مانند فضای بوستان مصفا نموده بفرش رنگارنگ مخملی که نازکتر از بستر گل باشد
برنگی تزئین دهند که چشم بیدار چرخ مکوکب مثلش در خواب ندیده باشد ؛ و بقالین های
گلزار کاشانی خوشکار کاشانهٔ شادی را بقماشی برآرایند که فراشش بهار آرایش
رنگین بساط گلزار بدان آب و رنگ نگرد انیده شامیانهٔ نقره باف نورانی تر از سایبان
صبح نصب نمایند ؛ و مسندهای زربفت رشک مسند خورشید بگسترانند و دیگر لوازم
بزم طوی که سزاوار شان خسروانه و شایسته شکوه بادشاهانه باشد مهیا سازند و در و دیوار
بارگاه شادی را بزر و گوهر درگیرند ؛ کارگزاران بزم معاشرت و شادمانی و سرانجام کاران

وبکام دل رسیدن آن دو مفتون یکدگر و بادهٔ عیش کشیدن آن دو غمدیدهٔ خونین جگر

مشاطهٔ چهره پرداز این داستان غازهٔ عروس این رنگین مدعا را بگلگونه بیان بدینگونه آرایش میدهد و ابروی دلکش نظر فریب شاهد این مضمون سراپا تزئین را بوسمه کاری خامهٔ سحرکار بدین رنگ زیب و زینت می بخشد که دران هنگام فرخنده انجام که سلطان بهار بر تخت چمن جلوس فرموده کوس کامرانی و گلبانگ شادمانی از هر جانب بلند آوازه داشت و علم خرمی و لوای بهجتی در عرصهٔ گلزار جهان برمی افراشت ؛ نازنینان رنگین ادای چمن با قباهای ملون سرگرم رقاصی و طنازی و مغنیان خوشنوای گلشن یعنی عنادل رنگین سخن سیر آهنگ نغمه سازی ؛ ارغوان ارغنون خود را تا ناز رنگ خود مهیا گردانیده و مطرب بهار از اوراق گل دف رنگین بهم رسانیده ساقی هوا ساغر گل را لبریز می لعلرنگ نموده نشاط خواران گلشن صلای نوشانوش سر داده و حمار صبا سبوی غنچه را از صهبای شبنم لبریز ساخته ؛ پردماغان چمن را سرشار کیفیت بهار میکرد ؛ مینای زمرد فام سرور الباب بادهٔ خرمی کرده هوش از سر قمریان می ربود ؛ و جام زرنگار نرگس را بتحریک باد در گردش آورده دل نظارگیان را نشار سرخوشی میفرود ؛ سنبل پسبان میکشان مدهوش بر فرش چمن غلطان ؛ و بنفشه بر نگ سیه مستان سر بهوا از مستی هوا پریشان ؛ گلهای سرخ و سفید که در گلشن دمیده بود گوئی پیاله های یاقوت و بلور اند که ساقی بهار جهت بادهٔ کشان گلشن مهیا گردانیده ؛ و دانهای شبنم که از انعکاس گل رنگین شده بود پنداری دانهای انار ست که برای گزک میخواران چمن باز عالم هوا رسیده **ابیات** پرازمی بهر مستیها بلبل ؛ سبوی غنچه و پیمانهٔ گل ؛ سحرگه لالهٔ مست از خواب جسته ؛ ز مستی شیشه بر خارا شکسته ؛ بود هر برگ این خورم گلستان ؛ بهار عاشقان نوروز مستان ؛ گلش را آنقدر ها آب و تاب ست ؛ که بوی مشک مزدور گلاب ست ؛ ز بوی سنبل و نسرین و خیری ؛ سراسر خاک بستان در بحیری ؛ عروس گل بمشاطگی ربیع چهره را بگلگونهٔ ناز آراسته ؛ و شاهد سنبل زلف مشکین بشانهٔ گل تاب داده ؛ دیدهٔ شوخ نگاه

نزد شاهزاده رفته انواع مهربانی از جانب اقدس بیان نماید و اظهار کند که کسی را با مور خلافت آنجا
مامور نموده خود متوجه این سمت گردد ؛ دستور از جناب پادشاه دستوری یافته در چند روز
سعادت ملازمت آن شهریار کشور شجاعت حاصل کرد و زبان به تحسین و آفرین برگشوده
تبلیغ پیام سلطان نمود شاهزاده یکی را بریاست آنجا برگماشته خود بشهر رویاس آمد و شرف
استیلام حضرت اعلی دریافت ؛ بادشاه از مسند برخاسته شاهزاده و هوشمند را در کنار گرفت
و مهربانی و اعطاف زیاده از اندازه مرعی داشته تفتیش احوال کرد آن سرگشتگان دشت بخت
سرگذشت خود را بآئین شایسته از سر بیان کردند ؛ و ترددات نمایان که درین کارزار آورده بودند
مشروحا معروض داشتند ؛ بادشاه را از زلال سخنان دلاویز ایشان نهال خاطر سیراب و تازه
گشت ؛ هر روز تفضل و عنایت بنهایت نسبت بآنها مبذول میداشت ماهرخ چون
الطاف خسروانه و مراحم بادشاهانه بحال شاهزاده بدینگونه دید مسرور گردید و در باطن از
بیقراری شوق وصالش چون ماهی بی آب بخاک اضطراب می طپید روزی بیاد بادشاهزاده
عاشقانه فریاد میزد که ناگهان مادرش آنجا گذر کرد دید که ماهرخ غمزده و والهانشسته و آه و ناله
سرداده گفت ای جان مادر مدتیست که ترا غمناک می بینم نمیدانم که موجب پریشانی خاطرت
چیست ماهرخ آه سوزناک از دل صد چاک برآورده گفت ای مادر مهربان نه مرا رنجی در
بدن طاری گشته که علاج آن از کسی جویم ؛ و نه بمن آسیبی رسیده که با تو گویم نمیدانم که باعث
پژمردگی خاطرم و افسردگی دلم چیست مادر چون بر اجرایش آگهی داشت دانست که تیغ
فراق جانان مجروحش ساخته و خیال چشم دلستان بر بستر بیمارش جا کرده حالیا پیش بادشاه
اظهار حالش کرد که اکنون مصلحت آن مینماید که ماهرخ را بازدواج آن مهر سپهر خلافت
درآری ؛ و خاطر این دو بیدل را بوصال یکدگر مسرور گردانی ؛ بادشاه دوراندیش این معنی را
بصواب نزدیک دانسته قبول نمود و حکم فرمود که بزم طوی بآئین خسروانه والا شکوه ترتیب دهند
و آن هر دو گوهر بحر سلطنت را بسلک مناکحت درکشند

ارایش بزم مواصلت و پیرایش حسن مناکحت آن دو رخشان
گوهر درج شهریاری و اقتران آن دو والا اختر سپهر بختیاری

مغفر تارک سروران چون حباب شناور و قوس دیلارک رزم آوران مانند امواج در نظر
سینهای چاک چاک مجروحان گرداب آن دریا و تفنگ‌های قالب تهی کردگان چون
مار بر روی آب آشنا لآلی آن عمان شفق لسان آستان از هم ریخته فلک زدگان
از یکطرف شاهزاده مانند شیر زیان که حمله آورشده پنجه بخون گورو آهو میالامد عنان
بتگاپو داده شهسواران عرصهٔ شجاعت را از سر اسپ در ربوده بخاک و خون می انداخت
و به تیغ دو دمه هزاران سر یکه تازان عرصه مبارزت از تن جدا میساخت و از جانب
دیگر هوشمند دلاور همین قسم در میدان رزم داد شجاعت میداد ؛ و از گردن رستم دلان پرزور
و تهمتنان قوی بازو سیل خون روان میکرد ابیات میان دو لشکر بصد اهتمام
خدنگ ایلچی گشته پیکان پیام ؛ ز مار سنانهای زهر آبجوش ؛ فریدون دلان گشته
ضحاک دوش ؛ ز رخ فیل بر گشت زان دار و گیر ؛ که خرطوم شد ترکشی پر ز تیر ؛
ز تیر کمانهای رستم شکار ؛ سران گشته همچشم اسفندیار ؛ نگار دو شاخه دران ترکتاز
شده رشتهٔ عمر زلف ایاز ؛ ز بس سوسن تیغ خون نوش کرد ؛ عروس زمین گلبدن پوش
کرد ؛ ز گرد سم مرکبان شموس ؛ شده عاج دندان فیل آبنوس ؛ پلنگان آهو سواران جنگ
بدست آتشین مار یعنی تفنگ ؛ بروئی فلک انجم و مهر و ماه ؛ شده داغ چیچک ز گرد سیاه
تا آنکه نیزه باز مهر در صحرای اخضر سپهر علم نورانی خود برافراخت ؛ و لشکر تیره روز شب
هزیمت یافت چون آفتاب طالع شاهزاده ماه رخسار در اوج اقبال بود و اختر غنیم نخبت
سیه کار رو بحضیض منزل داشت سپاه آن یکه تاز میدان غالب آمد ؛ و فوج آن
آوارهٔ بادیهٔ شقاوت شکستی درست یافت ؛ اکثری از چشمهٔ تیغ خونخوار آب اجل خورده
بخاک فنا افتادند ؛ و بعضی مانند باد سبک خیز براه گریز پی نهادند ؛ غنیم نگون بخت نیز
راه فرار پیش گرفت ؛ شاهزاده چون دید که صید از دام بیرون جسته سمند تیز تگ بادرگ را
بتعاقب او گرم جلو ساخت تا آنکه بعد طی مسافت دستگیرش نموده همانندم ببرق شمشیر خونین
جانش سوخت ؛ و اطراف کشور شش بحیر تصرف خود در آورده بر تخت خلافتش جلوس کرد ؛
مبارک شاه ازین نوید خرسند و نشاط سنج گشت ؛ و وزیر خود را رخصت کرد که

و دولت حواله تو آن دو بیچاره غریب را که بزندان بلا محبوس فرموده زود از قید خلاص ده و همه
سیاه خود را بهمراهی شان برگمار که مقالید مفتوح این ابواب تفویض آنان ساخته اند ؛ و قرعه
کشود اینکار بنام شان انداخته ؛ چون سلطان زرین چتر خورشید سر از بالین مشرق برآورد
بادشاه از خوابگاه برخاست ؛ و باوزرا و ندما افسانهٔ خواب درمیان نهاده بطلب آن
اسیران فرمان داد ؛ شاهزاده و هوشمند از قید رهائی یافته ببارگاه ملک حاضر شدند
و سپاس بیقیاس بدرگاه ایزد کارساز بجا آوردند ؛ بادشاه تفضل و شفقت بیکران
و مرحمت و عنایت بیپایان بمنزول و مرعی فرمود ؛ و پهلو به پهلوی خود نشانیده
زبان ثناء ترجمان برگشود که ای والاگهران قدر شما ندانستم اکنون گناه مرا بذیل عفو
بپوشید و آئینهٔ دل را از زنگ کدورت و ملال پردازند که ملک و مالم از آن شماست و
دل و جانم بلاگردان شما درینولا مهمی بزرگ درپیش دارم ؛ و بموجب رویای صادق دیشب
مرعی شده استمداد از شما میکنم ؛ شاهزاده و وزیرزاده لآلی ثناء و دعا برشتهٔ بیان کشیده
معروض داشتند **بیت** شها بخت و جاه تو تابنده باد ؛ همه سال میمون و فرخنده باد ؛
مراحم و عواطف شاهنشاهی و تفقد و عنایت نامتناهی که دربارهٔ نیازمندان مصروف
گشته زیاده از مقدار بندگان است فدویان را چه یارا که از عهده ادای حقوق آن بیرون
آئیم مگر نقد جان را در رکاب اقدس نثار نمائیم ؛ انشاءالله تعالی ببیاوری اقبال شهریار
و بمددگاری بخت سازگار سر دشمن خونخوار پایمال سم سمندان بادرفتار خواهد شد و
بظهور این فتح عظیم کلید فتح الباب گنجینهٔ سعادت بکف خواهد آمد القصه شاهزاده و
هوشمند کمر بریاوری و جانفشانی چست بستند و هنگام شب با سپاه قهار **بیت**
همه مبارزو تند و دلیر و خون آشام ؛ همه دلاور و رزم آزمای و کینه گذار ؛ از قلعه برآمده
برقلب غنیم سیه قلب شبخون بردند قیامتی برپا کردند که آوازهٔ او آوازه زد و برد بگنبد نیلگون
پیچید و آتش بلائی افروخت که خرمن هستی بسیاری بسوخت ؛ قلزم خون مقتولان
آنقدر جوش زد که جلاد فلک از نظارهٔ طوفانش بیهوش شد نهنگان آن لجهٔ بیکران
خرطوم مقطوع گردیده فیلان و ماهیان آن یم بیپایان دست و پای بریده قتیلان

بدست آورد ؛ و قلعه نشین جانش را از حصار بند تن بنجات دهد گر داگرد حصار افواج خونخوار نشانده
وراه آمد و شد بر قلعگیان بست مبارک شاه چون دید که بلا از هر طرف تیر در کمان دارد ؛
وزمانه بهر دم شمشیر ستم علم میسازد ؛ سپر بآب انداخته سینه را از غایت غم بتیشهٔ
ناخن بشگافت ؛ و پیکان درد بجگر شکسته زخمی خنجر جان شگاف اندوده شد ؛ و باوزرای
روشن ضمیر و عقلای نیکو تدبیر کنگاش فرمود که اکنون صلاح اینمقدمه چه می اندیشید ؛
و درین باب چه مصلحت میدهید جمله وزرای و امرای لوازم عبودیت بجا آوردند ؛ و
بدرگاه خورشید مآب گردون اساس التماس داشتند ؛ نظم کای در پناه عقل تو
ملک هنروری ؛ دی پرتوی ز رای تو خورشید خاوری ؛ تدبیر صائب تو باندیشهٔ
صواب ؛ تمهید داده قاعدهٔ دادگستری ؛ دارد چه قدر و وقع بپیش تو فکرها ؛
خرمهره را چه قدر بود پیش جوهری ؛ جائیکه شهباز فکر اشرف ارفع بال توجه خواهد کشود ؛
کنجشک اندیشهٔ ضعیف ما را چه جای پرواز تواند بود اما بحکم آنکه المامور معذور شاهین
عقل در صیدگاه خیال طیران مینمائیم ؛ و صید تدبیری که بکف می آید بنظر اعلی می درآریم بالجمله
جمله وزیران دانشور و مشیران خردگستر لختی باندیشه فرو رفته معروض داشتند که بخاطر
بندگان چنان خطور میکند که چون دشمن پا از جادهٔ سرکشی بیرون نمیگذارد ؛ و دست از
کینه و فتنه انگیزی برنمیدارد طریق مدارا با وی سپردن هیچ سودی نبخشد ؛ و پیام مصالحت
درمیان آوردن هیچ نفعی ندهد قرین صلاح آنست که یکباره از بارهٔ باید برآمد ؛ و بر حریف
تنبه کار شبخون برد ؛ بادشاه چون طاقت آزرم در خود نداشت ازین سخن منغص برجاسته
رو بخوابگاه آورد و بحضرت مشکل کشای حقیقی التجای آسان این مهم کرد ؛ چون غازتگر
نوم متاع هوشیاریش بتاراج برد در عالم خواب چنان بنظرش درآمد که درویشی نورانی
طلعت که آثار بزرگی و معرفت از جبینش چون خورشید در روز واضح و ظاهر ست دانوار
طاعت و عبادت از ناصیه اش چون انجم در شب لایح و باهر روبرو ایستاده و حقهٔ دهان
گوهرین بار گفتار ساخته که ای بادشاه کامگار گریبان طاقت بناخن اضطراب چاک مزن
و خار تشویش بدامان شکیبائی مشکن که نبیذ فتح و نصرت در پیالهٔ تست ؛ و کلید گنجینهٔ ظفر

وکمانداران حکم انداز چون ابروی دلدار بخدنگ ناز جگردوز عالم ؛ گوپال بازان البرز شکن
از مفارق کشته ها بر آوردند ؛ وحسام اندازان هنر بر افگن گردنان گردن را بیکدم
مسافر عدم کردند ؛ از یکطرف باران تیر میبارید ؛ واز جانب دیگر سیوف آبدار مانند برق
میدرخشید ؛ صدای کوس وکرنا گوش کروبیان را کر ساخت ؛ وآواز صور و سنبور مرغ
هوش را از آشیانهٔ دماغ پرواز میداد ؛ بسکه تراوش خون مبارزان از حد گذشت صحن
زمین مانند آسمان شفق زار گشت ؛ وازبسکه غلغلهٔ گیر گیر پهلوانان بهوا رسید شور
در قلعهٔ چرخ چنبری افتاد ؛ **ابیات** بخونریزی خلق گشت آشکار ؛ دو صف رویرو
همچو مژگان یار ؛ زغریدن توپ تندرخروش ؛ شده پیل را مغز سیماب گوش ؛
بسینخ سنانهای برق اضطراب ؛ شده گاو گردون چو ماهی کباب ؛ زتیغ هزبران
دشت هلاک ؛ شده آینهٔ پیل چون شانه چاک ؛ شده شکل بان آفت روزگار ؛
جهان سوخت از نجم دنباله دار ؛ زخون آنچنان جوش سیلاب شد ؛ که تیغ و سپر موج
گرداب شد ؛ زبیداد چوب زفریاد کوس ؛ ترزلزل درافتاد در روم روس ؛ زدهای
سنبور در خاره سنگ ؛ شده غنچهٔ لعل صد برگ رنگ ؛ نه تنها قبا غرق خونناب شد ؛
که بطهای دستار سرخاب شد ؛ چون سپهدار روز خنجر زرین شعاع در غلاف ظلمانی
شب فرو برد و فوج سیه رنگ شب عرصهٔ جهان را در گرفت ؛ هر دو لشکر دست از ضرب
وقتال بازداشته بجاهای خود مستقر گشتند ؛ وکشکداران هر دو سو بپاسداری و حفاظت
شتافتند ؛ روز دیگر که شهسوار روز زین زرین بر پشت نیلی رنگ فلک نهاد و سپاه
زیاده از قیاس انجم را بیک حمله شکست داد ؛ از هر دو طرف صف جنگ برآراستند ؛
ویکه تازان عرصهٔ شجاعت حرب دلاورانه و نبرد رستمانه کردند ؛ عاقبت کار چون هنگامهٔ
کارزار از حد گذشت غنیم سرکش یکبارگی بارگی را بجولان آورده با جمله سپاه چنان حمله کرد
که مبارک شاه را پای استقامت برجا نماند ؛ وبیقرارانه راه فرار سر کرد ؛ دیگباره در باره
درآمده متحصن شد غنیم غنیمت را غنیمت شمرده دست ستم بر رعیت دراز ساخت ؛
وحوالی شهر را کیسر تبار تاراج داد ؛ واز خصومت باطنی درپی آن شد که بقهر و لطش قلعه را

سست گشته و جامهٔ شکستگی بر قامت نادرست آمده شبی ملهم غیب آواز داد که ای
اسیران زندانکدهٔ الم متحرک زنجیر ناله و آه مشوید ؛ وای بر بخیران سلسلهٔ غم زبان بافغان
نکشائید که گره از کار فروبستهٔ شما زود وا میگردد و ابواب مقصود که از دیر باز بروی شما
باز نمیشود ربا عی همان مشو نومید چون واقف نه ز اسرار غیب ؛ باشد اندر پرده
بازیهای پنهان غم مخور ؛ دور گردون گرد روزی بر مراد ما نرفت ؛ دایما یکسان نباشد
حال دوران غم مخور ؛ آن مقیدان زندان بلا را از اصغای این ندا فرحتی در دل پدید آمد
و فی الجمله تسکینی دست داد ؛ روز و شب راضی برضای می بودند و با خود میگفتند بیت
سر ارادت ما آستان حضرت دوست ؛ که هر چه بر سر ما میرود ارادت اوست ؛

فوج کشیدن غنیم بر ملک مبارک شاه شهریار و تاب مقاومت نیاوردن وی در کارزار و محصور شدن در حصار و عاقبت خواب دیدن آن شاه بیدار بخت هنگام شب و بر آوردن آن هر دو اسیران از زندان پر تعب و همراه شاهزاده تعین کردن سپاه خونریز و مظفر شدن وی غنیم فتنه انگیز

دلاور عرصهٔ حکایت پردازی تیغ زبان را بفسان بیان این مدعا بدینسان آب میدهد
که چون آن سینه ریشان شمشیر عشق را مدتی در زندان اسیری شد فرمانروای ملکی با لشکر
جرار و سپاه قهار بواسطهٔ خصومت و عناد قدیم در کشور پدر ماهرخ تاخت آورد و بهر طرف
فتنه انگیختن گرفت و بهر جانب خون بیگناهان ریختن ؛ مبارک شاه چون برین خبر
وحشت اثر وقوف یافت خیمه بیرون زده با غنیم سرکش علم جنگ و جدال برافراخت
جوانان قوی بازو و دلاوران رستم نبرد از هر دو لشکر برآمدند و نایرهٔ پیکار و آزرم با
یکدیگر شعله ور ساختند ؛ ناچیز گذاران راست باز چون مژگان یار بفنون رزم بازی علم

از مشاهدهٔ غیر برداشته در آتش خیال خالت سپند وار می سوزد و بزبان حالت شوق این زبانه می افروزد **بیت** مابی تو دیده از مژه خس پوش کرده ام ؛ تا رفتهٔ نظارهٔ فراهم کرده ام ؛ دلپسند از حجاب رو بنقاب پوشیده از آتش غضب چهره برافروخت و شعله آسا همه تن بزبان گفت ای طوطی شوخ طبع این روش تازه از که آموخته و سبق شوخی از کدام استاد یاد گرفته من اصلا نام هوشمند بگوش خیال نشنیده ام ؛ وصورتش بچشم خواب هم ندیده ؛ ماهرخ از سخنان دلپسند لب به تبسم آشنا کرد و گفت چرا از طوطی سر خود مخفی میکنی که راز دل زار از پیغامبر غمگسار نهان نشاید کرد ؛ وکنون ضمیر از میانجی هوشیار پنهان نباید نمود ؛ این طوطی زیبا گفتار پیغامبر بست راز دار و براسرار دل دردمند واقف کار ؛ زنهار هیچ وسوسه بخاطر نیاری و پیغامی که داری بوی ظاهر نمائی ؛ دلپسند را از این کلمات شورش انگیز دل از جا رفت و از جوش عشق بی اختیار گفت **ابیات** نمیخواهم که کس با نازنین من سخن گوید ؛ اگر چه قاصد من باشد و پیغام من گوید ؛ نمرغ نامه برخواهد نه قاصد ای خوشا بلبل ؛ که خود در پیش یار خویش حال خویشتن گوید ؛ فاما ای طوطی چون از فرمان ماهرخ چاره نیست لاجرم اگر باز عزم زندان کنی از من دردمند بهوشمند جواب سلام رسانی و بگوئی که ای یار دل آرام بی تو مرا آرام نیست ؛ وصبحی نی که در غم فراقت شام نی **ابیات** شب از فلکم دود درون میگذرد ؛ تا روز ز دیده سیل خون میگذرد ؛ با اینهمه خوش میگذرانم گر باز پرسد که دلی حال تو چون میگذرد ؛ القصه ماهرخ و دلپسند اکثر اوقات طوطی را نزد شاهزاده و هوشمند میفرستادند ؛ و اظهار پیام شوق انجام مینمودند ؛ آن اسیران دام بلا نیز زبانی آن مرغ شیرین ادا پیام میگفتند ؛ و شب و روز نظر بر فضل الهی داشتند چون عرصهٔ دو ماه بگذشت ؛ بدر چهرهٔ ایشان از کاهش غم هلال شد ؛ گاهی از بیقراری گریه وزاری میکردند و نفسی بناله و افغان میگفتند که ای فلک جفا پیشه آنچه تیشهٔ بلاست که بر سر ما میزنی ؛ و چون کوهکن در کاه و کاه بیستون غم ناخن تدبیر بند میکنیم باری بر حال زار ما رحمی و بر جراحت دردمندی مرهمی که اساس شکیبائی ما سخت

جانم بلب رسیده چه پرسی ز حال من ❊ چون قوت جواب ندارم سوال چیست
دردا که عمر در شب هجران گذشت و من ❊ آگه نیم هنوز که روز وصال چیست
ای طوطی از حال زار خود چگویم که گارم با ناله و آه است ❊ و بر آتش دلم ما جرای آبدیده گواه
بیت تم در جگر ز آتش سوزان غم نماند ❊ شد عمرها که گریهٔ بی آب میکنم ❊ قسم بهلال
ابروی آن ماه لقا که تمام شب سهیل لخت دل از دیده میریزم ❊ و سوگند بنورانی چهرهٔ
آن مهر سیما که همه روز بر نگ شفق خون جگر میخورم ❊ بسنبل تابدار طرهٔ مشکبار بگل
رنگین عارض رشک بهار بسیراب بند نگاه فتنه خیز بنقل شیرین بوسه دهان شکر ریز
بگوهر افشانی آبش آبدار بر نگینی یاقوت لولو در کنار ❊ بشب تار زلف تابدار او بروز
رخشنده عارض نور بار او ❊ که شبی نیست که بی یاد ماه جمالش سیری شود و روزی نه
که خیال مهر عارضش در دلم نگذرد **ابیات** یاد تو هیچم از دل پر خون نمیرود ❊ در دیدهام
خیال تو بیرون نمیرود ❊ آهم قبول نیست والا کدام شب ❊ این نالهٔ ضعیف بگردون نمیرود
اگر ازین زندان جانگداز رها میشوم باز دیدهٔ مشتاق بسرمهٔ خاک کویش روشن میسازم
والا همین بسکه بتصور دیدار نشاط افزایش خورسند باشم ❊ و بخیال رخ زیبا و طرهٔ مشکبارش
شب و روز بسر برم **بیت** چو نتوانم که بر گردم سر آن تند خو گردم ❊ خیالش در نظر آورده
هر دم گرد او گردم ❊ طوطی دانا چون پیغام شاهزاده شنید رو بهوشمند آورده پرسید که
اگر تو هم با دلستان خود پیامی داری بگو که مشتاق ترا بر سانم ❊ و بر آتش آن دلسوخته
آبی بر افشانم ❊ هوشمند گفت بلی سلام و نیاز بآن نازنین طناز بر سانی ❊ و از داستان
شوق بهمین بیت اکتفا کنی **بیت** تا گشتهٔ جدا غمت از من جدا نشد ❊ خوابم بچشم
و چشم بخواب آشنا نشد ❊ طوطی زیبا گفتار ازان هر دو بلا گرفتار مرخص شده
پیش ماهرخ آمد ❊ و چون شانه با صد زبان احوال آن پریشان خاطران مو بمو ظاهر کرده
ماهرخ از دریافت خبر شاهزاده بسیار خوشدل گشت ❊ و از ظرافت رو بجانب دلپسند
آورده بطوطی گفت که ای رسول مشتاقان از هوشمند هم پیامی بدلپسند آورده
یانی طوطی گفت آری ای دلپسند هوشمند بی نظاره ات دیده نیک انباشته و چشم

از نشانده

گفتم ایدل مرو انجا که گر قرار شوی ؛ عاقبت رفتی و هم گفت من آیم پیشت ؛ وگاهی
از درد و غم اینمضمون بر زبان داشتند **بیت** چون شمع عمر ما همه با تاب و تب گذشت ؛
دستی بزیر سر ننهادیم و شب گذشت ؛ ماهرخ که علیحده در قید بود با استماع این کیفیت
که آن یوسف کنعان عزیزی بچاه زندان اسیر گردیده ز لیخا وار رود نیل سرشک از دیده
روان میکرد ؛ و مانند یعقوب پیراهن صبر چاک میزد ؛ زمانی کوه سینه به تیشهٔ ناخن مانند
فرهاد میشگافت ؛ و بیاد آن شکر لب شیرین ادا جوی شیر از چشم میکشاد و میگفت ؛
فرد من بودم و گنجی و حریفی و سرودی ؛ غم را که نشان داد و بلا را که خبر کرد ؛ و ساعتی
بیقرار شده لباس خود را پاره میکرد ؛ و بهزاران درد و اندوه بر زبان می آورد **شعر**
شب وصال نبود آنقدر که دامن باز ؛ بدست دل دهم و دامن سحر گیرم ؛ دختر وزیر
حالش بدینگونه دیده گفت ای ماهرخ اضطراب مکن و اندکی شکیبا باش که صبر را بر
هر جا که بار و سبزهٔ کامرانی از زمین دل بر رویاند ؛ و شکیبائی شمعیست بهر دو دمان
که روشن شود ظلمتکدهٔ یاس را بنور کامیابی منور گرداند چون دلپسند تو تیای تسلی در
دیدهٔ دلش برکشید لختی چشم از خواب مدهوشی باز کرد ؛ و با طوطی گفت که ای آرام
دل و جان وای راحت روح و روان چشم از تو آنست بهر سنجی که دانی خود را بزندان رسانی
و از هجر آن یوسف ثانی مرا خورسند گردانی ؛ اما نشود که کسی برین سر پی برد و کار به
بی ناموسی منجر شود طوطی سر با قبال اینمعنی فرود آورده چون طایر فلک سیر و هم بال
پرواز بر کشاد ؛ و پیش آن اسیر ان زندانکدهٔ بلا رفته سخن آغاز نهاد که ای شاهزاده
ماهرخ در مفارقت تو شب و روز دیده پر آب دارد ؛ و از سوز آتش هجرانت سینه پر تب و تاب
مرا از بهر ان فرستاده که از احوال تو خبری رسانم ؛ و خاطر پر اضطرابش را تسکینی دهم
ابیات سلامت میرساند ناتوانی ؛ حزینی مبتلائی خسته جانی ؛ که ای یار عزیز مهربانم
تمنای دل و آرام جانم ؛ مرا خود دل ز هجرت غرق خونست ؛ نمیدانم ترا احوال چونست ؛
بگو که در هجران چه حال داری و در زندان چسان بسر می بری ؛ شاهزاده گفت نظم
گفتی بگو که در چه خیالی و حال چیست ؛ ما را خیال تست ترا در خیال چیست ؛

مشتعل شد و خواست که فرمان نافذ و حکم ناطق در باب فرو نشاندن شعلهٔ حیات آن
سوخته جگران بنفاذ رساند شمع جان آن دو پروانه خاطر الطبا نچه صرصر فنا بکشد
اما چون آئینهٔ ضمیرش بصیقل عدل و تدبیر مصفا بود در اجرای این حکم وارتکاب این امر
جسارت ننمود و فرمود که این هر دو کس را در زندان تیره و تنگ اسیر دارند و
بعد تحقیق هرگاه حکم اقدس شرف ایراد یابد بلاک سازند القصه هر دو اسیر بلا را
بزندانی که گرفتار آتش دوزخ را بنسبت عذاب واذیتش بهشت تصور میکردند و اسیر انش
نظر بر تعب و صعوبتش ممات را بر حیات تفوق میدادند گرفتار ساختند شاهزاده چون
در ان زندان پر بلا اسیر گشت دست ندامت گزیدن و سر انگشت حسرت خائیدن
گرفت و میگفت **بیت** غیر دل روز جزا باد گرم دادم نیست ؛ هر چه دیدم من ازین
دشمن جانی دیدم ؛ و دمی از درد و غم مینالید و این زمزمه با خود میکرد ؛ **شعر** چارهٔ اینکار
بیرونست از امکان من ؛ چون کنم خود کرده ام خو کرده را تدبیر چیست ؛ روزی با هوشمند
گفت که ای یار نیک اندیش راست میگفتی که براه کجروی قدم نباید گذاشت و انجام کار
نا اندیشیده با غازش نباید پرداخت اگر کمند بر ایوان شاهی نمی انداختم بگمند این غم گرفتار
نمیساختند و اگر خود را بدر جنون نمیزدم چرا مقید سلسله بلا میشدم **فرد** بخون خویش
روا باشد اردهم فتوا ؛ که این بلا همه از دست خویش دارم اکنون چاره باید کرد که ازین زندان بلا
رهائی شود هوشمند گفت **ع** چون تیر قضا ز شست تقدیر بجست ؛ هرگز نکند
رد سر تدبیر شش ؛ و الحال که پابند گشته ایم و از غایت تالم دلشکسته هیچ تدبیری
درست نیاید و هیچ فکری بجای نرسد **بیت** در هر کاری دلی نباید ریخت ؛ باید
زدل شکسته تدبیر درست ؛ بهتر آنست که نظر بر فضل ایزد ذو الجلال داشته
هیچ دم نزنیم و لب از چون و چرا فرو بسته دیده نکشائیم تا باران مکرمتش گشت زار
امید ما را چگونه سیراب میسازد و پیمان الطافش دامان آمال را چسان بلآلی مراد
مالامال مینماید القصه هر دو رفیق غم اندوز شب و روز منتظر لطیفه ایزدی بوده صبح
و شام بیاد زلف و رخ دلارام بسر می بردند و گاهی با دل دیوانه این ترانه می سنجیدند ؛

درین مقام طنبور عشرت شاهزاده از ناسازی چرخ کج آهنگ بار دیگر گوشمال ناکامی
یافته تار حرمی او گسیخت ؛ یعنی ناگهان شحنهٔ شهر دران هنگام زیر محل ماهرخ گذار افگند
دید که جوانی ماه سیما خورشید لقا زیر قصر شهریاری ایستاده و کمندی مسلسل مانند زلف
پر پیچ و تاب مشکین موبان بر طارم رفیع الشان آویخته فی الحال آنجوان را که در حقیقت
هوشمند بیچاره بود دستگیر کرد و خود بجهت انکشاف احوال دست بکمند زده بالای قصر
برآمد چه بیند که سامان بزم نشاط جمله مهیا گشته و جوانی زیبا روبروی ماهرخ نشسته
صراحی و ساغر باده درمیان ست و مضمون این شعر دلکش بر زبان **بیت** فلک امشب
بکام رند درد آشام میگردد ؛ عسس گو خواب راحت کن که امشب جام میگردد ؛ بمجرد نظاره در زمان
طعن بر ماهرخ کشاده دست و پای شاهزاده بر پشت بست ؛ و شیشهٔ صهبا را مانند دل صد پارهٔ عاشق خرد
هر چند ماهرخ بیچاره باستخلاص آن اسیر دام بلا اصرار و الحاح کرد فایده دست نداد و اصلا سودمند
نیامد تا آنکه آن شمشاد بالا را از بالای محل بزیر آورد ؛ و قمری وارش طوق در گردن کرده
باخود همراه برد **ع** خوش ست از جام وصل دلبران مے ؛ ولی هستش خمار هجر درپے ؛
ماهرخ مجلس برشکسته بی لب میگون یار جام باده را بر سنگ زد و شراب گلگون را
چون اشک خونین خود بر خاک ریخت ؛ دمی خون میگریست و میگفت **نظم** عقل
و هوش و خردم رفت چو دلدار برفت ؛ دستم از کار فرو ماند و دل از کار برفت ؛
آمد و بیخبر از خویش بیک جام کرد ؛ رفت صبر و دل و دینم همه از کار برفت ؛ زانی آه
میکشید ؛ و بفرقت یار این نغمه میسرائید **ابیات** حیف در چشم زدن صحبت یار آخر شد
روی گل سیر ندیدیم و بهار آخر شد ؛ ساعتی سیر بخاک سیمالید و این فریاد برمیکشید **نظم**
رفت یار و آرزوی روی او در دل بماند ؛ همچو سروم تا ز شوق قامتش در گل بماند ؛
از جمالش مشکل خود خواستم کاسان کنم ؛ رخ نهفت و قصهٔ من همچنان در دل بماند ؛
چون دیده تابان انجم از مهم پاسبانی شب فراغ یافتند و صبح تمام طشت آفتاب از بام فلک
برافگند شحنهٔ آن هر دو رسوای بازار عشق را ببارگاه ملک حاضر گردانید و سرگذشت مفصل
بعرض باریابان حضور فیض گنجور رسانید ؛ بادشاه را از استماع این مقدمه ناموس سوز نائرهٔ غضب

که تو از درم درآمدی غم درونم بیرون رفت و رنج و الم از دلم رخت بست **بیت** هر چند که
از جور تو ام خون رود از دل ؛ از در چو درآئی همه بیرون رود از دل ؛ القصه هر دو مشتاق
گردش چرخ بکام خود یافته هنگامه نشاط گرم کردند ؛ و آب آذر آسا از آبگینه برآورده
باهم ساغر زدند گهی دست خود را بگردنش حمایل نموده میگفت **ابیات** بیم در جام
باهم تا سحر هر روز زن ست امشب ؛ دو دستم تا بوقت صبح طوق گردن ست امشب
پس از عمری وصالش داده دست ای همنشین رحمی ؛ کشاد کار من موقوف بر دست
ست امشب ؛ و گاهی آن زلف مشکینش را بشانه پنجه تاب میداد ؛ و از بیقراری دل
این شعر بر زبان داشت **شعر** نه قرار دل برمن نه بزلف یار گیرد ؛ بکجا روم ندانم که دلم قرار گیرد
گاهی ماهرخ بنشاط وصال دلستان برخویشتن بالیده میگفت **نظم** امشب منم و وصال
آن سرو بلند ؛ کز لعل دو لب چاشنی داده بقند ؛ ای شب اگرت هزار کار ست مرو ؛
دی صبح گرت هزار شادی ست مخند ؛ گاهی شاهزاده بدیدار جانان خوشدل بوده این مضمون
تکرار میکرد ؛ **ابیات** سرمست من امشب چو مه آراسته ست ؛ مه همچو هلال لاغر
و کاسته ست ؛ ای بروون میا که برکان خسته ست ؛ دی شب بنشین که فتنه برخاسته ست
چون نصفی از شب درگذشت ؛ هوشمند که در خانه زهره بود با خود اندیشه نمود که شاهزاده
خلاف مصلحت بزیر کاخ ماهرخ رفته عزم وصال دلدار بدستیاری کمند در دل مصمم داشته
مبادا ابلاهی عاید حال شود ؛ و گرفتار پنجه اندوه سازد ؛ همان بهتر که من هم بر لب
دریا رسم و بدریافت ماجرا پی برم پس برخاسته دران شب تاریک روان گردید و بزیر
محل ماهرخ رسیده کمندی بر قصر او پخته دید دانست که شاهزاده بپایمردی کمند بالای
کاخ برآمده و از تاب کمند عنبر آلود بیتاب گشته فرصت برچیدن کمند نیافت در حیرت افتاد
گاهی خیال برآمدن بالای بام بلند ؛ نگاه گرداندن شاهزاده از گذاشتن کمند بخود می
و گاهی رفتن خود را موجب تخلل تصور نموده ازین اراده باز میماند چون فلک ستمگار
هر لحظه نیرنگ تازه برروی کار می آرد و سنگ تفرقه بر شیشه جمعیت دلها می اندازد
بیت فلک از رشک نگذارد بحال خود دو همدم را ؛ بسنگ از یکدگر سازد جدا بادام توام را

پرستار ماهرخ در رسید ؛ و با شاهزادهٔ مهرلقا پیام رسانید که ماهرخ بشوق وصال تو
بزم نشاط ترتیب داده و از سوز دل باین نغمه ترنم پرداز گشته **بیت** بیا ای مدآه
دلفگاران سرود ریابیت ؛ چونی از عضو عضو خویش خالی کرده ام جابیت ؛ شاهزاده
گفت رود چون اشک خود روان میشوم ؛ و در چشم زدن بسر وچشم میرسیم ؛ **فرد**
اشارتی زطلب گر کنی بگوشهٔ چشم ؛ چو اشک دیدهٔ عاشق دویده می آیم ؛ مهیانی
محرم باصغای این مضمون خرم و خوشدل شده راه خود گرفت ؛ و شاهزاده دل از دست داده
دست اصرار بدامن آن محرم اسرار زد که ای همدم و مساز حالا آتش شوق در بالا گشته
و کار از صبر و قرار گذشته لاچار کار بتقدیر می سپارم ؛ و پای شوق در راه میگذارم ؛
هوشمند درین باب باب نصیحت و پند باز کلید زبان باز کرد و با چشم اشکبار گفت
شعر من انچه شرط بلاغ ست با تو میگویم ؛ تو خواه از سخنم پند گیر خواه ملال ؛ شاهزاده گفت
ای آشنا که گریه کنان پند میدهی ؛ آب از برون مریز که آتش درون گرفت ؛
چون ساعتی چند درین مکالمه بگذشت ؛ ماهرخ از درد انتظار سخت بیتاب گشت
لاجرم پرستار دیگر فرستاد ؛ و باین مضمون پیام شوق التیام شرح داد **بیت** بسکتر
چارهٔ من کن که بیحد تشنهٔ وصلم ؛ باین تمکین که تا آئی دل من آب میگردد ؛ شاهزاده
چون پیغام دلدار بشنید آزرده خاطر برخاست ؛ و بیتابانه بر دشتی خیال آن شمع در شب
تاریک روان شد ؛ چون بر لب دریا رسید کمند انداخته بالای محل برآمد دید که فرش مکلف
مفروش گشته و شمع کافوری هنگامهٔ ماه برهم زده ؛ و ماهرخ سیمبر بر مسند زرنگار نشسته
و آب خشک لبریز آتش بیدود گشته بمجرد نظاره از شادی خود را گم کرده کمند بر نگرفت
و از مستی شوق این ترانه سر کرد شعر کو بادهٔ تا بشیشهٔ گردون زنیم سنگ ؛ تا کی زنانه
سنگ زند بر سبوی ما ؛ ماهرخ بنظارهٔ جمال هوشربای دلدار بیقرار شده گفت **فرد**
آمدی رفت ز دل صبر و قرارم بنشین ؛ بنشین تا بخود آید دل زارم بنشین ؛ شاهزاده
رو بروی آنماه بنشست ؛ و از حال پریشان و چاک گریبانش استفسار کرد ؛ ماهرخ گفت
سبب چاک گریبان من خسته مپرس ؛ که شب غم با جل دست و گریبان بودم و اکنون

غم تو چاک نگشت ؛ و چه نشترهای دردکه در جگر این غمناک نشکست ؛ کدام روز که مرا در یاد تو
طوفان اشک از سر نگذشت ؛ و کدام شب که از سوز جگر شمع وار دود از نهادم بر نیامد آن ساده
تشنه دهان چون این سخنان گوش نمود از بادام شگوفه افشانی آغاز کرد و گفت دیریست
که من هم در عشق رویت برنگ گل چاک دامانم ؛ و عمریست که بسودای مویت سنبل
خاطر پریشان کدام خار حزن در این راه بپایت خلید که مرا چون گل غرق خون نگردانید
و کدام آتش اندوه شمع وار سراپایت در گرفت که پروانه آسا از ان دامن جان نسوخت
اگر تو بسان گرد باد براه دشت و صحرا بار سر کردی ؛ منهم در طی مراحم جنون و سودایی کم
نیاوردم ؛ و اگر تو برگ درختان غذا کردی من دمبدم خون جگر خوردم ؛ اکنون باز گو که بما
چه تدبیر و چاره در پیش داری ؛ و بحصول مقصود چه اندیشه میکنی ؛ شاهزاده گفت شعر
در دیاری که بُوم بودنم انجا کافی ست ؛ آرزوهای دگر غایت بی انصافی ست ؛ ماهرخ گفت
بیت بیطاقتم چنانکه ندارم مجال صبر ؛ رحمی بدل در آر که جائی ترحم ست ؛ ای یار غمگسار مرا
کی طاقت صبر و قرار ست ؛ بلکه بی وصالت دمی زنده بودن دشوار ابیات هجوم شوق یاد دل
بیفشرد ؛ شکیب اندر لگد کوب هوس مرد ؛ تمنائی دلم کن زود حاصل ؛ وگرنه هم تمنا
مرد و هم دل ؛ شاهزاده گفت مرا از شکستگی خاطر و شورش عقل درست نمانده تو خود
رای بزن و اندیشه بسنج که شاهد مدعا در آغوش آید ؛ و شمع مقصود کاشانه آرزو روشن نماید
ماهرخ گفت امشب تنها در نیمکان می نشینم ؛ و بزم از اغیار خالی میکنم ؛ باید که نیم شبی
با بیطرف گذار افگنی ؛ و بدستیاری کمند پا بسر این طارم گذاری ؛ تا دمی چند بکام دل
بسر بریم ؛ و از آب طرب جام تمنا پُر کنیم ؛ شاهزاده برای یار خود آفرین کرده چهره بینمعنی را
بگلگونهٔ اقبال رنگین ساخت ؛ و بخانهٔ زهره آمده هوشمند را از بینمعنی اطلاع داد هوشمند گفت
زنهار گرد اینکار نگردی و کمند این عزم بر سر قهٔ دل نیندازی که دیده وران حقیقت بین
اینقسم حرکت هرگز نکنند ؛ و دیده و دانسته تیشه بپای خود نزنند ؛ مصرع سودای
خامی نخیزد فکری محالی کرده ؛ شاهزاده گفت ای رفیق غمخوار ای شفیق دلدار انچه میگوئی
همگی ست اما از من تشنه کام محال ست که بر کنار دریای مقصود بر سم و لبی تر نکنم درین اثنا

باستفسار حالش فرستاد ؛ زهرهٔ باتمیز عرضداشت که این کنیز از چندی خسته و رنجور است
از نخجت از قرب حضور دور ماهرخ از فراست دریافت و دریافت اینمعنی و مهاجرت آن
دو معنی غمگین و اندوهناک شد و جیب صبر و طاقت را چاک زد ؛ گاهی آتش نالهٔ از کانون
جنون شعله در ساختی و گفتی **ابیات** ما را نبود دلی که کار آید ازو ؛ جز ناله که در دمی هزار آید ازو
چندان گریم که کوچها گردد گل ؛ نی روید و نالهای زار آید ازو ؛ و گاهی لعل پر کالهٔ جگر و یاقوت
لخت دل بالماس اشک سفتی و گفتی **نظم** لختِ دل بر مژه سیماب شد از گریهٔ ما ؛ ؛
سرمه در چشم سفید آب شد از گریهٔ ما ؛ چشم ما جمله گهرهای شب افروز افشاند ؛ می بباید
که مهتاب شد از گریهٔ ما ؛ هر کجا در رهِ عشق تو بیابانی بود ؛ گر دباد ش همه گرداب شد از گریهٔ ما
بعد ازین نامه مگر بر پر ماهی بندم ؛ که ره کویت غرقاب شد از گریهٔ ما

برآمدنِ شاهزاده بالای قصر آن بلند بالا و رسیدن هوشمند بر لب دریا بدریافت ماجرا و آگاه شدن عسسِ تبه کار از تهیهٔ کار و بگیر آوردنِ آن هر دو رفیقِ بلاگرفتار و رفتن آن اسیران روبروی بادشاهِ دوران و بموجبِ حکم محبوس شدن بزندان

شاهد رعنای این مدعا سر از غرفهٔ خفا برآورده چنان جلوه پرداز بیان میگردد که روزے
چون شاهد زرین آفتاب از دریچهٔ خاور سر برزد ؛ شاهزاده با امید دیدار یار سوی دریا
روان شد و با ماهرخ سراپا ناز که در دریچه نشسته دریچهٔ چشم در انتظارش وا داشت
دوچار خورد و گفت **رباعی** بی تو هر روز مرا ماهی و هر شب سالی ست ؛ شب جدائی
روز چنین آه که مشکل حالی ست ؛ هرگز نیست بر احوال غریبان رحمی ؛ ما غریبیم و تو
بیرحم غریب احوالی ؛ ای آرام دل و جان وای راحت روح و روان مدتی ست که بجستجوی تو
آوارهٔ دشت و کهسار گشته ام ؛ و مانند گرد باد در بادیهٔ آوارگی پا نهاده در سودای وصالت
کلاه گدائی بر سر گذاشتم ؛ و همپای جهالت از بادشاهی در گذشتم چه گریبانهای صبر کرد

از چشم بگشاد و مدهوش بر بستر افتاد ؛ دلبند فی الحال سرش از زمین برداشته و بهوش آورده زبان بگشاد **بیت** صبح ترا که طاقت روز وصال نیست ؛ در حیرتم که با شب هجران چه میکنی ؛ ای تنگ حوصله کاری سست کردی ؛ و آفتی سخت آوردی ؛ اگر نقاب از چهرهٔ شاهد راز برطرف شود خون این بیگناهان بر گردن که باشد زنهار چنین نادانی نکنی و جان خستگان در بلا نیفگنی ؛ ماهرخ ازین گفتار بخود آمد و گفت **فرد** ای دل بی صبر میدانی چه با من میکنی ؛ کار من ضایع شد از بی نیت این بار هم ؛ بالجمله نغمه سازان را رخصت کرد ؛ و خردمندانه با مور دیگر مشتغل شد ؛ بساط بوسان حضور که از نظارهٔ مطرب زادگان گمانی بخاطر داشتند بطریق نظر بازان با هم چشمک می زدند دلبند از کمال فراست دریافت اینمعنی کرده پنهانی بزهره گفت که مصلحت وقت چنین است که چندی خود را بر بستر تمارض افگنی ؛ و از دولت حضور حرمان اختیار کنی شاهزاده و وزیرزاده ازینمعنی محزون و دلخسته شده بخانه آمدند و سازهای سرور را بسنگ ناکامی شکستند ؛ گاهی چون چنگ از تار غم پشت خم داشتند ؛ و دمی مانند دف قالب تهی میساختند ساعتی طنبور مثال از چنگ ملال گوشمال میخوردند و لحظه کمانچه وار بباد طرهٔ دلدار مو پریشان میکردند ؛ گاهی از ارغنون تن بزبان هر بن مو آهنگ آه میکشیدند و گاهی مانند جلاجل از کمال تاسف کف بر کف میمالیدند ؛ گهی مضراب ناخن بر تار رگهای تن میزدند ؛ و گهی از بی دلگذار نفس صوت ناله بلند میکردند ؛ شاهزاده گاهی از درد هجران می نالید و میگفت **بیت** چون شب هجر تو مرگم بعیادت آمد ؛ دست بر سر زد و بر حال من زار گریست و گاهی از الم رو بدیوار آورده متحیرانه میگفت **فرد** بسکه بی روئی تو در دیوار کردم روی خویش ؛ روی من چون صورت بلبل در دیوار خویش ؛ هوشمند نیز گاهی فوارهٔ ناله و افغان سر میداد و میگفت ؛ **شعر** ز دوریت شب و روزم بآه و ناله گذشت ؛ که روز هجر تو بر من هزار ساله گذشت ؛ و گاهی سیل اشک از مژگان بیکشاد و میگفت **بیت** انچه بی رویتو منظور نظر داشته ایم ؛ آستینیست که بر دیدهٔ تر داشته ایم ؛ چون روزی چند بدین آئین بگذشت و زهرهٔ مشتری سیما بخدمت ماهرخ مهرلقا مشرف نگشت بیقراری بنیاد نهاد و محرمی

باز آمده اند و درین فن سرود و غنا بی همتا اند ماهرخ فرمود همراه خود بحضور باید آورد و خاطر ما را خوشوقت باید کرد ؛ زهره خنده زنان و طرب کنان بخانه آمد ؛ و هنگام عنبر افشانی طره شام هر دو نازک اندام را همراه گرفته بمشکوی دولت حاضر شد ؛ ماهرخ چون نظر بر جمال شاهزاده و وزیرزاده افگند بمجرد نظاره متعجب شد و آهسته بگوش دلپسند گفت که این خنیاگران را میشناسی دلپسند گفت قیاساً معلوم میشود که شاید همان عشاق دل از دست داده اند که در جادهٔ محبت قدم از سر نهاده در بنجار رسیده اند ماهرخ گفت ای رفیق شفیق تصدیق این تدقیق بالتحقیق بچه طریق دلپسند گفت ای ملکهٔ جهان رفع این گمان همین زمان میشود فی الفور همدمی نزد گلفروش فرستاد که دخترت از چند روز چرا سعادت اندوز نشده زود مع زیور گل بحضور خاضر شود گلفروش سراسر هوش عرض داشت که دختر بخانهٔ خسر خویش رفته ست ؛ و این جگر خسته از دوریش دلخسته بالجمله یقین شد که مغنی پیشگان همان جنون اندیشگان اند که به تغییر لباس از هر در درمی آیند فی الحال بسازش نگاه و بنوازش دل بنوازش ساز و گدازش آواز ایما شد ؛ هر دو دل باخته بخت را سازگار یافته روبرو بنشستند ؛ و بآیینی قانون ترنم کوک کردند و مضراب بر تار زدند که ماهرخ نهایت محظوظ گردید ؛ و تمام حلیه و پیرایهٔ خود انعام بخشید ؛ و بزهره فرمود که در هفته دو دفعه این نادرفنان را بحضور باید آورد و زهرهٔ یکتا قامت تسلیم چون چنگ دوتا ساخته بخانه آمد و بهمین قانون بموجب امر ماهرخ بحرم سرا حاضر میشد شاهزاده و وزیرزاده هنگام نغمه سنجی گل نظاره از بهارستان جمال آن گل جبینان می چیدند و ساز دل با ساز پیرایه سپاس کارساز بیچاره نواز سیر آهنگ می گردانیدند ؛ و همین روش ماهرخ و دلپسند بتماشای بهار دیدار اینان مسرور و خرسند میگردیدند ؛ و از انهار او تا ساز آب خرمی در حدیقهٔ خاطر پژمرده می آورد روزی وقت خوش و هوا دلکش بود و ابر بهاری کیفیت تازه برافزود شاهزاده با آهنگ عشاق غزلهای پرسوز و گداز سرائیدن گرفت ؛ و ماهرخ را بی اختیار دل از جا رفت یکبارگی پردهٔ گریبان تار تار گردانید ؛ و نالهٔ دردناک از چنگ سینه برکشید رود اشک

از سطوت قهرمان سلطنت خایف گردید و بشاهزاده گفت که حالا استقامت شهما در این محله محال ست مکانی دیگر برای سکونت اختیار باید کرد والا جانمن و شما بر باد خواهد رفت شاهزاده از درد بنالید و گفت ای غمزدای خاطر حزینان وای کامروای غریبنوازان ما درین شهر بیگانه و غریب وارد شده ایم و غیر از تو آشنای دلسوزی ندارم تو خود تدبیری باندیش که پرده از روی کار برنیفتد و گاهگاهی نظاره دوست میسر آید گلفروش سر بجیب اندیشه فرو برد و بعد کنج و کاو تفکر بر زبان آورد که مرا بازنی از مطربان بادشاهی آشنائی ست اگر او پرده داری این راز قبول میکند دامن مقصود بچنگ می افتد بالجمله گلفروش فی الفور نزد مطربه که زهره نام داشت رفت و کیفیت بیکسی و دردمندی آن خسته جگران مفصل ظاهر کرد زهره هوشیار طبع باصغای ماجرای آن بیدست و پا بر سر رقت آمد و وقت این امر فهمیده گفت صلاح حال چنین ست که هر دو کس را لباس زنانه پوشانیده بیاری تا در شهر شهرت دهم که خواهر زادگان از مسافت بعید بعد مدت مدید آمده اند گلفروش زود برگشته آن برگشته بختان را پیرایه نسوان بپوشانید و در پرده شب بمنزل زهره صرطلعت رسانید آن ماهپیکران خوان برگ و نوا ترتیب داد و کمال التفات نموده بخانه نگاهداشت روزی با آن شعله صدایان گرم نفس شد که شما را از علم موسیقی هم بهره هست و از قانون ساز هم واقفیتی دارید شاهزاده عشاق وضع کدراست و کج زمانه دیده و اوج و حضیض روزگار مشاهده کرده بود گفت آری مرا از ترانه های کوچک و بزرگ یاد ست و این همدم من بقانون قانون نوازی ستاد چون شب در آمد زهره بمقام خلوت آهنگ کرد و مدام آن بی نوایان چنگ زد که هر یکی جوهر خود عرض دهد شاهزاده و وزیرزاده با آهنگی داد نغمه سازی و قانون نوازی دادند که فریاد از نهاد ناهید برخاست و زهره بیهوش بر زمین افتاد بعد دیری که بخود آمد ترانه احسنت بر زبان راند و گفت فردا بجرم سرای سلطانی میروم و تقریب ملازمت شما بحضور ماهرخ میکنم چون تار شعاعی بر کاسه کمانچه شهر یار آمد تابید بمحل جهانبانی رفت و بدستور معمول مجری نموده عرض کرد که دو خواهرزاده عزیز من از وطن

روی کار برافتادی مرا هیچ سررشتهٔ اختیار در دست نماندی و در وای عزت و آبرویم پاره پاره شدی شاهزاده گفت از انجا که بدینگونه بزم عالی گاهی ندیده ام هوشم از جا رفت و تحمل و شکیبه خردانه مرا بیخود ساخت ؛ درین اثنا هوشمند در رسید و گفت الحمد لله که بخلوتگاه آشنا راه یافتی ؛ و بکام دل دیده را بنور جمالش منور ساختی ؛ شاهزاده ناله برکشید و گفت ؛ **بیت** میخواستم نظارهٔ آن دلربا کنم ؛ فرصت نداد گریه که من چشم وا کنم ؛ قطع نظر ازین **فرد** در یکزمان وصل چه در داز دلم رود ؛ عمری بلا و محنت هجران نگه کنید ؛ الحاصل هر دو یار دمساز بسخنان محبت آمیز نشاط خاطر افزودند ؛ و بیژه پان را که ماهرخ داده بود واکردند شاهزاده دران طلسم گنج عیش انگشتری نام خود دید دانست که ماهرخ سیم تن برای نشان نهاده ؛ و مرا از شب اولین بیاد داده ؛ از ظهور اینمعنی نهایت شاد آمد گویا نگین سلطان بدست آمد ؛ گاهی بر لب دریا بتماشای جمال آن گوهر درج حسن چشم آب دادی ؛ و روزی همراه گلفروش رفته بنظارهٔ آن رنگین عذار دامان نگاه پر گل کردی ماهرخ نیز گاهی مصحوب پرستاری محرم تحایف و هدایا فرستادی و گاهی

بزبانی طوطی شیرین گفتار اظهار شوق نمودی

بردنِ گلفروش شاهزاده و وزیرزاده را بخانهٔ زهره نام زنی از مقربانِ سلطانی و رفتنِ آن عشقبازان بکبسوتِ نغمه سازان همراه زهره در حرم سرای جهانبانی

زمزمه ساز داستان ترنم این مقام دلکش باین آهنگ می پردازد که چون آن بی نوایان عشاق پیشه را بدین قانون سه چهار ماه منقضی شد فلک مخالف کج آهنگ ناسازی کرده پرده این راز بدرید و صدای این سر از تار جا بیرون افتاد یعنی مردم قریب دو چار برائیمعنی پی بردند و باین فتنه کوس باهم سرگوشی کردند که مسافر تازه وارد کسوت اناث در بر میکند و پنهانی بمحل سلطانی گذر می افگند چون افشای اینخبر بگوش گلفروش رسید

دلی قد تو بالاتر از وست ؛ القصه سبد زیور گل بر دوش آن گلدستهٔ عقل و هوش نهاده راهی گشت ؛ و در خلوتگاه ماهرخ بار یافته شاهزاده را ایما کرد که پیش آمده رسم دعا بجا آرد ؛ واز دست خود زیور گل بگذراند ؛ شاهزاده بموجب اشارت گلفروش لوازم ثنا و دعا بتقدیم رسانیده آن زیور گل بآئین شایسته بگذرانید ؛ و می بتماشای آن آئینه رو چون آئینه پشت دیوار حیرانی بود لحظه خبردار شده با چشم حجاب آلود نگاه در دیده مینمود گاهی از بیم افشای راز اندیشه ناک گردیدی ؛ و دل ناشکیبا را از بیخ کلفت فهمانیدی

بیت دلا صبری بکن زینسان مرو هر دم بکوی او ؛ کزین بیطاقتی آخر تو رسوا میشوی من هم ؛ و گاهی بپاسداری ادب و حفظ مراتب نقد طاقت باختی ؛ و با خاطر زار و نزار باین ترانه پرداختی ؛ **فرد** رام شد با من بصد خون جگر ترسم که باز ؛ دل بیک ناطاقتی بر هم زند کار مرا ؛ آخر کار تاب دیدار یار نیاورده ساغر دماغ از بادهٔ هوش تهی ساخت و شیشهٔ دلش بر سنگ بیخودی خورد ؛ ماهرخ چون از حقیقت کار آگاه و خبیر بود دریافت که همان عاشق شیدا است که بمشاهدهٔ جمالم واله و مفتون گردیده واز کمال شوق بی اختیار در بیخبار رسیده اما بر در تجاهل زده از گلفروش پرسید که دختر تو چرا بیخود و بیهوش گردیده ؛ گلفروش تیز هوش عرضداشت که این ناقص عقل از انجا که گاهی بزم سلطانی ندیده از مشاهدهٔ تجمل و جاه خسروانه و آرایش و پیرایش بادشاهانه بورطهٔ حیرت فرو رفته ماهرخ شفقت بی پایان و مرحمت نمایان بحالش مبذول داشته پرسید که این زیور گل تو مرتب گردانیده و این گلدستهٔ زیبا را تو آب و رنگ بخشیده شاهزاده گفت اگرچه این ناقص فهم را کو دست صنعتی که سزاوار کنیزان ملکهٔ دوران آرایش زیور نماید لیکن چون پرستاران حریم عفت از راه عاطفت این خار و خس را بجای گل تصور نموده آب و رنگ قبول بخشیدند زهی عنایت و خمی مرحمت جای آن دارد که از این لطف بر نگ گل در خود نگنجم ؛ و کلاه تفاخر بر هوا اندازم ؛ ماهرخ زیر لب تبسم کرده بیڑهٔ پان بآن مرغ خونین جگر عطا نمود ؛ و گلفروش را زر و جواهر بسیار کرامت فرمود ؛ چون گلفروش بخانه خود رسید بشاهزاده گفت ای سست رای ستمی سخت کردی و راه نادانی سپردی اگر بخیه از

ماهرخ چون از زیور نهایت خوشدل شده بود بگلفروش فرمود فردا که بدرگاه والا حاضر شوی
دختر خود را همراه بیاری تا در باره اش الطاف تمام مبذول داریم و در جلدی چنین خدمت
شگرف زر و گوهر بسیار کرامت فرمائیم گلفروش اصناف دعا و انواع ثنا بتقدیم رسانیده
بظاهر دلخوش و بباطن بارودی ترش بخانه آمد و کیفیت حال بشاهزاده و هوشمند ظاهر کرد
شاهزاده گفت غمگین مباش که احسن تدبیری بخاطر رسیده که مرا لباس زنانه پوشانیده
دختر خود قرار دهی و همراه خویش پیش ماهرخ ببری هوشمند نیز باو زبان نموده گفت که
چون آئینه رخ شاهزاده از زنگ خط مصفاست اگر اینمعنی صورت بندد مضایقه ندارد
گلفروش را این سخن پسند آمد و خاطرش از وسوسه و اضطراب وارست و وقت
شب که ماهرخ زیور گل بر خود راست کرده بر بستر راحت استراحت فرمود از میان
باره گل آنگشتری بدستش خلید حیران شد که در میان گل خار از کجا رسید چون
رشته باره را بگسیخت کجه شاهزاده گل کرد یعنی آن خاتم نمایان گشت بمجرد ملاحظه
دریافت که این زیور تیار کرده شاهزاده بهت و این کار دست بسته بر روی کار آورده
آن دل از دست داده شب با بتماج تمام بسر برده صبحی یکی از پرستاران محرم را
بخانه گلفروش فرستاد که امروز زیور خوب تیار سازد و دختر خود را همراه آرد گلفروش
چون دریافت که ماهرخ تقید زیاده از حد دارد بهوشمند تاکید نمود که زیور لطیف
بصنعتهای رنگارنگ مرتب کند و خود در پی آن شد که اسباب بسنوان برای شاهزاده
مهیا سازد بهنگام شب که عروس فلک از بیمین قصبه ماه و لآلی انجم خود را بر آراست
لباس مکلف بر قامت آن سرو قد راست نمود و از زیور زر و گوهر آرایش بی اندازه
برافزود و از بسکه چهره ملکزاده در غایت خوبی و جمال بود از حلیه زنانه و زیور گران مایه
حسنش از یکی هزار شد و گلرخسارش رشک صد بهار و اگر پری بنظاره اش دیده
دوختی دلش بر آتش رشک سپند وار سوختی و اگر حور لاله رویش بگلزار خیالی دیدی
از کمال شوق روح از قالبش بر آمدی چون گلفروش شاهزاده را بآن لطافت
و زیبائی دید گفت بیت ماه نیکوست ولی روی تو زیباتر از وست سرو دلجوست

در سایهٔ دیواری بنشست ؛ و تاب نظارهٔ آفتاب جمالش نیاورده با دل خود میگفت ؛ بیت
تماشائی رخ خورشید حدِ خود نمی بینم ؛ همان بهتر که چون سایه پس دیوار بنشینم ؛ و دمی بی اختیار
می نالید و این ناله بر می کشید ؛ فرد بروی او نگرستن زمن نمی آید ؛ من این و دیده برای کرا بینم
چون نصفی از روز سپری شد ماهرخ دریچه را مسدود کرده بمحل شهریاری رفت ؛ و آن هر دو مدهوش
خانه بدوش از انجا بخانهٔ گلفروش آمدند گلفروش پرسید امروز اینهمه توقف چه بود من منتظر بودم
که هرگاه از خدمتگذاری شما فراغت یابم به تیاری زیور گل پردازیم ؛ چون در آمدن شما تاخیر افتاد
فرصت وقت در انتظار از دست رفت الحال زیور کی مرتب خواهد شد ؛ و از عمدهٔ اینکار چگونه
خواهم برآمد ؛ هوشمند گفت غم مخور درین من دستگاهی نیکو دارم ؛ و بعجلت تمام زیور گل تیار نمایم ؛
گلفروش از اصغای این سخن بزنگ گل بشگفت که امروز اگر تعهد این امر نمائی من کنیز را رهین منت
فرمائی هوشمند مسحر کار دست نادر طراز بکشاد ؛ و در اندک فرصت چنان زیور برآراست که گلفروش
بهار بر دستکارش بوسه داد ؛ و باغبان نسیم زبان به تحسین و آفرین برگشاد ؛ از تعریف
روایح گلهایش دماغ اندیشه عطر آگین میشد ؛ و از توصیف از نارالوانش صفحهٔ کاغذ برنگ
نگارین پرند چین ؛ رنگین جمائل های گل که از نسرین و نسترن تیار ساخت ؛ تو گوئی نسترن
و برن برشتهٔ گلستان کشیده ؛ و خلخال و دست برنجن که از گلهای زرد ترتیب داد پنداری
ماهست از شوق قالب تهی کرده ؛ چون تمام زیور از پای تا سر مرتب کرد ؛ انگشتری
ماهرخ که نزد شاهزاده بود و دران تعبیه نموده پیش گلفروش آورد ؛ گلفروش زیور گل
باین آب و تاب دیده تازه و خرم گشت ؛ و در توصیف و ثنای آن نادره کار تر زبان شد
چون گلفروش فلک سبد نورانی ماه بر دوش نهاد و از گلهای انجم خوان نیلوفری خود برآراست
سبد پر گل بر دوش گرفته بخدمت ماهرخ رفت ؛ و آن زیور تازه و تر که هوشمند صنعتگر
آراسته بود بنظرش در آورد ؛ ماهرخ از مشاهدهٔ زیور بدیع نهایت محظوظ و مسرور گردید و
گلفروش را انعام زیاده از مقدار بخشید ؛ و پرسید که امروز زیور گل باین لطافت ساخته
کیست ؛ و موجب اینهمه شگفتگی خاطر از بهر چیست ؛ گلفروش گل سخن را آب و رنگ
تازه بخشیده گفت امروز دخترم از فلان شهر آمده و این کار شگرف او بروی کار آورده

چون ترا دیدم عنان اختیار از دست رفت ؛ گاهی با دل خود این نغمه می سنجید ؛ بیت بیا بیت
ایدل همه بهر نگهی بود ؛ اکنون که نگه کرد خرابات نداری ؛ مقارن اینحال دلپسند دختر وزیر که محرم
دل زار ماهرخ بود در رسید و حال بیقرارش دیده گریه سر داد ؛ و در پی آن شد که مدهوش باده عشق را
بهوش آرد و از کیفیت حالش مطلع گردد ؛ ناگاه با هوشمند پسر وزیر که سراسیمه بر کنار دریا رسیده ؛
شاهزاده را از خواب بیهوشی بیدار میکرد و چار شد ؛ و از کمند زلف دلاویزش گرفتار دام بلا گشت ؛
مصرع سلطان عشق ملک دل و دین فرو گرفت ؛ نه تنها دلپسند با هوش بیهوش صهبای
نگاهش گردید بلکه هوشمند هم بنظاره جمال دلپسند بیتاب شد ؛ و مرغ دلش بشعله حسن جانسوز در
کباب ؛ هر چهار عاشق بیدل تا دیر بر بستر بیخودی میغلطیدند ؛ و آما جگاه نگاه هم بود ندارد عشق
آتشی ست بهر دلی که برافروخت سراپایش شمع وار بسوخت ؛ و محبت باده الیست که هر که ازان
صبوحی کرد تا صبح قیامت بهوش نیامد ؛ چون شاهزاده را بعد دیری ازان حالت افاقت شد
از هوشمند پرسید که ای دوستدار ترا چه رو داد که دیوانه گشتی و از خویش بیگانه شدی نظم
دل آشفته و دیده خونبار داری ؛ مگر با محبت سر و کار داری ؛ که نشتر فرو برد در مغز جانت ؛ که گرمای
مژگان گهربار داری ؛ هوشمند گفت میخواستم که ترا از خواب غفلت بیدار سازم ناگهان بانبار زینتی که از
دریچه سر بر آورده بود دوچار گشتم و از خود رفتم ؛ اکنون سررشته کار بدست تقدیر ست ؛ و تدبیر بیهوده
پاز بخیر شاهزاده گفت میدانم تیر غمزه دختر وزیر در دل و جگرت ترا زوگردیده ؛ و ترک نگاهش
تیغ ستم در سینه ات خوابانیده ؛ و در اینحال ماهرخ بهوش آمد و دلپسند را بخود دیده متحیر شد که ای
یار غمگسار ترا چه پیش آمد که از خویش رفتی و همچو من واله و مفتون گشتی ؛ دلپسند گفت ترا از مستی
هوشیار میساختم ناگرفت نظرم بر دریا افتاد دیدم که جانانت از خود خبری ندارد ؛ و جوانی زیبا طلعت
بر سرش ایستاده او را بخود می آرد بمجرد نظاره دیدارش دلم از جا رفت و هوشش از سرم پرید ؛ ماهرخ
گفت صد شکر که تو هم اسیر این دام گشتی ؛ و هم جام من خون آشام حالا قدر من خواهی دانست ؛
و داغ دلم زود به خواهی کرد ؛ بحکم آنکه شمع میداند لب شبها محنت پروانه را ؛ درد عاشق آنکسی داند که داغ
بر دل ست ؛ دلپسند گفت دوای درد من و تو جز بدست طبیب تقدیر نیست ؛ و شربت تدبیر
درین مرض هیچ فایده پذیر نی درین اثنا که حرارت آفتاب شدت نمود ؛ شاهزاده از میدان آن خاسته

بدریچه نشستی و چشم انتظار بسوی دریا بازداشتی ؛ و از نیطرف شاهزاده همیشه بر لب دریا رسیدی و کشتی چشم را بهر دیدار آشنا گردانیدی تا آنکه سه روز بمشاهدهٔ جمال یکدیگر بیهوش گشتند و از بیخودی دهان بهیچیک بسخن آشنا نشد **بیت** بعاشق گفتگو او را ازان نیست ؛ که عاشق را زبان او را دهان نیست روز چهارم که معشوقهٔ آفتاب نقاب از تار شعاعی بر سر کشیده از دریچهٔ مشرق سر برآورد ؛ ماهرخ سیم عذار لباس زرباف چون خورشید در بر کرده بدریچه بنشست ؛ و این ابیات حسب حال باخود تکرار میکرد **نظم** گیرم نشاند بخت بپهلوی او مرا ؛ کو طاقت مشاهده بر روی او مرا بگذار ای نسیم که چشمم بر و فتد ؛ یکبار بیخبر بمن از بوی او مرا ؛ بعد از هزار ناز که سویم بعبشوه دید ؛ شرمنده ساخت بیخودی از روی او مرا ؛ ای دل امروز عنان هوش از کف ندهی و ماجرای خود را پیش جانان بیان کنی از انجاکه **مصرع** که دلها را بدلها هست راهی ؛ شاهزاده نیز همین معنی در دل قرار داد ؛ و هوشمند را بخانه گذاشته تنها بسوی دریا روان شد ؛ از کمال شوق بیتابانه میدوید و این نغمه حسب حال میسرائید **قطعه** ازان بیخود روم سوی مه خویش ؛ که خود را هم نخواهم همرهٔ خویش چه شبهائی دراز بیخبر دیدم ؛ باین یکروزه عمر کوتهٔ خویش ؛ ماهرخ چون شاهزاده را دید از شادی در خود نگنجید ؛ و گفت ای مونس جان دیر یست که آتش خیال رخسارت در دل دارم و عمر بیست که در سودای سلسلهٔ تابدارت گرفتارم ؛ آنچم اشک دیده تر است ؛ و خورشم دمبدم خون جگر ریاعی رخ تازه باشک ارغوانی دارم ؛ از دولت عشق کامرانی دارم ؛ خون دل و اشک دیده و آه جگر ؛ اینها همه از تو یار جانی دارم ؛ باری از احوال خود نشان ده که از گردش سپهر دوار چه آفتها کشیدی و از پست و بلند روزگار چه تماشا کردی شاهزاده گفت ریاعی عشق آمد و خاک محنتم بر سر ریخت ؛ از برق بلا نجر منم اخگر ریخت ؛ خون در رگ و ریشهٔ دلم سوخت چنان ؛ کز دیده بجای اشک خاکستر ریخت ؛ داستانم چون کاکلت بس دراز است و قصه ام چون دلم پر سوز و گداز ؛ آسوده شبی باید و خوش مهتابی ؛ تا با تو حکایت کنم از هر بابی ؛ و اکنون بنظارهٔ جمالت دل غمناک شاد گشته جفای هجران همه از یاد رفته ؛ **بیت** بر من از هجر تو هر چند که بیداد رود ؛ چون رخ خوب تو بینم همه از یاد رود ؛ اینها بگفت و از شادی بیخود گشت ؛ ماهرخ بنظارهٔ جمال هوشربا دلفریب او تا آنکه باخود بیان بسته بود باز از پیمانهٔ عشقش مدهوش گردید گفت فردا پیش از ین در کار خود اندیشم

فی الحال هوشمند را همراه گرفته بر لب دریا رسید دید که بر کنار بحر مکانیست در غایت دلکشائی و نزهتگاهی
بکمال خوبی و زیبائی بر نگ روضه جنت مالامال نزاهت ؛ و مانند قصر بهشت سراپا لطافت ؛
و دران محل دلفریب غرفه بر لب دریا چون چشم محبوبان هوشربای عشاق ؛ و محرابش مانند ابروی
خوبان بحسن و خوبی طاق ؛ و دران دریچهٔ نور بار لطافت نثار محبوبهٔ ماهرخ آفتاب دیدار که در طاق
محراب ابروبش زاهد کوز پشت هلال سر بسجده فرود آرد ؛ و مغ زرین زنار آفتاب از تار زلفش زنار
بر کمر بندد مانند خورشید عالم افروز که از غرفهٔ مشرق سر برزند با جمال جهانتاب جلوه پرداز گشته
و بفروغ چهره نورانی دریچه را رشک منزل مهر ساخته بمجرد نظاره بوطرهٔ بیخودی فرو رفت و کشتی
صبرش در دریای گشت ؛ و در یافت که این همان ماه منور ست که در شب اول بدیدن ابروبش
هلال وار قامتم خم گشته ؛ و چون بدر در فراقش هر روز تنم در کاهش رو نهاده از کشور مالوفم
آواره کرده و بعد مجنون بسیار بدین دیارم آورده بالجمله بیهوشانه از پا در افتاد ؛ و سررشتهٔ صبر و قرار
از دست داد ؛ نظم آن حسن دلرباست که هنگام دیدنش ؛ بیدست و پا شود دل و دین و اختیار و
چشم ؛ بعد از هزار شب که بوصلش رسیده ؛ جائی غنیمت ست ازو بر مدار چشم ؛ بهمین
ماهرخ که چون نور نظر در حدقهٔ بصر در چشم دریچه جا گرفته بود نظر بر جمال شاهزاده افگنده دانست
که این همان ستمگر ست که متاع صبر و هوشم غارتیده و از بیمهریم باین روز سیاه نشانیده بمجرد تماشای
جمالش بیهوش گشت ؛ و اصلا خبری از خودش نماند ؛ بیت اینکه بودی منتظر در راه او
اینک رسید ؛ مرد میباید که اینجا تاب دیدار آورد ؛ هوشمند چون شاهزاده را بیتاب و بیقرار
دید از کیفیت حال پرسید ؛ شاهزاده گفت آهو چشمی که مرا بدام نگاه صید کرده اینست که تو دیدی
و ابرو کمانی که تیر مژگان سینه ام افگار ساخته همین که تو مشاهده کردی ابیات بگفتش
آفت جانم همین ست ؛ بی هر درد درمانم همین ست ؛ همین ست اینکه هوشم برده اوست ؛
دل و جان صید ناوک خورده اوست ؛ همین ست اینکه دل تاراج او شد ؛ همین ست اینکه
جان آماج او شد ؛ سخن کوتاه هر دو یار دمساز از دریا گشته بسخانه گلفروش آمدند ؛ و ماهرخ
بهوش آمده از حصول دیدار جانان مراتب نیاز بجناب کارساز ادا کرد و منتظر آن شد که کینه ساز
بقدر مراد کی مالامال شده و بچینهٔ امیدش را تا چند مفتاح مقصود بدست آید ؛ هر روز تمنای دیدار

از گلفروش مشاهده کرد مجملا احوال خود شرح داده بانواع تلطفش بنواخت ؛ و در خانه اش طرح استقامت انداخت ؛ و طوطی را رخصت کرد که خبر آمدن بماهرخ رساند ؛ و در تن مرده اش ازین مژده جانی تازه بردمید ؛ طوطی پر پرواز کشاده در اندک زمانی نزدیک ماهرخ رفت ؛ و گوهر نوید مقدم آن والاگوهر آویزهٔ گوشش کرد ؛ ماهرخ از استماع این بشارت نهایت خورسند گردید ؛ بلکه از کمال شادی در بدن نگنجید ؛ دمی از سرور مضمون این مقال ترنم میکرد **نظم** ای بخت مژده کز افق کبریا رسید ؛ خورشید طلعتی که بهر ذره وا رسید ؛ مار البطوف کعبهٔ مقصود ره نبود ؛ خود کعبه پیش رهرو بیدست و پا رسید ؛ و ساعتی از غایت انبساط این ابیات بر زبان می آورد **نظم** سرو خرامان من طره پریشان رسید ؛ سلسلهٔ عشق را سلسله جنبان رسید ؛ چاک بدامن رساند جیب شکیبم که باز ؛ سرو قبا پوش من برزده دامان رسید ؛ چشم زلیخای عشق بازشد از خواب خویش ؛ هودج یوسف نمود قبلهٔ کنعان رسید

دوچار شدن شاهزاده و ماهرخ بایکدیگر و باهم رفیقه شدن هوشمند و دلپسندپری بیکدیگر و مرتب کردن هوشمند زیور از گلهای الوان و بردن گلفروش نخدمت آن نازنین عنچه دهان و رفتن شاهزاده بلباس دختر گلفروش بمحل شهریاری و شناختن ماهرخ شاهزاده را از کمال فطانت و هوشیاری

بنایان عالی قصر اخبار طرح معمورهٔ این داستان را بدین رنگ بر صفحهٔ بیان ریخته اند که معمار قضا چون خواهد که بتعمیر رباط مقصودی بپردازد و کاخ مدعای را بنا گذارد ؛ اول مصالح اسبابی بهمرسانند و کلی در آب گیرد که آن رواق رفیع الشان سر از طارم نیلی برکشد ؛ و صورت مدعا کرسی نشین شود شاهد این مقال آنکه ماهرخ سراپا ناز مکانی برلب دریا بنا کرده بود عالیشان و در لطافت و خوبی چون باغ جنان آئینه خانه چون خانهٔ آئینه مصفا و روشن ؛ و بهار کاشانه بزنگ کاشانه بهار نقش نگار دلپذیر و فرین ؛ هر روز دران نشیمن دلفروز بنشستی ؛ و چشم مشتاق براه انتظار بازدادی که شاید شاهزاده رابدین سو گذاری افتد ؛ و شبستان دلم بفروغ شمع جمالش منور گردد ؛ و آن دل از کف داده سر در راه طلب نهاده که هزاران رنج و محنت کشیده در انجا رسیده بود نیز آتش شوق شرار افگن دل بیتابش گشت ؛ و شعلهٔ اشتیاق آن شمع عذار دامن حاطر ش در گرفت

جمالت از افق آرزو طالع نگردید بیتاب و بیقرار گشته مرا فرستاد که اگر از جانان مژدهٔ وصال رسانی
حیات متصور است والا ممکن نیست که یکدم زنده مانم موافق امرش بال پرواز کشاده بهر جانب
شتافتم ؛ اما در هیچ جا نشانی از تو نیافتم چون طاقت حرکت در بال و پر نماند بر دیوار این گلزار سکونت
گرفتم که شاید رهروی بانیطرف گذاری کند و از وی خبری معلوم گردد ؛ امروز که جمالت بنظر آمد یقین
دانستم که همان گل اندامی که آن گلرخسار را بلبل وار در بوتهٔ بهار خود نموده و آن طوطی را آئینه مثال
حیران جمال خویش کرده حالا دمی تاخیر منما که ماهروی من شب و روز منتظر ورود تست ؛ دماهی
دلش در آتش یاد خندهٔ تو کباب بیمکسود ؛ شاهزاده بدریافت این کیفیت از نشاط
پیرهن پیرهن بر خویشتن بالید و آن مرغ همایون فال را بر دوش نشانده باتفاق هوشمند
روان گردید در میان راه دمی از طوطی احوال آن آئینه رخسار استفسار میکرد و لحظه بشوق آن
دلربا بیتابانه خود حرف میزد **قطعه** بسکه با سر وقدرت شوق دوبالاست مرا ؛ دل جدا دیده
جدا بر سر سودا ست مرا ؛ در رهِ شوق تو از بسکه قدم فرسودم ؛ جوش تبخاله لب آبلهٔ پاست مرا ؛
بعد قطع منازل بسیار و مسافت بیشمار بشهر روپیاس وارد شد و بخانهٔ گلفروشی فرود آمد که
عارض رنگینش رشک افزای بهار بود و گل بشرم رویش از شبنم عرق سرشار ؛ تیغ تیز نگاهش
گردن زن لاله رویان ؛ و زنجیر دلاویز زلفش سلسله افگن مرغولهٔ مویان ؛ بتماشای بهار
رخسارش بلبل از نظارهٔ گل چشم بربسته ؛ و از رشک سلسلهٔ تابدارش سنبل هزار پیچ و تاب
خورده ؛ **ابیات** سمن بر لاله رویی مست خوبی ؛ ز خرمن گل دسته در دست خوبی ؛ ز جوش
خندهٔ آن سرو گلرنگ ؛ شود لاله بدخشان ریزه در سنگ ؛ بآن خال سیه زان چشم جادو ؛
رسول نافهٔ مشک ست آهو ؛ صفای سینه اش مهتاب آغوش ؛ سیرین چون خرمن گل
تاب آغوش ؛ آن گلفروش از ناصیهٔ شاهزاده آثار سرداری و شهریاری دریافته مقدم شریف
او را بکلبهٔ خود غنیمت دانست ؛ و گفت ای شاه خوبان روزگار باین حسن و جمال عالم فریب
از کدام کشور حسن خیز میرسی ؛ زهی بختیاری من بیکس که همچو تو والاحشمتی بخانه ام فرود آمد و کلبهٔ
تیره و تارم را رشک منزل خورشید گرداند **بیت** دو چشمم فرش آن منزل که سازی جلوه گاه
انجا ؛ بهر جا پا نهی خواهم که باشم خاک راه انجا ؛ شاهزاده چون اینقدر مهربانی و التفات

شاخ گمانش یقین بار آرد ؛ و کام و زبانش بشیرین میوه مقصد حلاوت آگین گردد سخن پیرامون
کرای جوانان غریب از کجا رسیده اید ؛ و عزم کدام کشور دارید ؛ موجب اینهمه کربت غربت بر خود
برداشتن چیست ؛ و اینجمله رنج و مشقت بر خویش گوارا کردن از بهر کیست ؛ شاهزاده از خوش ادائی
طوطی متعجبانه گفت من ملکزاده فلان دیارم ؛ و این وزیرزاده من دل افگار با امید وصال مطلوب
محنت سفر بر راحت وطن گزیده ام ؛ و عزم شهر ارم اساس رویباس دارم ؛ تو خود بگو که باین سن
از کدام شکرستانی ؛ و در این گلشن بهوای که نالانی ؛ ما را از سخنان شیرینت فرحتی تازه و مسرتی
بی اندازه بدل رسیده و از کلمات رنگینت بوی محبت بمشام جان میرسد ؛ طوطی را چون بفروغ
یقین ظلمت شک و ریب رفع شد بکمال نشاط از بالای دیوار فرود آمده بر آئینه زانوی شاهزاده
نشسته سخن پرداز گشت **بیت** آوارهٔ جهان شده ام از برای تو ؛ ای روح و راحت من
بیدل لقای تو ؛ ای طاؤس مرغزار شهریاری من از شهر رویباس می آیم ؛ و فرستادهٔ آن نازنین
گلعذارم که بخوبی باج از لاله رخان روزگار میگیرد ؛ و از غرور حسن کلاه گوشهٔ ناز بر هوا می شکند
غیر از دیده آئینه مردمی رویش ندیده ؛ و بجز پنجهٔ شانه کسی را دست بزلفش نرسیده ؛
برگ حنا تا هزاران خون جگر نخورد بپایبوسش سرافراز نگشت ؛ و سنگ سرمه تا بتجلی شوق جمالش
خود را نسوخت بچشمش آشنا نشد ؛ از نظارهٔ رنگ رخسارش بلبل تصویر سرگرم تقریر ؛ و
بتماشای بهار بنفشه زارش دل پریده دیدان پابزنجیر ؛ از عکس آفتابش آئینه را طرفه آتشی
در آب ؛ و از خمای پایش رنگ لعل سر بسنگ زده اضطراب ؛ **ابیات** اگر بردارد آئینه
برقع از چهره ؛ زند آتش بصد اقلیم چون مهر ؛ غلط گفتم که چون برقع گشاید از رخ خورشید
نماید **ابیات** دو گل دارد بباطراف گلستان ؛ شگفته در جوار سنبلستان ؛ سهیلش را
شریا زیر پرده ؛ گهر را لعل او در حقه کرده ؛ سخن ها از دهان او شنیدم ؛ ولی وصفش چگویم چون ندیدم
فزون در رنگ کردن از تن اوست ؛ که خون سرو روان در گردن اوست ؛ مدتی بست که
آن عندلیب حدیقهٔ شهریاری گرفتار دام عشق و جنون بست ؛ و شیشهٔ دلش چون از شک
گلگونش پرخون ؛ از بهار حسنت دیوانه بهشت ؛ و بر شمع جمالت پروانه بزمینی را بجستجو
گماشته ؛ و خبر مقدمت از دو رسیده سرور رسیده بود چون دو سه ماه انتظار کشید دو رسید

واز ان محبوب چیزی معلوم کنی ؛ هر جا روی جز نام من حرفی ورو زبان نگنی هر که دل داده این نام
خواهد بود خود مشتاق تو خواهد گردید ؛ طوطی ریسنخان ماهرخ کار بند شده بال همت برگشاد و مانند طایر
تیز پرواز نظر باوج آسمان نهاد هر طرف که پرواز نمود از شاهد مطلوب نشانی نیافت و بهر سمت که بال
سعی واکرد سر رشته مراد بدست نیفتاد ناچار حیران و سرگردان میرفت و میگفت بلبلیت بجستجوی
تو از بس بروی زخویش شدم ؛ چو عمر رفته امیدم ببازگشتن نیست ؛ و گاهی با دل خسته
و پریشان اینحرف میزد فرد بیا که عمر عزیزم بجستجوی تو رفت ؛ ز دل ز رفتی و جانم در آرزوی تو
رفت ؛ چون قوت پرواز در بال و پرش نماند سر راه بر دیوار باغی جا گرفت که شاید بادبه نوردی را
بدین راه گذاری افتد و نشانی از ان سالک مسالک عشق معلوم گردد شب و روز چشم در راه انتظار
وا داشت ؛ و دمبدم بخیال جمال مقصود میگفت شعر در راه وصال تو ز بس چشم براهم ؛
چون جاده بود خاک نشین مژگانم ؛

راهی گشتن شاهزاده هوشمند از ان موضع دلکشا و در راه در خورد باطوطی شیرین ادا و برهنمائی آن طایر خجسته فال بشهر جانان رسیدن و بخانه گل فروش نسرین بدن فرود آمدن

چمن پیرای این داستان بریاض این مدعا را بآبیاری سحاب خامه بدین روش سیراب بیان مینماید
که چون بعد مدتی زخم هوشمند رو به بهی آورده نهال خاطرش شگفته و تازه شد هر دو رفیق یکدل
براسپان بادرفتار نشسته روان شدند و مانند باد بعجلت تمام ره سپر گشتند تا آنکه بعد انقضای
ایام بسیار و طی منازل صعب گذار گذار آن سوخته جانان دلگذار بزیر همان دیوار باغ که طوطی شیرین گفتار
بالایش نشسته تکرار نام ماهرخ میکرد اتفاق افتاد بمجرد اصغای نام دلدار متحیر شدند و باهم گفتند
که این عجب طوطی ست نکته سنج که صدایش دلکشاست و شبیهش خوشنما و با این همه خوبیها از جانان
خبر میدهد و نام دلستان بر زبان دارد اگر این مرغ همایون فال بدام ما افتد همانا همای دولت و
اقبال در قفس مراد آید در بن اثنا نظر طوطی بر ایشان افتاد و از گفتار و اطوار ایشان دانست که همان
شیدائیان هوش از سر باخته اند که در راه جنون و عاشقی قدم از سر نشناخته فی الحال بحسب این فکر

شتور و غوغا از خواب شیرین بیدار شد دید که وزیرزاده بر سر گلگون نشسته و جامه اش از خون گلگون گشته پرسید که دامانت پر خون چرا است ؛ دشمنی که ترا مجروح کرده کجا ؛ وزیرزاده بر سر گذشت خود مطلع ساخت ؛ و شاهزاده بر شجاعتش تیغ زبان را بفسان بیان آب داد **ابیات** دلیری که کردی درین کارزار ؛ نه از رستم آید نه از اسفندیار ؛ صد آفرینت بر دست و بازوی تو ؛ فزون باد هر روز نیروی تو ؛ آفرین بر جوانمردی و تهور تو که یک تنه چون آفتاب که تنها صف انجم درهم شکند با چندی جوانان طرف گشتی ؛ و تحسین بر قوت و بازوی تو که با وجود چنین زخم کاری در معرکه ثابت قدم ماندی ؛ القصه شاهزاده وزیرزاده را همراه گرفته از انجا روان شد و بموضعی رسیده جراح را طلب کرد تا بچاک دوزی شگاف زخم آن دردمند پردازد و بمرهم کاری جراحتش را بهبود و خود بزخم جگر درساخته با دل افگار و دیدهٔ خونبار بسر می برد شب و روز منتظر آن بود که دردهوشمندی درمان پذیرد ؛ و جراحت دل ریشم بمرهم وصول مامول روی بهبود نهد ؛ ؛ ؛

بیقرار گشتن ماهرخ در انتظار دلدار و برای خبر فرستادن طوطی شیرین گفتار

مشعل افروز این داستان کاشانهٔ مدعا را چنان بفروغ بیان منور میسازد که چون ماهرخ مهرچهر چند ماه در انتظار گذرانید ؛ و ماه مقصودش از افق آرزو طالع نگردید متحیر شد که آیا چه روی داد که این همه تاخیر بظهور رسید و چه آفت در پیش آمد که آمدنش در تعویق افتاد گاهی سر اسیمه وار آه سرد از دل پردرد میکشید و میگفت **بیت** در عاشقی ز هجر بنالم که یاد لم ؛ هجران نکرد انچه امید وصال کرد ؛ و گاهی گریبان طاقت و صبر چاک میزد و بیاد دلدار میگفت ؛ **ابیات** ای از تو بر آبگینه ام سنگ ؛ افتاد ز صد هزار فرسنگ ؛ تا بو بتو رفته درد ما غم ؛ ای تو بی من بود فراغم ؛ خود گو بخیال چون شکیبم ؛ خود را بخیال چون فریبم ؛ من بی تو به بیدلی هم آغوش تو کرده مرا ز دل فراموش ؛ زود آی که دیدهٔ تنگ دوست ؛ بر خود ز خیال میدرد پوست ؛ چون درد خود را درمانی نیافت با طوطی سخنور که کلام شیرینش رشک شکر بود سخن آغاز کرد که ای مرغ شیرین گفتار زندگانیم بی وصال دلدار تلخ نست ؛ و دل صد پاره ام را بر نگ سیماب یک لحظه قرار نیست ؛ اگر تو همتی نمائی و بال پرواز بر کشائی شاید از یارم نشانی بیابی

مستوجب هجران شویم ؛ شاهزاده گفت غمگین مباش که بعد الظرام این مهم را هم درینجا میرسم ؛ و بدیدار خود نشاط خاطرت می افزایم ؛ خورجمال چار و ناچار بصبر پرداخت ؛ و آن تصویر بی نظیر را با خود نگاه داشت گاهی اشک لاله گون از نرگس چشم میریخت و میگفت **بیت** هنوز سرور دانم رخ چشم ماشده دور ؛ دل از تصور دوری چو بید لرزان ست ؛ و دمی دمود آه از دل پرسوز بر می آورد و میگفت **فرد** غایب ز دیده تا شده صد آه میکشم ؛ فریاد ازان زمان که نهان از نظر شود ؛ القصه شاهزاده بعد انقضای ایام وعده رخصت شد ؛ و همپای وزیرزاده راه مدعا پیش گرفت ؛ تمام روز مانند مهر جهان افروز قطع منازل مینمود ؛ و هنگام شام بمکانی طرح قیام افگنده شب بروز می آورد روزی در طی مسافت وارد صحرائی گشت ؛ و از عمر ماندگی راه طبعش مایل استراحت شد فی الحال از خانهٔ زین فرود آمده بر فرش برگ و گیاه بخواب رفت ؛ و وزیرزاده برای پاسبانی ملکزاده بیدار نشست ؛ چون شطرنجی فلک در پی آنست که هر لحظه منصوبهٔ تازه برانگیزد ؛ و رخ از مهر و وفا برتافته بر سر شتابندگان عرصهٔ جهان دست دستبرد دراز سازد ؛ و شاه سوار آن یکه تاز را در صحرای ناکامی پیاده پا دواند و بادشاهان ذوی الاقتدار را از بساط دولت برخاکستر نشاند ؛ درین مقام آن دل باختگان شوریده سر را باز تازه برروی کار آمد یعنی چندی قطاع الطریقان در انجا گذر افگندند ؛ و بر اسب و لباس ایشان تاخت آوردند هوشمند چالاک بر پشت یراق آمده یراق خود را برآراست ؛ و چندی ازان بدکیشان را به تیر جگردوز هلاک ساخت ؛ حرامیان تنبه کار غضب آگین گشته شمشیرها علم کردند ؛ و از هر طرف بر وزیرزاده ریخته گردش برآمدند ؛ هوشمند قوی پنجه که رستم در پیشش کمتر از زالی بود تیغ آبدار از غلاف مانند شمشیر برق از سحاب برکشید و بان تیره کوکبان شقاوت شعار هنگامهٔ پیکار گرم ساخت بعضی را از خم صمصام خون آشام جامه چون گل غرق خون کرد ؛ و برخی را بنوک نیزه از سر اسپ در ربوده بر زمین زد ؛ چون آن گروه انبوه بسیار داشتند از هر جانب حمله آورده هوشمند را مجروح ساختند آن شجاعت کیش تهور کوش بحکم آنکه **مصرع** نشاید سر مردان را بهر زخمی ز جا رفتن جراحت را هیچ بخاطر نیاورده چنان خدنگهای سینه شگاف از کمان بر داد که دهان سوفار لب بتحسین گشاده و قبضه بر دستش بوسه داد ؛ و آوازهٔ رزه از لب نیزه برآمد و غلغلهٔ احسنت از هر گوشه سر زد چون بسیاری از حرامیان زخمی تیغ اجل گشتند بقیة السیف از گریز گزیر ندیدند درین اثنا شاهزاده

بقلم سحر آفرین نقوش نادره می نگاشت مصوران سحر کار در پیش صورت پرداز آیش رنگ رو میباختند و نقاشان
بدیع نگار تماشای نقش نگاریش در آب خجالت تر میشدند اگر شیرین رقم میزد بشیرینی رقم خسروان را فرها دمیکرد اگر لیلا
صفحه میکشید بشور انگیزی قلم عالمی مجنون میگردید اگر آشفته حالی پر ملالی بتصویر آوردی بینندگان را
از ترحم مژه تر کردی اگر گوهری در سلک تحریر میکشید صفای آب از دمی تراوید و اگر لعل و یاقوت
بر طبق عرض می نهاد بدخشان بدخشان رنگ در نظر جلوه میداد از حلقه زلف مرغوله مویان پای
بند نگاه بزنجیر گرفتاری و از جلوه سرخی پان بگلوی سزان جهانی در سرو برگ جانسپاری از گرمی
شمع رزمش در دل پروانه ستاره صد شراره و از تندی تیغ رزمش نگاه اهل نظاره هزار پاره امیدها
بنوک خامه جان در تن دمیدی نفس در قالب صورت کشیدی رگ جانها بنوک خامه شکستی
بتصویرش نزاکت خورده سوگند برنگی شاخ گل را نقش بستی که از لرزیدن کاغذ شکستی
کشیدی نرگس خوبان سخنگو ز نافه آهوش نافه زدی بو سخن سر کرد که ای یار قدیم نوبهاری
دارم بحسن گلرخساری دیوانه و شمع رخساری بعشق آتش عذاری نظم دارم صنمی چیره بر افروخته
راه و رسم عاشقی آموخته او عاشق دیگری و من عاشق او پروانه صفت سوخته سوخته
اکنون آن شمع دل افروز بباد شعله عذار خود بتاب است و پروانه وار بر شمع بیقراری کباب
بر سر آنست که چون دود آه سر در راه پریشانی و آوارگی کشد و مانند اشک دیده براه تردد قطره زن
شود من دلسوخته را بی شمع جمالش در ظلمتکده غم باید نشست و بی تماشای صورت یار بر رنگ
تصویر نقش دیوار حیرت گشت تو که بفن صورتگری بی نظیری اگر بار تمام شبیه آن نگار
پردازی که در ایام مفارقت نظاره اش دل بیقرار را تسکینی دهد و از دیدار آن صورت
در معنی خیال جمال یار مشاهده شود گل اندام سحر کار بموجب ایمای آن نازنین نگار آلات
مصوری در پیش آورد و شاهزاده را در برون نشیند صورتش بر صفحه نقش بست چون چابک
چون آن تصویر را عنایت دید رو بجانب شاهزاده آورده گفت که ای یگانه روزگار نظاره صورت
هوش از دو عالم می برد و در وصفت مضمون ایمنی صادق مے آید بیت ز صورت آفرین باهم
این گمان بست که پنهان در تماشای تو باشد چون باشد که از جمال همثالت دوری گزینم
و بازده مفارقت صبوری توانم فرد اول عشق ست بر اهجر پسندای صنم صبر کن چندانکه ما

اگر بدین بشارت گوهر جان نثارت کنم عجب نباشد و اگر برین نوید نقد روان نیایت افگنم دور نبود
که نهال خشک گشته تمنایم سرسبز و سیراب کردی و آب رفته بجویم باز آوردی بیت گذر فتاد بلبسر وقت
کشتگان غمت ؛ هزار جان گرامی فدای هر قدمت ؛ الحاصل برهمن را عواطف بیکران و مراحم بیپایان
مبذول نمود و سیم و زر زیاده از قیاس مرحمتش فرمود هنگام شب در خوابگاه خودش جا داد ؛ و از سرگذشت
پریشانی خود موبمو پیش آگاه ساخت ؛ چون برهمن خورشید باز نار تار شعاعی از بتخانهٔ مشرق برآمد انعام
و اکرام تمام کرده رخصت فرمود و پاره از معجر ماهرخ که در شب اول بدست آمده بود و چون حرز جان با خود میداشت
برای نشان حواله نمود و گفت ای برهمن شتاب بشتاب و خاطر او را تسلی افزا که منهم زود زود سر میشوم و خاک
آن کو را سرمه دیده میسازم ؛ برهمن خیرباد گفته روان شد و مانند باد گام تیز نهاد تا آنکه در عرصهٔ چند روز نزد
ماهرخ رسید و آن مقنعه پاره گذرانیده تمامی احوال معروض داشت ؛ ماهرخ بمجرد دیدن آن نشان و شنیدن
احوال جانان مانند گل تازه و سیراب گشت و آنچه زیور و لباس دران هنگام بر بدن داشت همه به برهمن
کرامت کرد و منتظر آن شد که کی شمع جمال دلدار شبستان دلش روشن سازد و نکهت کدوم یار تو بتپای دیده اش گردد

روانه شدن شاهزاده از شهر حور جمال بکشور جانان و در راه مجروح شدن هوشمند از دست رهزنان

سالک طریق افسانه پردازی راه مدعا چنان طی مینماید که چون شاهزاده دل از کف داده برهمن را رخصت کرد
شوق دیدار آن بت دلفریب دامنگیر حالش گشت و یاد آن شمع دل افروز آتش در نهادش زد فی الحال
نزد حور جمال رفت ؛ و بر ارادهٔ خودش آگاه کرد ؛ حور جمال که مفتون حسن و جمالش بود بشنیدن این سخن
هوش از سرش پرید و بیتابانه فریاد برکشید که ای ماه سپهر دلبری قبل ازین وعده کردی که بعد یکماه میروم
اکنون ای سنگدل پیمان گسل چه شد که بعهد خود وفا نمیکنی و مرا در بلای هجران مبتلا میگذاری نظم میرود
یار چه سازم چه کنم ؛ با دل زار چه سازم چه کنم ؛ حیلهٔ و مکر فلک چندان نیست ؛ با تو مکار چه سازم چه کنم ؛
شاهزاده گفت رفتن نه باختیار ست بلکه عنانم در کف دلدار که یادش هر دم مرا از خویش می برد ؛ و دامان
دلم بسوی خود میکشد اما بپاس خاطرت چندی دیگر اقامت میکنم و کام ناکام بسوز دل در میسازم ؛ حور جمال را
اگرچه از نیمعنی تسکین دست داد اما بخیال هجرانش هر لحظه اندوهناک و غمگین می بود و شب و روز مانند لاله داغ
الم بسر می برد روزی با گل اندام دخترو زیرکه در فن مصوری و نقاشی نظیر خود نداشت و بر اوراق گل یاسمین

دلشیفته حالی کیفیت حال خواهد پرسید او را بمژدهٔ وصالم مسرور سازی و مرا از نسیم خبرش مشام دل معطر
گردانی این بفرمود و زر و سیم بسیار بخشیده مرا رخصت کرد من با تند صبا بوی گل مقصود ره نورد شدم
و مجنون گردار بطلب لیلی مدعا بادیه گرد طرق امصار و ممالک می پیمودم و راه ها مون و جبال طی میکردم
بهر کشور که رسیدم نشان مطلوب ندیدم و بهر دیار که گام زدم خبری از ان محبوب نشنیدم هر چند بهر
کوچه و بازار این تصویر نمودم و از آشنا و بیگانه نشان مقصود جستم کسی بحال بیقرارم نرسید
و شعلهٔ اضطرابم بآب تسکین فرو ننشانید **بیت** آبی بر آتش دل ما هیچکس نزد هر چند پیش محرم و
بیگانه سوختیم لاچار بگلگشت حدایق و بساتین پرداختم بوکه در چهره چمن گل مدعا بنظر افتد دیا
از مرغی بشارتی بگوش رسد چون در باغ و بوستان هم غنچه دلم نشگفت در ایجهٔ آرزو بدیا هم
نرسید بر در بتخانه ها حلقه زدم که شاید نشان آن صنم معلوم گردد یا از ناقوس صدای مراد بگوش
خورد چون در آینهٔ دیر نیز صورت تمنا جلوه گر نشد عزم بیابانها کردم که از باد خبری بشنوم و بعیار
مقدم مژده رسانی مرات دل مصفا کنم عالمی غربال کردم و ترک راحت و آرام گفتم بعد طی
مسافت دراز درین شهر دلکش رسیدم و از یاوری بخت فرخنده وارد ایمکان گردیدم اکنون دانستم
که تصویر تست غارتگر صبر و قرارش تو بوده و بنقش این جنون و سودا بر صفحهٔ خاطرش تو بسته
شاهزاده این ماجرا بشنید و بران صفحه شبیه خود و نگار خویش مرتسم دید بیخود شده بر زمین افتاد
و سیل یاقوت رنگ از دیده بر گشاد و گفت **فرد** اینست اینکه در جگر الماس ناله ریخت
اینست اینکه خون دل از نیک نظاره ریخت و زبرزاده که پهلویش نشسته بود شاهزاده را بدینحال
دیده گفت ای ماه دلفروز اخترت در گذشت و مهر طالعت طالع گشت امروز روز نیست که
بهزار آرزو روزی شده جای آنست که از شادی در پیرهن نگنجی و خمار رنج واندوه بباده نشاط
و طرب بشکنی آن مدهوش را وقت عشق اصلا بهوش نیامد و کلمات بهجت افزای هوشمند
کارگر نشد تا آنکه یکپاس بهمین حالتش بسپری شد و بعد دیری که بخود آمد لب بگفتار وا کرد
بیت ای دوستان بکام دل اکنون توان رسید کارام جان و راحت روح و روان رسید
یعنی نسیم خبر از بوستان کشور جانان وزید و شمیم مژده نشان دلستان دماغ جانرا عطر آگین ساخت
دمیدم از نشاط بر خویشتن می بالید و سر بپای برهمن نهاده میگفت ای ملک دیالم فدای تو

دلم نقش‌بست کی میتوانم کشید؛ اگر قلم ازنطره حوردپری گیرم؛ ورنگ گلگونهٔ شقایق وگلهای حدایق بکار برم ازهزاران لطافت صورتش یکی نتوانم نگاشت که چهره پردازان معنی رنگ وصفش بدینگونه ریخته اند **بیت** بصورت توبتی کمتر آفریده خدا؛ نترا کشیده دست ازقلم کشیده خدا؛ گرفتم که چهره اش برصفحه نقش بستم خودگوکه نازوادایش بچه رنگ توانم کشید فردگر مصور صورت آن دلستان خواهد کشید؛ حیرتی دارم که نازش را چسان خواهد کشید دلپسند گفت مراکه نظاره این تصویر حیران وبیخود ساخت اگرخود جمال دلستان ترامیدیدم نمیدانم که حالم بکجا میرسید؛ ومراچه پیش می آمد ماهرخ گفت تن زن که این سخن آتشم بر تن میزند؛ وکالای صبروهوشم میسوزد؛ زود چاره گر درپیش آر؛ ومحرمی راکه بسراینکار پای سعی تواند گذاشت معین ساز تابدو این تصویر سپرده آید وشاهد مدعا ازجلباب خفا رونماید

انجام رسانیدن برهمن قصهٔ پرسوز وگداز ماهرخ شمع عذار وپروانه وار سوختن شاهزاده برشعلهٔ شوق یار

راهب آذرمشرب ببتخانهٔ حکایات باآتش افروختن بیان این داستان چنان سرگرم میشود که چون برهمن باجرای آن صنم کافرکیش تاهنگام کشیدن تصویر ظاهر نمود بدین رنگ سخن سرکرد که آن نازنینم نظر برینکه قشقهٔ قدویش برجبین وزنارسنه گیش حمایل گردن عبودیت گزین داشتم باین امر مامور فرمود وآن بصویر رابمن تفویض نمود که مدتی ست چون دیوانگان بزنجیر عشق این جوان گرفتارم ودیریست که سودای محبتش بسویدای دل دارم افشای این رازنهان باهرکسی نتوانم وغیرازتو هیچکس راسزاوار اینکار نمیدانم چشم ازمردمی آنست که نظرترحم ازحالم دریغ نداری وپای سعی درراه جستجویت گذاری بهربتکده که گذارافگنی نشان آن صنم دربابی وبهرگلستان که سرکشی ازان گل بوئی بشنوی؛ وصورت هرکسی راکه باین شبیه مشابه بینی وازگذاراحوالش بهارجنون مشاهده کنی سرنیاز بپایش افگنی ودست عجزبدامانش زنی غالب که اونیز بمجرد دیدن اینصورت که درمعنی دیوانه اوست جویای احوال خواهد گردید

حواله شخصی نمائی که بدین دست آویز یا در راه جستجو گذاشته سر در سر اینکار نهد و با هر که چهره گردد
چهره اش باین تصویر مقابل نماید تا شاید که ازین سررشته نشان مقصود بدست آید و
شاهد آرزو در آئینه ظهور جلوه گر گردد آن نازنین نگار که بکار مصوری یکتای روزگار بود
و در فن نقاشی بی نظیر آفاق فی المثل اگر تصویر طوطی بر صفحه میکشید از فیض خامه
مسیحا دمش بحرف می آمد و اگر گل و سمن را بر ورق نقش می بست روایح عطر آگین
بدماغ نظارگیان می بیوست شاخسار اشجارش بتحریک نسیم در اهتزاز و مرغان غزار
هر سو گرم پرواز غنچه بر گلبنی نقش ننماید که در نفس زدن لب به تبسم نگشاید و گلی بر
نهالی تمثال نسازد که در دم خاکی به پیرهن نیندازد اگر تصویر قمری نگارد ترانه کوکو از لب برآرد
و اگر شبیه بلبل نقش سازد در نفسی بزمزمه پردازد اگر صورت پری بر ورق کشد
جهانی را دیوانه گرداند و اگر یوسفی در ناز از جلوه آورد بکیمصر عزیزان را العقوب کرد آتش چشمی
در چهره شوخ چشمی شعله جوئی میفروخت که گر میش نگاه در دیده مردمان بسوخت ادای
نگاه نرگس مخمور بطرزی نکشید که نظربازان را مست باده ناز نگردانید مانی از رنگ نگار
اگر دستکاریش میدید بر نگ تصویر حیران میگردید و بهزاد سحر پرداز اگر بر شبیه نگاریش
نظر می انداخت فی الحال رو میساخت **ابیات** اگر تمثال ابری نقش می بست
ترشح مینمود و برق میجست بنوعی میکشیدی چشمه آب که مستسقی از و میگشت سیراب
کشیدی چون شبیه نیم بسمل نمی آسود از بیتابی دل غزالی را اگر تصویر میکرد زبیم رم
بهار نجیر میکرد بصوابدید دلپسند اسباب نقاشی طلبداشته قلم سحر طراز در دست
بگرفت و بتصویر خود و آنجوان بهمان آئین که در شب اولین ملاقات شده بود در صفحه مرتسم کرد
هر گاه مشتاقانه چشم بر آنصورت وانمود بخود دانه نقش بساط گشت دلپسند چون اینحالت
دید گفت سبحان الله خود تصویر کشیدن و خود بخود حیران گردیدن تا بحال گلاب طلبداشت
و بر چهره رعنایش زده هوشیارش ساخت که ای رشک بهزاد دست مرا دیدی تصویر
زیبا کشیدی و نقشی نیکو بر روی کار آوردی خامه جادو نگارت سحر پردازی کرده که حسن صورت
و صورت حسن را بوجه احسن نقش بسته ماهرخ گفت تصویر آن نگار بزنگی که بر صفحه

نشانه میگفت ؛ شبی بهمین دستور با خیال یار راه مناظره باز داشت که ناگاه خوابش
در ربود ؛ وصورتگر خیال چنان در آئینه خوابش نمود که آن جوان ماهرو روبروش نشسته
واز لعل آبدار گوهر افشانی آغاز کرده که در سودای تو از سلطنت گذشته کلاه گدائی بر سر
گذاشتم ؛ وکشتی راحت بهجر محنت شکسته ؛ گوهر صبر از کف دادم در راه شوقت سر
بصحرا زدم وخارهای آلام در پا شکستم **نظم** موئی شدم از غم میانت ؛ مردم
زدو چشم ناتوانت ؛ جانم بلب آمد وندیدم ؛ کامی ز لب شکرفشانت ؛ حیف است
که در بیخودت قاصدی هم نفرستادی ؛ واز دیار وکشور خود نشانی ندادی اکنون تا باینجا
رسیده ام ؛ وعزم دیدار تو دارم **ابیات** گر بما نیم زنده بردوریم ؛ جامه بر کز فراق چاک شده
ور بمیریم عذر ما بپذیر ؛ ای بسا آرزو که خاک شده چون ماهرخ اینخواب دیده دیده از خواب
برگشاد وسخت بیتاب گشت ؛ وحالتی دست داد که شرح آن نتوان کرد بعد لحظه که از بیخودی
بهوش آمد پرستاران حرم را آواز داد که ای بیخبران از حالم خبر بگیرید ودر بیخبر از پایم بردارید که
آتش سودا وجنونم فرو نشست ؛ وآب رفته بهر شم در جوی خاطر باز آمده ؛ پرستاران حاضر
ازین نوید روح افزا جانی تازه در قالب یافته خبر بهجت اثر بملکه جهان رسانیدند که گل ریاض
دولت وشهریاری که از صرصر خزان دیوانگی خشک وپژمان گشته بود با بیاری سحاب فرزانگی
سیراب ومطر اگشت ؛ ماه سپهر جهانداری که از محاق غم چون هلال کاسته بود بفروغ دانش
مانند بدر منیر درخشان تمر آمد ؛ مادر ماهرخ این مژده گوش کرده کوس شادمانی بلند آوازه ساخت
داور را از زندان رهانیده بر مسند عز وجاه جا داد دختر وزیر که مونس همراز آن نازنین طناز بود
ازین ماجرا لفتیش کرد که آن بیقرار بها کجا رفت ؛ واین تسکین وصبر از کجا بهم رسید ماهرخ
احوال آن خواب که تسکین بخش دل بیتابش بود بیان کرد وگفت **بیت** این خواب
که از دیده جان برده کسل بود ؛ خوابش نتوان گفت که بیداری دل بود ؛ **بیت** چشم دارم
که چشمم بجمال مردم فریبش منور گردد ؛ ودل تشنه کامم از چشمه کامرانی سیراب شود ؛
دلپسند گفت حالا صورت سرانجام مرام چنان در آئینه شهود رو مینماید که چون در صنعت
مصوری بمانی میمانی ؛ ونزاکت این فن به از بهزاد میدانی تصویر آنجوان وخود بر صفحه کشیده

خود رنگ آمیزی میکرد بر نگ طوطی تصویر دم نزد و چون ورق نقاش آئینه حیرت گشت
پدر از غلیان حیرانی دلش و پریشانی خاطرش دریافت که جنون کامل وارد و نادره روزگار
مشتعل فرمود که ماهرخ را که بمجاق دیوانگی نشسته و هاله جنون محیط او شده و خلخال
مسلسل پای زیبش سازند و آن زلیخا تمثال را مانند یوسف بزندان نشانند که مبادا
از راه جنون بطرفی سر کشد و از سودا دیوانه وار بجانبی آواره گردد بستفیدان حضور افتد
بموجب ایراد حکم اعلی آن سرو آزاد را که عالمی گرفتار حلقه زنبل گیسوئش بود بزندان مشید ساختند
و پای نازکش را که از تار گل آزار میکشید بسلسله گران مسلسل گردانیدند از نیخرکت آب
بحر جنونش از سر گذشت و آتش آشفتگی دلش دو بالا گشت در روز با فلک جفا گر زبان
بمجادله واداشت که ای سپهر بیمهر از سرگردانی من ترا چه حاصل و از بینکه خرمنم را ببرق جفا میسوزی
چه در دل **بیت** من کجا هجر کجا ای فلک ناانصاف بهمین داغ بسوزی که مرا سوخته
هنوز از گلزار دیدار یار گلی نچیده ام و از زنبل مشکین دلدار بوئی نشنیده و چون نرگس چشم
براه انتظارش وا دارم و دمبدم لاله اشک خونین براه آمدنش میکارم حیف باشد که لبی قند
شیرین لب شور انگیزش بتلخکامی جان میدهم و بی حصول زلال دیدارش در بادیه ناکامی
چون مستسقی بمیرم **فرد** ترسم که دل از شوق دلارام بمیرد کامی نکند حاصل و ناکام بمیرد
سخن کوتاه این سخنها میگفت و لآلی اشک بنوک مژگان می سفت **ابیات** مجمر شده
از طپانچه پاره اشک آمده تا بگوشواره چون غنچه گهی شراره میرفت چون گهی بگلاب
میخفت و هنگام شب با خیال دلدار سخن سر میکرد که ای غارتگر هوش و قرار شبی بخشم
درآمدی و متاع عقل و هوشم بیک نظاره تاراج کردی **رباعی** در مختتم آن زلف
جهان سوز افگند اندر غمم آن رخ دل افروز افگند من روی ترا بخواب دیدم یکشب
آن شب صنما مرا بدین روز افگند این آتش بلا که تو بجز من همچو من خسی زدی که زده
و این خاک رسوائی که تو بر سر من بیکسی بیختی که بیخته خود گو که باین رنج و غم چگونه
زنده باشم و باین حزن و الم چسان زندگی بسر برم اینها میگفت و فریاد میکرد **ابیات**
از گریه بنا له آب میداد و ز نا له بشعله تاب میداد باخواب اجل فسانه میگفت از مرگ بجان

می شنید بریاد نکته سنجی و بذله گوئی نگار خود فریاد میزد ؛ لحظه بپای سرو ایستاده از
خیال سرو بالای خویش سنبل آه از غنچه دهان میدمانید و لحظه خیال رفتار هوشربای
یار بخاطر جاداده مانند آب جویبار مستانه میخرامید ؛ گاهی جعد مشکین سنبل را بوسه میداد
که از زلف پرتاب محبوب نشانی دارد ؛ و دمی دست بدامن نسیم میزد که از آن یار گلعذار
پیام می آرد ؛ گاهی نرگس شهلا را بخیال چشمش بر چشم می نهاد ؛ و گاهی یاسمین را بهرنگی
بناگوشش جابر سر میداد ؛ گاهی چون شاخ اشجار از هبوب باد میلرزید ؛ و زمانی از شوق
بتصور عارض دلدار بوسه از روی گل میدزدید ؛ گهی ساغر دیده را لبریز آب ارغوانی مینمود ؛
و گاهی از مستی با آهنگ عشاق این نغمه می سرود ؛ **ابیات** بنوش باده که وقت بهار
میگذرد ؛ بیا له گیر گل و لاله زار میگذرد ؛ بهار عمر عجب موسمیست خرم باش ؛ ولی چه سود
که بی روی یار میگذرد ؛ همیشه چشم براهم زپرده بیرون آی ؛ که عمر من همه در انتظار میگذرد
چون از سیر گلستان غنچه دلش نگشود ؛ و صیقل بهار زنگ ملال از آئینه خاطرش نزدود ؛
باز بخانه آمد و در گوشه تنها نشست ؛ دریاد دریازار زار مینالید و میگفت **بیت**
چونتوانم که با کس درد حال خویشتن گویم ؛ روم در گوشه وهم با خیال او سخن گویم ؛ القصه
نه در خانه دلش قراری داشت ؛ و نه در گلستان خاطرش تسلی می یافت ؛
فرد دلم بهیچ تسلی نمیشود حاذق ؛ بهار دیدم و گل دیدم و خزان دیدم ؛ همسران
و عدیلان از مشاهده اینحالت دیوانه اش قرار دادند ؛ و چار و ناچار پدرش رسانیدند
پدر باستماع اینمعنی قرین ملال شد ؛ و در پی دریافت احوال که چرا دل ماهرخ مانند طره مشکین
خود آشفته است ؛ و بخزان کدام غم رنگ گلرویش شکسته ؛ شعله اندوه از کدام آتش
بانگیزه دلش افتاده ؛ و شرر عشق کدامین سنگدل بحریر حالش پیچیده زمزمه سود از کدام
پرده بگوش دلش رسیده ؛ و گریبان شکیبائیش تار تار که گردانید **نظم** این باد
زدامن که برخاست ؛ وین دود ز خرمن که برخاست ؛ این عشق که بر دره بجانش
پیچید شرر به پرنیانش ؛ سخن مختصر بیتابانه از جابر خاسته نزد آن دختر از خویش رفته
آمد و موجب آشفتگی و دیوانگیش تفتیش کرد ؛ ماهرخ چون صفحه دل را بنقوش خیال سادگی

افگارست واز حلقه محبتش بدر نتوانم رفت که بسان چله کشان گوشه نشین و کمان قامتان عزلت گزین درخانه چشم لیس غره دیار لحظه نی که حکم انداز ابروش به تیر عشوه جگرم را مانند خاکتوده سوراخ سوراخ نمیسازد و دمی نیست که ترک سیه مست چشمش در نظرم به تیغ نگاه خونریزی نمیکند القصه گاهی مانند پریزدگان لب بافغان کشادی وگاهی متحیرانه چشم حیرت بازداشتی ؛ ساعتی با دختر وزیر از وصال یار تدبیر میکرد ؛ ودمی با طوطی بیاد آئینه رخسار خود حرف میزد وقتی بسیر گلستان گام برداشتی وگاهی درخانه از نرگس چشم لاله کاشتی

ابیات گه از جور فلک دلتنگ می بود ؛ گهی با بخت خود در جنگ می بود ؛ نه تنهائی نشستی در شب تار ؛ همه شب تا سحر بگریستی زار ؛ شبش تا صبحگاه اینکار او بود ؛ بروزش کارنیش دشوار بودی ؛ روزی با چندی از پرستاران گلچین روانه باغی شد تا مشام خاطرش از روایح معطر عطر آگین شود ؛ در نرگس چشمش بنظاره سبزه مطرا نظارت پذیرد دید که بلبل از دیدار گل سرخوش گلبانگ شادمانی و انبساط است وقمری بحصول دولت وصال شمشاد صفیر سنج نغمه سرور و نشاط لاله بکام دل می ارغوانی در ساغر ریخته ؛ وغنچه مانند ساقیان طناز صراحی در بغل گرفته

ابیات زشوخی کرده در اطراف بستان ؛ بنفشه ریشخند خط خوبان ؛ صدی خوان کاروان را صوت بلبل ؛ عماری غنچه و محمل نشین گل ؛ ز بس دلبسته حسن سیاهم ؛ بداغ لاله می خندد نگاهم ؛ عروس غنچه بهر طفل سوسن ؛ کند پستان پر از شیر شگفتن ؛ شده از باد سنبل پای کوبان ؛ چو سایه پایمالش زلف خوبان ؛ از نظاره این بهار آتش جنون بکانون سینه اش شعله ور شد ؛ دنشه جوش سودائیش دوبالا گشت

بیت بی تو بندارم که آتش در چمن افتاده است ؛ دود بوی گل دماغم را پریشان میکند ؛ دمبدم از فراق یار جامه صبر و طاقت قب میکرد ؛ و با دل چاک چاک لب باین حرف آشنا رباعی باغ و بهار بیتو نیاید بکار من ؛ شد بیشتر ز دیدن گل خار خار من ؛ عمرم بسر رسیده بسوسیم گذر نکرد ؛ شد موسم خزان و نیامد بهار من ؛ زمانیکه روی گل میدید از تصویر رخسار یار گریبان میدرید ؛ وگاهی که نوای دلکش بلبل

گهی از بار غم کمر دل باختی و گفتی بیت افگنده کوه محنت هجر از کمر مرا ؛ بر خاستن فتاد بعمر دراز
و دمی بهلاهل اندوه فراق تلخکام گشتی و گفتی فرد ز هر غم هجر تو بجان کار گر افتاد ؛ امید وصال
تو بعمر دگر افتاد ؛ روزی بادلپسند گفت که ای مرهم زخم دل و ای راحت جراحت جان
دوائی تجویز کن که درد مرا فائده بخشد ؛ و شربت تدبیری بفرما که تلخکامیم را سود مند آید
دلپسند گفت دردی که داری جز شکیبائی درمانی ندارد ؛ و جراحتی که بتو رسیده مرهمی غیر
از صبر و قرارش نیست مترصد باش تا از پردهٔ غیب چه بظهور آید ؛ و نغمه ساز تقدیر از
قانون بطبون چه نغمه سراید ؛ تا هرخ را ازین سخنان لختی دل بخود بهوش آمد و تسکینی بخاطر
راه یافت ؛ چون یکدو ساعت سپری شد ؛ باز شاهین دلش بهوای جنون بال گشاد
و مرغ هوشش از آبشیانه دماغ پرواز کرد طوطی که شب و روز همدم و غمگسارش بود زبان
را شکر ریز بیان کرد که ای گلدستهٔ نوبهار جنون و ای لیلی صورت بسیرت مجنون
چندین فرهاد شیربان که بتیشهٔ غم کوه سینه را شگافتند آخر بشیرین شربت دیدار
جانان کام تمنا سیراب ساختند و اینهمه مجنون کیشان که سهام آلام در هدف دل
خورده اند انجام کار بوصال لیلی مراد رسیدند در راه عشق هیچ سالکی خار غم بیا نخورده
که عاقبت گل مقصود بر سر نزده و در بحر محنت محبت اشنای دست و پا نزده
که آخر بساحل مراد نرسیده تا که هنوز از هزاران انتعاب عشق یکی روندادهٔ چه شد که از پا
فتادی ؛ و سر رشتهٔ صبر و هوش از دست دادی باید که نظر بر فضلش دوزی و بوسیلهٔ
حیرت فرو نروی که ملاح مکرمتش کشتی امیدت بکنار مقصود میرساند و گوهر مدعایت
از بحر آرزو بکف خواهد آمد ؛ با هرخ آه آتشبار از دل بیقرار برکشید و گفت ربا بی آسوده دلا حال دل زار ما چه دانی
خون خواری عشاق جگرخوار چه دانی ؛ ای فاخته پرواز کنان بر سر سروی ؛ حال دل مرغان
گرفتار چه دانی ؛ هر چند میخواهم که کمان غم را زه نکنم ؛ و تیر ناله را از شصت دهان کشاده نکنم
اما بی اختیارم که خیال آن محبوب ابرو کمان که جانم قربان اوست ؛ و دلم نشان
خدنگ مژگان او دمی در پی ناوک جان خراش بر هدف سینه ام میزند و کشان کشان
مرا بر سر آه و فغان می آرد ؛ ترکش نمی توانم کرد که دلم مانند ترکش از تیرهای جگر شگاف نگاهش

وبرکنار خیابان بناز تمام مانند کبک خوشخرام خرامیدن آغاز کرد ماهرخ که دل بنغمهای دلرباش
ازدست داده بود خود از جا برخاست ؛ و در پس طوطی آهسته آهسته جمیدن گرفت
طوطی برکنار خیابان بستانه خرامان میرفت ؛ وماهرخ هم در پیش گام بآهستگی میزد تا آنکه
بوقت فابو معجر خود را بروی انداخته ازدام مقنعه زرتار اسیرش کرد ؛ وبکمال شوق برد
خودش نشانده سخنها پرسیدن گرفت ؛ طوطی شیوازبان بشیوهٔ دستان طرازان
جادو بیان بآیینی داد سخن نواسنجی میداد که سخنوران ازرشک کلامش غرق عرق انفعال
میشدند ؛ وبندلهٔ سنجان تعلیم خوش آدائی ازو میگرفتند ؛ از تحریر شیرین ادائیش خامه
چون نیشکر شیرین ؛ وبتوصیف عذوبت ثنائیش کام اندیشه حلاوت آگین ؛ ماهرخ
ازنکته سرائی طوطی شیرین گفتار بسیار خرم گردید ؛ واز کمال سرور در پیرهن نگنجید ؛
چون نوری آفتاب بآسیانهٔ مغرب رفت آن طوطی شکرستان رعنائی ببدولتخانه آمد وبرای
آن طاؤس مردین بال قفس زرین مهیا کرد ؛ بهرجا که میرفت قفس طوطی همراه داشت وجائیکه
می نشست غیر ازان شکر گفتار با هیچکس حرف نمیزد ؛ طوطی نیز شب و روز به تسلی
و دلداریش پرداختی ؛ وبحکایات رنگین وافسانهای دلکش نشاط خاطرش افزودی
چون مدتی دراز در انتظار دلدار بگذشت ؛ وشب یلدای فراقش بشمع نوید وصال
منور نگشت ؛ لاله رخسارش از رنگ برو شکست ؛ وشمشاد قامتش از بار غم هلال آسا
خم گشت ؛ لاچار مانند نرگس خود را بیمار قرار داده بربستر رنجوری جا گرفت ؛ و
بی یاقوتی لب لعل دیدار و بی گلاب عرق رخسار یار طاقتش طاق گشت گاهی از ضعف
و ناطاقتی بجان آمدی واز کمال درد و غم برزبان آوردی بیت که بیمار محبت را سر و زانو
بگرداند ؛ مگر دردی ازین پهلو بآن پهلو بگرداند ؛ و دمی از درد فراق گریه وزاری کردی ؛
وبیاد آن طبیب رنج دوری نفس برآوردی فرد چون شمع صبحدم نفسی مانده
از حیات ؛ وقت ست اگر عیادت رنجور میکنی ؛ اگرچه دلپسند که رفیق جانفشان بود
پیوسته دلدارش مینمود وهم طوطی شیرین سخن بتکرار افسانهای نو و کهن تسکین دلش
می افزود ؛ اما آتش اضطرابش دمبدم تیز میگشت ؛ وسیل اشکش هر لحظه طوفان

دمیده سبزهٔ تر بر لب جوی ؛ چو خطی کز لب خوبان دلجوی ؛ لحظه که بر روی گل نظر
می افگند گلروی یار یاد میکرد ؛ و ساعتی که قامت سرو نظاره می نمود ؛ بخیال سرو قامت
دلدار آه میکشید رباعی در باغ روم کو بتوام آید یاد ؛ بر گل نگرم رو بتوام آید یاد ؛ در سایهٔ
سرو گردمی بنشینم ؛ سرو قد دلجوی توام آید یاد ؛ گاهی گل اشک ارغوانی در دامن سبز
میگفت رباعی هر گاه که بیتو گشت گلشن کردم ؛ گل دیدم و صد هزار شیون کردم
کردند حریفان همه گل در دامن ؛ من خون دل از دیده بدامن کردم ؛ گهی بر نالهٔ عندلیب آشفته حال گشته میگفت رباعی در باغ چو میل چیدن گل کردم ؛ بلبل نگران
بود تغافل کردم ؛ کردند حریفان همه گل در دامن ؛ من سینه پر از نالهٔ بلبل کردم ؛
القصه خرامان خرامان آن سرو خرامان نزدیک درختی رسید که فراش صبا از گلهای
رنگین فرش نگارین گسترده بود و گرد بگردش بهار از سبزه بساط مخمل فرش کرده رواج
عطر بارش دماغ جانرا معطر ساخت و نظاره بهارش دامان نگاه بر گل میکرد چون جای
دلفریب بود همانجا نشسته بیاد بادام چشم یار و پسته دهان دلدار آب عناب رنگ از صراحی
بر آورد و بجای نقل نقل آنشب که مست صهبای دیدار جانان شده سر کرد و می بسوی
غنچه میدید و بیاد آن غنچه دهن میگفت بیت بی لعل دلکشای تو هر غنچه در چمن در چشم
عاشقان تو پیکان آتش است و زمانی سیلاب گریه می بارید و میگفت فرد
بگلشن بی تو ابر دیدهٔ ما ریخت بارانی ؛ که گردید آشیان عندلیبان چشم گریانی ؛
در اینحال آواز طوطی زمردبال یاقوت منقار گوهرین گفتار که بر شاخسار آن درخت
بهار نثار نشسته نغمه سرا و سخن پیرا بود بگوشش خورد بمجرد استماع نکته های دلفریب
آئینه وار ساکت و حیران گردیدند ؛ و نظر بالای درخت انداختند ؛ دیدند که بر شاخی طوطی
مانند سبز بختان سرخرو نشسته ؛ و زبان بتکرار نکات رنگین گشاده ؛ سراپایش چون
سبزان هند لطافت انتما ؛ و مانند آئینه رخان سبز قبا خوشنما ؛ مشتاق نکته سنجیش
گشته خواستند که دام تدبیری بگسترند ؛ و آنمرغ دانارا اسیر نمایند درین اثنا آن
طوطی شیرین مقال که حیران جمال آئینه تمثال ماهرخ شده بود از سر درخت فرود آمد ؛

یک زخم بر سر رسیده او را ازین جراحتها دل و جگر لخت لخت گردیده لازم سر رشته
حزم و احتیاط از کف ندهی و بر رسم عادت معهوده تجاوز نکنی که احدی بدین معامله پی نبرد
و کار از دست و دست از کار نرود ماهرخ آه شعله ناک از دل پرسوز برکشید و گفت
بیت بسیار بکوشم که بپوشم غم خود لیک ؛ آتش چو بگیرد نتوان داشت نهانش
هر چند خواهم لب بفریاد و افغان برنکشایم ؛ و نالہ و آہ بلند نکنم نمیتوانم فرد منهم از افغان
خود آزرده میگردم ولیک ؛ گر به بندم لب ز افغان سینه ام روزن شود ؛ دلپسند
گفت صلاح کار در انست که ضبط آه و نالہ کنی و بر نگ شمع هر چند سراپا بسوزی هیچ
دم نزنی که آخر کاشانهٔ امیدت بشمع مقصود منور خواهد شد ؛ و ماه مرادت از افق آرزو طالع
خواهد گشت ماهرخ بیت گر فتم اینکه به بندم زبان ز نالیدن ؛ طپیدن دل بیچاره را چه چاره کنم
القصه ازین کلمات هوش افزا آب تسکین بر آتش اضطراب زده بدستور قدیم بر مسند نشست
و بر سخنان دلکشای دلپسند کار بند شد اگرچه بظاهر بهمه کس در سخن و امینمود اما در باطن
بزبان خیال با جانان سرگرم گفتگو بود در روز بهمسران خود خرم و خندان بودی و شبها
بگوشه نشسته مانند چله نشینان بیاد آن کمان ابرو تیر ناله رها کردی ؛ اکثر اوقات برای
تفریح طبع بسیر بساتین سرکشیدی بو که غنچهٔ دلش بتماشای گلزار شگفته گردد و
خاطرش گل برگ شادابی پذیرد ؛ روزی بر سم معهود که دلش ملول و مغموم بود با دلپسند
و چندی خواصان دیگر عزم گلستان نمود دید که سبزان گلشن لباس رنگین در بر کرده و مدان
چمن کلاه ناز بر سر شکسته گل بالاله در سرگوشی و سنبل بارغوان بهم آغوشی نسترن و سوسن
بهزار زبان سخن ساز ؛ و گل و بلبل و قمری و سرو باهم در ناز و نیاز ؛ نرگس ساغر
بدست مست باده خرمی ایستاده ؛ و صد برگ وجد عاشو داد بهار داده ؛ بنفشه مانند
کو کناریان سر به پیش افگنده ؛ و یاسمن از غایت شوق گریبان دریده اسپات
چو طوطی بلبلش شیرین ترانه ؛ ز شبنم بر گلش آئینه خانه ؛ هوایش خوشتر از پیغام
یاران ؛ نسیمش دام راه دل شکاران ؛ ز راز بس نازکی در صحن گلزار ؛ خورد سیماب
و پروین آورد بار ؛ هوا بر موج گل دامن کشیده ؛ گلش پیراهن یوسف دریده ؛

می پیچید و گل از غیرت چهره اش چون لاله خون جگر میخورد و لبانش دستبوس نور؛ سینه صفا گنجینه اش آئینهٔ بلور؛ از رشک گفتار شیرینش شکر به تنگ آمده و از غیرت لعل نوشینش یاقوت سر بسنگ زده؛ نی نی لعل رنگینش سقفی انجم در آغوش؛ عارض شرمگینش یاقوتی گوهر پوش؛ چشمش غزالی شیر نخچیر؛ نگاهش صیادی پری گیر؛ ابیات گردش چشمی چو دور روزگار؛ صد هزاران فتنه اش اندر کنار؛ غمزه اش در سینه ناوک میزند؛ خنده اش بر بوسه چشمک میزند؛ بند بر قع طرهٔ گیسوی حور؛ طوق گردن مشرق صبح بلور؛ پشت دستش نور بخش سینها؛ آب از و در چشمهٔ آئینها؛ عنبر از سودای زلفش تر دماغ؛ سینهٔ ماهی ز پشت پاش داغ؛ چون گلاب از ناز باشد بر بدن؛ در غریبی بوی گل یابد وطن؛ سینه اش دل برده در خوبی ز حور در صفا سر چشمهٔ آب بلور؛ در رسید و از مشاهدهٔ این حال غریب متحیر گردید؛ اول از روی مصلحت اندیشی کنیزان را از انکشاف این ماجرا منع نمود که ز نهار باد صبا هم از این گلستان بوئی نشنود؛ و در دائرهٔ این گل اصلا بدماغ شمال هم نرسد؛ بعد ازان بزم از اغیار تهی کرده پیش آن گل اندام آمد و بر عارض رنگینش گلاب زده او را بخود آورد و گفت ای سرو جوئبار زیبائی و ای نونهال گلزار رعنائی گلت پژمرده و دلت افسرده چرا ست؛ شمع وار درد و آه از لب آتشین بر آوردن چیست؛ و پروانه آسا در آتش افتاده و در سوختن از بهر کیست بیت چنین از خویشتن بیگانه چونی؛ تو خود باشی پری دیوانه چونی؛ کدام صیاد فتنه پرداز ترا بدام این آلام گرفتار کرده؛ و کدام ابرو کمان کرشمه انداز خدنگ عشوه بر جانت زده؛ آن گل اندام چون سخنان محبت افزا از زبان آشنا گوش کرد بهوش آمد؛ و بر احوال سینه آگهی داده انگشتری و چادر بنظرش در آورد؛ و گفت ای محرم همراز و ای همدم دمساز چاره بیندیش که این درد جانسوز م را سودمند آید؛ و تدبیری بفرما که پی بمقصود برده شود؛ دلبند گفت اول بدانکه صیاد محبت کمند محنت نه تنها بر گردنت انداخته؛ و جلاد عشق صمصام آلام نه محض بر سر تو تاخته؛ اگر ترا ازین سودا یک سلسله در پاست؛ او مقید هزاران دام بلاست؛ اگر ترا ازین تیغ

زیبا منظر آئینه رخسار تن بخواب راحت داده حیران شد که درین مقام که ماه فلک را اجازت
بر فضای بامش سیر نمیتواند کرد این ماهرو از کجا رسیده ؛ چون ماه نخشب بحکم کدام حکیم
طالع گردیده بالجمله بر جمال جهان فریبش دیوانه گردیده اوراق منتشر حواس را که بزنگ
برگ گل از باد پریشان گشته بود فراهم آورد ؛ و خاطر آشفتگی مآثر را جمع ساخته چشم تماشا
بر جمال خورشید مثالش وا کرد ؛ ماهی دید از ماه تابان تر ؛ و آفتابی از آفتاب درخشان تر
لبش یاقوت یاقوت روح وروان ؛ چشمش بادام بادام دل وجان بیت تازه سروی
زگلشن خوبی ؛ نونهالی زباغ محبوبی ؛ درین ضمن آن مدهوش بادهٔ خواب نیز بخود آمد ؛
وبمشاهدهٔ جمال آن آئینه رخسار متحیر گشت ؛ چون از طرفین آتش شوق در گرفت مقفولان
هم گشتند ؛ و حکایات عاشقانه سر کردند ؛ آن بلقیس عهد چادر آن سلیمان ملک عشق
بر دوش گرفته خاتم او را در انگشت نمود او نیز انگشتری و مقنعهٔ آن ماه برای نام ونشان
بدست خود آورد ؛ قضارا از جوش مستی عشق درهمان حالت مژه گرم کردند ؛ سحرگاه که آن
مهر سپهر حسن خوبی دیده از خواب برکشود ؛ نشانی ازان ماه جهان افروز نیافت ؛ حیران شد
که نمیدانم که فلک مشعبد دیشب چه شعبده بروی کار آورده یارب این خوابیست که
میدیدم یا خیالیست که در دل می بستم ؛ لحظه از بیقراری ناله وزاری میکرد وساعتی از غم
گریبان چاک میزد ؛ پرستاران از بیمعنی پریشان خاطر گشته باهم جمع آمدند و بایکدیگر گفتند
که اینهمه درد خاطرش از پی چیست ؛ و متحرک سلسلهٔ جنون وسودا کیست ؛ بر دامن دلش
گرد کدام صحرا نشسته ؛ و سینهٔ صبرش بناخن که مجروح گشته ؛ باین فرزانگی دیوانه
که شده و باین هوشیاری سرمست که گردیده ؛ عاقبت کار چون دیدند که آتش
جنونش دمبدم مشتعل میشود ؛ و تلاطم لجهٔ غم او را طبانچه خورگرداب اضطراب دارد
کیفیت حالش تفتیش کردند ؛ آن نازنین که مست صهبای عشق بود اصلا جام لب را
لبریز رحیق سخن نفرمود و سیه مستی که داشت سر موازان تجاوز ننمود پرستاران لاجرم
خواستند که کیفیت حال بعرض باریابان مخدرات عصمت وتق نشینان سرادقات
عفت رسانند درین اثنا دلپسند دختر وزیر که شمشاد از رشک قامتش چون سنبل بر خود

نافه از رشک طرهٔ عنبر نثارش در ناف پیچ ؛ ولاف غنچهٔ تنگ حوصله در مقابل غنچهٔ دهانش
هیچ از هیچ ؛ زنخدان لطاف آگینش شیبی ست جان آسیب ؛ و دندان از پان
رنگینش گوهر لیست یاقوت فریب شکمش از صفا بحر سیماب ؛ نافش دل عشاق
را گرداب ابیات پری پیکری رشک حور بهشت ؛ خمیر وجودش ملایک سرشت
بهاری بساتان صد بوستان ؛ رخ و زلف طاؤس هندوستان ؛ شست گیشوش
نافهٔ مشکناب ؛ مه عارضش عطسهٔ آفتاب ؛ لطافت کمین جرعهٔ جام او ؛ نزاکت
قبائی برانداز او ؛ زبس نازکی گردد شش رنجه پا ؛ اگر کفش پوشد ز رنگ حنا ؛
بادشاهان والاتبار وصل او را بصد نیاز طلبگار ؛ و تاجداران عالی اقتدار متاع
دیدارش را بنقد جان خریدار ؛ از انجا که رخش را باماه تفاوتی نیست او را ماهرخ میگویند
و خورشید رخان جهان بشوق نظارهٔ جمالش انجم اشک از دیده میریزند ابیات
هنوز آن غنچه خندیدن نداند ؛ نظر دزدیدن و دیدن نداند ؛ نگاهش لذت کشتن نبرده
خدنگش خون دلها را نخورده ست ؛ هنوز آن تاجر از جوش خریدار ؛ متاع حسن دارد
بسته دربار ؛ شبی آن زهره لقای مهر دیدار ببستر ناز آرمیده سر ببالش آسایش
نهاده صفای ماه را پیش چهرهٔ خورشید وش خود کمتر میدانست ؛ و آفتاب را در جنب
لطافت رخسار خویش کمتر از ذره میشمرد ؛ کل آسوده حالیش از صرصر الم محفوظ و مامون
و شمع خاطرش از تند باد غم محروس و مصئون ؛ ناگاه نهال فرزانگیش دیوانگی
گل کرد ؛ و گلبن بخردیش بهار آگین جنون گشت ؛ آئینهٔ صفا پرورد لش را زنگ تحیر
فرو گرفت ؛ و مرات از آب مصفاتر خاطرش غبار آلود آشفتگی گشت ؛ یعنی در عالم خواب
چشمش وا گردید ؛ و خوابی دید که خواب از چشمش پرید بیت کرد تا بار چشم هوشیاری
دید خوابی بچشم بیداری ؛ شگفت حالتی و غریب رویدادی آتش زن کاخ صبر
و هوشش گردید ؛ و اشتعال نایرهٔ عشق خانمان سوز دودمان برانداز سراپایش
را چون شمع در گرفته مجنون وارش دیوانه گردانید ؛ بیان این سرگذشت آنکه چون نیم شب
چشمش از خواب باز شد دید که پلنگی مرصع محاذی پایگاهش نهاده ؛ و بر فرازش جوانی

مصفاتر ؛ وکوچهایش چون زلف پیچ در پیچ مشکین بویان معطر ؛ بر بر سقف وبامش
سبزان سرخ پوش بصد ناز وتجمل ایستاده ؛ ودر هر غرفه ودریچه اش نازنینان طناز
کلاه ناز کج نهاده هر طرف هنگامهٔ ناز ونیاز گرم وهر سو مقدمهٔ غنج وعشوه بر روی کار
ابیات خاکش گل نوبهار عشق ست ؛ آبش می بیخمار عشق ست ؛ از عشق
سرشته اند پاک ؛ در روز ازل خمیر آنخاک ؛ هر لاله کزان دیار روید ؛ تخم دل داغدار
روید ؛ هر گل که دمیده است از خاک ؛ خونین جگریست پیرهن چاک ؛ نرگس نبود
بصحن گلزار ؛ منصور برآمده است بردار ؛ از فیض هوای آن گلستان سرسبز شود بنفش
چو ریحان ؛ ز آتشکده سبزه میزند جوش ؛ همچون خط یار از بناگوش ؛ هر سو صنمی
کرشمه پرداز ؛ از نوک مژه جگر فوساز ؛ تا پای کشان کمند کاکل ؛ سر مست نگاه
وپر تغافل ؛ والی آن شهر بادشاهی ست که در میدان حرب وغا سینهٔ مریخ را
هدف تیر خود ساخته ؛ ودر جادهٔ جود وسخا صد قدم راه بیشتر از حاتم طی کرده ملکش
سراسر بارونق ومعمور ؛ ورعیتش جمله خوشنود ومسرور ؛ سپاهش فراوان وخزینه اش
بیکران قطعه بزم آفتابی رخ افروخته ؛ بزم از دهای جهان سوخته ؛ جهان را بداد وهمه
کرده رام ؛ زمانه مطیع وجهانش بکام ؛ از انجا که فال جهانبان بذات فایض البرکاتش
مبارک ست اورا مبارک شاه میگویند وفرمان واجب الاذعانش بر تارک دل وجان
میبرند وآن بادشاه را دختر نیست بلکه در برج دولت اختری که ماه تابان از خوشه چینان
خرمن جمال وزیبائی اوست ؛ وآفتاب درخشان از زله بران خوان حسن ورعنائی او
آهو تا غزال چشمش دیده در هیچ جا چون طایر نظر آرام نگرفته ؛ وپری تا جمال عارضش نظر
آورده شیشه طاقت بر سنگ زده ؛ حلقهٔ زلف پر پیچ وتاب آن آتشین رخسار هزاران
دل را نعل در آتش افگنده ؛ وخندهٔ دندان نمای آن نو لوگفتار صد برق بجرم جان ناتوان
ریخته اگر پرا از بهار حسن وحسن بهار گلعذارش یکبار در عالم خواب به بیند ؛ رعنائی سرو
گل از نظر چشم اعتبار واعتبار چشمش بیفتد ؛ در جنب آفتاب جلنس خوبیش اطلس سرخ
لاله متاعی ست کس مخر ؛ واز خجالت رنگینی عارض آن گلبدن گل از شبنم در عرق انفعال

آذر بتخانه اسمار عود این مدعا را بر آتش بیان گذاشته مشام مستمعان را چنان معطر میگرداند
که چون شاهزاده سر در راه طلب نهاده معین کرد که مهمانخانه ترتیب داده صلای غریب نوازی
و آوازهٔ مهمان پروری بلند سازند و هر که از راه غربت وارد شود بآب میزبانی چهره اش از
گرد سفر پاک گردانیده در یافت احوالش ننمایند تا باین سبیه رضیه پی بکوی مطلب برده شود
و سر رشتهٔ مقصود بدست آید کارپردازان مهمانخانه آمادهٔ سرانجام این مهم گردیدند هر کس
که دران مهمان سرا پا می نهاد از سر مهربانی غبار مقدمش را سرمهٔ دیده مینمودند و شرائط
مهمانداری بآئین شایسته بجا می آوردند چون مدتی بر بین منوال گذشت برهمنی که گرم و سرد
روزگار بسی دیده بود و تلخ و شیرین ایام نسبی چشیده مسافت گیتی طی نموده و راه کوه
و صحرا پیموده در انجا وارد گردید بمجرد آمدنش متکفلان امر مهمانداری موائد اطعمهٔ گوناگون
برآراستند ؛ و کیفیت حالش دریافته بجناب شاهزاده معروض داشتند آن مشتاق
خاطر بیقرار برهمن را بحضور طلبیده تفقدات بسیار فرمود ؛ و از قدومش فرحی تازه
بدل یافته با خود گفت که آیا این کدام کس است که از نسیم مقدمش غنچهٔ خاطر پژمرده می شگفد
و از گلزار حالش بوی محبت و آشنائی بمشام جان میرسد همانا پیک مبارک گام است
که از کوی یار رسیده یا قاصد بشارت رسان که از دلدار مژدهٔ وصال آورده الحاصل از
کمال شوق بی اختیار گشته پرسید که ای سرور افزای غمناکان از کدام کشور میرسی که
غبار راهت بچشم کار طوطیا میکند ؛ و ای غمزدای محزونان فرستاده کدام کسی که خاکپایت
صد داغ الم از دلم می برد بیت مرحبا ای پیک مشتاقان بده پیغام دوست ؛ تا کنم
جان از سر رغبت فدای نام دوست ؛ برهمن که فی الحقیقت فرستادهٔ آن صنم زلف زنار
یعنی ماهرخ مهر دیدار بود در سفر اکثر اوقات شبیه شاهزادهٔ عدیم المثال پیش نظر میداشت
در خاطر او خطور کرد که غالبا این شاهزاده همانست که ماهرخ تصویر او را حواله بمن نموده فی الجمله
پی بحقیقت برده پرده از رخ شاهد راز برداشت و از سر بهجت و نشاط احوال سیر کرده که در
ولایت سنگلدیپ شهر لیست مینو آساس موسوم به روپ باس ؛ عمارتش عالیشان
و دلکشا و خانهایش چون خانهٔ چشم خوبان خوشنما ؛ رستهٔ بازارش از صبح جبین آفتاب روشن

و بخت نامیمون که چندین تعب صعب کشیدم و هنوز خبری از دلستان نیافتم رباعی
هرگز نشگفت این دل زار از طرفی ؛ نشنید نوید وصل یار از طرفی ؛ القصه مرا کرم
کشا لریش دارد ؛ یار از طرفی و روزگار از طرفی ؛ دمی از الم میگریست ؛ وز سوز دل
این نغمه میسرائید رباعی مائیم و دلی تیر بلا را هدفی ؛ در چنگ غم زمانه مانند دفی ؛
نی نی غلطم چوب تر است این دل من ؛ سوزد طرفی زدرد و گرید طرفی ؛ ندانم انجام کارم
چون شود ؛ و دامن مقصود چسان بچنگ افتد ؛ هوشمند گفت شکیبائی در جستیست که بار
میوهٔ کامرانی ست ؛ و صبر ازریست که بارش آن زلال شادمانی قطعه کلید در گنج
مقصود صبر ست ؛ در بسته آنکس که نکشود صبر ست ؛ ز آینهٔ سینهٔ دردمندان ؛
غبار ستم آنکه بزدود صبر ست ؛ تا توانی بصبر پرداز ؛ و تقدیر ایزدی را انتظار کن باش
بعد چندی که از تعب سفر برآسائیم روانه شویم ؛ و ببدرقهٔ فضل یزدانی بدیار مقصود
برسیم ؛ شاهزاده را از کلمات نشاط افزای و سخنان غم زدای وزیرزاده اندکی تسکین خاطر
حاصل شد و مقرر کرد که هر که از اطراف ممالک و اقصای اقالیم بدین شهر وارد شود بدلجوئی
و خدمتگذاریش بپردازند ؛ و مراتب مهمانداری بتقدیم رسانیده احوالش معلوم نمایند
تا بدین طریقه نشانی از دیار یار بظهور آید ؛ یا مسافری از کشور جانان بدینطرف گذر افکند
همه روز گوش برآواز داشت و چشم در راه انتظار یار ؛ دمی لولوی آبدار ز عقیق تحیر
و میگفت نظم اینست اگر درازی شبهای انتظار ؛ تا صبح محشرم بود انجم شمار چشم بعد
از هلاک هم بره انتظار تو ؛ بمیرویدم چو لاله ز روی مزار چشم ؛ و ساعتی دست بدامن
صبا میزد ؛ و از دلنشان آن گل رعنا میجست و میگفت رباعی ای باد صبا طرف فزا
می آئی ؛ از طوف کدامین کف پا می آئی ؛ از کوی که برخاستهٔ راست بگو ؛ ای گرد بچشم

آشنا می آئی

رسیدن برهمن از شهر سنگلدیب در مهمانخانه شاهزاده و مشابه
یافتن وی تصویر کشیدهٔ ماهرخ با صورت آن دل از دست داده
و بعد ازان زبانهٔ زبان برآوردن و شمع احوال برسوز و گداز ماهرخ روشن کردن

چند منزل بشهری رسیدم و شبانگاه در مکانی بخواب رفتم ناگاه شبگردی که کمند طارم
چرخ مینائی انداختی و سیمین جام ماه از مصطبهٔ فلک در زدیدی انجا گذر کرد ؛ و خواب مرا بیدار
طالع خود شمرده انچه با خود داشتم برد ؛ هرگاه شبرو ماه دینار انجم از صندوق سپهر دزدیده
پنهان شد ؛ و مسافر آفتاب از بالین مشرق سر برآورد و بیدار گردیدم ؛ و از اسباب خود هیچ
اثری و نشانی نیافتم چار و ناچار بصبر پرداختم ؛ و با دل ناکام بیشتر گام زدم و بچشم انکه
دیدهٔ بخت از جمال نورانیت منور شود بهر سو چون نور نظر میدویدم ؛ و در جستجویت مانند
گرد باد دست بدامن صحرائی آویختم ؛ تا آنکه بعد اینهمه مصاعب و مصایب درین وادی رسیدم
و بشرف اندوز خورشید جمالت خورسند گردیدم ؛ بیت بحمد الله که بازم دیده روشن شد
بدیدارت ؛ گرفتم کام جانرا از لب لعل شکربارت ؛ الحال از احوال خود بیان فرما که چرخ
شعبده باز با تو چها کرد ؛ و از هنگامیکه مفارقت هم روداد تراچه پیش آمد ؛ شاهزاده
قصه آشفته شدن دلستان و محبوس گردیدن بزندان و استخلاص ازان بندگران
بسعی بدیع الجمال سرخیل پریزادان و من بعد ملاقی گشتن با پریرخ گلرخسار و باستصواب
گشتن عفریت خونخوار و پس ازان در خوردن شاهزاده آن دیار که بعزم شکار برآمده و از
دست شیر گشته گشته و بزنجیر انتهام پابند گشتن و بعد تحقیق رهائی دست دادن
و باز انعقاد مناکحت با حور جمال و سرگذشت دیگر بطریق اجمال بیان نمود چون هر دو یار
یکدل بملاقات هم مسرور و منبسط گشتند مراتب شکر الهی و سجدات سپاس نامتناهی بتقدیم
رسانیدند شاهزاده بدولتخانه رسیده فرمود که تا هوشمند را بحمام برده لباس تازه
بر قامتش راست کردند و جشنی بادشاهانه که یاد از جشن جمشید میداد منعقد ساختند
هر دو یار همدم بشگفتگی خاطر بادهٔ گلرنگ در ساغر ریختند و از نشاط وصال یکدیگر بر رنگ
گل در پیرهن نمیگنجیدند چون شاهزاده مکانی لطیف سر راه برگزیده بود که انجا از آمد و رفت
هر مسافر و غریب آگاهی شدی و اعجوبات نادر و غریب بنظر آمدی اکثر اوقات در آن
نشیمن دلاویز با وزیرزاده نشستی و بسخنان محبت افزایش تسلی دل حاصل کردی
روزی آب ارغوانی از نرگس مخمور ریخت و بهوشمند گفت که حیف بر بین طالع واژگون

ازاحوال این دل افگار آگاه بودند حقیقت حال مشروحا معروض داشتند بادشاه بمدعا
دارسیده بدولتخانه مراجعت فرمود چون سریر آرای مشرق براورنگ آسمان برآمد برتخت
شهریاری جلوس فرمود و فرمان داد که تا مرا از زندان برآوردند ؛ و شاهزادهٔ ستمگار و آن
نازنین ماه رخسار را حاضر ساختند بعد ازانکه ماهر سه کس شرف استیلام دریافتیم تمامی
کیفیت دریافته ملکزاده را عتاب بسیار فرمود و بزندانش مقید کرد و من بعد ازان نگار نازنین را
که خاتم حسن را نگین بود پرسید که نام تو چیست و مطلوب تو کیست آن نازک بدن مراسم
دعا و ثنا بجا آورد و گفت رباعی شاها بقای جاه تو باد اهزار سال ؛ اقبال در پناه تو
باد اهزار سال ؛ سالی هزار ماه و مهی صد هزار روز ؛ روزی هزار ساعت ساعت
هزار سال ؛ عواطف و مراحم بادشاهی انچه درحق من بیکس مظلوم مصروف گردیده مقتضای
عدالت پروری تست هرچند این ذرهٔ بیمقدار لیاقت آن ندارد که آفتاب عنایت خسروانه
بر برد و دوش حال او تابد لیکن مصرع شاهان چه عجب گر بنوازند گدارا ؛ اکنون از
تفضلات شاهنشاهی و تفقدات ظل الهی امید وارم که امر بازگشت من
فرمائی تا بموطن اصلی خود رسیده مرهون عواطف خسروانه باشم و تمام عمر بدعاگوئی مشغول
درزم عادل شاه نصفت پناه که بصفت دادگستری نوشیروان زمان و در عدل پروری
بیعدیل دوران بود کسان خود همراه داده باعزاز تمام رخصتش فرمود ؛ و زر و خزینه بسیار
باو مرحمت نمود بعد ازان روی توجه بجانب من آورده فرمود که اکنون توجه هر خود عرض
ده و غرض خویش عرضه دار که از دیار خود بکدام عزم برآمدی ؛ و جلای وطن چون اختیار کردی
من حرمان نصیب زبان ثنا برگشادم ؛ و گلگون زبان بمیدان بیان جولان دادم نظم
ای خسرو زمانه که از روی معدلت ؛ مسند فراز گنبد اخضر نهادهٔ ؛ بادا بلق سپهر ترا رام و مطیع
صد داغ بر جبین مه و خور نهادهٔ همن غریب دیار غربت و زیرزادهٔ بادشاه هندوستانم
و بمقتضای گردش فلکی از خدمت والی خود جدا مانده باین دیار افتاده ام بادشاه
چون بر کیفیت من آگاه شد بانواع الطاف و شفقت خسروانه بنواخت بعد چند روز
آن خسرو گردون احتشام را دعا گفتم و قدری زر و گوهر با خود گرفته روان گشتم پس ازطی

میرزنی ؛ آن ماهرو گفت اگر تا شش ماه دست ستم بر خت عصمتم دراز نکنی و عهد و اثق و پیمان صادق بمیان آری که اگر کسی از وارثان من درین مدت گذاری کند مرا بوی تسلیم نمائی دست از کشتن خود باز کشم والا دیگر مرا زنده نه بینی ؛ واز گلزار دیدارم گلی غیر از خار افسوس نه چینی ؛ ملکزاده لاچار شده عهد کرد که اگر درین شش ماه احدی از مالکان تو در ینجا رسد ترا بوی سپارم وتا اینمدت دست از تمنای وی باز دارم **بیت** عهد بستم که سر از عهد نپیچم هرگز ؛ شرط کردم که ازین شرط تجاوز نکنم ؛ القصه دختر جوهری در انتظار فضل ایزدی بسر بردی ومن بلاگرفتار ستمدیده را که بموجب اسیر زندان ساخته بودند شیشهٔ دل هر لحظه بسنگ الم میخورد واز غایت جنون بخائیدن زنجیر پا کار می افتاد صبح و شام گریبان گیر بخت ناسازگار خود بودم که چرا با من آهنگ مخالفت ساز کرده و در مقام رنجش من بی نوا چنگ زده و شب و روز باطالع نگون ساز دست و گریبانی داشتم که از چه آواره دشت او بارم ساخته ؛ واز یار و دیارم دور انداخته تا آنکه نیم شبی چشم باز شد ؛ و شمع دلم گرم سوز و گداز ؛ یاد همنشینی ها خاطر را بیقرار ساخت ؛ واندوه مفارقت خار در بسترم شکست ؛ ساعتی علم شعلهٔ سنان آه با وراق نیلوفری می افراختم واز آتش جگر شمع این مضمون پرسوز می افروختم **رباعی** کس در کف ایام چو من خوار مباد ؛ محنت زدهٔ غربت و غمخوار مباد ؛ فی روز نه روزگار نی یار نه دل ؛ کافر بچنین درد گرفتار مباد ؛ ولحظه از درد هجران زار زار میگریستم ؛ واز سوز دل بدینگونه زمزمه میکردم ؛ **رباعی** کس همچو منی غریب و بی یار مباد ؛ بیچاره و عاجز و گرفتار مباد ؛ درد هجران مرا بجان آورده ؛ هر جا که طبیب نیست بیمار مباد ؛ اتفاقا دران وقت عادل شاه پدر آن ستمگار بدستور ملک پیشین که بنگام شب بلباس درویشانه گرد عالم برآمدی و در یافت احوال رعیت نمایند یا اگر مظلومی جوری کشیده باشد بداد او رسند واگر بیچارهٔ ستمی دیده چاره اش نمایند برای تفحص احوال برایا از مشکوی معلی برآمده بود گذارش بطرف زندان خانهٔ من محبوس در افتاد ؛ چون نالهٔ دردناک من بمستمند شنید از خدمتگاران پرسید که این گوشه گیر غم خدنگ جور کدام کماندار ستم کیش بر سینه خورده و باین گرفتار کمند حوادث را تیغ بیداد کدام جلاد جفا پیشه هلاک نموده ملازمان هوشیار

سعی در دریغ ندارم و تا مقدور پی بجستجوی برده ترا بمکانت رسانم ؛ سخن کوتاه از انجا راه‌دار
و آن دختر جوهری را همراه گرفته بجائی روان گشتم ؛ بعد طی منازل فراوان و قطع مراحل بیایان
نزدیک شهری رسیدم که قصور عالی شانش از دور بنظر می آمد من غم گرفتار دوان زیبا نگار
ازین رو که راه بیابان بپایان رسید مسرور و خرم شدیم و باهم حرف زنان میرفتیم
که در این اثنا جوانی زیبا رو و باجیره چون گل و باطره چون سنبل که هنگام نظاره بهار رخسار
بلبل از گل رو برتافتی ؛ و از مشاهده چاه زنخدانش یوسف مصری بچاه حسرت فرو رفتی
فرفرمانروائی از پیشانی او ظاهر ؛ و آثار کشورکشائی از جبینش باهر بر اسپ تیز رفتار سوار
با چندی از خواصان و خدمتگذاران در رسید اتفاقا آن جوان مهر رخسار ملکزاده آن دیار
بود که بجهت شکار دران صحرا گذار نمود چون نظرش بران کبک کوهسار زیبائی افتاد
با آنکه خود بهر صید برآمده بود شکار باز بلند پرواز نگاه بارنش شد و گرفتار پنجه عقاب گرائی
مژگان درانش و مانند طایری که تیر جگردوز بسینه خورده بر زمین افتد از کمان ابروانش
ناوک عشوه خورده از اسپ بخاک افتاد ؛ و لبسان مرغ بسمل زخمی خنجر غمزه اش گشته
طپیدن آغاز نهاد ؛ خدمتگذارانش بمشاهده این حال آب بر رویش زدند تا بهوش باز آمد و
گفت این نازک بدن را که دستش از حنای خون بیگناهان چون پنجه مرجان رنگین است
دست بدست بیارید ؛ خدمتگذاران نزدیک من بیدل آمده خواستند که آن نازنین را
از پیش من ببرند من مظلوم دست ستم دراز دیده فریاد برزدم ؛ و آن پریزاد هم گریه و
زاری بنیاد نهاد ملکزاده ستمگار که مست بادهٔ عشقش بود هرگز نالهٔ و فریاد ما را گوش
ننمود و فرمود تا آن یکه تاز عرصهٔ دلبری را بر اسپ سوار کردند و من پا در رکاب بیخودی را
و اگرفته پیاده در عنان دوانیدند چون بشهر خود رسید آن شمع کاشانهٔ نازرا بمنزل
شهریاری رسانید ؛ و من پابند بلا را بزندان اسیر گردانید ؛ آن نازک نهال گلچین از زمین
که غنچه عصمتش مبادا بباد ناموسی شگفته شود ؛ و دامن عفتش از گرد معصیت آلوده
گردد عزم هلاک خویش کرد ؛ ملکزادهٔ جفاکار آن نازنین را مرتکب این اراده دیده بر سید که
باین ناز و نعمت بمهات خود چرا میکوشی و باین عیش تنعم ساغر حیات خود را چون بر سنگ قضا

یک گل خورشید بر سر ۞ دران بستان سراز جوش گلها ۞ نهال بر گل استاده بیک پا
آسمان را ازابرهای رنگارنگ چون کاغذابری لباس گوناگون در بر ۞ وگلستان را از
تنگفتگی ازنهار ملون صدرنگ رنگ بهار میسر ۞ دران هنگام بهر گوشهٔ باغ گلگشت میکردم
وقمری وار بجستجوی سرو قامت یار کو کو میزدم ۞ گهی نظارهٔ گل و سنبل میکردم وحسب حال
میگفتم بیت بی تو ای سرو روان با گل گلشن چکنم ۞ زلف سنبل چه کنم عارض
سوسن چکنم ۞ بروای ناصح و بر درد کشان خورده مگیر ۞ کار فرمای قضا میکند این من چکنم
ونفسی بلبل وار بی گل رخ دلدار این ترانه می سنجیدم رباعی چون بی رخ دلبر ست
ایام بهار ۞ عیشم بچه دل باشد و شادی بچه کار ۞ در باغ بجای سبزه کو تیغ برد
وزابر بجای قطره گو سنگ ببار ۞ دمی دست خود را در گردن غمگساری حمایل میکردم
وزمانی به نسیم رنگین کلمات آن نکته سنجان غنچهٔ دل منقبض میشگفانیدم درین اثنا
بادی تند بوزید ۞ وگرد و غبار فضای گلزار را در گرفت ۞ هواخواهان که چون شگوفه مجتمع
بودند از تندی هوا مانند گلهای خزان رسیده پریشان و متفرق گشتند مرا از غایت خوف رنگ رو
شکست ۞ وچون شاخ بید دست و پایم را لرزه در گرفت ۞ ناگاه از میان غبار جنی قوی هیکل
پیدا گشته مفتون حسن و جمالم شد ۞ و مرا از انجا برداشته در زمکان آورد روز و شب
زانو بزانو هم نشسته میماند ۞ وبتماشای گل عارضم چشم را آب میداد ۞ من از غم واماندم
چون یاقوت جگری خون جگری میخوردم ۞ واز کمال جزع گوهر اشک از جزع چشم میریختم
این مار خونخوار که بحسب تقدیر بدست تدبیرت هلاک شده همان از دیار پیکر بود که
مرا از خانمان دور انداخته و بکمند بلا پابند و مقید ساخته اکنون مو بمو بندهٔ احسان
تو ام که در تن مرده ام ازین مژده جانی تازه دمیدی و ظلمت غم را بنور شادی مبدل
ساختی چون بر احوال آن نازنین وارسیدم دلم بر تنهائی او بسوخت ۞ و سرگذشت
پرسوز و گدازش آتشی در دلم برافروخت ۞ آن جمیله مرا غمخوار خود یافته دست عجز
بدامانم زد که از همت کریمانهٔ تو چشم آنداریم که ازین زندان بدر آورده بخانه پدرم رسانی
وکاشانهٔ دولم بنور جمال غمگساران منور گردانی گفتم غمگین مباش که در کار چنو بیکس

چسان وارد گشته من سرگشته سرگذشت خود مجملا شرح دادم و ذکر گشتن مازوبدست آوردن
مهره تابدار بیان کردم و پرسیدم که ای نازنین پری چهره بگو که باین حسن و جمال نورانی
مهرجهان افروز کدام مشرقستانی و ماه عالم سوز کدام آسمانی و یاقوت تابناک کدام کانی
ولعل درخشان کدام بدخشانی و سهی سرو کدام چمنی و لاله سیراب کدام گلشنی
نظم بس تازه وتری چمن آرای کیستی و شاخ امید ونخل تمنای کیستی و گل این وفا
ندارد و گلزار این صفا ای لاله غریب ز صحرای کیستی و آن نازنین گلرخسار ارغوان
از عبهر دیده برافشاند وگفت پدرم جوهرشناسی بود مالدار که حاصل بدخشان را در جنب
هزار یک ذخایر لعل و گوهر خود نشمردی و محاصل هفت کشور را عشر عشیر خزاین سیم و زر
خود نه پنداشتی و در خزینه اش دریای آبدار از انجم نورانی فراوان تر و در گنجینه اش
یاقوت ولعل از خورشید تابان درخشان تر و در شت مغز بیش رنگ بر روی
درست آفتاب شکسته و در توصیف کامل عیاری ز بعفشش دهان نطق از قصور
بیان بمهر سکوت بسته بیت لعلش نمونه ز سهیل عقیق رنگ و فیروزه اش
نشانه از چرخ سبز فام و سیم در زرش از شمار حساب و قیاس افزون بود و جاه
وحشمتش از مقدار و اندازه بیرون و او را در برج اقبال غیر از من تیره کوکب اختری نبود
و در درج دولتش جز من نیم گوهری به نشاط و کامرانی ایام زندگانی بسر می بردم و بهمسالان
خویش بسال و ماه میگذرانیدم و روزی بر غیب غمساران و اتفاق هواداران اتفاق
سیر گلزاری افتاد که باغبان بهار بچمن آرائی آن بوستان ارم رشک سرفراز بود
و در رضوان روضه جنت را گذاشته میل خاکروبش مینمود و هر جانبش که لاله و گل
شگفته بنداری جوهری قدرت بساط زمین را به لعل و یاقوت آراسته و هر طرفش
که سبزه نو دمیده تو گوئی سطح خاک زمردزار گشته و نسیم دلکشایش عجبه خاطر
پژمرده میشگفانید و هوای روح افزایش جان در قالب افسرده میدمید ابیات
شده از رنگ گل صحنش شفق زار و شگفته تر گلش از روی دلدار و بهار او نبرده
از خزان بو و ارم یک قطعه از گلشن او و ازان خورم بهشت روح پرور و فلک زد

مصفا و مزین و چون منزل ماه نورانی ورد شن ؛ و دران مکان مسندی زرتار مفروش
گشته ؛ و دران مسند جوهری دختری سیمبر نشسته ؛ لبش یاقوتی رنگین ؛ و دندانش
گوهری صفا آگین ؛ بل از رشک لعل لبش یاقوت رمانی غرق خون ناب ؛ و از خجالت
گوهر دندانش لولوی آبدار همه تن آب ؛ صدف گوهر بار دهانش گوش سامعه از لالی معانی
برآموده ؛ و از یاقوت لولو در کنار لب لعلش عاشقان را نعل در آتش افتاده ؛ گوهر را
از دندانش آبرو ؛ و یاقوت را از لعل لبش غازه بر رو ؛ جوهری فلک اگر یاقوت رخسارش
را بچشم خیال دیدی ؛ از خجالت یاقوت رمانی آفتاب در درج برج پنهان گردانیدی
و گوهر فروش چرخ اگر لولوی دندانش را بخواب نظاره کردی ؛ از انفعال لآلی انجم را
از بساط نیلگون خود بر چیدی ؛ یاقوت رخان روزگار بر شمع جمالش پروانه وار سوختی
آرزو دارند ؛ و صدف دهانان هر دیار بیاد گوهر دندانش لولوی اشک از دیده میبارند
چشمانش را نرگس رعنا کنیزی نرگس نام ؛ و هلال ابرو انش را ماه نو غلام ؛ دست
نگارینش بر نگ شفق رنگین و ساعد سیمینش کاشانه حسن را شمع نور آگین ؛ اثبات
نگاری نازنینی آفت هوش ؛ که بود از خنده گل بینه در گوش ؛ لبی شیرین تر از
خواب بهاران ؛ بنا گوشی چو صبح باده خواران ؛ سر زلفی بلا در پا کشیده ؛ قدی کز فتنش
جان آرمیده ؛ بتی چون پرنیان آسایش تن ؛ رخی چون سینهٔ آئینه روشن ؛
قدی چون شاخ گل در جلوه چابک ؛ شریفی همچو کل لرزان و نازک ؛ با اینهمه سراپا
حسن و جمال آن سیم تن بزیور مرصع آراسته بود و سراپایش بلباس زر باف پیراسته
نی نی زیور را از حسن و جمالش نصیب و زینت دیگر بود ؛ و لباس را از تن نازنینش پیرایه زیبائی
در بر ؛ من افسرده خزان احزان و غم چون آن گلزار بهار آگین و آنگونه نگار نازنین دیدم
از خود رفتم که آیا این طلسمی ست زنگار نگ یا سحر لیست پر نیرنگ که مدرت طراز قدرت
بقلم قضا بر صفحهٔ ظهور نقش بسته ؛ و نقاش تقدیر بکشیدن این نگارستان عجیب
سحر پردازی کرده ؛ درین حیرت بودم که نگاه آن بعبت دلفریب بر من افتاده متحیر شده گفت
ای جوان غریب از کدام سرزمین میرسی ؛ و درین گلستان کی نسیم وصل را گذار دشوار است

بمعائنهٔ اینخیال غریب آئینه وار غریق لجهٔ حیرت شدم که چرا آب از سر چشمه کم میشود چون
از منهل گرفتم آلبش بهمان روش لبریز شد دانستم که تاثیر این مهره بهت الحاصل
مهره را بر کف دست نهاده باز متوجه برکه شدم چون بر کنارش رسیدم آب از نظر
پنهان شد و زینهٔ پایه نمایان ؛ بتماشای این بوالعجبی از راه زینه فرود آمدم ؛ و دری بروی
خود بسته یافتم فی الفور در را کشوده درون رفتم گلستانی دیدم بهار آگین و بوستانی
فردوس آئین ؛ گل و لاله مانند نازنینان طناز لباس رنگین پوشیده ؛ و عنادل و قمری
چون مطربان بنغمه ساز از پردهٔ نشاط صوت دلکش کشیده ؛ قطرهٔ شبنم بر برگ اشجار
چون گوهر آبدار بر خوان زمردین مینمود ؛ و گلهای رنگین در سبزه زار برنگ یاقوت در فیروزه
جلوه نما بود ابیات گلستانی بنگ لاله رویان * گلش آئینهٔ حسن نکویان ؛ میرس
از غنچه لبان این باغ ؛ که مروارید غلطان میشود داغ ؛ عیان از چشم نرگس دلربائی
که دارد ساق ترکان خطائی ؛ شگوفه چون پریرویان ساده ؛ کلاه دلربائی کج نهاده
فشاند گر خزان بر سبزه آغوش ؛ ز برگ گل شود نیلی بنا گوش ؛ در میان صحن مصفائش
حوضی بود پر از آب ؛ در و صفا مانند دُر شاداب ؛ نی نی بتماشای صفای آلبش لولوی لالا را
آب انفعال از سر گذشته ؛ و چشم مروارید از غم حسرتش آب مروارید آورده ؛ از غیرت
صفایش چشمهٔ کوثر بی آب و تاب ؛ و در جنب لطافت او آب زمزم سراب ابیات
چه حوض از پرتوش در باغ مهتاب ؛ لطافت شسته آلبش را بصد آب ؛ چه حوض
آئینهٔ خورشید پرداز ؛ چو نی فوارهٔ آلبش خوش آواز ؛ شب افروزی کند چشمت چو
مهتاب ؛ اگر یکبار ازو چشمی دهی آب ؛ و در آن حوض با صفا فوارهٔ بلند بالا چون سرو سیم تن
قامت کشیده ؛ و از قطرات آبدار هر سو ستاره افشان گردیده ؛ طرفه آئینه سیمائی
سیماب ردائی نازک ادا یاسوریده سر ژولیده موئی بیک پا آشنا ابیات
ز صدق سینه تا فواره دم زد ؛ تو گوئی صبح از مشرق علم زد ؛ بگلشن گشته شبهارا چو افگار
عجب شمعی که از آبست روشن ؛ مشعبد حقه بازی سم سیما ؛ جهد آب از دهانش نیزه تا لا
بغیر از زین نهال نازک اندام ؛ الف دیدی کجی دال و گی لام ؛ و بر کنار آن حوض دلکشا

پُر خار سر کردم ؛ در اثنای راه بوستانی بنظر آمد که هر طرفش گلهای یاقوت رنگ چمن چمن
دمیده بود و اشجار ز مرد پیرهن مانند سبز پوشان جنت سر نیاز کشیده ؛ رنگین ادایان
گلستان سرگرم بزم بیرایی ؛ و دلکش نوایان بوستان در مقام نغمه سرائی در نزدیکی
آن حدیقهٔ چشمهٔ مصفا که آبش بعینه مانند آب آئینه صفا آگین بود و در عذوبت بسان
گفتار نوشین لبان حلاوت آئین بر کنارش سبزهٔ مطرا بر نگ سبزهٔ خط نوخطان رسته ؛
و آب روح افزایش آبروی چشمهٔ حیوان بباد داده ابیات بهارست می غلطد از خوشی
گل ؛ ستاره چو شبنم در آغوش گل ؛ شگوفه عجب ضبح خندان شده ؛ چو دستار مستان
پریشان شده ؛ ز عکس گل و لالهٔ شعله سوز ؛ شده شمع فواره بستان فروز ؛ بهر سو
زده نار و امواج آب ؛ بچوگان فواره گوئی حباب ؛ دران جای دلفریب بارائی مقام
گشادم ؛ و بر لب چشمهٔ چشم بخواب آشنا ساختم ؛ چون روز سپری شد از خواب در آمده
هوشیار نشستم ؛ و از روی حزم و احتیاط قبضه آسا دست از سر تیغ بر نداشتم هر گاه نصفی
از شب بگذشت دیدم افعی سیاهی از قعر حوض بر آمده متوجه صحرا شده و مهرهٔ تابناک
بر زمین نهاده بروشنی آن گرم بازی گشته ؛ و آن مهره مانند لعل شب چراغ در شب تار
میدرخشید ؛ بلکه مانند سهیل در ظلمت لیل می تابید ؛ دیده تماشائی را از تندی شعله
فروغش نگاه در چشم میسوخت ؛ و چراغ چشم خورشید را با آنکه چشم و چراغ عالم
از نظاره اش نظر خیره میشد بسرعت تمام بر خاستم و مهره را زیر سنگ گرانی
پنهان کردم ؛ بمجرد این حرکت نور بظلمت مبدل شده گوئی آفتاب روشن در حجاب
مظلم مستتر و پنهان گشت ؛ مار که در روشنی آن مهره رشک مهر دور تر رفته بود و سه
میل بلاعبت مینمود ؛ از ندیدن مهره ششدر حیرت شده مانند کعبتین بهر سو دویدن
گرفت ؛ و از کوفت و غم سر بسنگ کوفتن ؛ تا آنکه نزاد تقدیر بساط حیاتش بر چید
و مهرهٔ زندگانیش در هم شکست ؛ چون سیه مار شب نورانی مهرهٔ خورشید از دهان
مشرق بر انداخت ؛ آن مهره را بر گوشهٔ دستار بستم ؛ و جهت طهارت بر لب چشمه رفتم
از جمله عجایب و غرایب آنکه آب از چشمه فرو شدن گرفت و زینهٔ پایه نمودار گشت ؛

روان گردیدم ؛ و منازل بسیار طی کرده بصحرائی رسیدم که آنجا هر دم غوغای مهیب
و غلغلهٔ عظیم برپا میشد ؛ و از مشاهدهٔ آن دشت وحشت ناک طائر جان از قفس تن
پرواز میکرد ؛ هنوز دو سه ساعت نگذشته بود که غباری از دور برخاست و فضای
صحرا تیره و تار گشت ؛ از ملاحظهٔ این صورت پر بیم نیم جان شدم و از خوف در برگاهی
درختی پنهان ؛ ناگاه شیری که از نعرهٔ هولناکش گاو گردون نالیدی از میان غبار
آشکار گشت ؛ و حمله کرده زیر همان درخت آمد ؛ از غایت بیمناکی لرزه آغاز کردم اتفاقا
بپای آن درخت چاهی بود عمیق که اگر اندیشهٔ جاودانه خوض دران ژرف هولناک
نمودی کشتی حواسش در گرداب بحر افتادی ؛ و از تصور آب شورش کام شیرین لبان
شکر شکن تلخ گشتی ؛ از یک جانب غرید ن شیر از جانم سیر میکرد ؛ و از سوی دیگر
تعفن چاه دماغم را پراگنده میساخت ؛ چون لحظه بگذشت ضیغم خونین چنگ نعرهٔ
مهیب برآورد که از دهشت چون شاخ بید لرزیدم ؛ و از سر درخت دران چاه تاریک
افتادم چون کارساز حقیقی چاره گر بیچارگانست ؛ درون چاه سنگی بود گران سنگ
سبک بران سنگ جا گرفتم و هیچ آسیبی بمن نرسید ؛ شیر خونخوار مرا در چاه دیده
محروم برگشت ؛ و راه بیشه پیش گرفت ؛ یک شبانروز دران چاه تاریک
بسر بردم ؛ نفسی نمیرفت که از غایت غم و الم سر بسنگ نمیزدم ؛ و دمی نمیگذشت که
بیاد همچو تو همدمی نمیگریستم روز دیگر که سقای لاجوردی لباس چرخ رزین دلو آفتاب از
چاه مشرقستان برآورد با امید آنکه شاید رهروی را دریابم گذاری افتد و به تمنای آب
دلو در چاه انداز د منتظر نشستم درین اثنا اژدهای سیاهی که چون کمند زلف محبوبان
دام بلا بود از نشیب چاه رو بفرار نهاد من بلاگرفتار از زندگی آزاد برخاستم و در دم
دم آنمار گرفته بر پشتش سوار گردیدم از انجا که بخت مددگار و طالع سازگار بود اژدهای خونخوار
بوجهی مزاحم حالم نگشت و از چاه برآمده راه صحرا گرفت فی الفور از دمش جدا گردیده شکر خدا
بجا آوردم و بطریق استعجال بطرفی گام زدم که مبادا ازین صحرای پر مخافت آفت دیگر
عائد حال شود و خار بلائی بدامن زندگی در آویزد سه شبانروز ببیابانها در نوشتم و راه

گشتم پایم از ناطاقتی دستگیری ننمود ؛ وچاره غیر از اقامت انجا رو ننمود همه شب اندیشه داشتم که احوالت از تشنگی چه شده باشد ؛ واز نارسیدن من چه آتش اندوه بسینه ات مشتعل گردیده پشب تاریک بخیال ماه جمالت بسر بردم هرگاه روز روشن شد بجانبی روان گردیدم ؛ واز دور دیدم که طیور بطرفی هجوم دارند دریافتم که چشمهٔ آبی درین مکان خواهد بود بسرعت تمام گام زدم ومانند اشک خود دوان دوان برکنار برکه رسیدم دیدم که چشمه البیست چون چشمهٔ خورشید پاکیزه ومصفا ؛ ورنگ حوض کوثر درعین عذوبت وصفا ؛ آب زلالش مانند شربت نبات شیرین ؛ ولبسان چشمهٔ آبحیوان لطافت آیین ؛ نظاره اش چون پرتو قمر نورافزای نظر ؛ وامواجش از خط شعاعی آفتاب روشن تر ؛ قطره اش لولوی غلطان ؛ حبابش اختر رخشان ؛ ابیات زلالش روشنی بخش نظاره ؛ چکیده گوئی از چشم ستاره حبابش از شفق چون چشم مخمور ؛ سواد موج او چون طرهٔ حور ؛ زسیمین ماهیان او بگرداب ؛ نمایان جوهر آیینهٔ آب ؛ مزین گشته از صنع الهی ؛ دهان موجش از دندان ماهی ؛ فی الحال قدری آب بخوردم ؛ وقدحی پر نموده بسویت روان گشتم چون بمکانت رسیدم ترا آنجا ندیدم آب بر خاک ریختم وگریه وزاری کنان بسمتی راهی شدم ؛ بعد چند روز بشگفته زمینی رسیدم که در لطافت وزاهت لاف برابری باجنت میزد اشجار پر بارش بسان نهال طوبی سیراب وخوشنما وگلهای پر بهارش برنگ عذار حوران شاداب ودلربا ؛ سبزه اش سبز خطان را دود آه ازجگر برآورده ؛ ولاله اش لاله رخان را بداغ حسرت سوخته ؛ باد مشکبارش چون دم عیسی روح افزا ؛ وآب جویبارش تازگی بخش دلها **نظم** نارون گر زغم شکن بردوش ؛ چار برگه بست چار آئنه پوش ؛ بسکه دست چنار را لیده ؛ پنجه بر آفتاب تابیده ؛ نرگس مست ونسوس مخمور ؛ دسته بر کف بسر کلاه بلور ؛ نسترن طفل شیر خوارهٔ صبح ؛ زاله بر نسترن ستارهٔ صبح ؛ چون بنظاره آن گلستان دلکش چشم آب دادم حدیقهٔ خاطرم بشگفت ؛ چندی درانجا بسر بردم وباز بسوی بادیه بسشتافتم

قدرت نقش هستی این دو آفریده بر یک صورت کشیده و باغبان تقدیر گل عارض
هر دو کس را بیک رنگ آب و رنگ بخشیده اما از بسکه تغیر لون در عذارش راه یافته بود
در گمان افتاد که شاید هوشمند ست یا درویشی مستمند درین اثنا نگاه آنجوان که تحقیقت
هوشمند پسر وزیر بوده و دران صحرای جانگداز گذارش افتاده بر روی وی افتاد بمجرد مشاهده
او را بشناخت و گفت ای یار غمگسار حیف که مرا نشناختی و باین آشنائی بیگانه شدی
فرد بر رخ نشست گرد ملالت بسی مرا ☆ نبود عجب اگر نشناسد کسی مرا ☆ شاهزاده را
از استماع کلماتش گمان بیقین بدل گشت ☆ و بی اختیار این مضمون بر زبانش بگذشت
بیت ای خوش آن منتظر وعدهٔ دیدار که تو ☆ بر سرش آئی و از شوق ترا نشناسد ☆
هوشمند سپاس بیپایان بحضرت سبحان بجا آورده گفت فرد بحمد الله که بهجر آخر شد
و غم رفت و یار آمد ☆ ز جان سختی بمردن عاقبت ما را بکار آمد ☆ هر دو یار دمساز بجوش
محبت هم آغوش گشتند ☆ و در دریا دریا گوهر اشک بپای هم ریختند ☆ شاهزاده پرسید
ای یار قدیم و ای دوست صمیم از گرم و سرد روزگار چه دیدی ☆ و از تلخ و شیرین
زمانه چها چشیدی ☆ تا اینمدت کجا بودی و سیر کدام کدام امصار نمودی ☆ هوشمند آه و فریاد
برکشید که ای رفیق غمخوار و ای شفیق دلدار در فراقت بسکه زار و نزارم طاقت اظهار حال
ندارم بیت فریاد ازان لحظه که در دل ما ید وست ☆ پرسد ز من وقوت گفتار نباشد
قطع نظر ازین انگشتم بر لب مزن و بنفسم فوارهٔ آتش مکن ☆ ترسم که از استماع حال
پر سوزم بخاطر نازکت ملالتی برسد ☆ و دل نازنینت تاب شنیدن نیارد فرد
بدر د مردن و لب ناگشودنم به ازانست ☆ که نالهٔ کنم و موجب ملال تو باشد ☆ چون
شاهزاده مبالغه بسیار کرد ناچار زبانهٔ زبان برافروخت و برنگ شمع ماجرای
پر سوز و گداز از سر گرفت که ای ملکزاده هنگامیکه از تو رخصت شده بتلاش آب
روان گشتم بهر طرف که شتافتم غیر از سراب نیافتم و بهر سمت که سر کشیدم بجز اشک
دیده قطره ندیدم ناچار بچشمهٔ آبی بنظر آمد بیشتر قطره زدم تا آنکه دلو
زرین رسن آفتاب بچاه مغرب فرو رفت خواستم که خود را بتو رسانم و سر بسبوی تو

شراب دوآتشه لعل یار بیهوش گردیده بر زبان آورد فرد بوده هست بیخودی غرض مانع خودی
دور از لب تو جامی اگر نوش کرده ایم ؛ چون سیه مست شب لاجوردی خوان فلک را از
سیمین نقل انجم بپرداخت ؛ واز زرین جام مهر صبوحی زد مانند صبح قبای سیمین برخود راست
کرده وکلاه زرین چون آفتاب بر سر نهاده از محل نورانی که با منزل خورشیدم برابر زدی
برآمد وشرف اندوز ملازمت خورشید شاه گشته مانند شهزادگان مودب خرد ورادای
مراتب خدمت نمود بهمین طرز گاهی بجناب خورشید شاه حاضر بودی وگاهی حور جمال را
بدیدار خود مسرور نمودی ؛ گهی بگلگشت بوستان دیده را آب میداد ؛ وگهی بغرمیت
شکار مرغ نشاط صید میساخت

رفتن آن شاهباز اوج جنون برای شکار واز حرارت آفتاب پناه گرفتن بدرخت سایه دار وباهوشمند آواره وبیچاره دوچار گردیدن وبرآتش احوالش مرغ دل کباب گردیدن

شهسوار عرصهٔ اخبار گمیت کمیت این داستان را بتازیانهٔ زبان دلیر وسعتگاه بیان
بدین طریق جولان میدهد که شاهزاده روزی برشدیز تیز رفتار سوار گردید وعنان
همت والا نهمت بطرف شکارگاه معطوف گردانید چون از صید جانوران هوائی وتجسس
وحشیان صحرائی فراغت یافت روی توجه بسوی مشکوی دولت نهاد دران هنگام
بسکه آفتاب گرم بود واز غایت حرارت مرغ در هوا کباب میشد واز نهایت شورش
ماهی در آب بیتاب بیت زبس کافتاب از هوا یافت تاب ؛ دل سنگ میسوخت
برآفتاب ؛ آن سایه پرور دعیش دیار بجهت آنکه در هوای گرم قدم براه گذاشتن از
فطرت وفراست دور باشد در سایهٔ درختی پناه برد ناگاه نگاهش بر جوانی افتاد
که سر وقدش از پریشانی چون تار زلف خوبان باریک گشته بود وبدر
خدش از لاغری مانند هلال کاسته با خود گفت که صورت
این جوان با پسر وزیر مشابهت تمام دارد تو گوئی که نقاش

که آن سرمست بادهٔ جنون را از یاد نرگس مخمور جانان مدهوشی دست داد پرسید که
ای شمع شبستان نه بیائی اینهمه سوز و گداز چیست ؛ و پروانه وار اینقدر بیتابی و اضطراب
شاهزاده اصلا بجواب نپرداخت ؛ و آئینهٔ مطلب را بمصقل بیان روشن ننمود چون
چون از پریشان خاطری و آشفتگی دلش گمان داشت که این لاله بداغ عشق سمن رخساری
گرفتار است ؛ و دلش بهار حسن گلعذاری جنون سرشار ؛ ازین حرکت یقین دانست
که خیال دلستانش از جا ربوده ؛ و راه فراق جانان مدهوشش نموده ؛ فی الحال
گلاب طلبید ؛ و بر روی گلرنگش که از شرم او گل آب میشد پاشید ؛ شاهزاده از بیخودی
بهوش آمده گفت فرد بر تن چه زنی گلاب و کافور ؛ این شعله در استخوان گرفته است
ای شمع کاشانهٔ ناز آتش سوزی که در سینه ام شعله برکشیده از هیچ آبی فرو ننشیند ؛
وای نبض شناس دل بیتاب دردی زخمی که نشتر در جگرم شکسته از هیچ دوائی درمان نه پذیرد ؛
اگر زندگانی من بی ساز و برگ میخواهی بعطای پان رخصتم بنواز که زیاده ازین تاب چون
خوردن ندارم ؛ والا چون نی در دم قالب تهی میسازم و بیحرکت از جان سپاری ناچارم ؛
حور جمال گفت ای دیوانه من بزنجیر عشقت گرفتارم و تو ببادهٔ مخمور چشمی سرشار ؛ من دست
دل بدامنت آویخته ؛ و تو گریبان صبر بفراق جامه زیب دیگر دریده ؛ مرا در عشقت
سینه چون لاله داغ داغ ؛ و ترا بخیالی نرگس مست دگران می در ایاغ ؛ خود انصاف ده
که در فراق و مهاجرت تو چگونه زندگانی کنم ؛ و بهجر و مفارقت چسان عمر بسر برم رباعی
ترک من درسم دلربائی نکنی ؛ دوری تو مرگست جدائی نکنی ؛ ترسم که بمیرم و نیابی دگرم ؛
ای عمر عزیز بیوفائی نکنی ؛ شاهزاده ناچار شده گفت اکنون اگرچه توقف ورزیدن نمک
بر جراحت پاشیدن ست ؛ و در اینجا بودن ریش دل بناخن کلفت خراشیدن ؛
اما بپاس خاطرت چندی دیگر میگذرانم ؛ و بسوز و درد فراق یار در میسازم ؛ حور جمال
ازین سخن خرم و خوشحال شده گفت حالا باده در ساغر کن و ازین سخن ها در گذر که
جلاد فراق تیغ در دست بر سر ایستاده و کماندار جدائی تیر بزه نهاده ؛ شاهزاده در کام
ناکام با دل خون آشام برای راحت آن گل اندام راح روح افزا در جام کرد و از مستی یاد

اکنون توقف نمودن دشوار ست ؛ و یک لحظه اینجا بسر بردن محال رسول با هوش مبالغه
بسیار در میان آورد ؛ و احوال بیقراری و بیتابی حور جمال مفصل ظاهر کرد و گفت فرد
رو امدار جوانی بمیر و از غم تو ؛ تو هم جوانی و با خود امیدها داری ؛ شاهزاده اصلا سر بقبول
ایمنغی فرو نیاورد ؛ و دست رد بر سینه اش زد میانجی محرم لاچار محروم برگشت
و کیفیت حال بجناب بادشاه عرض کرد ؛ بادشاه چون درد حور جمال را غیر ازین
تدبیر نداشت باز بکمال غضب و عتاب گفته فرستاد که طوعا و کرها اقبال ایمنغی نماید
و امری که پیشنهاد خاطر دارد پس از سرانجام این مرام بانصرام آن پردازد والا بوجهی صورت
نکوئی جز بدی در آئینهٔ حال خود نخواهد دید و گل منفعتی غیر از خار مضرتی از حدیقهٔ احوال خویش
نخواهد چید شاهزادهٔ ماه لقا چون مزاج خورشید شاه مصروف ایمنغی یافت و چاره غیر
از اقبال ایمنکار ندید چار و ناچار قبول کرد که اگر استرضای حضرت اعلی موقوف بر همین نسبت
ناگزیر گردن جان زیر بار اطاعت نهادم ؛ و عنان اختیار خود در کف ملازمان گرامی دادم
فاما زیاده از یکدو هفته قیام من درین محل محال ست و شکیبائی پرداختن بعید از خیال
سخن کوتاه مهر را با ماه در ساعت مسعود همقران ساختند ؛ و گل را با بلبل پیوند بخشیدند
حور جمال چون گردش چرخ بکام یافت ؛ و رحیق مدعا بجام بزمی ترتیب داد و بآن سرمایه
شادمانی عیش و کامرانی آغاز نهاد ؛ شب و روز بدیدار شاهزاده شادان و خوشدل
بودی و ببشاط تمام ایام بسر بردی ؛ و آن اسیر زنجیر عشق که گوئی دلش در صولجان
زلف جانان آویخته بود پیوسته بغم گذرانیدی ؛ و هوای کوی دلارام دمبدم دامن دلش
کشیدی ؛ یاد طرهٔ دلدار روزش سیاه تر میکرد و خیال شعلهٔ عذار یار دود از نهاد آن
دلسوخته برمی آورد لحظه از فراق بی صبر و قرار شده بیاد یار میگفت رباعی ای حاصل عمر
بی تو بودن سخت ست ؛ در فرقت تو صبر نمودن سخت ست ؛ ای نور دو دیده چشم خونخوارم
بتو ؛ ببر روی کسی دگر گشودن سخت ست ؛ دمی از جان به تنگ آمده باین نغمه لب میکشاد
فرد من چون زیم که روی دگر خوش نمیکند ؛ این چشم روسیه که بروی تو خو گرفت
روزی حور جمال پری تمثال روبروی آن دیوانه نشسته بود ؛ دمی گلگون در جام بلور بین پیمود

جلوه کن ؛ که بعالم جوانی نرسد کسی دوباره ؛ زبرای کشتن من چو بدست چشم شوخت ؛
زچه میکشی تو خنجر زمژه بهر کناره ؛ دل خستهٔ هلالی چو بسوختی حذر کن ؛ که مباد زآتش او
رسد آفت شراره ؛ روزی شاهزاده ماه طلعت از منزل خود برآمده بدولت سرای
خورشید شاه میرفت ناگاه با حور جمال دوچار خورد ؛ آن نازنین بمجرد دیدارش مست
بادهٔ بیخودی گشته سررشتهٔ هوش چنان از کف داد که مستانه از دریچه به صحن در افتاد
حاضران چون دختر بادشاه را بدین حال دیدند از خاک برداشته اندرون محل بردند
وبعرض مقتبسان انوار تقرب شاهنشاهی رسانیدند که شمع فانوس شهریاری از جمال
شاهزاده چون پروانه بیتاب گشته واز بام درافتاده وبیخود شده بادشاه جهان را
ازین سخن آتش غیرت بلند گردید ؛ وباوزرای خردور وحکمای دانش پرور کنکاش
خواست که رای صایب شما چه اقتضا میکند ؛ وفکر ثاقب شما درین باب چه تجویز
مینماید ؛ وزیران عاقل ومدبران کامل غنچه وار سر بگریبان تفکر فرو بردند وبعد از لحظه
گل دعا وثنا بر فرق نیاز نهاده معروض داشتند بیت کامگارا چشم بد از ماه جاهت
دور باد ؛ خانهٔ عمر تو تا دور قمر معمور باد ؛ چندانکه بغواصی بحر اندیشه پرداختیم گوهر بدین
که بر طبق عرض گذاشته آمد یافت نمیشود ؛ وهر چند معدن دل را بتیشهٔ فکر
خراشیدیم جواهر مشورتی که در نظر استحسان جلوه دهد بدست نمی آید ؛ مگر اینکه زهره را
با مشتری همقران سازند ؛ وصنوبر را با شمشاد پیوند دهند ؛ زیرا که بر کافهٔ انام
ظاهر وهویدا گردیده که عندلیب شاخسار شهریاری دیوانه بهار آن گل گلزار مملکت
وقمری چمن زار جهانداری مبتلای آن خرامان سرو ریاض سلطنت گشته ونیز چون
زر کامل عیار شاهزاده بر محک امتحان درست برآمده اگر صورت ایمنی بآئینهٔ
شهود جلوه نماگردد مضایقه ندارد ؛ بادشاه دوراندیش همین مصلحت را بصواب
نزدیک پنداشت ؛ وپیغام این مقدمه نزد ملکزاده فرستاد ؛ آن دل از دست داده
چون برین پیام وقوف یافت معروض داشت که امری خطیر مخطور خاطر دارم که بدون
انصرام آن بیتاب وبیقرارم چندی بسبب ضعف ومانندگی درینجا استقامت کردم

دخترش که زبانِ سخنوران از توصیف عذوبت بوسهٔ کنج لبش در شکر افتاده و منقار طوطی
خامهٔ خردپروران از تعریف گفتار شیرینش کام دل حاصل نموده ؛ غنچه دهانی سحر گفتار شیرین ورد
خوشرفتار نرگس خونخواره اش ترکی تیغ بر دوش ؛ گوهر گوشواره اش ستارهٔ صبح بناگوش
بر شمع گل عذارش هزاران بلبل پروانه وار غوان رخسارش از قطرات عرق آئینه خانه ابیات
شوخ بیداد گر پریزادی ؛ نگه آهو فریب صیادی ؛ مه جبین سیم غبغب و گلرو ؛ سرو قد خوش ادا
کمان ابرو ؛ دهنش همچو حقهٔ یاقوت ؛ شکین بوسه اش روان را قوت ؛ جادوش فتنه
غمزه اش خونریز ؛ مژه قتال و زلف غالیه بیز ؛ از دریچهٔ محل بمشاهدهٔ جمال شاهزاده
دل از دست داده بود ؛ واز بیمغنی که صرصر قهر بادشاه ببرگ ریزی زندگانیش وزیده
خار خار اندوه در جگرش افتاده چون دریافت که نهال وجودش بآبیاری الطاف
شاه جهان تازه و سیراب گشته ؛ و گلعذارش بهبوب نسیم اعطاف والی دوران شگفته
و شاداب دلش مانند سبزهٔ نودمیده تر و تازه گشت ؛ و برنگ بهار چمن چمن بشگفت ؛
پیوسته شبستانِ خاطر را بشمع خیال جمالش می افروخت ؛ و نهانی بشعله زار عشقش
پروانه وار میسوخت ؛ هر روز بدریچهٔ قصر بانتظار دیدارش بنشستی ؛ و بچشم آنکه خورشید
جمالش طالع گردد چشم بر هم نه بستی و گفتی غزل جنونم را بشور آورد آهوئی ختن چشمش
که گشت از شوخیش هر حلقهٔ زنجیر من چشمی ؛ بزیر خاک هم در جستجوی دیدنت باشم
مرا چون دام میروید ز هر تار کفن چشمی ؛ چه لذتها که بردم تار مردم چشم پوشیدم
دگر میداشتم کاش از برای دوختن چشمی ؛ چنان از شوق دیدارت لبالب گشته اعضایم
که دارد قرعه شان هر استخوانم در بدن چشمی ؛ گلستان گشت محفل تا تجلی کرد رخسارت
چو نرگس رسته از هر گوشهٔ این انجمن چشمی ؛ و گاهی از درد عشق بجان آمدی ؛ و این ترانه
بر زبان داشتی ؛ غزل بگذار دم ز درد ت چه دوا کنم چه چاره ؛ که هزار بار خون شد
جگرم هزار پاره ؛ منم و ز درد عشقت که اگر بکوه گویم ؛ بخدا که نرم گردد دل سخت سنگ خاره ؛
بدو دیده کی توانم که رخ تو سیر بینم ؛ دو هزار دیده باید که ترا کنم نظاره ؛ مه من بجمع خوبان
بکسی ترا چه نسبت ؛ تو زیادهٔ زمانه دگران کم از ستاره ؛ چو غنیمت ست خوبی بکرشمه

این روز سیاه گوش و بینی او باخود آورده ام: ولاش اورا بهمان میدان زیر زمین سپرده
اگر این عرض از تهمت غرض مبرا باشد: و شاهد صدق اینمعنی در آئینهٔ شهود جلوه نماید
از سر خونم بگذرد والا خیر خورشید شاه اگرچه غم پسر زیاده تر داشت فاما سررشتهٔ انصاف
از دست نگذاشت: و فرمود که یکی از ناصیه سایان عتبه فلک تا این ماجرا بصدق رساند
و نوعی که در جام حقیقت نمای تصدیق کیفیت این رویداد منکشف گردد بجناب والا
ظاهر سازد منهیان کارآگاه جائی که شاهزاده بیگناه از شیر کشته نشان داده بودرفتند
و نشان اورا در انجا یافته بجناب خورشید شاه کیفیت حال عرض کردند بادشاه
معدلت پناه ازین حرکت سر انفعال در پیش افگنده پای ندامت بدامن
خجالت کشید و از جبینش آثار سرداری دریافته باکرام و اعزاز تمام در پیش خود نشاند
و پرسید که باین حسن و صورت و خوبی سیرت چه کسی و از کدام شهر مینو بهر میرسی
شاهزاده گفت مولد و موطنم کشور هندوستان است: و پدرم فرمانروای آن
شهر جنت نشان بجهت سیر ممالک و امصار از دیار خود برآمده بودم روزی بشکار آهو
اسپ راجولان دادم اتفاقا از لشکر خود دور افتاده باین سرزمین وارد شدم
بادشاه نصفت پناه بر احوال شاهزاده آگاهی یافته بدلسوزی و دلداریش پرداخت
و برای او مکانی علیحده مقرر ساخت

آشفته شدن حور جمال دختر خورشید شاه بر حسن شاهزاده رشک ماه و بسبب درآمدن وی از دریچهٔ محل به صحن ایوان و رسیدن اینخبر بگوش بادشاه دوران و عقد بستن آن لیلی مثال بشاهزادهٔ مجنون کیش و دلریش بودن او از یاد جانانهٔ خویش

افسونگر این داستان شعبده تازه چنان بر روی کار میآرد: روزیکه شاهزاده
گل اندام لاله عذار را بر نگ گلدسته بسته پیش خورشید شاه آورده بودند حور جمال

ثمر ریاض سلطنت را از پا افگنده و بطمع زر و گوهر شاهزاده روشن گهر را هلاک ساخت
خورشید شاه از دریافت اینماجرا در یا در یا اشک از دیده ریخت و با آتش غضب چهره
برافروخته بی آنکه بی بتحقیق برد بی تامل فرمود که همین لحظه خاک هستیش را بباد فنا
دهند تا اندکی آتش اضطرابم بآب تسکین منطفی گردد ایستادگان پایه سریر سلطنت
آن مظلوم را فی الفور بسیاست گاه بردند که تیغ قصاص برگردنش اندازند و بخنجر انتقام
سر از تنش جدا کنند وضیع و شریف آن شهر بتماشای جمال شاهزاده دست
تاسف بهم میمالیدند و اصاغر و اکابر از ناصیه اش آثار بیگناهی دریافته بیتابی مینمودند
و آن دلخسته خاطر شکسته که دست و پایش از چاره و تدبیر بسته بود بدل میگفت
که آیا اینچه نیرنگی ست که از پرده تقدیر بظهور آمده و اینچه نقش غریب ست که نقاش
قدرت بر صفحه شهود بسته گاهی تشتت خاطر تضرع و زاری مینمود و گاهی از تماشای
بوالعجبی قدرت خنده میکرد تا آنکه جلاد خونخوار تیغ آبدار از نیام برکشید و بقتل آن
سر بر کف نهاده مستعد گردید شاهزاده چون دریافت که اجل شمشیر در دست ایستاده
دیای زندگی بمغاک هلاک افتاده چاره اندیشیده پاره جواهر که همراه داشت پیش جلاد
نهاده پاره فرصت خواست که در جناب بادشاه غرضی دارم و ازان عرض غرضی
جلاد بدیدن جواهر دست از کشتنش باز کشید و او را بدرگاه خورشید شاه شرف اندوز
گردانید شاهزاده چون بجناب بادشاه رسید مراسم تسلیم بتقدیم رسانیده
معروضداشت **بیت** شها عالمی در پناه تو باد زمین و زمان نیکخواه تو باد
در گلزار عدالت شاهی که گل ناز بلبل میکشد و در مرغزار انصفت ظل الهی که گرگ و رمه
یکجا بسر می برد خون این بیچاره بیگناه بر خاک هلاک ریخته میشود و فردای قیامت که
روز بازار داد و گیر ظلم عدالت ست دست من بدامانت دراز خواهد بود زیرا که نقد هستی
آن گوهر درج خلافت از دست من بباد نرفته بلکه بصحرائی که شاهزاده سلیمان او
نخجیر افگن را بصید آهو جولان میداد شیری چنگ و ناخن بخونش آلوده من سرگشته بهم
بحسب اتفاق دران صیدگاه بودم به تیغ انتقام آن شیر را کشته برای رو سفیدی

از جبینش پیدا در پی آهو عنان تبگا پو داده می آید ؛ از راه تفرس دریافت که ملکزادهٔ این
دیار است و سرگرم جولان بعزم شکار ؛ چون خود هم از چند روز آرزوی صید افگنی داشت
اسپ را در دنبال آهو تیز جلو ساخت ؛ آهوی تیز گام که دو قوی پنجهٔ خون آشام قصد شکار
کردند در چشم زدن از چشم پنهان گردید ؛ و شیری شرزه که از صدمهٔ آواز مهیبش کوه از جا
بجنبیدی از کنار صحرا پدیدار شده بر ایشان حمله آور گشت ؛ هر دو شاهزاده کمان ابرو قوسها
بزه آوردند ؛ و چنان ناوکهای جگر دوز از شصت رها کردند که راست بر سینهٔ آن شیر رسید
و آوازهٔ آفرین از زبان هر آفریده بلند گردید ؛ شیر مست هر دو تیر را بسینه خورده بغضب
حمله کرد ؛ و ملکزاده آن ملک را که از شهر خود بشکار بر آمده بود بپنجهٔ خونخوار شکار خود ساخت ؛
شاهزادهٔ مهر جمال که اسیر سر پنجهٔ عشق بود هم کاب خود را صید صیاد فنا دیده عنان
عزم بسوی شیر منعطف کرد ؛ شیر خونین چنگ نیز آن غزالهٔ ختن جهانداری را گذاشته
مستعد هلاک آن مجروح خاطر گشت ؛ شاهزاده شیر شکار چون شیر را متوجه خود دید
در دم تیغ آبدار از نیام بر کشید ؛ و چنان بر میانش زد که آن اسد مانند جوزا دو پیکر
گشت ؛ الحاصل کار شیر تمام ساخته بینی و گوش او بریده نزد خود نگاهداشت و جسمش را
بپای درختی مدفون ساخته پا براه گذاشت ؛ هنوز اندکی مسافت قطع نکرده بود که ملازمان
آن شهسوار عرصهٔ فنا که از رکابش دور مانده بودند عنان در عنان در رسیدند و والی
خود را دیدند چون لاله بخاک و خون غلطیده و داغ اجل بر سینهٔ جان نهاده یقین دانستند
که این مسافر بطمع زر و جواهر شاهزاده را کشته فی الحال پیرامون آن بیگناه جمع آمدند ؛
و دست جور و ستم بر سرش دراز کردند ؛ هر چند بیچاره عجز و الحاح کرد که من در بمعاملهٔ
بی تقصیرم ؛ و ناحق در زنجیر این تهمت اسیر اصلا گوش بنمودند و بسوختن خرمن بقایش
سرگرم گشتند ؛ شاهزاده ناچار دست بشمشیر کرده مانند شیر بعرصهٔ جنگ در آمد و اکثری
از انها مجروح و هلاک کرد چون آن بدنهادان بکثرت بودند یکبارگی از چهار طرف ریخته
شاهزاده را از پشت زین بر روی زمین انداختند ؛ و مانند گنهگاران دست و پا
بر سن بسته پیش خورشید شاه پدر آن سوخته کوکب بردند که این جوان نهال عمر آن

بساط آسمان برآراست بیاد آن یاقوت رخسار لولو گفتار سخت بیقرار گشت وجیب و دامان را
چون دامن فلک از نقد اختر لبریز گوهر اشک کرد گهی بر رنگ یاقوت بیاد لب لعل یار خون جگر
میخورد ؛ و دمی مانند لولو بفراق صدف دهان دلدار آب غم از سرش میگذشت **فرد**
بیکسانیم گذاری بسر ما که کند ؛ مگر از گریه گهی بگذرد آب از سر ما ؛ لحظه نبود که این آتش پاره ها
جهانسوز از مجمر دلش شعله دار نمیشد **ابیات** کای عشق چه داشتی بجانم ؛ کافروختی
آتش نهانم ؛ بس بود بسینه شعله آه ؛ صد برق زدی تو هم بناگاه ؛ ای کاش قضا
نبستی این ساز ؛ وین تار برون ندادی آواز ؛ آن پیر بشارتم نمیداد ؛ تا مادر من مرا نمیزاد ؛
درویش بمن دعا نمیکرد ؛ امید پدر روا نمیکرد ؛ و دمی بر نمی آمد که از نی نفس پرسوز
این ناله بلند نمیکرد ؛ **ابیات** کاین روز و شبی که میگذارم ؛ از عمر چگونه بر شمارم ؛
مولی شده ام ز ناتوانی ؛ مو بر تن من کند گرانی ؛ عشقم بنمک نهفته ناسور ؛ دردم بجگر
شکسته ساطور ؛ طوفان بلاست آنچه یم ؛ حسرت زده برق برسبوم ؛ زین عمر دراز
وعیش کوتاه ؛ در دست دلم نمانده جز آه ؛ چون این نیم بسمل خنجر عشق تمام شب
در بیتابی گذرانید ؛ و از افق آسمان صبح صادق بر دمید ؛ ندائی از غیب بگوش آمد که ای
دلباخته شوریده سرگم کرده هوش دیوانه سیر بیتاب مشو که زود آفتاب مقصود طالع میشود
وظلمت شب غم بفروغ صبح نشاط زایل میگردد **نظم** ای دل غمدیده حالت به شود
دل بد مکن ؛ وی سر شوریده بازائی بسامان غم مخور ؛ در بیابان گر ز شوق کعبه خواهی رفت
قدم ؛ سر زنش ها گر کند خار مغیلان غم مخور ؛ گرچه منزل بس خطرناک ست و مقصد ناپدید
هیچ راهی نیست کانرا نیست پایان غم مخور ؛ شاهزاده را چون ازین مژده جانفزا
ریاض خاطر پژمرده تازه شد ؛ و آب رفته در جوی دل افسرده باز آمد ؛ بر نگ نسیم
بکمال خرمی روان شد ؛ و بدستور معمول در طلب مقصود قطع مسافت پیش گرفت ؛
بعد طی راه دراز بنواحی شهری رسید ؛ و از دور دید که جوانی زیبا رو دلکش موکه ترکان
خطائی بنظاره زلف پر چینش هزاران خطا بر طرهٔ خود میگرفتند ؛ و گلرخان هندی
از رخسار آتشینش کباب میشدند ؛ نور جمانداری از ناصیه اش هویدا ؛ و فر شهریاری

صحرای ارزق سپهر برمید ؛ و پلنگ سیه رنگ شب از کمین گاه برآمد ؛ آن هزربیشهٔ عشقبازی
از مشاهدهٔ بیابان هولناک و نهیب شب تارزهره درباخت ؛ واز خوف دد و دام بالای درخت
برآمده سهمناک بنشست ؛ دمی از هول شب تاریک هوش از سر میباخت و میگفت
بیت هیچ دلسوزی نداند چارهٔ کار مرا ؛ شمع بگریزد اگر بیند شب تار مرا و لحظه از
تنهائی و بیکسی میگریست و میگفت **بیت** بروز بیکسی جز سایهٔ من نیست یار من ؛
ولی آنهم ندارد طاقت شبهای تار من ؛ بالجمله تمام شب در بیقراری بسر برد ؛ واز خوف
و بیم نیم لحظه قرار نگرفت ؛ هرگاه طاؤس زرین دم آفتاب بمرغزار سپهر اخضر خرامید آن
طاؤس ریاض شهریاری بر بادپای عقاب آهنگ سوار شد ؛ وازان صحرای هولناک
بطریق استعجال گام زد ؛ بعد طی مسافت دراز بگلستانی رسید که هوایش چون هوای
فردوس روح افزا بود و فضایش مانند صحن جنت دلکشا ؛ گل عارض خوبان از شبنم
گلهای رنگینش برنگ دیدهٔ خونبار عاشقان غرق خون ؛ و سرو قامت معشوقان بنظاره
بالای سرو سرافرازش از بار شرم چون بید مجنون سرنگون ؛ درختان میوه دارش برنگ
عروسان سبز پوش نارپستان سرنیاز برآورده ؛ و اشجار پربارش هنگامهٔ سیب زنخدان
عناب لب برهم زده ؛ **ابیات** چگویم ازان باغ پرآب و تاب ؛ که نتوان گرفت از
هوایش گلاب ؛ دران باغ گردی خزان پاکشید ؛ توان نالهٔ بلبل از گل شنید ؛
دران شادمانی ندارد حساب ؛ که گل میکند کار جام شراب ؛ چون از چند روز نیز نخورده بود
از میوهای تازه و تر آبی بر آتش اشتها زد ؛ و بپای درختی که بستان نهال طوبی سر آمد
اشجار بود چندی طرح قیام افگند گاهی بتماشای گلشن گلاب از دیده برگلرخسار میریخت
و گاهی بنظاره لاله زار داغ غم بر جگر سوخته بخیال آن لاله عذار میگفت **نظم** ای خورم از
فروغ رخت لاله زار عمر ؛ زود آ که ریخت بی گل رویت بهار عمر ؛ از دیده گر سرشک
چو باران رود رواست ؛ کاندر غمت چو برق بشد روزگار عمر ؛ بی عمر زنده ام من
واین بس عجب مدار ؛ روز فراق را که نهند در شمار عمر ؛ روزی چون جوهری روزگار
یاقوت رمانی خورشید را در صندوق مغرب پنهان ساخت و از لآلی آبدار انجم

بساط

همه وزرای عظام وامرای ذوی الاحترام بدرگاه فلک احتشام شرف اندوز گشتند ؛ یکی را از آنها
که بی مشورت نیکو کیش بمهمات سلطنت بپرداختی وبردولتخواهی و دوراندیشی او نزدیک خود
اعتماد داشتی به تمشیت امور مملکت سرفراز نموده فرمود که از فرمان پریرخ بوجهی سر نپیچد و آنچه
استرضای او باشد ازان تجاوز نکند ؛ واز معاملات ملکی ومالی آگاه وهوشیار باشد و در مهمات
خلافت وجهانبانی دقیقه از دقایق حزم فرو نگذارد ؛ بعد بندوبست مهام فرمانروائی کمر عزم
سفر چیست بربست ؛ و پیش پریرخ رفته نغمهٔ الوداع برزبان راند **بیت** بناکامی
دمی کز کوی تو عزم سفر کردم ؛ چو پائی خویشتن در هر قدم خاکی بسر کردم ؛ پریرخ شاهزاده را
مستعد سفر دیده آب از دیده جاری ساخت ؛ گاهی بآه سوزناک آتش به تن در میزد و
بیقرارانه بهر سو میشتافت ومیگفت **فرد** شوق بین کز نظرم یکدو قدم باشد دور ؛
میدوم باز سر اسیمه که پیدا کنمش ؛ وگهی بسر بسنگ زده در پی هلاک خویشتن میشد ومیگفت ؛
بیت خسروی روز وداع ست تو خود را کشتی ؛ آه ازان روز که یارت دو سه منزل برود
شاهزاده حرفهای تسلی آمیز برزبان آورده خاطرش را مطمئن ساخت و براسپ تیزگام که برنگ گلگون
نسیم باندک عرصهٔ مسافت بسیار طی ساختی و مانند تیر از کمان جسته بسرعت راه سپر گردی
ابیات سبک جولان سمندبرق مهمیز ؛ چو مژگان بتان هم شوخ وهم تیز ؛ چو تصویرش
مصور برکشیدی ؛ عنانش بیشتر از سر کشیدی ؛ بسیر لامکان سیرش هم آهنگ ؛
فضائی نه فلک بر جلوه اش تنگ ؛ سوار شده روانه گشت در اثنای راه گذارش
بمرغزاری افتاد که سوادش بغایت دلکشا بود ؛ ونظاره اش هوش از سر میربود ؛
ناگاه آهوئی از گوشهٔ شکارگاه آشکارگردید ؛ وخرامان خرامان نزدیک رسید ملکزاده
همچو شیر آهو سمند صرصر تگ را مانند شهبازی که بصید طایری گرم پرواز گردد تیز جولان کرد ؛
آهو چون دید که شیر بیشهٔ سلطنت درهم افتاده بسرعتی گام زد که غزال تندرو نگاه بگرد
گردش نتواند رسید ؛ عاقبت کار در لحظه از نگاه مخفی شد وشاهزاده از نزدیکان خود
دور افتاده بهامونی وارد گشت که بران سرزمین بنی نوع انسان گذر نیفکندی و عقل از
تصور آن وادی خطرناک بپایان مرگ شدی ؛ چون غزال زرین گردن خورشید از

آن دیوانه بخواب بود از نالهٔ وافغانش بیدار گشته پرسید که آیا بچه موجب قرین اندوه و ملال گشتی و چرا شیشهٔ دل خود بسنگ غم شکستی شاهزاده گفت قربانت شوم تیری که در سینه خورده ام در زخمش اکنون بفغانم آورده وحنظلی که بکام فرو برده ام حالا بجانم کار خود کرده میخواهم که ببوی گلرخ خود بیابراه گذارم که زیاده ازین تاب دوری او ندارم پریرخ چون این کلمات بشنید آهی سرد از دل پُردرد برکشید و گفت **بیت** شام فراق کار من زار مشکل است صبح وصال گرند مدکار مشکل است ؛ جان دادنم بپیش تو آسان بود ولیک ؛ محو دمیم ز دولت دیدار مشکل ست خود بیندیش که اگر تو طاقت دوری محبوب خود نداری مرا کجا تاب آنست که بمفارقت تو زندگی کنم و بخیال وصال و وصال خیالت بسر برم بس **مصرع** بر کسی میپسندانچه از خویشت آید ناپسند ؛ چه مشکل امریست که اگر با جازت سفر دلت بدست می آرم بدرد فراق دل از دست خود میدهم واگر راحت و آرام خویش پیش نهاد خاطر میکنم از رنج مزاج نازنین و آفت چین جبینت اندیشه دارم **فرد** گر بحر بلا موج زند باک ندارم ؛ بیمی اگرم هست ازان چین جبین ست ؛ شاهزاده تسلی خاطرش منظور داشته گفت ای پریرخ نمیخواهم که یک لحظه از تو دوری گزینم اما چون ضروریست صبوری نتوانم **فرد** ز دیدار تو ام دوری ضروری میشود ورنه نخواهد هیچ موجودی که جان از تن جدا باشد ؛ لیکن بلول مشو و دل خویش خوشدار بخدا که ترا از خود جدا نخواهم داشت ؛ و در بلای هجران مبتلا نخواهم گذاشت ؛ پریرخ گفت ای آرام بخش دل بیتاب وای تسکین دهٔ خاطر پُراضطراب اگرچه گل زندگانیم بی زلال دیدارت طراوتی ندارد و دل کامرانیم بی بزم وصالت کیفیتی نه بخشد **بیت** بی تو نبود هوس ساغری در سرما ؛ گر همه چشمهٔ خورشید بود ساغر ما ؛ اما بسر خوشی خاطر نجمار مهاجرت در ساختم و داغ حرمان بر سینهٔ جان گذاشتم ؛ چون شاه سیمین قبای صبح تاج زرین خورشید بر سر نهاده بر سریر آسمان جلوس فرمود ؛ و از پرتو طلعت نورانی ساحت جهان را منور نمود ؛ آن شاه کشور عاشقی از خوابگاه برخاسته تخت سلطنت را بجلوس خود قرین گردانید و با حضار همه ارکان و اعیان شهریاری فرمان داد ؛ چون

در پرستاران حرم خود جا دهی شاهزاده گفت تو خود میدانی که مرا امری بزرگ در پیش است بالفعل چندی بنظم و نسق اینجا می پردازم هرگاه بمقصود کامیاب گشته مراجعت میکنم دیگر هرچه میگوئی بجا می آرم پریرخ گفت دل و جانم فدای الطاف و محبت تست که کام و زبانم لبریز شکر و اعطاف و شفقت تو در بارهٔ من غم نصیب اینچه مهربانی مبذول خواهی نمود زیاده از مقدار این کم مقدار خواهد بود ؛ شاهزاده بپاسخاطر پریرخ بر فرق همایون بر سریر سلطنت جلوس کرد و تمامی ملک در قبضهٔ اقتدار خود در آورد ؛ آئینه زنگ آلود مملکت از مصقلهٔ رای منیرش مجدداً مصفا و منور گشت ؛ و نهال خزان رسیدهٔ خلافت بآبیاری خرد جهانگیرش از سر سرسبز و بار ور ؛ در روز بانجاح امور جهانداری و امضای مهام شهریاری بسر بردی و شب باستر ضای آن لباط آرای انبساط بزم نشاط آراستی ؛ اگرچه بظاهر بآن رونق افزای بزم سرور چون جام خندان میگذرانید ؛ لیکن در باطن مانند شیشه از فراق پریرخ سار خویش خون میگریست ؛ بزم نشاطش بی شمع دیدار جانان در نظر تیره و تار بود و راح روح افزا بی نقل لعل دلستان کار زهر هلاهل مینمود ؛ گاهی با آتش غم کباب گشتی و گفتی فردا در از تو نشئه می باشد عذاب مارا ؛ زنجبر آتشین است موج شراب مارا ؛ و دمی بدریای اضطراب غوطه خوردی و گفتی بیت بیتو مستان ترا باده گلوگیر شده است ؛ آب در حلق اسیران تو زنجیر شده است ؛

مرخص شدن شاهزاده از پریرخ و رسیدن بنواحی دلکشا دیار و برامدن ملکزادهٔ آن شهر جهت شکار و صید کردن شیر آن آهوئے مرغزار خلافت را و به تهمت گرفتن همراهیانش شاهزاده را در آن صحرا و آوردن پیش خورشید شاه والی دیار و حکم کردن وے بقتل آن دل افگار

بزم آرای این داستان شبستان مدعا چنان بشمع بیان روشن میسازد که شبی شاهزادهٔ آفتاب رو بر بستر ناز خسپیده بود نیم شب یا ماه رخ هلال ابرو ناخن در دلش زد بی اختیار فریاد برآورد و از چشم دریا رشک گوهر باری اشک آغاز کرد پریرخ که متصل

سینهٔ کوه از سنان برق میشد چاک چاک ؛ در صدائی رعد میلرزید بر خود چو من خاک ؛ نه دران
دشت درختی که بر گمالیش راسپر تیر قطرهای باران نمایند ؛ نه دران بیابان کوهی که در پناهش از
تلاطم سیل ایمن باشند ؛ از افراط غم و حزن بهسان ابر گریه میکردند ؛ زمانی از غایت الم مانند
برق پیچ و تاب میخوردند در اثنای این حالت که از بارهٔ آسمان سنگپارهٔ ژاله می افتاد و سیل آب
ذورق اندیشه را تباه میساخت ؛ پشته بنظر در آمد از خوف سیل روان بران گریوه جا گرفته زیر
سنگی بسر بردند و از غایت برد مانند شاخ بید از باد میلرزیدند صبحدم که خورشید انور طالع
گشت هر دو برگشته طالع در آفتاب نشستند ؛ و از شدت سرما بهوش آمده پا براه مقصود
نهادند ؛ تا آنکه در عرصهٔ چند روز بشهری رسیدند که عمارتش در غایت رفعت و زیبائی بود و
دکاکینش بکمال صفا و خوشنمائی در هر دکانش انواع اغذیه و اطعمه مهیا گردیده ؛ و اقسام اقمشه و
امتعهٔ تو بر تو چیده فامادران دیار لطافت آثار نشان مردم هویدا نبود و اثر هیچ متنفسی در انظر
پیدا نی ؛ آن خانه ویران جنون و سودا از معاینهٔ اینچنین شهر عالی بنا و عدم وجود ساکنان حیران گردید
و از ان خانمان برباد داده از وطن دور افتاده پرسید که آیا این طلسمی ست غریب یا سحر لعیب که
با وجود اینهمه اسباب احدی در اینجا نباشد و آواز هیچکس بگوش نخورد ؛ آیا آدم را ازین بهشت
برآورده اند پریرخ در عین گریه گفت این شهر پدر من حرمان نصیب ست که آن دیو بد بخت
ویران گردانیده ؛ و مرا ازینجا برداشته با صحرا رسانیده شاهزاده از دریافت این ماجرا اشک
از چشم روان کرد و به تسلی خاطرش پرداخته گفت ای نازنین غمگین مباش و به تیشهٔ آه جگرخراش
که از تقدیر هیچکس را گزیر نیست ؛ و درمان این درد بدست عقل و تدبیر نی بیت بزور و زر
نشاید رد احکام قضا کردن ؛ نمی زیبد کسی را با قضا چون و چرا کردن ؛ باید که بصبر و شکیبائی
پردازی ؛ و هم در اینجا طرح اقامت اندازی که من با قصای امصار میروم ؛ و مردمان را که از
هراس دیو بهر سو پریشان گشته اند جمع مینمایم القصه شاهزاده بطرفی راهی گردید و در اندک عرصه
مردم بسیار فراهم آورده ویرانهٔ آن گنج حسن و جمال آباد گردانید پریرخ از تسلی دلشاد گشت
و باشاهزاده گفت که چون زمانهٔ ستمگار گردیدی و خاک ناکامی بر سرم ریخته و من بیکس را در
عرصهٔ گیتی کسی نمانده تمنا دارم که بر تخت خلافت اینجا جلوس فرمائی و من بیدست و پا

مخفی داشته بودند نذر آن نورس باغ جنون کرد ؛ و گفت ای دانشور عالی فطرت تدبیری باید اندیشید
که ازین دام سراپا آلام برهیم شاهزاده گفت غیر ازین خاطر اندیشه نسنجد که در شعاب این جبال
که طایر خیال هیچ آفریده در انجا نمیرسد پنهان شویم و چندی اوقات خود را در انجا بسر بریم ؛
چون بدمآل آشفتهٔ حسن و جمال تست هرگاه ترا دران مکان نخواهد یافت از غم سر بکوه زده
شیشهٔ حیات خود را بسنگ فنا خواهد شکست ؛ یا بملکی دیگر آوارهٔ و سرگشته خواهد گشت
بالجمله هر دو بلاگرفتار در شگاف کوه رفتند ؛ و انچه از برگ و کاه در نزدیکی کوه بدست آمد برای
آذوقه برداشتند ؛ هنگام شام که دیو نافرجام از دشت برگشت ؛ و آن پری رخسار را در انجا
نیافت دیوانه وار بهر سو دویدن گرفت ؛ گاهی درختان صحرا را از بیخ برمی کند و گاهی چون
رعد شور و افغان بلند میکرد ؛ شاهزاده و پریرخ که غریو هیبت ناک دیو گوش میکردند
هوش از سر می باختند ؛ و مانند گاه از مشرق بسوی مغرب و گاه از جنوب بطرف شمال نعره زنان
می شتافت چون باین حالتش تمام شب بگذشت ؛ و بهیچ طریق ره بجائی نبرده لاچار
از غصه سر بکوه در زد ؛ و در یکدم جان از قالبش برآمد ؛ آن سر بسنگ زدگان اندوه تا سه روز
در مضیق کوه بسر بردند روز چهارم بجرأت کاربند شده بکشاده دلی از کوه برآمدند گوئی دو
آفتاب از سر کوه طالع شدند دیدند که لاش دیو چون کوهی عظیم در صحرا افتاده ؛ و طولش از
اندازهٔ عرض خرد زیاده شکر قادر ذوالجلال بجا آوردند ؛ و از شادی در پوست نگنجیدند ؛
پریرخ با ملکزاده گفت میخواهم که ملک خراب من باز آباد گردد ؛ و چندی دل غمدیده ام بدیدار تو
شاد ؛ شاهزاده گفت دلخسته مباش که معموره ویرانت از سر آباد میکنم و چندی در اینجا
بسر می آرم ؛ سخن کوتاه هر دو اندوه گرفتار از انجا روانه گردیدند ؛ و مسافت دور و دراز
طی کردند چون عروس شام از زلف مشکین نافه برکشاد ؛ و شاهد ماه بر بام چرخ بجلوه
پرداخت درمیان صحرا طرح مسبیت انداختند ؛ و از خوف دد و دام دمی آرام نگرفتند
ناگاه بحکم قضا فضای فلک را ابر سیاه درگرفت و شمع ماه زیر دامان سحاب پنهان شد
بارش باران آغاز گشت و باد تند از هر طرف وزیدن گرفت تندی باران و سیل روان
علاوهٔ محنت ها گردید ؛ دستی خاطر آن هر دو آشنا را از تلاطم غم طوفانی گردانید بیت

پسته دهان عناب تر از دیده بدامان کرد ؛ و تمامی سرگذشت خود از سر بیان ؛ پریرخ گفت
ای دیوانه اینچه خیال خام ست که تو پخته ؛ و اینچه دیگ سود است که از آتش دل تو جوش آورده
مکانی که نام و نشان ندارد بچه طریق توان دید ؛ و جانانی که اثرش معلوم نباشد چسان
بوصالش توان رسید از ین ارادهٔ محال خود را هلاک مکن و به تیغ جانخراش این اندیشه
سینهٔ دل مکن ؛ شاهزاده گفت اکنون که بهر آن ترک مه کلاه ترک سلطنت کرده کلاه
گدائی بر سر گذاشتم ؛ و در راه عشقبازی از سر جان برخاستم ؛ حیف اگر نومید ست باز گردم
و دامن مقصود بچنگ نیارم ؛ این بگفت و پیشتر راهی شد پریرخ دیوانه وار با فغان در آمد
و گفت **بیت** چه میشود نفسی در دیار ما بنشین ؛ بابین شتاب کجا میروی بیا بنشین
بیهات تو براه مطلب خود پا گذاری ؛ و مرا باین بلا مبتلا ؛ چشم آنداری که چندی درین مکان
توقف نمائی و چشم مرا از دیدار خود منور سازی ؛ شاهزاده را دل مانند سیند بر آتش غم
آن مستمند بسوخت ؛ و کام ناکام بپاس خاطرش طرح قیام انداخت ؛ چون روز سپری شد
و هنگام آمدن دیو نزدیک رسید ؛ پریرخ گفت مصلحت آنست که این شاخ گل بپهلو یم زنی و خود را
بشگاف کوه پنهان کنی ؛ هرگاه صبح صادق بر دمد مانند آفتاب از زیر کوه طالع شده بزیر النیم
آئی ؛ و من خفته طالع سیه روز را بیدار نمائی ؛ شاهزاده بموجب ایما یش شاخ گل
به پهلوی نازک از گلبرگش زد و خود در زیر کوهی که آن بلند بالا نازک کمر نشان داده بود مخفی شد
چون دو سه ساعت از شب در گذشت ؛ دیو زشت از دشت برگشته پریرخ را از خواب
بیدار ساخت و سیب و انار که از صحرا آورده بود پیش آن انار پستان سیب زنخدان
نهاد ؛ پریرخ آن فواکه را تناول فرمود و قدری برای شاهزاده پنهان نگاه داشت دیو که
دیوانهٔ حسن و جمال آن پریچهر بود در روبرویش بنشست و بآن نازنین دلارام بشطرنج بازی
مشغول شد چون شطرنجی شب نورانی مهرهای نجوم را از نیلگون بساط آسمان برچید بساط
شطرنج در نوشت و آن دولت بیدار را بخواب کرده طرف بیابان شتابان شد شاهزاده
چون خانه خالی یافت حالیا سر از غار برآورد ؛ و آن سرمست صهبای نازرا از خواب بیهوشی
هوشیار کرد پریرخ سر از بالین برداشته با شاهزاده همداستان شد و انچه از فواکه

آغاز بیابان که رسانند آول خود بگو که باین خوبی و زیبائی ماهی یا مهر تابانی ؛ پری یا حور جنانی ؛ آهوی شیر شکار کدام مرغزاری ؛ و سرو گلعذار کدام جویباری **نظم** لاله رخا سمنبرا سرو روان کیستی سنگدلا ستمگرا آفت جان کیستی ؛ چون گل سرخ رسته نرگس مست بسته ؛ قد ز شکر شکسته پسته دهان کیستی ؛ ایکه بدلبری سمر گشته رخ تو چون قمر ؛ بسته دو کوه بر کمر موی میان کیستی ؛ ای سرو قامت راست بگو که باین صحرای جانگداز گذارت بچه طریق افتاده و ای خانه برانداز جهان ترا از خانمان که آواره کرده **ابیات** ز همجنسان چرا بیگانه گشتی ؛ نهان چون گنج در ویرانه گشتی ؛ کدامین دیو زد راه دلت را ؛ بگو کاسان نمایم مشکلت را ؛ ؛ آن پری تمثال آئینه رخسار بجواهر آبدار اشک در گرفته گفت ای حیرت زده کوی دیوانگی و ای آشنای از خویش بیگانگی مادر پریرخ نامم کرده و زمانه بادهٔ عیش در جامم پدرم شهریاری بود دارا شکوه که پایهٔ سریر حکمش بر دوش حکام جهان بود ؛ و فرمانش بر سر فرمانروایان روان ناگاه عفریتی قوی هیکل که از نهیبت مهیبش شیر فلک زهره در باخته ؛ و از بار قدمش پشت گاو زمین بلند شدی در شهر ما گذار آورد ؛ و آهسته آهسته خلقی را بحلق فرو برد بعد در شبستان بادشاهی در آمده شمع زندگانی شهریار را بیک نفس خاموش کرد و من دلسوخته تیره روزگار را درین صحرای جانگداز آورد ؛ و این شاخهای گل را افسون خواب و بیداری دمیده هر دو سویم نهاده و بهار طرب و نشاطم را پایمال خزان اندوه و غم ساخت دقت شب آن تبه کار سیه روز از صحرا می آید و بشاخ طرف یمین مرا بیدار مینماید تمام شب بپهلویش نشسته بساط صحبت می آراییم ؛ و رخ از فرمانش نتافته شطرنج میبازم ؛ چون شطرنج بازی روزگار لاجوردی بساط شب در می نوردد ؛ و نورانی مهره مهر نیلگون طاس سپهر را زیب میدهد ؛ بشاخ طرف یسار بیهوشم ساخته به بیابان میرود ؛ مدتی است که درین دام بلا گرفتارم و عمریست که لاله وار این داغ بر جگر دارم ؛ ندانم از من سوخته کوکب چه جرم بظهور رسید که چرخ بیمهر باین روز سیاهم نشانید ؛ اکنون تو بگو که بپای خویش درین زندان بلا چگونه افتادی ؛ و بدست خود این تیغ الم چرا بر سر خویش علم ساختی ؛ مگر از جان سیر آمدی که بسیر این مکان قدم نهادی پس شاهزاده از ماجرای آن بادام چشم

نظر فریب نظارگیان و محراب در هالیش مانند طاق ابروی معشوقان دلاویز تماشائیان
در آنمکان دلکش پلنگی منقش نهاده ٭ و بالای پلنگ سهی بالائی بخواب رفته که از آهوان
دشت ختن باج خوش چشمی میخواست ٭ و غزالان مرغزار جمال را بخدنگ نگاه صید
میساخت ٭ چشمش نابی عبهری بادهٔ سرشار ٭ و هالش بسته عطر بار ٭ لبش از غوان
برگی نازکتر ٭ و از دندان گوهر آبدار در بر ٭ ابروش کمانی عشوه خدنگ رخش آئینه یاقوت رنگ ٭
ابیات غنچه از شمع رخش پروانه ٭ نافه از حالش دل دیوانه ٭ کرده بر گل دستگاه حسن تنگ ٭
غنچه آتش از شبنم جهتاب رنگ ٭ لعل را از گوشوارش دل کباب ٭ کز نباگوشش گهر بردارد آب ٭
زهره صید زلف عالمگیر او ٭ بوی گل دیوانهٔ زنجیر او ٭ بوی گل در نسترن پنهان شده ٭ غنچه سان
بالیده و بستان شده ٭ یاسمن بر یکدگر پیوسته اند ٭ باز شیر صبح قرصی بسته اند ٭ چپ
و راست آن گل عذار دو شاخ گل نهاده ٭ و آن شوخ طناز بخواب ناز آرمیده ٭ بجهت
دریافت احوال شاخ گلی برداشت ٭ و بر بدن آن نازنین گل اندام زد ٭ آن لاله رخسار
سنبلین کاکل که در تن نازکش رگ گل کار خار میکرد ٭ بتحریک شاخ گل بیدار گردید و
بنظارهٔ بهار حسن شاهزاده دیوانه گشته پرسید که ای عزیز مصر دلها یوسف کدام کنعانی
و ای نور کاشانهٔ دیده شمع کدام شبستانی ٭ زلیخای فلک با تو چه ستم کرد که درین
زندانکدهٔ بلا در افتادی و شمع کدام غم از دولت سر بر زد که پا باین صحرای پرخوف نهادی
ای تازه بهار حسن رنگ گل سیرابت از چه رو شکسته ٭ و ای چمن آرای جمال بر لالهٔ
عارضت گرد غم از چه راه نشسته ٭ **ابیات** ای ز سروت بنای رعنائی ٭ وی
محال از رخت شکیبائی ٭ قوت چشمی و قوت جانی ٭ وانکه برتر بود ز وصف آنی ٭
کعبهٔ کام و قبلهٔ هوسی ٭ ملکی یا پری بگو چه کسی ٭ کی ز خاک این سرشت مقدور ست ٭
پیکرت را خمیر از نور ست ٭ باز گو کز کدام بوم و پری ٭ کافت جان و رهزن نظری ٭
شاهزاده گفت **بیت** من کیستم از عمر بتنگ آمدهٔ ٭ سر در عوض پای بسنگ آمدهٔ ٭
حال من دور دراز ست و افسانهٔ ام پرسوز و گداز ٭ سرگذشت مرا پایانی نیست ٭
و بحر ماجرایم را ساحل نشانی نه **فرد** گفتی که چرا حال دل خویش نگوئی ٭ من خود کنم

میرفت و با دل حیران و پریشان میگفت ؛ فرد از درخت بخت چون نشگفت گلهای وصال ؛
در بیابان جدائی خار هم دریا خوش ست ؛ و گاهی در طلب آن گلرخسار بر سر خارزار اینحرف
میزد فرد صد نوک خار از کف پا در جگر شکست ؛ دارد هنوز در طلبت خار خار پای ؛ دمی
اشک خونین از مژگان میریخت ؛ و بتکرار این مضمون نفس برمی آمیخت ؛ رباعی
عشق سفر و غریبی و محنت و غم ؛ هر چار نصیب من شد اندر عالم ؛ میسوزم و هم زدیده
میبارم خون ؛ سبحان الله یکدل و چندین غم ؛ و لحظه آه پرسوز از دل دردمند بر میکشید و میگفت
آن آتش عذار بدینگونه گرم نفس میشد ؛ فرد بغیر بیم غم آن میکشد که بی تو مباد ؛ بمیرم و تو ز حالم
خبر نداشته باشی ؛ چون در فضای منفسحی بر رنگ فلک گلزار شفق شگفته گردید و راه بر خار
بیابان بپایان رسید ؛ گذارش بر آن خار دریا شکسته بگلزاری افتاد که لطافتش داغ رشک
بر سینه مینومی نهاد ؛ گلشن پیرای زمان مانند آن ریاضی بر روی زمین نیافریده ؛
و پیر فلک با هزاران دیده انجم بشگفتگیش گلستانی ندیده بر روی آبشار نسیم دلکشا
مانند مدهوشان بستی روان گردیده ؛ و بر کنار جویبار سرو شمشاد بر رنگ عناجوانان سیمین قامت
قامت کشیده ؛ تخته گلزار از گلهای الوان نظر فریب تماشائیان ؛ و از عکس ارغوان
آتشی در آب جویبار فروزان ؛ از رنگینی لاله پرده دیده گلناری ؛ و از جوش سبزه
هوا در زمرد باری ؛ ابیات بخوبی باغ چون خلد برین بود ؛ دران خلد برین گل حور عین بود ؛
ز اکثر آنچنانش نقش بستی ؛ که بار رنگ شاخ گل شکستی ؛ ز بیم نازکی مرغ سبک گام
بشاخ نالهٔ خود داشت آرام ؛ نسیم از بوی گل افتاده مدهوش ؛ سرش را شاخ گل نگرفته
بر دوش ؛ چنان سیراب بود از اشک بلبل ؛ که پای رنگ میلغزید در گل ؛ گاهی
بیاد آن گلرخسار غنچه دهان دهان غنچه را بوسه میداد ؛ و رخسار بر رخسار گل می نهاد و میگفت ؛
فرد بهوایت صبحدم نالان بگلگشت چمن رفتم ؛ نهادم روی بر روی گل و از خویشتن رفتم
و گاه بر بلبل نگاه می افگند ؛ و از درد فراق ناله میکرد و میگفت فرد تو بلبل چمنی گل بتو مبارکباد
من و فراق عزیزان و گوشهٔ قفسی ؛ دران گلگشت نشیمنی دید دلکشا که از معاینهٔ آش دل از امیدان
طلبگار معاشرت گردد و خاطر غمناکان مائل نشاط و بهجت ؛ سقف رنگینش بر رنگ عارض گلرخان

وز نالهٔ بسینه تیغ نیخورد ؛ روز دیگر که ره نورد مهر بالصحرای بینا فام سپهر گذاشت ؛
باز ببهنمائی جرس دل نالان و بدرقهٔ کاروان ناله و افغان راهی گشت ؛ واز اضطراب
قاصد آه بانامهٔ لخت جگر بیاپی پی خبر دلبر روان میکرد ؛ گاهی از قوت ضعف و ماندگی در راه
بنشستی و گفتی فرد ضعف غالب شد و از ناله فرو ماند دلم ؛ دگر از حال من او را که خبر
خواهد کرد ؛ و دمی از ناطاقتی دم در کشیدی و بخیالش گفتی ؛ بیت حالت خویش
چه حاجت که باو شرح دهم ؛ گر مرا سوز دلی هست اثر خواهد کرد ؛ چون از حرارت آفتاب
کره خاکی خاصیت کره اثیر گشت ؛ آن اسیر دام بلا به بیدائی رسید که آنجا درختی سایه بر
زمین نیفگنده بود و جابجا خارهای مغیلان سر برآورده ؛ نه یارائی که دران تب و تاب
دمی بیاساید ؛ و نه پائی که ازان خارهای تیغ مانند راه سر کند ؛ ناچار از غایت بیقراری
بگریه وزاری درآمد ؛ و بی اختیار از ناشکیبائی فریاد میزد ؛ نظم من آه دل حزین نمیدانستم
من گریهٔ آتشین نمیدانستم ؛ نی نام من گذاشتی و نه نشان ؛ ای عشق ترا چنین نمیدانستم
و دمی با فلک ستمگر بنفس میزد که ای سپهر جفا کار خدا را بدحال زارم رحمی و بر جراحت
دل بیقرارم مرهمی کمال بهوای جانان از دست داده ام و براه مطلوب قدم از سر نهاده از ناله
جان خراشش دل سخت خارا چون موم نرم میگردید ؛ واز مشاهدهٔ حال بیقرارش عدو
از ترحم خون از چشم میبارید ؛ بیت چو سیل خون رود از دیدهای پرنم من چه جای
دوست که دشمن بگرید از غم من ؛ تیر شعله پیکان آهش سینهٔ چرخ را هدف ساخت ؛
واز طوفان گریه اش بنیاد زمین از هم میریخت ؛ فرد ز لب ناله اش تا ثریا رسید ؛
ز مژگان سرشکش بدریا رسید ؛ درچنین حالتی که از حرارت آفتاب تنش مانند کباب
بر آتش میسوخت کوهی بنظرش درآمد فی الحال مانند شخصی که از میان آتش سوزنده
بگریزد گام تیز نهاده در سایه اش بحال تباه پناه گرفت ؛ وسپاس بیقیاس حضرت جاره
درماندگان ادا کرد ؛ چون مدت تموز رو بکمی آورد از انجا برآمد ؛ و بر خارزار راه طی کرد تا ازان
صحرای هولناک رهیده بمکانی برسد پای نازنینش که اگر بزمش گل نهادی از غایت
نازکی رگ گلش مانند خار خلیدی از خلیدن نوک خار بخون گلرنگ گشت گاهی افتان و خیزان

وبدیع الجمال شبنم اشک بر روی گلرشک آشکارا ساخته رخصت دادند و به پریزادان
حکم کردند که آن شاه کشور جنون را بر سریر هوادار سوار نمایند ؛ و ازین وادی هولناک
بگذرانند ؛ شاهزاده مانند سلیمان بر تخت پریزادان نشسته راه آسمان گرفت و سیر
اطراف جهان و جوانب عالم میکرد ؛ چون در عرصهٔ یکدو پاس مسافت بسیاری طی گشت
ناگاهی بنظرش درآمد ؛ از حسرت رنگینی گل ارغوانش چهرهٔ خوبان گلرو غرق عرق و از
غیرت آب و تاب گل رنبقش گل آفتاب در آتش شفق ؛ نیلوفر فلک از رشک نیلوفرش
از انجم عرق بر جبین می آورد ؛ ولنسره و بران از خجالت نسرین و نسترن آب میگشت ؛
ابیات خاک آن روضه رشک باد بهشت ؛ آخرین نقش اوستاد بهشت ؛ بوی
سنبل شنیده رازان باغ ؛ نکهت زلف حور موی دماغ ؛ جوگیان بنفشه پیچیده
چهره بر سر بموی ژولیده ؛ شاخ ریحان بوستان آرای ؛ زده بر تاج لاله پرّ همای
بمجرد نظاره آنگونه گلستان فردوس نشان خرم و فرحناک گشت ؛ و بآن حور سرشتان
گفت حالا راه خود گیرید ؛ مرا درین مکان بگذارید ؛ پری نژادان شاهزاده را دران گلستان
بگذاشتند ؛ و بال پرواز باز کرده رو بآستان جنت نشان خویش نهادند

گذر نمودن آن گلدسته بند سودا در باغ فرحت افزا و دوچار گشتن با پریرخ حور لقا و استقامت وی در انتقام و کشتن عفریت نافرجام

باغبان چمن سخن طرازی گلهای مدعا بدین رنگ در دامن بیان می افشاند و بر وایح
آن مشام سامعان را معطر میگرداند که چون شاهزاده گل جبین چندی دران مکان
نزهت آگین بسر برد ؛ و از فضای دلگشایش زنگ کلفت از آئینهٔ دل بزدود بیشتر
روان گشت ؛ و بخیال دلدار خویش طی هامون و جبال پیش گرفت ؛ هرگاه صوفی
زرین لباس خورشید بمغز لتکدهٔ مغرب شتافت و پیر فلک بسبحه گردانی انجم پرداخت
در کنجی فرود آمده از گوهرین تسبیح اشک بیاد یار مشغول شد ؛ و تمام شب با بذوه و زاری
و نالهٔ و بیقراری بسر برد ؛ ابیات میکرد خروش بیخودانه ؛ میریخت سرشک دانه دانه
خون خورده ز نوجوانی خویش ؛ دلتنگ ز زندگانی خویش ؛ از بخت سیه دریغ میخورد

می بدیع الجمال حیف باشد که برای راحت خود داغ رسوائی بر سینهٔ آن لاله عذار گذارم
و نام آن زیبا نگار تا قیامت بر صفحهٔ خواری نگارم ؛ و عشق در دو دست اقتضای آن
نمیکند که بدستیاری دیگری آسانی در انجا برسم ؛ و بیاوری غیری بملکش وارد شوم ؛
در چشم خار راه محبوب رگ گل بنظر می آید ؛ و رنج و محنت درین وادی محنت راحت
می بخشد همان بهتر که فاتحهٔ الوداع بخوانید تا ببینم رقعهٔ یاد دلدار را هی شوم و بوالعجبیهای
روزگار مشاهده کنم ؛ بدیع الجمال چون دید که این مرغ دانا بوجهی در دام نمی آید و این
آهوی وحشی بنوعی رام نمیشود ؛ لاچار سر بر ضایش فرود آورد ؛ و انگشتری دست خود
بآن دل از دست داده بسپرد که ای راحت جانم این خاتم را با حتیاط نگاهدار ؛ و هرگاه
مرا طلب داری بر آتش بگذار که در دمی خود را بتو رسانم ؛ و هر مشکلی که پیش آید آسان
گردانم ؛ شاهزادهٔ نامور انگشتری از دست بدیع الجمال گرفته با خود نگاهداشت و
نگین دل را بنقش محبتش مزین ساخته بعزم سفر برخاست ؛ دلستان از رفتن آن
آرام جان از خود رفت ؛ و باین ترانهٔ پرسوز لب بر کشاد رباعی چو یار رخت سفر
بست من چه کار کنم ؛ وداع عمر کنم یا وداع یار کنم ؛ هنوز با منی و دل ز بیم هجران خون
بروز هجر چه با جان بیقرار کنم ؛ ای سرمایهٔ شادمانی مرا تاب دوری نیست ؛
وای باعث زندگانی در فراقت طاقت صبوری نه زیرا که بیت هجر داغی ست
که گر بر جگر کوه نهند ؛ سنگ بر سینه زنان آید و فریاد کنان ؛ شاهزاده گفت
دلخسته مباش که شکستگی فراق بمومیائی وصال درست خواهد گردید ؛ و دولت را
از قید زنجیر مفارقت زود خواهم رهانید ؛ دلستان ناچار گفت برای خاطرت بار
مهاجرت بر خود برداشتم و فرق اجازت بپای ارادت نهادم که سر از خط فرمانت
نتوانم پیچید ؛ و گردن از کمند استرضایت بیرون نتوانم کشید فرد عاشقان را
بر سر خود حکم نیست ؛ هر چه فرمان تو باشد آن کنند ؛ لیکن از نظر عاطفت منظر
چشم آن دارم که هرگاه شاهد مدعا در آغوش کشی مرا از دل فراموش نکنی بیت
اگر تو میشوی از من جدا خدا همراه ؛ سخن نماند بغیر از دعا خدا همراه ؛ القصه دلستان

بر در چرخ دگر قفل سحاب بست امروز ؛ بسته شد راه دعا روزه شراب بست امروز ؛
راه آمد شد جاسوس ملایک بستند ؛ هر گناهی که توان کرد ثواب بست امروز ؛
سیل می از طرفی بارش ابر از طرفی ؛ خانهٔ توبهٔ بیچاره خراب بست امروز ؛ آن
آب از سر گذشته و بیقراری قطره قطره اشک آبدار از غمام چشم بر خاک می انداخت و لحظه
بلحظه بی اختیار سیلاب طوفان زای از دیدهٔ دریا بار روان میساخت فرد گهی ابر تر
و گاهی ترشح گونه که باران ؛ بیاد چشم من بنگر هوائی بر شکالی را ؛ چون آتش جنونش
از دماغ فنی مبنغ دود بالا گشت خواست که خود را بدریا زند ؛ و سوزش سینه را با آب فرو نشاند
دلستان و بدیع الجمال ازین حال غریب بگرداب حیرت فرو شدند و دست آن دل از کفها
بگرفتند که در خشنده گوهر بحر زیبائی مانند صدف دلتنگ مشو ؛ و موج وار شکسته خاطر
مباش ؛ که شرطهٔ فضل ایزدی زود و زود ؛ و سفینهٔ مقصودت را از ورطهٔ ناامیدی
بکنار رساند ؛ آن آشنای دریای اضطراب که در یاد صدف دهان لولو دندان خویش
سیل وار بیقرار بود و مانند گرداب سینه چاک ؛ ماهی زبان را بجز سخن آشنا نمود و
سیلاب دیده اش دمبدم طوفان خیز میشد چون ابر بر هوا رفت بدیع الجمال
و دلستان آن دیوانهٔ سر در هوا را همراه گرفته بخانه آمدند ؛ و آب کلمات تسلی آمیز بار
بر آتش جنونش ریختند ؛ شاهزاده گفت اکنون دل بیقرارم را غیر ازین قرار نیست
که خاک راه جانان صندل صداع جان سازم ؛ و از غبار کوچهٔ دلستان کحل الجواهر
بینائی در دیده کشم ؛ بدیع الجمال گفت ای خسرو کشور حسن و جمال این همه محنت و ملال
چرا بر جان شیرین خود روا میداری ؛ و چون فرهاد جنون پیشه تیشهٔ فکر و اندیشه
بر دل میزنی چندی صبر فرما که زینت الجمال پری را که بموطن خود رفته ؛ و از نشان
کشور دلبر تو کما ینبغی آگاه بوده بطلبیم ؛ و بر هنمائی او جانان ترا بتو رسانیم ؛ شاهزاده
سخنان بدیع الجمال را محمول بغرض تصور کرده اند یشید که مبادا بخاطر دلستان بدین
دام بلا یم همیشه اسیر دارد ؛ همان بهتر که از دست این افسونگران بهر وجه خلاص جویم
و نظر بر فضل هادی حقیقی نموده تنها پا براه گذارم ؛ پس تمهیدی بسته زبان بگشاد که

اسیر نمودن از آئین مصلحت بعید بود قطع نظر ازین آن بیچاره که خود مرتکب این امر نگشته و
ناگرفت گرفتار بلا شده چه جرم کرده که او را بزندان بقید سخت و بار زنجیر گران بر پای
آن گنج حسن و ناز گذاشتی ؛ وفی الحقیقت وبال آن بی پر و بال برگردن منست زیرا که او را
بدام بلا من اسیر کرده ام ؛ و باین صحرای پر صعوبت آواره ساخته ؛ مادر دلستان ازین سخن
متحیر شده گفت این مجمل را مفصل ظاهر نما تا آئینه دلم که زنگ تحیر ش در گرفته روشن شود
بدیع الجمال بر جمله کیفیتش آگاه کرد و گفت اکنون از نظر اشفاق منظر چشم آن دارم که
آن پابندان زنجیر بلا را از دست خود رها نمایم ؛ مادر دلستان از سخنان بدیع الجمال طرب اندوز
گشته مختارش فرمود ؛ و کلید فتح این باب بوی تفویض نمود ؛ بدیع الجمال بانبساط تمام
برخاست ؛ و آن یوسف دیدار و آن زلیخا کردار را مستخلص ساخت ؛ چون دلستان باعانت
بدیع الجمال باز ببدولت وصال شاهزاده کامران گشت ؛ بشکر این نعمت مهر از حقهٔ زر و
گوهر برداشته بزمی رنگین که رشک افزای جنت برین بر آراست ؛ و سر مینائی ارکشاده
ساغر بلورین از می لعل رنگ چون جام گل رنگین ساخت ؛ شب در و زبدیدار شاهزاده
پری تمثال و گفتار بدیع الجمال زیبا مقال بسر بردی ؛ و بهیچ گونه غبار الم بر دامن خاطرش
ننشستی ؛ شاهزاده هم راضی برضا خوش میگذرانید ؛ و از استرضای دلستان سر مو
تجاوز نمیکرد ؛ روزی بتر غیب هوا که آسمان از ابر سیاه لباس بنفشه گون در بر داشت
و آب دریا از هبوب باد مستانه موج میزد ؛ بجهت سیر دریا بر کشتی سوار شدند و در میان
کشتی کشتی ساغر بدور آوردند ؛ از یکطرف ساقی گل اندام می لعل فام که بر نگ سرخی
پان باز نازک گلوی سبزان از شیشه نمایان بود در جام می پیمود ؛ و از طرف دیگر مغنی بلبل نوا
از بادهٔ نغمه دماغ حاضران را کیفیت بر کیفیت می افزود ؛ ماهی از شعلهٔ آواز نغمه سازان
با آنکه در آب بود بر آتش بیقراری کباب میشد ؛ و آب رود بشوق سرود آن ضیاگران با وجود
عدم قرار از رفتار باز مانده مقید زنجیر موج میگشت ؛ درین اثنا سحاب مانند دیده بر آب دیدان
ترشح آغاز کرد ؛ و در میان دریا از بارش کیفیت تازه بر روی آب آمد ؛ زمین و آسمان
بصفای آب سیماب زار گشت ؛ و دُراری قطرات عالم را بدر و گوهر در گرفت ؛ نظم

خیالت بعالم خواب هم ندیدم ؛ این رنج و محنت از تو کجا کشیدم ؛ بدیع الجمال گفت شبی در
فضای هوا بر تخت سوار بودم و با همزادان خویش هر طرف سیر مهتاب می نمودم ؛ ناگاه گذارم
بر خوابگاهت افتاد ؛ و بمعائنهٔ جمال همثیالت بیخودی رو داد ؛ چون بهوش آمدیم با یکدیگر گفتیم
که این ماه جهانتاب ثانی خود ندارد ؛ و هیچ خورشید طلعتی بجمالش نرسد ؛ زینت الجمال که از
ندیمان خاص منست بر سبیل اعتراض نمود که بفلان شهر دختر بادشاهی ست که مثلش در عالم
مثال متصور نگردیده و دیدهٔ روزگار مانندش ماهی ندیده ؛ اگر هر دو را با هم مقابل سازیم
تفاوت یکدیگر معلوم کنیم ؛ چون رای همگنان برین آمد ترا بمنزل آنماه جبین فرود آوردیم و سرگذشتی
که گذشت برای العین مشاهده کردیم ؛ هرگاه نرگس مخمور شما مست بادهٔ خواب شد ترا در ان
باغ جنت نشان رسانیدیم و آن خسرو ملک حسن را بخواب شیرین همانجا گذاشتیم ازان باز
از ماجرای تو هیچ خبر نداشتم و سال و ماه بسان ماه از محاق غم میکاستم شاهزاده چون این سخن
این سخن بتعجب گردیده پرسید که ترا ازین آتش افروختن چه حاصل بود و ازین فتنه انگیختن
چه در دل ؛ چرا من بیدست و پا را سر بکوه و صحرا دادی ؛ و داغ عشقم بر سینهٔ آن لاله عذار
نهادی ؛ حالا چسان ازین دام بلا رهائی یابم ؛ و چگونه بوصال آن دلستان برسم ؛ بدیع الجمال
گفت ای دل و جانم فدای ادای ناز نینت و روح و روانم بلا گردان سخنان شیرینت ؛
خاطر جمعدار که زود تر ترا ازین قید میرهانم ؛ و بمکان آنماه که منزل مقصود تست میرسانم
این بگفت و بخدمت دلستان آمده بر جمیع احوال اطلاع بخشید ؛ دلستان بدریافت
اینمعنی بر نگ گل بشگفت که ای محرم همراز وای همدم دمساز چارهٔ اینکار چسان اندیشیده
و بکشاد این عقدهٔ ناخن کدام فکر بند کرده بدیع الجمال گفت به بین که شمع این تدبیر چگونه
روشن میسازم ؛ و بزم دلها چه طور منور و مزین میگردانم بالجمله از دلستان رخصت گرفته پیش
مادرش رفت و بسخنان چرب و شیرین دلش بدست آورده گفت ای مادر مهربان حیف باشد که باین دانائی
بیگناهی را بدام بلا اسیر فرمائی و پی به تحقیق نبرده بر سر بیکسی ستم بیجا روا داری اول ترا که خیال
مزاوجت دلستان در سر بود و او با قبال اینمعنی سر فرو نمی آورد که کرا خواهم جفت خود سازم
والا در آزادگی طاق باشم ؛ حالا که خود بمهر ماهی گرفتار گردیده اینچنین صعوبت روا داشتن نا اندیشیده

فتح الباب خزینهٔ هر آرزو بی کلید امدادی میسر نشود ؛ وگوهر هر مقصود بی یاوری غواصی
از بحر امید بکف نیاید ؛ نوازش قانون هر تمنائی را دستیاری مطربی درکار ست ؛ و
سیر آهنگی رباب هر مدعائی بیاوری مضرابی سازگار ؛ لاجرم چون وقت کار بدرسید
بسببی از اسباب وجهتی از جهات آن عقدهٔ دشوار کشاد و اشود ؛ و به اهتزاز نسیمی غنچهٔ
منقبض مقصود بشگفد شاهد این مقال آنکه چون دلستان و شاهزادهٔ خسته جان در
زندان مقید شدند ؛ بدیع الجمال پری که دل زار ابداغ محبت دلستان سوخته و آتش
این جنون در دل شاهزاده او برافروخته بود باستماع اینخبر سراسیمه گشته پیش دلستان
در رسید و بمرهم تسلی چاره گر داغش گردیده حقیقت حال پرسید دلستان
نقاب از چهرهٔ راز برداشته بر تمامی احوال آگهی داد و گفت ای همدم غمخوار امید آن دارم
که از راه کرم امشب نزدیک آن دور از طرب روی ؛ و شام انتظارم بنور صبح خبرش منور کنی
بدیع الجمال خاطرش تسلی نموده اقبال اینمعنی کرد ؛ چون نژاد قدرت لاجوردی تختهٔ فلک را
از سیمین مهرهای انجم برآراست ؛ و پاسبی از شب درگذشت بطرف زندان رفت دید
که جوانی سر حلقهٔ یوسف جمالان پابزنجیر نشسته ؛ و اشک از چشم او مانند رود نیل جاری
پرسید که چه نام داری و درین زندان چرا گرفتاری شاهزاده شعلهٔ آه از دل پرسوز برکشید
و گفت فرد شعلهٔ ایم اما زدود دل سیه پوشیم ما + چون چراغ لاله میسوزیم و خاموشیم ما ؛
داستانم آتش افروز ست ؛ و افسانه ام عالم سوز ؛ اگرچه یوسف وار بی تقصیرم اما از
جور زلیخای فلک در زندان اسیرم ؛ بدیع الجمال گفت از نام خود نشان ده و حال خویش
مفصل بیان کن که پریشان حالی تو غمها بر من جمع می آورد ؛ و بیقراری خاطرت
دلم بتیاب میسازد ؛ شاهزاده ناچار زبان برکشاد ؛ و تمامی احوال از سر شرح داد ؛
بدیع الجمال بمجرد اصغای ماجرا شاهزاده را بشناخت که ای خانه خراب سیلاب بلا اینهمه
گرد فساد انگیختهٔ منست ؛ و زنگ بنیاد این فتنه سراپا آشوب ریختهٔ من ؛ ترا باین سخت
و مشقت من انداخته ام ؛ و مجنون وار آوارهٔ دشت جنون ساخته ؛ آن اسیر
زندانکدهٔ عشق بشنیدن اینمقال آشفته حال گشت که ای گل خسار چه میگوئی من اصلا

کمر بفرمان برداری بسته اسباب بهجت و شادمانی آماده و ابواب عشرت و کامرانی گشاده
بمجرد معائنه بجوش و خروش درآمد که ای ناموس دشمن ایسچه خاکشقاوت ست که بر سر می اندازی
و ایسچه آتش ملامت ست که بباد عصیان بلند میسازی خود بنیدیش که آتشی را بخاکی چه نسبت
و پری را با دمی چه قربت الحاصل دلستان را عتاب بسیار فرموده بمکانی مغلول و مسلسل
نگاهداشت و شاهزاده را که عزیز مصر خوبی بود نیز مانند یوسف زندانی ساخت ملکزاده از طبور
این سانحه هوشربا بغایت متالم و پرغم می بود و بتکرار این نغمه پرسوز زبان بر میکشود نظم
ای ساقی بلا زشراب تو سوختیم ٭ با آنکه آتشیم ز آب تو سوختیم ٭ در شب گذشت عمر
ندیدیم صبح وصل ٭ ای بخت از گرانی خواب تو سوختیم ٭ ای اختر نگون وای طالع واژگون خیال
زلف دلستان و بار مهاجرت جانان برای من کم نبود که درین بند پابندم ساختی ٭ و بار این
غم بر سرم گذاشتی ٭ اکنون که باین غم تازه گرفتار آمدم درد خود با که گویم و درمانش از که جویم ٭
رباعی من آه ندیدم که اثر در پی داشت ٭ من شام ندیدم که سحر در پی داشت ٭ گویند که
شادی آورد غم غلط ست ٭ هر غم دیدم غم دگر در پی داشت ٭ دمی بیاد دلدار ناله بر کشیدی
و گفتی رباعی گر آه کنم کجا ست فریادرسی ٭ ور صبر کنم عمر نمانده هست بسی ٭ بر باد دهم
بهر دم نفسی ٭ کس را ندهد خدای سودای کسی ٭ و آن طرف دلستان که علیحده بمکانی مقید بود
نیز از زندانی گشتن یوسف خویش خود را بچاه غم می افگند ٭ و سرد و را با خن بیتابی
خراشیدی ٭ گاهی جوئبار اشک از چشمه چشم روان میکرد ٭ و بیاد سرو دلجوی بار میگفت ٭
بیت هوای قد تو ای سرو ناز پرور من ٭ نمیرود ز سر من اگر رود سر من ٭ و دمی از
ضعف و ناطاقتی آه در جگر میشکست و میگفت فردنی ناله ماند در دل نی آه در جگر
دیگر مرا بخاطر یار آورنده کیست ٭

آمدن بدیع الجمال پری نزد دلستان و رهانیدن او شاهزاده یوسف جمال را از زندان و رخصت شدن شاهزاده از دلستان لطلب مطلوب و فرود آمدن بمکان دلکشای خوب

ازانجا که گشایش هر عقده در گرو وقتی ست و شگفتگی هر غنچه وابسته نسیم سحری

سودی ندارد و نالهٔ بیقراری فایده نبخشد لاجرم خموشی پرداخت و با تقدیر در ساخت دلستان
چنانچه باید بدیجوئیش پرداختی و صبح و شام بکارگذاریش ساعی بودی ؛ چون شاهد خورشید سیر
در نقاب شکفام شب کشیدی و رقاص ماه باطیلسان نور بعرصهٔ آسمان بجلوه گری درآمدی برای
تفریح خاطرش فرمودی که رقاصان نازفریب گرم رقص گشته مشغول نغمه سازی شوند
و سرود سرایان سرایا زیب به ترنم سرائی پردازند آن دلسوخته آتش دیوانگی اگرچه بظاهر تماشای
پری نژادان چشم آب میداد ؛ اما در باطن آشفته طره پرپیچ کافرکیش و دیوانه خیال پری رخسار
خویش می بود و میگفت آگاه نیم که دیدهٔ سرمه آگینت بخیال که خواب میکند و طرهٔ مشکینت
بهوای که تاب دارد ؛ چشم مانند دیدهٔ نرگس براهت بازست ؛ و دلم برنگ شمع با آتش
هجرانت در سوز و گداز ؛ **ابیات** بی وصل تو زندگانیم چیست ؛ صد خندهٔ مرگ بر
چنین زیست ؛ من بیخور و خوابم از تو گفتم ؛ در آتش و آبم از تو گفتم ؛ تو برق ستاره سوز
خوبی ؛ مه پارهٔ دلفروز خوبی ؛ خوبی و بخود چه سازداری ؛ با غمزه کدام رازداری ؛ قدت
بچه جلوه نازخیزست ؛ چشمت بچه غمزه فتنه ریزست ؛ آنکس که ز درد دل سخن گفت ؛ در وصل تو
دوای درد من گفت ؛ و هرگاه با دلستان دو چار گشتی بپاس اینکه پرده از رندی کار نکشاید
دلی خالی نکردی و از فریاد و افغان لب فرو بستی ؛ دلستان روزانه از ننگ بی ناموسی
بگوشهٔ اش مخفی نشاندی ؛ و شبانگاه بدیدارش انتعاش طبیعت حاصل ساختی از انجا که
روایح مشک پنهان نمی ماند و شمیم نخلخهٔ عشق پوشیده نگردد ؛ غنچهٔ راز پنهانیش
نشگفت ؛ و کجهٔ کام انیش گل نکرد ؛ تا آنکه اینما جرا بگوش مادر دلستان رسید و آتش
غضبش شعله ور گردید ؛ جاسوسان کار آگاه را فرمود که درین مقدمه خرمن سوز ناموس
کمینی دار سیده حقیقت حال بسمع من رسانند ؛ و بشمع دریافت اینخبر کاشانهٔ دل را
منور سازند شبی بعادت معهود دلستان با شاهزاده نشسته بود و آب ارغوانی بجام کامرانی
می پیمود جاسوسان و منهیان بی بحقیقت پرده خبر بمادرش رسانیدند ؛ مادر دلستان
از اصغای این مقدمهٔ ناموس سوز از جا برجست و بفرو نشاندن این فتنه خانمان برانداز
وارد خلوتکده اش گشت دید جوانی زیبا منظر روبروی دلستان نشسته و پرستاران پری پیکر

پرسید که ای جوان زیبا رو تو گل کدام گلستانی و تازه شمشاد کدام چمستانی ؛ بیت
قد تو نهالیست که آتش ثمر اوست ؛ دیوانهٔ آن بادیه ام کین شجر اوست ؛ خار کدام رنج
بپایت خورده که سر بدین صحرا کشیدی ؛ و جامهٔ چه اندوه بر قدت راست آمد که مانند سمن
گریبان چاک زدی ؛ شاهزاده دیوانه کیش که نشان تیر نگاه دلستان خویش بود کمان سخن را
زه نکرد و در گوشهٔ خموشی سر بگریبان مدهوشی فرو برد ؛ دلستان چون شیفتهٔ جمال با کمالش
گشته بود خواست که آن نوبهار حسن را بلبستان خود برد درین اثنا شاهزاده از خود رفته
بهوش آمد و ناله و افغان بر کرد که ای بیدردان نمک بر زخم سینه ام مپاشید و دلم را مانند
کباب بآتش حزن مسوزید بگذارید که درین صحرا اوقات بگذرانم و به شعلهٔ یاد محبوبهٔ خود
بسوزم و بسازم ؛ دلستان که دیوانه بهار رخسار آن گلعذار بود چون اینحال دید افسونی
دمید که شاهزاده بیهوش گردید ؛ آنگاه آن سلیمان کشور حسن بر تخت سوار شده
فرمان داد که پریزادان طناز ببرد از درایند ؛ و تخت را بمکان معهود فرود آرند ؛ آن طایران
اوج باز بال پرواز بر کشادند و در چند ساعت دلستان را با شاهزاده بمسکنش رسانیدند
دلستان بخانهٔ خود رسیده شاهزاده را بجائی متواری کرد که باد صبا هم آنجا گذر نیفگند و نسیم
صبح نیز از شمیم گل را آگاه نباشد بعد سه شبانروز که آن مدهوش غم اندوز چشم وا کرد
دریافت که پری افسون دمیده و مرا بیخود کرده بمکان خود آورده گاهی از گریبان اطلس
بر درد میچید ؛ و گاهی بیخودانه بر فرش خاک میغلطید ؛ ابیات میگفت زعمر
سیر گشته ؛ بر مردن خود دلیر گشته ؛ کای چرخ تو گردش درم کن ؛ هان کرم بگرد عمر کم کن
ای عمر نخز اگر توانی ؛ مرگی بهزار زندگانی ؛ ای دل تو ز سینه ام برون شو ؛ بر خاک شبیه
و خون شو ؛ بار تو کشیدم و کشیدم ؛ از دست تو دیدم انچه دیدم ؛ چون اینخبر وحشت اثر
گوش زد دلستان گردید ؛ هوش از سر باخته سراسیمه در رسید که ای چشم و چراغ دودمان
زندگانی وای مهر و ماه آسمان نوجوانی چون پروانه بر شمع بیتابی مسوز که این افسون بر دلت
من دم کرده ام و ترا ازان صحرا درینجا آورده دل خویش خوشدار و کلبهٔ احزانم را دولتخانهٔ خود شمار
که کمر بندگیت بر میان جان می بندم و انچه تمنا داری مهیا میکنم شاهزاده چون دید که آه و زاری

آرایش بزم از بهر چیست ؛ چون پاسی از شب بگذشت دلستان نام سرخیل پریزادان بر
تخت روان بدانمکان وارد گشت و بالای مسند مکلف که زیر آن درخت گسترده بودند
بنشست و فرمود که رقاصان نغمه ساز بمقام رقص درآیند و چنگ و رود را بقانون شایسته
بنوازند پری نژادان نغمه طراز و رقاصان سراپا ناز بموجب نفاذ امرش از پردهٔ حجاب برآمده
مضراب بر تار ترنم زدند و آهنگ رقاصی نموده بکمال سازگاری داد نغمه سرائی دادند ؛
کاسهٔ دائرهٔ آسمان لبریز صهبای سرور گشت و مرغان اولی اجنحه را بتماشای رقاصان
سحرکار بال وجد واشد ابیات بیاکوبی پریرویان سرمست ؛ دل مجلس نشینان
برده از دست ؛ ز رقص انگیزی خوبان چالاک ؛ نمانده گرد غم در سینهٔ خاک ؛
شاهزادهٔ آئینه رخسار از مشاهدهٔ این کیفیت عجیب دمبدم غریق لجهٔ حیرت میگشت
و ساعت بساعت از معائنهٔ این تماشای غریب از رنگی برنگی میشد چون نصفی از شب
بگذشت ساغر دلش ببادهٔ یاد ماهرخ مهرلقا لبریز گشت و بی اختیار زار زار گریستن
گرفت و میگفت نظم کسی را در شب هجران بجز خود همدم نمی بینم ✻ بمرگ خویش راضی گشته ام
آنهم نمی بینم ؛ چه حالست اینکه یکدم نیستم بی محنت و دردی ✻ چه عمرست اینکه خود را
یکنفس بیغم نمی بینم ✻ اتفاقا قطرهٔ چند از اشک گرم آن سوخته جان آتش عشق در تن زده
بر دوش دلستان افتاد ؛ آن پری نژاد بی اختیار از غایت شعورش زبان بافغان گشاد
که اینچه آبست که بر تنم کار آتش کرده و بر بدنم چون دانهٔ اخگر آبله پدید آورده اشک گرم
کدام اندوه گرفتارست و آب چشم کدام خاطر بیقرار که دلش بسان کباب بریان ست
و اشکش مانند شرر سوزان ؛ چون آن سرو بالا نظر بالا کرد شخصی دید بر درخت نشسته
و آب از چشم او روان گشته پرسید که ای جوان غریب از کدام دیاری و بچه اندوه دچار
تر داری شاهزاده که زخمی شمشیر ترک خویش بود قطعا دم نزد ؛ و برنگ تصویر هر گز بگفتار
نیامد از بیمغنی شوق آن گلرخسار از یکی هزار شد و به پریزادان خدمتگذار اشاره کرد تا
بالای درخت رفتند و آن شاه کشور جنون را بر تخت نشانیده بزیر آوردند دلستان
چون جمال بهار فریب شاهزاده دید با آنکه پری بود دیوانه گردید و از آن مست بادهٔ عاشقی

گوناگون تازه و خرم شده کام و زبان را از میوهای شیرین و تر در شکر کشیدند و بلشکر نخلبند جهان بار بار رطب اللسان گشته دران گلشن لطافت بار زیر درختان سیار بار اقامت گشادند بعد یک دو هفته که ریاض خاطر خورمی و تازگی یافت برفاقت یکدیگر روان گشتند و مانند بادطی مسافت پیش گرفتند پس از تگاپوی بسیار در بیابانی گذار افگندند که نشان مردم بنظر خیال جلوه گر نمیشد و بوی عمرانات بدماغ وهم نمیرسید بیت بیابانی وسیع پرفخافت ؛ بهرگامی در و صد گونه آفت ؛ از تاب آفتاب دران تفسیده ریگ مانند ماهی بیتاب شده در سایهٔ درختی پناه گرفتند ؛ شاهزاده را دران هنگام گرم ۱۲ از غلبهٔ تشنگی زبان بکام فرو رفت ؛ واز گرمی آتش عطش نفس در سینه سوخت و زیرزاد آب تسکین شعلهٔ اضطراب او نشانیده بتلاش آب روان شد و چندانکه مانند آب بهرسو قطره زدن گرفت غیر از سراب نشانی نیافت ؛ هرگاه سکندر لب تشنه آفتاب در جستجوی آبحیات بظلمات مغرب فرو رفت طاقتش طاق گشت ؛ واز قوت ضعف در راه نشست ؛ و آنقدر قدرتش دست نداد که پا در راه گذارد و لنگ لنگان و افتان و خیزان بخدمت شاهزاده برسد ؛ آن تشنه لب چشم در راه چون انتظار هوشمند از حد گذرانید و تا آخر روز ازان سرزمین تلاش هیچ اثری بظهور نرسید از بی آبی بیتاب شد و مستغرق بحر اضطراب بخاطر اندیشه کرد درین صحرای هولناک چسان بسر برم و آخر الامر مامنی ندیده بالای همان درخت برآمد و از خوف درندگان طایر جان خود را در قفص شاخها متواری کرد ؛ اتفاقا آن مکان سیرگاه پریان بود که اکثر اوقات انجا گذر میکردند ؛ و بزیر آن درخت بزم عیش می آراستند هنوز معشوقه بروز زلف شب بر روی نیفگنده بود که شخصی بهیئت خاکروب آمده فضای دشت را از خس و خاشاک پاک نمود ؛ بعد ازان مردی دیگر بکبوت سقا در رسیده سطح خاک را به آب پاشی سیراب گردانید ؛ ازان پس چهار کس از اناث آمده بساط ملون گستردند و متصل تنهٔ درخت مسند مکلف زرتار فرش کردند ؛ شاهزاده در روشنی ماه ناظر این ماهیت بوده حیران میگشت و با خود حرف میزد که درین دشت هولناک که گذار آدمیزاد از جمله محالات ست ایشان که بصورت انسان متمثل گشته اند کیستند و این

ومنقار طوطی خامه از تعریف حلاوتش عذوبت آگین * شفتالوی لب محبوبان از حسرتش
آب در دهان می آورد و جانی از بن دندانش خریداری میکرد * ابیات چو لب از
وصف شفتالو کنم تر * کشم در کام لذت تنگ شکر * اگر بر باغبان تازد غنودن *
ز شفتالو توان بوسی ربودن * انبهٔ شیرین کار شیرین تر از لب دلدار * شیره اش
همشیرهٔ شربت نبات * و در لطافت و حلاوت رشک افزای آبحیات ابیات
درخت انبه گشته نوش پیوند * نموده صد هزاران قالب قند * چکد از شیرهٔ او آبحیوان *
جز این میوه نباشد میوهٔ جان * بصورت شیره اش آبحیات ست * بمعنی دانه اش
حب نبات ست * کیلهٔ شیرین که حلوای بید و در آستین داشت * حلوای بید و
لب شکرین دهنان را در آتش رشک میسوخت * قدش که از بار شیرینی خمیده
کلید گنجینهٔ حلاوت گشته قفل دل تلخکامان گشوده * زاهدان ریاضت کش پشت پا
بدنیا زده دست از لذات فرو شسته در بیشه طاق محرابش سر گرم سر بسجده فرود
و چله کشان صایم الدهر در کنج انزوا نشسته لب از اکل و شرب فرو بسته * هنگام
نظاره هلال ابرویش بی اختیار روزه افطار کردن * زنگتره سرخ که بر شاخسار سبز
جلوه مینمود گوئی لعل و یاقوت در زمردزار رخشان بود * لطافت و حلاوت بحدی
داشت که لذت گیران مایدهٔ حلاوت را از دیگر فواکه لطیف مستغنی میساخت ابیات
طراوت آشکارا از جبینش * بیک پرده هزاران نازنینش * همین یک نکته بس
در خدمت او * که خوشرنگ ست و خوش طعم ست و خوشبو * نیشکر که از جمیع فواکه
قصب السبق می برد نقد شیرینی در گره داشت * و تلخکامان را گره دل میکشاد *
نی نی فوارهٔ بود لبریز شربت شیرین * و شیره اش بغایت خوشگوار و عذوبت آگین
نظم ز شیرین کاریش دل ناشکیب ست * بخوبی بند بندش دلفریب ست *
بلذت چاشنی بخش حیات ست * ز سر دگر گونیش آب حیات ست *
بود چون با شکر هم خوابه و خفت * قدش را قامت شیرین توان گفت *
آن لذت گیران حلاوت کدهٔ جنون بنظارهٔ انگونه گلزار جنت نمون و اشجار فواکه

القصه بعد یک شبانروز تخته پاره بکنار دریا پیوست ؛ واز لطمهٔ موج بلا وارست ؛
آن آشنایان بحر الم وکشتی شکستگان گرداب غم چنین نیاز بسجود وسپاس نور آگین ساختند
واز استیلای جوع بیقرار شده بجستجوی برگ وبار بطرف صحرا روان شدند چون
یک دو فرسخی راه طی کردند بگلزمینی وارد شدند ؛ که در لطافت وخوبی رشک ریاض
ارم بود وهر جانبش گلهای الوان شگفته وخورم ؛ باغبان قدرت دران سرزمین
مینو آئین اشجار جمیع فواکه لطیف نشانیده ؛ ولذت گیران حلاوت کدهٔ ذوق را
از هر میوهٔ دلخواه بکام دل رسانیده ؛ سیب زنگین که بر شاخ سبز جلوه گر بود در دق
سبزان سیب ذقن می شکست ؛ یا خود چراغی بود در روشن که از قندیل سبز رنگ
اوراق جلوه میکرد ؛ ابیات ربوده گوی رنگینی بچوگان ۲ سهیل سیبش از سیب
زنخدان ؛ قمر ماند بآوانی ندارد ؛ چنین چاه زنخدانی ندارد ؛ عناب شیرین هنگامه
برهم زن لب شیرین دهنان ؛ وبغلامی انگور صاحبیش خوشه پروین نازان ۲
هر دانه اش گوهری یاقوت زای نی نی ستارهٔ آفتاب پیمای ۲ آلبش طرفه آتشی که
مانند پری در شیشه جلوه نماید ؛ وذائقه اش عجب تلخ گوارائی که عیش تلخکامان شیرین
گرداند ؛ ابیات تباک انگور گوئی شعله کطور ۲ کشیده خویش را بردار منصور ؛
انا الحق میزند هر دانه گوئی ؛ که دارد در درون با لقمه مے ۲ امرود که از سیب زنخدان
نوشین لبان شیرین تر بود ؛ گوئی لطافت وعذوبت از کوزهٔ نبات میربود ؛
انارش زنگین حقه لبریز جواهر درخشان ۲ واز رشک دانهایش یاقوت رمانی بخون
غلطان ۲ حوران جنان اگر چشم تماشایش کشایند ۲ از انفعال انارستان خود را
در بغل پنهان نمایند ۲ وخوبان جهان اگر بنظارهٔ دانهای رنگینش رنگ بر چهره بندند
از شرم دندان ازین نگین خود را بخنده نکشایند ؛ ابیات انارش چون لب دلدار خندان ۲
حریفان را حریف آید بدندان ۲ برای امتحان گردون زرکار ۲ فگنده جوهر یاقوت در نار ۲
صد فهای انارش را در از لعل ۲ که دیده دانه یاقوتی پر از لعل ۲ شفتالوی لطیف
که گر کک باده پرستان دلذت ده کام مستان بود ؛ کام سخن از توصیفش شیرین

ملاح بحار اسمار کشتی این مطلب زا در بحر بیان بدینسان روان میسازد که روزی
هنگام شام چون ذورق منور مهر در گرداب مغرب مستغرق شد باد تند از مهب
تقدیر وزیدن گرفت و ابر سیاه فضای جهان را تیره کرد کشتی نشینان از ابتر از
تند باد مانند موج آب به لرزه افتادند و از بیم جان حباب وار قالب تهی ساختند ناگاه
ذورقی که پر از زر و گوهر بود که از لطمهٔ باد تباه گردید و از نشور و افغان مردم تلاطم در بحر حضر
افتاد و سوداگر که بر کشتی علیحده نشسته بود بر مال رفته افسوس میخورد و خبر از تقدیر
نداشت که بعد از دمی او را چه پیش خواهد آمد دران نزدیک کوهی بود قلهٔ اش از
غایت رفعت تیغ بر آسمان کشیده و زمین از گرانی و سنگینیش ته و بالا گردیده
صدایش با واز تندرو مناز و تدرویش با نر طایر هم پرواز

ابیات

بلندی برفرازش قلعه داری ؛ قضا در دامنش چابک سواری ؛ سر تیغش زحل را
کرده مجروح ؛ شکسته بر سرش صد کشتی نوح ؛ ازان برجسته کوه آسمان رنگ ؛
گل شب بوی اختر میچرد در نگ ؛ ناخدا چندانکه بنظر غوص هر جانب نگریست راهی
نیافت که کشتی بسلامت از انجا بدر رود ؛ ناچار گذارش بر آن کوه سنگین بیفتاد
و بیک صدمهٔ آفت انگیز هزار پاره شد و کشتی نشینان که آشنای لجهٔ اضطراب
بودند همه بگرداب عدم در افتادند ؛ مگر شاهزاده و وزیرزاده ازان طوفان بلا برخسته
رهیدند و بر شاخ گل بر شاخسار بالای تخته از هبوب باد میلرزیدند و میگفتند که ای فلک
حقه باز اینچه نیرنگساز نیست که بر روی کار آوردی و اینچه شعبده طراز نیست که از جلباب
خفا جلوه نما کردی ؛ صرصر کدام نامون جفاست که بر سر ما سر داده و کشتی امید ما را
طوفانی ساخته جای آن بود که ما بیدلان را بساحل مقصود میرسانیدی و جراحت
درد هجران را بمرهم وصال محبوب درمان میکردی ؛ نه مانند بیدردان از کاد و کاو
نشتر الم زخم بر زخم میزنی و بلا بر سر بلا می آری

بیت

در قلزم جدائی کشتی شکست ما را ؛ یاران خبر بگویید آن یار آشنا را ؛

و گاهی در عین زاری بحر این مضمون بر سفینهٔ لب جاری بود

فریاد از لبکه ببرخ تو خراب ست چشم ما ؛ چون کشتی شکسته پر آب ست چشم ما ؛

راه دریا سر نمایند ؛ از انجا که ابر رحمت الهی زلان بخش تشنه کامان بادیهٔ ناکامی است ؛
و شرطهٔ فضلش ملاح کشتی شکستگان بحر بی سرانجامی ؛ بعد چندی تاجری با لوازم و
اسباب تجارت سفر دریا پیش نهاد همت گردانیده در انجا رسید ؛ و فرمان داد
که ملاحان دوربین به تیاری کشتیها پردازند و باستعجال هرچه تمامتر از لوازم سفر
انچه باید و شاید مهیا سازند ؛ آن جان بلب رسیدگان از برلب دریا رسیدن
باز رکان جانی تازه یافتند ؛ و ازان خضر طریق مردمی استعانت و استمداد
کردند ؛ چون آن کاروان سالار سودا گر دیار حجسته فال بود بمجرد دیدن شاهزاده را
بشناخت ؛ و بآئین خادمان جان نثار بساط خدمتگذاری برآراست ؛ و پرسید
که موجب اختیار رنج سفر چیست ؛ و اندوه غربت و تنهائی برگزیدن از بهر کیست ؛
شاهزاده آه جهانسوز از سینهٔ غم اندوز برکشید و گفت نظم ازان تنهائی و ملک
غریبی شد هوس مارا ؛ که روزی چند بشناسیم ما کس را و کس ما را ؛ اگر از دل هر نفس
این آه عالم سوز برخیزد ؛ کسی هرگز نخواهد ساخت با خود همنفس مارا ؛ سودا گر از استماع
این کلمات نقد هوش در باخت و متاع صبر و قرارش تاراج لشکر غم شد چون سامان
سفر جمله سرانجام یافت ؛ آن آشنایان لجه بلارا در ذورق نشانیده با جمیع مال
و منال روانه گشت ؛ و کشتی ها را بر روی آب مانند باد تیز گرد تیز کرد ؛ و وزیرزاده که
میان کشتی پهلو به پهلوی بادشاهزاده نشسته بود ؛ گوهر این کلمات از صدف
دهان بدامان حال آن غواص بحر جنون میریخت ؛ که الحال ذورق امید از ورطهٔ
بلا بساحل مدعا میرسد ؛ و بباد بانی فضل ایزدی جهاز تمنا بت برکنار مقصود
لنگر می اندازد شاهزاده بسخنان دلکشای وزیرزاده صبح و شام بسر می برد
و به تصور زلف و عارض جانان روز بشب می آورد

از باد مخالف طوفانی گشتن کشتی ها و بساحل سلامتی رسیدن آن
هر دو آشنا و روان گشتن وزیرزاده بجستجوی آب بسوی بیابان
و گرفتار شدن شاهزاده بدست دلستان سرخیل پریزادان

بهم نمیرسید و خورشی بجز خون جگر یافته نمیشد طیور آن سرزمین بهر گرم آشیانه نبرداشتن و وحوش آن صحرا در فکر خانه گذاشتن از انجا که از طی راه درمانده بودند خواستند که در سایه درختی دمے آرام گیرند چون دران وادی نهانی نشو نما کرده بود در غاری از صدمت آفتاب پناه بردند هنگام شام که خورشید نورانی بمغرب رفت و شب ظلمانی جهان را تیره کرد آن تیره کوکبان سیه روز از قعر کوه برآمده در فضای دشت نشستند و از نظاره شب تاریک دل از دست دادند شاهزاده گاه بطرف بیابان نگاه میکرد و از بیم و خطره خاطر از جا میرفت و گاه بشب سیاه نظر می فگند و بیاد آن ماه آه میزد و میگفت بیت

تیره شب آه چه سازم چه کنم ۔ بی تو ای ماه چه سازم چه کنم ۔ صبحدم که نقار چی چرخ چنبری زرین کوس آفتاب را بر بام شرق بدوال خطوط شعاعی درنواخت آن زهره نوازان بادیه شیدائی طبل نهضت بلند آوازه کردند و بیاد آن قافله سالار خوبی و زیبائی پیشتر راهی شدند بهمین روش چون منازل بسیار مانند ماه سریع السیر طی کردند بر لب دریائی رسیدند که غواصان اندیشه از شور آب شورش پنبه در گوش بود و ملاح تصور از خوض ژرف و قعرش در حوض تحیر غوطه میخورد کفش مانند سم هلاهل جانگزا و از تموجش جانوران آبی در گرداب بلا کاسه حبابش با قدح فلک همسر و کمترین موجش از قوس قزح بلندتر مرغابیانش را وقت طغیان دانه اختران در دهان و ماهیانش را هنگام طوفان قلاب هلال حلقه زبان ابیات خروشان رود نیل چرخ رفتار چو ستانش ز موج آشفته دستار بهر سو موج زن چون بحر سیماب ز زلف موج او بر حلقه گرداب بعرض شوق عرضش کرده بازی چو عمر خضر طولش در درازی حبابش وقت طوفان کرده در اوج شکار اختران با بحر موج کف آوردی بلب هر گه غضبناک چو دریا آب گشته زهره خاک فلک پیری که در دامان آن رود بصابون صدف در گاذری بود چون بی یاد ری کشتی و ملاح ازان بحر نا پیدا کنار عبور دشوار بود ناچار بر لب دریا اقامت کردند و شب و روز راه انتظار چشم وا داشتند که اگر صاحب حشمتی با سامان سفر در ینجا وارد شود دست گیر

یکی از بیقراری زار زار میگریست و میگفت فردز فرقت تو چگویم که قصهٔ طوفان ؛
شنیدهٔ تو و من دیده ام بدیدهٔ خویش ؛ و دیگری از سوز فراق بداغ غم میسوخت
و میگفت بیت عالمی را زین سفر داغ ندامت کردهٔ ؛ رفتهٔ از چشم و بر دلها قیامت
کردهٔ چندی ازین مردم سرگشته برگشته بدرگاه حجسته فال آمدند و کیفیت آوارگی
آن سلطان کشور عشق بعرض حاشیه نشینان بساط اقدس رسانیدند بادشاه را
از اصغای این احوال هوشربا بیت دردی بدل رسید که آرام جان برفت ؛
شد حالتی پدید که تاب و توان برفت ؛ اضطراب خاطرش از اندکی بسیار شد
و بیقراری دلش از یکی هزار شد می مانند پیر کنعان بیاد آن یوسف
مصر نوجوانی طفل اشک را سرگرم خاک بازی کردی و گفتی

نظم بی مهر رخت روز مرا نور نمانده است ؛ در عمر مرا جز شب دیجور نمانده است ؛
هنگام وداع تو ز بس گریه که کردم ؛ در راز رخ تو چشم مرا نور نمانده است ؛
ساعتی چون زلیخا آه حسرت آلود از دل درد آمود بهجر آن عزیز از جان برکشیدی و گفتی

نظم صبر است مرا چارهٔ هجران تو لیکن ؛ چون صبر توان کرد که مقدور نمانده است ؛
من بعد چه سود ار قدمی رنجه کند دوست ؛ کز جان رمقی در تن رنجور نمانده است ؛
عاقبت کار چون وزرای بادتدبیر ابواب طمانینت مفتوح کردند بصبر پرداخت
و باب اصطبار آتش اضطراب منطفی ساخت

راهی گشتن آن خسرو ملک جنون ازان مقام جنت نمون و پاگذاردن بهامون پر مخافت و رسیدن بر دریای شور بعد طی بعد مسافت و بدستیاری سودا گر برکشتی سوار گشتن و راه دریا طی نمودن

رهنمای دادی حکایات و هادی طرق روایات بدین طریق ره نما میشود که چون
آن مسافران راه جنون چندی دران مکان فردوس نمون گذرانیدند و از تماشای
بهار گلزار و استماع صفیر مرغان خوش آواز احتظاظ وافر برداشتند و تبلاش مطلوب
بایراه گذاشتند و بعد قطع مراحل دور و دراز بصحرائی رسیدند که آنجا آبی غیر از اشک چشم تر

چشم گرم کردند ؛ هنگامیکه از خواب برآمدند بر لب چشمه نشسته دامن نگاه از عکس گلهای رنگین رشک دامن گلچین ساختند ؛ و چندی دران مینوکدهٔ از خار زیب و گلزار بهار فریب طرح قیام انداختند

فریاد و ناله برکشیدن لشکریان از غم مهاجرت شاهزاده و آخر برگشته رفتن بدرگاه خجسته فال پدر آن دل از دست داده

چون ندیمان و خدمتگذاران آن شهریار ملک دیوانگی که از راه مقصود براه دیگر افتاده بودند بهر سو نگاه نمودند واثری نیافتند اسیر زنجیر اضطراب شدند و خنجر شمشیر اندوه گشتند لاجرم بگوش رسید که تیر مفارقت آن دیوانه کیشان بلاکش بهدف سینه خورده بودند باز آمدند و از کشاکش غم بسان کمان قالب تهی کردند یکی از آنانکه گل ضمیرش از آبیاری دانش رنگ و بو پذیرفته بود گفت ای یاران اضطراب و بیقراری هیچ سود ندارد و نهال بیصبری جز ثمر ناکامی بار نیارد هر مرضی که بیمار و نموده غیر از صبر دوائی ندارد و شکستی که بدل مارسیده بجز مومیائی اصطبار درستی نه پذیرد ؛ لازم خرد آنست که چندی همین جا اقامت کنیم غالب که درین محل سر رشتهٔ آن گم گشته بدست آید و توتیای غبار مقدمش دیدهٔ دل منور نماید سرداران لشکر اینمعنی را پسندیده دران مقام سکونت ورزیدند و چند کس را بجستجوی شاهزاده هر جانب روان ساختند چون مدتی دراز در انتظار بسر آمد و صورت مقصود در آیینهٔ شهود جلوه گر نگشت ؛ باز بحر بیقراری بطغیان درآمد و آتش اندوه در منقل دلها مشتعل شد هوا از دود آه آن دلسوختگان تیره و تار گشت و صحرا از جویباری دیده آن خونین جگران رشک لاله زار از افراط اشک دامادم کشتی چشم مردم در موج خیز طوفان ؛ و از کثرت درد و غم خونناب جگر از دیدهٔ ها روان همگنان گریبان طاقت پاره گردانیدند و غوغای فریاد و فغان از زمین بفلک رسانیدند بعضی از غم هجرانش دلق گدائی در بر و برخی باندوه مفارقتش کلاه درویشی بر سر یکی از دشت بدامن صحرا گریزان ؛ و دیگری از فکر و اندیشه سر بگریبان ؛ یکی از

و مانند صید بسمل می طپیدند چون آهوی زرین پا لهنگ آفتاب از دشت اخضر فلک
بچراگاه مغرب فرو رفت ؛ هر دو سرگردان صحرای ناکامی بدستور دوشینه بسر بردند
و بسبب اندوه خاطر تمام شب بیدار ماندند ؛ و می شاهزاده بیاد آن گل اندام از جا
سیر فت ؛ و بباد صبا پیغام میکرد رباعی ای باد صبا ببوس خاک گذرش دلگاه
زمحنت زدگان برخبرش ؛ دانی که نشان کوچهٔ جانان چیست ؛ آلوده بخون ماست
دیوار و درش ؛ و گاهی درحالت انتظار انجم شماری میکرد ؛ واز بیقراری با
قاصد سبکتار ماه مخاطب میشد ابیات الا ای پیک عالم گرد شبرو ؛ برو زتیزرام
انداز پیرو ؛ برسم شبروی زینجا سفر کن ؛ بسوئی آفتاب من گذر کن ؛ بگو کای
ماه بیمهر جفا کار ؛ بت نامهربان شوخ دل آزار ؛ مرادادی زغم سر در گریبان ؛
نشستی خود ببزم عیش شادان ؛ مه بیمهر دلداری نه این بود ؛ طریق و شیوهٔ یاری
نه این بود ؛ نیامد از منت یکبار یادی ؛ که گوئی بود اینجا نامرادی ؛ منم شرمنده زین
یاری که کردی ؛ همین باشد وفاداری که کردی ؛ هنگام صبح که غراب سیه بال شب
زرین بیضهٔ آفتاب برنیلگون آشیانهٔ چرخ برآورد ؛ بجستجوی همدمان بال همت گشادند
وچندانکه بهرجانب گذرافگندند ازان ره گم کردگان اثری نیافتند ؛ لاچار تن بتنهائی
درداده قطع مسافت مینمودند ؛ بعد از طی مراحل بگلزمینی رسیدند که نزاهت و لطافت
طعنه برجنت میزد ؛ درختان سایه دار رونق گلزار و بالا گردانیده ؛ واشجار طوبی مثال
مانند طوطیان بهشت بال امتزار گشاده ؛ نظارگی اگر بپای چشم گلگشت آن نزهتکده نماید
ذوق تماشای گلزار جنت دیگر بخاطرش نگذرد ؛ وتماشائی اگر نیم لحظه درسایهٔ
درختانش نشیند تمام عمر عزم برخاستن ازان بهار نشیمن ننماید ؛ و دران سرزمین
جنت آئین چشمه که درجنب لطافتش آب کوثر آبروی خود بر خاک راه ریخته و سلسبیل
از انفعال صفا و عذوبتش غرق خوی خجالت گشته ؛ بیت درصفا چون رخ
نگارین بود ؛ در لطافت چو جان شیرین بود ؛ بنظارهٔ آن مکان مینونشان و آن
چشمهٔ خوشتر از آبحیوان آبی تازه در جوی خاطر پژمرده آوردند و بر فرش مخمل سبزه

درین اثنا مسافری خضر لباس در رسید و از چشمهٔ آب که نفس سوختگان تشنه لب را
آبحیات بود نشان بخشید ؛ فی الحال بر جناح استعجال بر سر منهل رسیدند و آب خورده پیشتر
روان گردیدند ناگاه از کنار آن چشمه غزالی با گردن زرین و سم سیمین بهیئت عجیب و هیکل غریب
که مانند آهو چشمان طناز خوشنما بود ؛ و سراپایش نظر فریب و دلربا ابیات غزالی بود
در خوبی سرفراز ؛ بهم اعضایش از شوخی نظر باز ؛ غزالی تیز گام و تند رفتار ؛ حریف
شوخ چشمی ها دلدار ؛ غزالی از رمیدن آفریده ؛ چو رنگ از چهرهٔ صحرا پریده ؛ قضا را
نقش پایش گر نشستی ؛ بر نگ گرد باد از خاک جستی ؛ پدیدار گشت آن هر دو شیر پیشه
دران بیشه باندیشهٔ شکار آهو چون خورشید در قوس بخانهٔ کمان در آمدند و تیر زه نموده
اسپان بادرفتار را در پی آن وحشی سبک عنان ساختند ؛ آهوی تند خرام در تیز روی
بر نسیم سحر سبقت میجست ؛ ساعتی در نظر نمایان و لحظه از دیده پنهان جسته جسته
بهمین روش بر جسته روز بشب آورد ؛ و آخر از چشم آن صیادان دشت جنون ناپیدا
گشت ؛ ملکزاده و وزیرزاده دران تگ و تاز از لشکر جدا افتاده در بادیه زیر درختی اقامت
کردند ؛ و همه شب در بیداری گذرانیدند ؛ چون ترک روزگار بشکار مشکین آهو شب
زرین طبل خورشید در نواخت ؛ آن شهسواران عرصهٔ شیدائی بر اسپان تیز تگ
نشسته بجستجوی همراهیان بطرفی راهی شدند ؛ قضا را همان آهوی غریب بآن
هیئت عجیب از کنار دشت نمایان شد ؛ شاهزاده با هوشمند گفت که این همان
آهوست که دی تمام روز در تلاش او قطع صحرا نموده نشانی از و نیافتم چندانکه بهر جانب
دویدیم پی از و نبرداشتیم ؛ حیف باشد که امروز هم این وحشی رم کرده بدام ما گرفتار
نشود ؛ و این صید از دست رفته به تیر تدبیر نگریز گردد ؛ القصه عنان کار بدست
تقدیر داده اسپان تیز گام را گرم تگاپو کردند ؛ و با دپایان تند خرام را بتگ و تاز در آوردند
آهوی نے آهو که فی الحقیقت عجوبه از نیرنگیهای قدرت بود چون نگاه از چشم بهرسو رم
می نمود ؛ آخر الامر بآئین گذشته در طرفة العین از نظر غایب گشت آن نخجیر افگنان
مرغزار عاشقی که کمان عزم بصید غزال کشیده بودند از بیمعنی نشانه تیر غم شدند ؛

فرد رفتی و بی رخ تو درین شهر روز نیست ؛ گویا که همره تو سفر کرد آفتاب ؛ و ملکهٔ جهان از جدائی آن سرمایهٔ حیات دست از جان شست ؛ و دمبدم باین نغمهٔ پرسوز گرم نفس میشد ؛ **بیت** زر رفتن تو من از عمر بی نصیب شدم ؛ سفر تو کردی و من در وطن غریب شدم ؛ جهانیان را گل طرب از شاخسار امید فرو ریخت ؛ و عالمیان را نهال آمال از پا درآمد ؛ کوچهٔ و بازار از آه افسوس مردمان سنبلستان گشت ؛ و از هر برزن و کو آب از چشمها مانند چشمهٔ ساروان ؛ **ابیات** رفیقان سینه با دل چاک کردند ؛ بناخن رنگ از رخ پاک کردند ؛ دل پرخون بسیل گریه دادند ؛ ز هر مو کوچهٔ آهی گشادند ؛ فراهم کرد آن یک داغ لاله ؛ پریشان کرد آن یک موی ناله ؛ خروشش از سپند و آزاد برخاست ؛ زمین تا آسمان فریاد برخاست ؛

روانه شدن آن سر قافلهٔ آشفته حالان ببدرقهٔ باد آن کاروان سالار یوسف جمالان و پیدا شدن آهوی تیز رو از گوشهٔ بیابان و عنان ریز تاختن آن هر دو شهسواران و عاقبت رم کردن آهو و در افتادن آن هر دو از اُرد و

ره نورد وادی این داستان راه مدعا چنان سر میکند که چون آن خسرو فرهاد کیش از خجسته فال مرخص گشت ؛ گلگون عزم بجستجوی شیرین لب خویش تیز جلو کرد روزی در طی طریق با هوشمند گفت که ای مرهم بند دل ریش ؛ وای در آشنائی بیگانه از خویش بگو که بکوی جانان کی برسم ؛ و چسان نشان دیار یار دریابم ؛ وزیر زاده بحرفهای تسلی آمیز تسکین خاطرش می افزود و بهمراهی آن سالک مسالک عشق راه طی میکرد ؛ چون سیاه صفحهٔ سپهر لاجوردی بنقوش نجوم منقش گشت ؛ در فضای صحرا خیمه برپا کردند و شب بآرام تمام بسر بردند ؛ هرگاه شیر زرین چنگ آفتاب در دشت خضرای فلک آهنگ صید کرد از خواب برخاستند ؛ و بر باد پای برق رفتار سوار گشته راهی شدند ؛ در اثنای راه بسبب احتراق هوا که بادشاه نیمروز بسمت الراس رسیده بود آن رهروان وادی عشق را از تشنگی آب لب و کام تفسید ؛ هر چند همراهیان بهر سو قطره زنان رفتند از آب قطره نیافتند ناچار قطع راه میکردند و آب از چشمها قطره قطره می بارید ؛

که اکنون مناسب آنست که شاهزاده را اجازت شود بهر سوئی که خواهد عنان خود کشد
وبهر کوئی که تمنایش باشد گذر افگند والا زندگانیش متعذر خجسته فال ازنیفال
اول آه سرد از دل پُر درد بر کشید و آخر الامر امر فرمود که پیشکاران خرد ور و کارگذاران
دانش نگر با نصرام لوازم سفر پردازند ؛ وانچه باید و شاید مهیا نمایند ؛ چون سامان
غربت سر انجام گشت ؛ هوشمند پیش آن تیره سر انجام رفت که ای شهریار کشور جنبان
اکنون کمر استقلال بکمر دل بر بند که من هم درین سفر خدمتگذاری مینمایم ؛ و در حال شتابان
بدل حاضرم ؛ شاهزاده فی الحال از جا برجست ؛ و بکشاده دلی نطاق عزم سفر بمیان بر بست
پدر و مادر از نظاره احوال پسر و خیال رنج سفر دریا در دریا آب از چشم ریختند و باز کلمات
نصیحت آمیز بر زبان آوردند و گفتند بیت تو عزم سفر کردی و خستی جگرها ؛ بستی
کمر خویش و شکستی کمرها ؛ شاهزاده گفت هیهات هیهات اگر سر رشتهٔ اختیار بدستم
می بود ؛ چرا کف خود تیشهٔ الم بفرق خویش میزدم ؛ و چون فرهاد تلخکام جان شیرین
در سر انیکار میکردم ؛ این خیال زلف جانان بست که کمند بدل و جانم انداخته بهر جا بهم
میکشد فرد من نه باختیار خود میروم از قفای او ؛ طرهٔ چون کمند او می بردم کشان
کشان ؛ الحال بحال خودم بگذارید ؛ و دست از من سرگشته بردارید ؛ خاک راه محبوب
بستر من بست ؛ و سنگ کوی مطلوب بالش سر من ؛ ابیات ترک کردم شهی و
رائی را ؛ یافتم لذت گدائی را ؛ بر در دوست گر گدا باشم ؛ به که بر تخت بادشا باشم ؛
مادر و پدر چون دریافتند که نصایح و اندرز سودی ندارد ؛ و آتش شوقش از باد مواعظ
و پند تند میگردد ؛ لاجرم فاتحهٔ وداع خوانده رخصت کردند و سپاه بیکران و چندی از ندیمان
و ارکان همراه دادند و گفتند ؛ بیت کردهٔ عزم سفر لطف خدایار تو باد ؛ همت اهل نظر
قافله سالار تو باد ؛ صدای الوداع از زبان وضیع و شریف بطارم فیروزه فام رسید
و نوای جان گزای اقاصی و ادانی دل سخت خارا نرم تر از موم گردانید از سحاب دیده ها
آب آتش رنگ بارید ؛ و در خرمن دلها برق بیقراری افتاد ؛ بادشاه دوران را از
رفتن نور دیده جان در چشم تیره گشت ؛ و از سر مهر اینمضمون بار بار بر زبان میگذشت

مرقع را بر زمین زده خاک بر سر انداخت و دیوانه وار رو بصحرا نهاد و وزیرزاده چون اینحال
دید دست آن از دست رفته گرفته بنشاند که اضطراب مکن من هم بهمراهی تو روان
میشوم و هم پای تو سر بصحرا میزنم ؛ شاهزاده که مست بادهٔ عشق بود سخنش را
وقعی نه نهاد و از غایت بیهوشی بر زمین افتاد ؛ از مشاهدهٔ اینحالت پریملالت غلامان
از نهاد صغار و کبار برخاست و لغوهٔ قیامت آشوب از زمین بآسمان رفت تا آنکه
ایمغنی بعرض ایستادگان پایهٔ اورنگ سلطنت رسید ؛ و نیز معروض پرستاران
سراپردهٔ عظمت گردید ؛ بادشاه دوران و ملکهٔ جهان بحجره اصفهای این ماجرا نزدیک
آن از خویش بیگانه آمدند دیدند که برنگ غنچه سر در گریبان تفکر نشسته و مانند برگ
خزان رسیده رنگ بر رویش شکسته ؛ مادر سرش از خاک برداشته بر زانو نهاده
و پدر با دل پردرد و دیدهٔ غم پرور و زبان بکشاد که ای جان عزیز از سلطنت گذشتن
و کلاه گدائی بر سر گذاشتن از آئین سرداری نباشد و تاج خلافت از سر افگندن
و با براه آوارگی نهادن جز زیان چه سود آرد ؛ شاهزاده فریاد برکشید و گفت ربا
گر تو سن چرخ زیر زین داری هیچ ؛ در روی زمین زیر نگین داری هیچ ؛
حاصل اگر از عشق نداری دردی ؛ گر سلطنت روی زمین داری هیچ ؛ بادشاه
جهان اشک از چشم روان کرد ؛ و گفت ای نور دیدهٔ من که غیر از تو خورشیدی
در برج اقبال ندارم چون باشد که باین روز سیاهم نشانی ؛ و خود را باینصورت
بمعنی سرگردان گردانی ؛ خدارا بر بیقراری و اضطرابم نظر کن ؛ و ازین خیال خامی که
تو پخته درگذر که دل بیطاقت تاب فراقت ندارد ؛ و از جدائی تو صبر و هوشم رخت
می بندد ؛ بیت هوش از سر صبر از دل قوت از پا میرود ؛ میروی اما نمیدانی
چه بر ما میرود ؛ آن سوختهٔ آتش سودا لآلی آبدار کلماتش مداد گوش دل نیندوخت
و از مستی و پریشان حالی سر مو بهوش نیامد ؛ خجسته فال از مشاهدهٔ اینحال
قرین اندوه گشت ؛ و آخر کار کار بتقدیر سپرده برخاست ؛ وزیرزاده چون دانست
که الحال غیر ازین که پا ببادیهٔ غربت نهیم چاره نیست بجناب بادشاه معروض داشت

باز آمدن مصوران بدیع نگار و آوردن تصویر خوبان هر دیار و چشم آب دادن شاهزاده بران مرقع و ندیدن تصویر ماهرخ حسن مطلع که در معنی دیوانه بهار صورت او بود و بیاد آئینه رویش دمبدم حیرتش می افزود و عاقبت مرقع طاقت را رقعه رقعه گردانیدن و بخیال گلرخ خود چون نسیم ره سپر گردیدن

فقاش این رنگین حکایت ورق مقصد را بدین رنگ بنقوش بیان منقش مینماید و مصور این بدیع روایت تصویر مطلب را چنان بر صفحهٔ ظهور جلوه گر میگرداند که چون آن مانی ارژنگ جنون چند ماه بر نگ تصویر در انتظار نگار خود گذرانید؛ واز هیچ کشور رسولی و مصوری باز نگردید؛ باز مضطرب الاحوال گشت؛ و با هوشمند سخن پرداز شد که ای یار غمگسار وای دوستدار جان نثار الحال انتظار کشیدن محال است؛ و شکیبائی بسر بردن دور از خیال؛ ندانم غبار مقدم رسولان فرخ پی کی توتیای دیده خواهد گردید و نسیم عنبر شمیم نشان دیار یار چند بگلشن دماغم خواهد وزید؛ پیش ازین طاقت انتظار ندارم؛ واز فراق یار سخت بیقرارم رباعی یا فکر دل فگار میباید کرد؛ یا کشتنم اختیار میباید کرد؛ القصه جز این دگر ندارم هوسی؛ یک کار ازین دو کار میباید کرد؛ هوشمند ابواب نصیحت و پند مفتوح گردانید که این درد را درمانی غیر از صبر نبود؛ و این جراحت را مرهمی جز شکیبائی نباشد؛ چندی دست بر دل نه؛ و دل از دست مده که نسیم لطف از مهب عطای ایزدی زود می وزد؛ واز بار مرادات را می شگفاند شاهزاده را بایصغای این کلمات لختی دل رفته بجا آمد؛ و جوشی که از بحر خاطر پریشور برخاسته بود فرو نشست؛ شب و روز بخیال وصال ماهرخ سراپا ناز و سماع سرود و غنای مغنیان نغمه ساز بسر می برد تا آنکه بعد چندی رسولان و مصوران که جهت نقش بستن صورت تمنا بهر طرف رفته بودند باز آمدند؛ و شبیه بتان چین و فرخار که به تیز دستی خامه سحر نگار بر لوح صنعت کشیده بودند بطریق نذر نظر گذارنیدند شاهزادهٔ نابدار چون آن نقش و نگار را تماشا کرد نشانی از نگار خود نیافت و اثری از جمال مطلوب ندید

بدامان کسی نه پیچید که از آب و رنگ گل تمنا چون بلبل سرمست صهبای نشاط نگردید و در این
کارگاه زمان تلخکامی زهراب محبت نچشید که آخر شربت مقصود بکام در نکشید غمگین میباش
که طبیب قدرت چاره هر دردی کرده ؛ و هر رنج را راحتی بدل ساخته شاگرد از راه عشق خانه
خلیده بهزار شگفتگی اوقات بسر آرد که مانند هزار یکبار گل مراد از چمن امید خواهی چید و خزان
حزن اندوه بیهار عشرت و شادمانی بدل خواهد گردید ؛ شاهزاده از گفتار آن رفیق غمگسار
فی الجمله طمانینت دست داد و از حالتی که داشت رو بافاقت نهاد ؛ وزیرزاده بحضور بادشاه
رفته بعرض ماجرای آن پرده دلی خالی نمود ؛ و تدبیر پریشان حالی او حالیا حالی رای
عالی کرد ؛ شهریار بتجویز و تصویب آن هوشیار مصوران جادونگار و منهیان کارگذار
بهر شهر و دیار مامور گردانید تا از ملکی بملکی و از مصری بمصری پا گذارده بکوی مقصود پی نبرند
و تصویر ماه رخان یوسف رخسار و شبیه محبوبان عذرا عذار بر صفحات کشیده بنظر آن
کالیوهٔ دشت عشق درآرند که شاید در بیصورت صفحهٔ آرزو بنقش مراد منقش گردد و صورت
مدعا در آئینهٔ ظهور جلوه گر شود ؛ و تا باز آمدن آن ره نوردان صحرای تلاش برای تفریح آن
محزون دلخراش مقرر نمود که شاهدان طناز بزم نشاط آراسته ساغر باده در گردش آرند
و پریرویان نغمه ساز بترانهٔ دلکش پردهٔ شکیب چاک زنند ؛ آن سودازده آشفته حال که
طنبور دل بنوای آه و فغان سیر آهنگ داشت بهیچ چیز ملتفت نمیشد و آتش سوز و درد
دو بالا میگشت ؛ دمی مانند نی بیاد آن شیرین لب قالب تهی میکرد و از غم بنوای
ناله میزد ؛ بیت به ترانهٔ ندیمان نه توان ربود مارا ؛ چو بود غم تو در دل ز طرب چه سود مارا
و لحظه از بار غم تمار اشک بر چنگ سینه می بست ؛ و باین ترانهٔ پرسوز نفس میکشاد ؛ فرد
مطرب بگوشم زد نوا از گریه محزون کردمش ؛ ساقی بدستم داد می پیمانه پر خون کردمش
شب و روز نرگس دار بر شاهراه انتظار چشم وا داشت ؛ و ببوی آن گلرخسار سیمین سیما
بباد صبا حرف میزد ؛ نظم صبا اگر گذری افتدت بکشور دوست ؛ بیار نفحه از گیسوی
معنبر دوست ؛ بجان او که بکن از شکر جان برافشانم ؛ اگر بسوی من آری پیام از بر دوست
وگر چنانکه دران حضرت نباشد بار ؛ برای دیده بیاور غبار از در دوست

آن بیمار عشق بنشست ؛ و با دل زار و دیدهٔ خونبار سخن سر کرد و بر باعی در بزم طرب
لب تو خندان باد ؛ آسایش جان مستمندان باد ؛ هرگز نرسد زهیچ در دت المی ؛
در دو تو نصیب دردمندان باد ؛ ای شمشاد بستان مملکت وای گلدستهٔ باغ خلافت
ارغوان چهره ات چرا مانند زعفران زرد گشته ؛ کدام جفاکیش نازپرور سرمایهٔ شکیب
بتاراج داده ؛ و کدام عشوه سنج دل غارتگر اینهمه جور و جفا بر تو روا داشته ؛ بفرما که بزنجیر زلف
کدام سنبلین مو اسیر گشتی ؛ و از هوای کدام لاله رخ داغ دیوانگی بر سر گذاشتی ؛ ابیات ای
سرو روان تشنگی از جوی که داری ؛ افتادگی از قامت دلجوی که داری ؛ در زیر لب آهسته
کنی گفت و شنودی ؛ این زمزمه با چشم سخنگوی که دارے ؛ بر هم نزنی دیده ز حیرانی
دیدار ؛ خورشید من آخر نظرے سوی که داری ؛ بالاف محبت سر عشاق نداری ؛ دیوانهٔ
خوئیتو شوم خوی که داری ؛ آن مریض عشق چون حرفهای طمانینت آمیز و سخنان محبت انگیز
که تن دردمندش را شربت روح افزا بود از ساغر گوش نوش کرد از خواب بیهوشی
بهوش آمده آن انگشتری و چادر را پیش روی وزیرزاده بگذاشت و بر تمامیت احوال مطلع
ساخت که نمیدانم که این خاتم از کدام پری پیکر ست که حلقهٔ دیوانگی بگوش جانم افگنده
و مرا از نام و ننگ رهانیده ؛ و این مقنعهٔ کدام غارتگر ست که پردهٔ صبرم دریده و گریبان
شکیبایم پاره گردانیده ؛ از بسکه بادهٔ عشقش مدهوشم نموده ؛ و خیال جمالش بیهوشم
برده ؛ نام شهرے که مسکن آن نگار ست ؛ و اسم پدرش که مامور روزگار ؛ فراموش
کرده ام اکنون بچه طریق پا براه گذاشته اثر دیارش دریابم و دست بدامن تمنا آویخته
پی بمدعا برم ؛ نظم نمیدانم که بود دست آن پریزاد ؛ کز و در شیشهٔ دل آتش افتاد ؛
نمیدانم چه گرمی داشت آن می ؛ کز و هر سنگ برق آمد رگ و پی ؛ نمیدانم که این آتش که
افروخت ؛ کز و دل خون شد و خون در جگر سوخت ؛ نمیدانم که این درد از کجا خاست ؛
که رفتم از خود و این درد برخاست ؛ نمیدانم که زد این زخمه بر تار ؛ که هوش از دل شد
و دل رفت از کار ؛ وزیرزاده نغمهٔ راز از پردهٔ دل آن سرگروه عشاق استماع نموده
قانون حکمت و تدبیر را مضراب فراست و تدویر ساخته آهنگ کرد که در بن باض جهان خارب

فرد بگذر از عشق که اینکار بسامان نشود ؛ آسمان تابع و معشوق بفرمان نشود ؛ شاهزاده گفت ابیات دلم جز مهر مهرویان طریقی بر نمیگیرد ؛ زهر در میدهم پندش ولیکن در نمیگیرد ؛ خدارا ای نصیحت گو حدیث از خط ساقی گو ؛ که نقشی در خیال ما جز این خوشتر نمیگیرد ؛ سر چشمی بدین خوبی بگوئی چشم از و بر گیر ؛ بر و کین در سن بیمعنی مرا در سر نمیگیرد ؛ دانشور گفت اگر دل دیوانه ات بجمال پریرویان دلفریب مایل و ناشکیب ست درین دوران ابن السبیل فرماندهان بسیار ماهرویند که خورشید را کمتر از ذره میشمارند فرمان ده که شبیه آن زیبانگاران بنظر بگذاریم ؛ و هر کدام منظور نظر شود بخدمت حاضر گردانیم لازم که آتش بیقراری بر نیفروزی ؛ و چندی بسوز و درد و غم در سازی ؛ شاهزاده گفت ای دانشور خوش افسونی دمیدی در نباتصیحتی فرمودی اما افسون بمجنون در نمیگیرد ؛ و جراحت دل عاشق بمرهم نصیحت به نمیشود ؛ ازین سودای بی سود در گذر ؛ و درین کار رنج بیهوده مبر ؛ نظم برو بکار خود ای واعظ ایچه فرزانه تو ئی ؛ مرا فتاده دل از کف تراچه افتاده ست ؛ بکام تا نرساند مرا لبش چون نی ؛ نصیحت همه عالم بگوش من باد ست ؛ برو فسانه مخوان و فسون مدم ناصح ؛ کزین فسانه و افسون مرا بسی یاد ست ؛ دانشور گفت افضلترین عاشقان و سرآمد بیدلان آنست که در مصاف شکیبائی ثابت قدم باشد و مراتب اصطبار از دست ندهد ؛ تو هم بصبر پرداز و گریبان طاقت پاره مساز ؛ شاهزاده آه جگر سوز بر کشید و گفت بیت از نالهٔ عاشق چه اثر بوالهوسی را ؛ آری خبر از درد کسی نیست کسی را ؛ ای دانشور این طوق بلا بدست خود در گردن نینداخته ام و باختیار خویش اسیر زنجیر جنون نگشته ام اکنون که بی اختیارم جز یاد جانان بسری ندارم و یاد در راه طلب میگذارم ؛ بوکه دامنش بدستم افتد و دستم بگردنش جا کند بخدا اگر تنم بناخن زنند ازین اراده دست بردار نیم فرد دست امید یار ندارم ز دامنش ؛ پیراهن حیات مرا گر قبا کنند ؛ بعد ازین ای کوته خرد دراز نفسی مکن و ای بیمهر مهر بر لب زن ؛ دانشور چون دید که نصیحت و اندرز سودی نمی بخشد ناچار با خاطر بیقرار و با چشم اشکبار باز گردید هوشمند پسر وزیر که مونس و غمگسار شاهزاده و رفیق دلدار آن دل از دست داده بود چون دانست که افسون هیچ یک در دلش اثر نکرد و دوای تدبیری سودمندش نیافتد خود بر سر بالین

بیاسایش خورده ؛ دانشور حسب الحکم بادشاه نزدیک شاهزاده رفت ؛ واز کمال دانشوری
اشک گرم از چشم ریخته متکلم شد که ای چراغ دودمان شهریاری دلت که سوخته ؛ وای شمع
فانوس جهانداری این آتش جنون که افروخته ؛ **رباعی** چه شد که برگل عارض گلاب میریزی
ستاره بهر چه بر آفتاب میریزی ؛ هزار دیده ز شوق تو اشک ریز انست ؛ تو اشک همچو
حباب از چه باب میریزی ؛ کدام درد عیش ترا لعنم بدل ساخته ؛ وخزان کدام اندوه نهال بهارت
بی برگ نموده ؛ کمند طرهٔ پیچدار که ترا گرفتار بلا کرده ؛ و تیغ نگاه خونخوار که ترا هلاک ساخته ؛ اگر
جراحتی بدلت رسیده بگو که مرهمش نمائیم ؛ واگر بخیال جانانی دلت از جا رفته نشان ده
که به بیشت حاضر سازیم ؛ **مصرع** رازی بمیان آر که ما محرم رازیم ؛ شاهزاده چون کلمات
محبت افزای دانشور گوش کرد ؛ بر حال زار خود آگهی داد و گفت **فرد** دیده ام جائی
پریروئی که پیش تخت او ؛ گر سلیمان بگذرد در دم نگین می افگند ؛ دانشور بر سر گذشت
آن شوریده سر واقف شده گفت ای مهر جانتاب بسیار شعبده در پردهٔ خواب و میدهد
شرط خرد نباشد که خردمند بخواب و خیال دل بندد ؛ و خاطر خود را دستخوش این چیزها نماید ؛
شاهزاده نالهٔ بر کشید و گفت **بیت** در کارگاه عشق ره عقل و علم نیست ؛ تو ای فضول
رای فضولی چرا کنی ؛ ای دانشور اگر اینخیال اصل نداشتی ؛ این انگشتری کدام پریروست
که چون خاتم سلیمان زیب دستم گردیده و ملک دیوانگی در زیر نگینم آمده و این چادر کدامین پرده در
هوش ست که بر دوش کشیده ام ؛ و لباس صبر و طاقت پاره پاره گردانیده و زیر
باندبیر زبان زرق بیان بکشاد که ای دیوانه اینکار پریان باشد که گاهی در فانوس خواب
شمع جمال جلوه گر سازند و دمی در آئینهٔ بیداری رو نمایند ؛ اکثر عجوبات بر روی کار آرند که
آخر کار ناپایدار شوند ؛ شاهزاده گفت این کار پریان نیست بلکه محبوبی که پری دیوانه اوست
و شمع پروانهٔ او ؛ از کمان عشوه قربان ابرو تیر غمزه بهدف جانم زده و از خنجر خونریز مژگان
دلم مجروح کرده ؛ دانشور گفت گر فتم پری نیست آدمی ست چون وصالش محال ست
اسیر این خیال مباش ؛ و لبان فرهاد بیستون دل به تیشهٔ دیوانگی مخراش ؛ که
دیده دران دانش گزین دل بکسی ندهند و درین راه دشوار گذار عاشقی قدم نه نهند ؛

اندازه بپیش به تشخیص و تدبیر پرداختند: یکی علت جنون دسودا میگفت و دیگری افراط شراب
صهبا و یکی گفتی که ساحری بر و سحر کرده: دیگر گفتی پری دیوانه اش گردانیده: چون نبض
آن بیمار عشق در دست گرفتند: یکبارگی آن دل از دست داده فریاد برآورد: **بیت** بگذار
ز کف نبض من خسته طبیبا: من رفته ام از دست علاج دگری کن: حاضران نشنیدن
این مضمون مغموم و محزون شدند: و بیماری سودا قرار داده فصاد را طلبیدند: آن نشتر
در جگر شکسته را بمجرد اصفهانی نام فصاد رگ سودا بحرکت آمد و بی اختیار از نشتر خیال مژگان
جانان سیل خون این مضمون از رگ زبانش روان شد **فرد** نشتر چه زنی رگ جنون را
آگاه نه تب درون را: اتفاقا مرد پرودی دران میان حاضر بود: از جبین آن رنجور محبت
آثار عشق معلوم نموده گفت: **بیت** در دسر علاج مکش بعد ازین طبیب: درد لیست
درد عشق که درمان پذیر نیست: ای طبیبان حاذق و ای دانشوران خایق این پسر
نه سودا و درد سر دارد بلکه در سر شورش دیگر دارد: همانا نگاه چشم بیماری بیتاب و
توانش ساخته نه دوائی تسکین دردش نماید: و نه تدبیری سودمندش آید: بحکم آنکه **فرد**
درد عاشق را دوائی بهتر از معشوق نیست: شربت بیماری فرها در اشیرین کنید: هم شربت
دیدار مطلوب کام تلخش در شکر کشد: و یاقوت جان بخش محبوب یاقوتی روح افزایش
گردد **بیت** معشوقه نازنین طلب کن: عناب لبش بکار تب کن: آخر کار مرض عشق
تشخیص یافت: و قول پیر روشن ضمیر که اول ازین معنی نشان داده بود دلنشین همگنان شد
اما ندانستند که این مستی از نشار صهبای کیست: و این دیوانگی از دیدار کدام پریست
کدام افسون نظر بیک نگاه از تخت بر خاکش نشانده: و کدامین فتنه پرور نقد صبرش بغارت
برده: نوای هوش ربای کدام تارست که بگوشش رسیده: و نکهت زلف کدام عنبرین مو
که بدماغش پیچیده: چون بهیچ طریق پی براه مدعا نبردند: همه با دل غم مانوس مایوس برگشتند
بادشاه نیز با دل چاک چاک و چشم نمناک برخاست: و دانشور را که وزیر با تدبیرش بود
پیش خواند که لازم دانائی و دوربینی و سزاوار خردوری و دانش گزینی تو آنست بهر وجه
که دست دهد معلوم کنی که این گل جنون از باد بهار که شگفته: و این خار عشق از کدام صحرا

و دیدهٔ دل بدیدار آن حور تمثال گشاده بر بستر بیخودی بخواب رفت بعد دیری که آفتاب بلند شد
از تاب شعاع بیتاب گشته برخاست و باز متحیرانه بهر سو نگاه کرد که شاید آن بت دلفریب در نظر
افتد و خاطر ناشکیب را تسکینی دست دهد چون بهیچ صورت صورت مقصود در آئینهٔ ظهور جلوه گر نشد
بر نگ گل جامه چاک زده با صد برگ و نوا آه از دل برکشید و خواست که بیان کاکل پریشان
مویان سررشتهٔ جمعیت خاطر از دست دهد و مانند گرد باد خاک بسر باد در راه سرگشتگی داد از گ
گذارد خدمتگذاران آن نسرین بدن و خادمان آن رشک سمن که بمشاهده اینحال مانند نرگس
سرمست بادهٔ حیرت بودند بنفشه وار از تفکر سر در پیش انداختند و آخر کار جرات نموده معروض داشتند
که ای گل سیراب باغ شهریاری و ای سرو آزاد ریاض جهانداری خاطر همایونت چرا بر نگ غنچه
همه تن خونست و دل نازکت همچو کاکل سنبل آشفته چونست اگر دردی بدل اشرف راه یافته
چاره کنیم و اگر رنجی بخاطر اقدس جا گرفته درمان نمائیم بیت از جور زمانه برنخت گرد مباد
گلنار مبارکت زتب زرد مباد شاهزاده آه آتشبار برکشید و گفت فرد تنی کو عارض
جسمم شود آزاد و اسازم چه سازم شور عشقی را که شد در استخوان پیدا خدمتگذاران
از بیقراری دلش بیتاب گشتند و کیفیت حال بعرض بادشاه جهان رسانیدند سلطان
از اصغای این سخن زار زار نالید و مانند اشک بسوی نور دیده قطره زن گردید دید که بر نگ
سمن گریبان چاک ست و چون سبزه فرش خاک سرش از زمین برداشته بر زانو نهاده
و با دل زار و چشم گوهر بار زبان بکشاد که ای درة التاج سلطنت چرا مانند دریا از شور سودا
کف بلب داری و ای خورشید سپهر مملکت چون مثال ماه بر نیج محاق گرفتاری بابین
فرزانگی دیوانه که شدی و با آنکه خود شمعی پروانه که گشتی ابیات کدامین برق زد
بر خرمنت بال که آمد حاصلت یکمشت نخال عبارت از چه طوفان رفت بر باد شرر
در سینه زارت از چه افتاد شاهزاده عقل بر باد داده که از خیال چشم سرمه آلود محبوب سرمه
در گلو داشت بهر گز بحرف نیامد بادشاه از اطلاع این ماجرا اشک از دیده روان کرد و
با دل پر غم و دیدهٔ پر نم باحضار طبیبان اهل تدبیر و دانشوران روشن ضمیر فرمان داد اطبای
کامل و وزرای عاقل مانند هاله گرد ماه پیرامون آن مهر فلک جنون صف بستند و موافق دانشور

واز صهبای این بیت ساغر دهان لبریز کرد فرد مستی حیرت مرا محروم کرد از ذوق وصل
یار در آغوش و من مشتاق پیغام هنوز ؛ القصه هر دو نازنین پری پیکر به بهار جمال
یکدیگر دیوانه گشتند و از سر تفتیش نام و نشان نمودند ؛ از کمال محبت آن مقنعه پوش حریم ناز
و جمال معجر خود را بر دوش شاهزاده افگنده ردایش بر سر کشید ؛ و از غایت اتحاد آن
سلیمان کشور دولت و اقبال خاتم خود را تفویض آن پری تمثال نموده انگشتری او را حلقه
انگشت محبت گردانید ؛ چون ساعتی چند تماشای یکدیگر منقضی شد یکبارگی سررشته
هوش از دست دادند و در همان حالت بیخودی چشم بخواب آشنا ساختند ؛ پریان افسونگر
که پنهان از نظر نظارگی کیفیت یکدیگر بودند از تماشای جمال آن مه جبینان و اصغای
کلمات آن نازنینان بغایت خورسند گشتند ؛ و هر دو خورشید رخسار را در میزان
حسن و جمال برابر یافته با خود گفتند که اکنون اگر حجاب شب از میان برخیزد پرده ناموس اینان
دریده میشود ؛ و بخیه اندوی کار در می افتد ؛ پس اولی آنکه شاهزاده مهرسیما را بجناح استعجال
بمکانش رسانیم ؛ و این ماه برج نکوئی را در همین منزل فرو گذاریم القصه آن تازه نهال گلشن
جنون را از انجا برداشته بهمان روش دران باغ ارم نشان نشانیدند ؛ و تخم این فتنه
جهان آشوب به گلزمین دلش فشانده مانند صبا راه خود سپر کردند ؛

بیدار شدن شاهزاده از خواب و شعله ور گشتن آتش اضطراب در سینه آن بیتاب و بیقرار گردیدن بادشاه جهان و بعلاج کوشیدن طبیبان و تسلی نمودن وزیرزاده غمگسار و فرستادن رسولان مصور آن مهر دیار

روشنگر جمال این داستان آئینه مطلب را بدین وجه بصیقل بیان روشن میسازد که چون سیلی
فلک نیلی برقع شب از رخ برافگنده طیلسان زربافت روز بر سر کشید ؛ و مجنون آفتاب موهای
خط شعاعی پریشان کرده آواره دشت اخضر سپهر گردید ؛ شاهزاده بخت برگشته از خواب بیدار
گشته چندانکه بهر طرف نظر انداخت از خیالات دوشینه نشانی نیافت ؛ لاچار بچشم امیدیکه
آن ماه دل افروز را بخواب بیند ؛ و از بوستان جمالش گل نظاره چیند چشم بهم بر نهاد ؛

جلوه گری نموده باز در سحاب حجاب رخ نهفت ؛ دست از دلبری باز داشته در لجهٔ تحیر فرو رفت
دمی از بیم باد دل زار زار میگریست ؛ و لحظه نرگس وار هر سو بچشم حیرت می نگریست همچنین آن
نازنین دلارام در فیل بند تحیر واندیشه فتاده بازی عشق بر بساط حسن شاهزاده می باخت ؛
و در انکشاف منصوبه بازی چرخ فرزین نهاد فرو رفته اسپ تردد بجولانگاه فکر می تاخت ؛
عاقبت کار هیچ سو پیش نبرده عرای پرده از رخ برگشید و در میدان هوش پا قایم کرده
ازان شاطر یکه تاز عرصهٔ خوبی پرسید که ای شاه ملک دلربائی و ای ماه فلک زیبائی در نیخانه
که خیال آسمان سیر مجال رفتار ندارد چگونه شرف نزول فرموده و درین چمن که باد صبا را
گذار دشوار است چسان بر نگ گل بار کشوده ؛ شاهزاده چون سخنان محبت انگیز ازان محبوبه
دلاویز بشنید گفت ای آئینه رخسار طوطی گفتار فرمانده کشور هندوستانم و نخل بر ای آن
چمنستان جنت نشانم امشب بشبستان دولت جام عشرت می پیمودم و بمست خواب
تنعم بودم ؛ هرگاه چشم وا کردم خود را درینجا یافتم نمیدانم که کدام مصور این نقش غریب
بر صفحهٔ عالم کشیده ؛ و آگاه نیم که کدام ساحر این افسون عجیب بر روی کارم دمیده ؛ نه روزی
جمال ترا بچشم خواب دیدم و نه شبی افسانهٔ تو بگوش خیال شنیدم ؛ تو خود بگو که بدین دلفریبی
و رعنائی کیستی ؛ گوهر کدام عمانی اختر کدام آسمانی ؛ ابیات ای نور دیده آرزوی جان کیستی
شیرین لب کئی شکرستان کیستی ؛ شور بست از لب تو ببازار کائنات ؛ آخر بگوی تا
نمک خوان کیستی ؛ آن نرگس چشم گلرخسار چون این گفتار از شاهزاده لاله عذار شنید
سخن آغاز کرد که نام این شهر روپ باس ست ؛ و پدرم چمن آرای این میهنو اساس ؛ مادرم از رشک
مهر سما رخ موسوم کرده ؛ و بهزاران ناز و نعمتم در مهد دولت پرورده ؛ امشب درین مکان
چشم بخواب ناز گذاشته بودم چون بیدار گردیدم ترا دیدم نمیدانم ترا درین کاشانه که رسانیده
و مرا بزنجیر زلفت که اسیر گردانیده ؛ پس ازین قال و مقال تماشای هم از خویش رفتند و بر رنگ
تصویر نقش دیوار حیرت شدند ؛ تو گوئی آئینه روبروی آئینه نهاده یا ماهی مقابل ماهی گشته بعد ساعتی
که شاهزاده بخود آمد بزبان حال این نغمه سر کرد ؛ بیت در حیرت جمال تو گم گشتم ای دریغ
فرصت نشد که از تو کنم جستجوی خویش ؛ ماهرخ هم از استماع این ترانهٔ رنگین بهوش آمد ؛

گهی اندیشهٔ نام و ننگش بخاطر گذشتی ؛ و گاهی خار وسوسه دامن دلش گرفتی ؛ نه پائی که بگریزد
نه رائی که تدبیر اندیشه ؛ پریان فسون ساز چون دیدند که از غایت حیا آن نازنین بی حجاب نگشت
وطیلسان آرزم بر رخ گرفت ؛ آن مهر را که بمنزل ماه فرد کش کرده بود از خواب بیدار ساختند ؛
شاهزاده چون دیده برگشاد ؛ دید که مکانیست برنگ نگارخانهٔ چین رنگین و منقش و نشیمن گزیده
ایست چون باغ ارم پاکیزه و دلکش ؛ و دران منزل بهشت آئین گلرخی بر بستر ناز آرمیده که
بحسن و خوبی باج از لاله رویان روزگار گرفتی ؛ و سمن بران جهان را غرق عرق خجالت گردانیدی
رخش در پرده چون شمع از فانوس روشن گشته ؛ و بفروغ جمال در و دیوار کاشانه را هالهٔ نور پوشانیده
آهو چشمی که بر چشمان آهو آهو میگرفت ؛ و بر شیوهٔ نگاه دل مردم بند میکرد ؛ غنچه دهانی که هرگاه در گلستان لب به تبسم گشودی ؛ طفل غنچه را درس شگفتن تعلیم فرمودی ؛ زیبا نگاری که گل از غیرت
چهرهٔ بهار فریبش گریبان چاک زدی ؛ و بلبل بنظاره عارض دلربایش عشق گل فراموش کردی
سنبل مشکینش لیلی خورشید در کنار ؛ لعل رنگینش سُهیلی عقد پروین در بر ؛ از عکس گلرخسارش
آب آئینهٔ گلاب ؛ و از نگاه چشم میخوارش کاسهٔ حباب جام شراب **نظم** شمع رویش محفل افروز
بهار ؛ نرگستانها از و پروانه وار ؛ ابروش از چشم مست نیمخواب ؛ نیزه پشت کمان بر آفتاب
از خیال آن دو لعل آبدار ؛ بوسه بر لب میطپد بی اختیار ؛ از نگاه آن دو چشم نیمخواب ؛
آب در یاقوت میگردد شراب ؛ دست نور افشانش افتد از صفا ؛ زاب و رنگ لعل اگر بندد خضاب
صاف مروارید دمه را بیخته ؛ طرح لوح سینه اش را ریخته ؛ الحاصل بنظارهٔ آن نازنین بیتکلف
زیبا و آن محبوبهٔ دلربا بسیار متحیر گردید و با خود گفت مصرع اینکه می بینم به بیدار است
یارب یا بخواب ؛ آیا طلسمی ست عجیب که مشعبد قدرت بر روی کار بسته ؛ یا نقشی ست
غریب که نقاش تقدیر بر صفحهٔ ظهور رنگ آن ریخته ؛ دمیدم از معائنهٔ این صورت بدیع تغیر بحال
راه می یافت ؛ و ساعت بساعت چون شیشهٔ ساعت از بیم قالب تهی میساخت ؛
آخر الامر بجهت آنکه پی بحقیقت برده پرده از روی کار برکشاید دست جراب دراز گردانید ؛
و مقنعهٔ زرنگار از رخ نور بارش برکشید چون آن آئینه رخسار نیز از فرط حیرت بیدار بود نقاب
از دستش بزور برکشیده روی خود بپوشید ؛ شاهزاده از بیمغنی که آن ماه اوج دلبری برق وار

گلزار رعنائی بآن نمیماند جوئبار دلارائی همسر زینت الجمال مهر سکوت از حقهٔ دهان برداشته
دُرافشانی آغاز کرد که اینمعنی بوجه احسن در آئینهٔ دل اولی الابصار روشن میشود تا هر دو مقابل هم
نگروند تفاوت به یکدیگر پدید نیاید چون سخن بدینجا رسید رای همگنان بران قرار یافت
که شاهزاده خورشید لقا را در منزل آن ماه سیما فرود آرند و صورت تحقیق اینمعنی در آئینه بر
تصدیق رد و بدو نمایش کنند القصه توسن شوق را تیز گام ساخته پلنگ آن غزال مرغزار جمال را
برداشتند و لمحه طرفة العین در امکان رسانیده بمقرّ پلنگ آن آهو چشم گذاشتند و باهم گفتند
که هر دو نازنین را از خواب بیدار کنیم تا از باغ تماشای یکدیگر گل نظاره بچینیم و ببینیم که این گلرخسار
بچه رنگ غنچهٔ دهان بگفتار میگشاید و آن لاله عذار چسان چون نرگس حیران میماند اول آن ماهرا
که خورشید در شب مهمانش بود بیدار کردند و از مستی شراب خوابش هوشیار ساختند چون
آن مه جبین چشم از خواب بگشاد دید که جوانی زیبا صورت آئینهٔ طلعت که قدش در لطافت از سرو شمشاد
بالاتر است و خدش در نزاکت از برگ گل و لبش از ترک سیه مست چشمش مدام گرم خونریزی
و کمانذار ستم کیش ابروش پیوسته مایل فتنه انگیزی برق حسنش خرمن صبر خوبان را میسوزد
مژگانش جگر دوز محبوبان طرهٔ مشکینش چون نافهٔ تاتار معطر و جبین نورانیش مانند ناصیهٔ ماه منور
چهرهٔ عرق ریزش گلی ستاره بار غنچهٔ دلاویزش حقهٔ مروارید آبدار **ابیات** سروقدی
که چون قدم میزد هر قدم عالمی بهم میزد شوخ چشمی که تانگه میکرد خانهٔ مردمان سیه میکرد
سنبلی بر سمن کشیده چو جیم کاکلی بر بنفشه گفته میم چشمهٔ آب زندگی لب او موج آن آب
طوق غبغب او از دهانش نشانه هیچ نبود جز سخن در میانه هیچ نبود پیش آن چشم
خوابناک سیاه سرمه بیقدر همچو خاک سیاه بر پلنگ رزنگار مرصع کار استراحت کرده
و آهوی سیر افگنش مایل خواب گشته بمجرد مشاهده مستغرق بحر حیرت گردید و با خود اندیشید که
درین مکان که طایر وهم آسمان سر بال پرواز نمی افگند و مرغ خیال را در خیال هم گذار بر بنمقام
دشوار گذار نمی افتد بنی نوع انسان بچه طریق در بنجا رسیده آیا ساحری ست که بدستیاری کمند
جادو یا برین مکان گذاشته یا افسون گریست که بفنون حیل خود را درین منزل عرش مماثل
رسانیده بالجمله حیرت ناک گشته از بیم برقع بر روی کشید دید که چرخ شعبده باز چه بازی بر روی کار می آرد

به پیرایهٔ نور درگرفته بود و شاهزاده ماه رخسار هلال ابرو بالای بام بخواب ناز رفته پریان را
خیال سیر عالم بخاطر مستقر و مصمم گشت و هوای تماشای مهتاب در دل قرار گرفت:
چندی ازان مه جبینان زهره لقا بر تخت مانند ماه در هاله جا گرفتند و بهر جهت جهت سیر
گذر میکردند ناگاه گذر ایشان بر مکان دلکش شاهزاده مهوش افتاد: چون روایح معطر
دشمایم روح پرور ازان مشکبوی مشکبوی بمشام آن نازک دماغان رسید محظوظ شده
از هوا فرود آمدند دیدند که مکانیست پاکیزه و دلکشا و بوستانیست چون باغ جنان
روح افزا: بساطهای لطیف دران گسترده و انواع طیبات و اقسام عطریات ریخته
هر کنار چندی از خدمه پری تمثال بخواب رفته و دران میان خورشید طلعتی بر بستر ناز
آسوده بمشاهدهٔ اینحال دیوانه وار گریبان اضطرار چاک زدند و گفتند که این زیبا جوان اگرچه
از جنس انسان بست: اما از طینت حور و فرشته سرشته: یا ماهی از آسمان بزمین فرود آمده
فرد گوئی بزمین ستاره آمد: یوسف بجهان دوباره آمد: همانا این جوان رعنا اگر با
پری هم آغوش شود رواست: و اگر با حور همدوش گردد بجاست: یکی ازان حور نژادان
گفت که این یگانه گوهر شاهوار در دشش جهت آفاق ثانی خود ندارد: نه حور بهم بستر اوست
نه پری بهم سر اوست نه پری بهم سر اوست نه حور بهم بستر اوست
سزد و نه پری بهم سر اوست نه حور بهم بستر اوست سزد و

شیشهٔ زهر از دند بسنگ ؛ تار تسبیح شد بریشم چنگ ؛ چون ساعتی چند از شب درگذشت ؛ و خاطر آن انجمن طراز عیش بصدای زیر و بم مطربان بار بدنواد تماشای جمال لولیان زهره لقا محظوظ گشت ؛ حاضران آن بزم رنگین را بعطای یابان رخصت سرفراز ساخت و خود آن رشک ماه و مهر چون هلال عید بر لب بام بر آمده پهلو بر بستر راحت نهاد ؛ پرستاران سمن بر خسار و کنیزان گلعذار که لاله در عشق شان بخون نشسته واز آتشین رخسار آنها هزار داغ بر جگر سوخته ؛ برای خدمتگاری آن نونهال ریاض اقبال حاضر شدند و مانند بلبلان فصیح بیان غنچهٔ منقار را بافسانهای رنگین گشودند ؛ چون دران حین نزهت آگین اهتزاز نسیم عنبر شمیم مشام عالم را معطر ساخته متاع بیداری و سرمایهٔ هوشیاری بغارت می برد خدمهٔ شاهزاده بلند مقام یکسر مست خواب شده مستانه بر بستر افتادند و آن آغوش پرورد ناز و نعمت نیز در مهتاب بخواب رفت ماه منیر آئینه وار همه تن چشم حیران جمال آن فروزان نیر برج اقبال گردید بلکه مانند خورشید از بسطوت لقای رخشنده اش بر خود میلرزید

بُردن پریزادان شاهزاده را بمکان ماهرخ مهر دیدار و بیدار ساختن هر دو نازنین گلعذار و شیفته شدن آن هر دو پری رخان و باز رسانیدن پریان شاهزاده را در همان گلستان

انجمن این داستان هوش ربا بشمع بیان مدعا بدین طرز زور روشن روشن است که هرگاه فروزان نیری که ماه از رشکش چون ماه نخشب در چاه گمنامی فرو رود ؛ و آفتاب نورانی چهره از شرمش پرده ابر بر روی کار جمال آرا شود ؛ و بلوامع طلعتش شبستان تاریک عالم منور گردد نیرنگی روزگار بوقلمون و شگرف کاری این کهن دیر بیستون شعبده برانگیزد که فتنهٔ خوابیده بیدار شود ؛ و عشرتکدهٔ نشاط آباد شورش سرای آشوب و فساد گردد یعنی آتش جنون در سینه اش افروخته آوارهٔ صحرای عاشقی نماید و در شیشهٔ دلش دیو مهر پری بند ساخته پرده از روی کار برگشاید ؛ مصدق مصداق این مقال و چهره آرای جمال این اجمال آنست که دران شب ماهتاب که ماه جهان افروز زمین و آسمان

گل و گلشن نوازش سامع میفرمود و روزی بروش معهود با چندی از خواصان خود بزاد
دران گلستان جنت نشان گذر کرد و تمام روز بتماشای بهار بوستان و اصغای صفیر
مرغان بسر برد و هنگام شب که بزبان انجم لاجوردی بساط آسمان را بجلوس خود زینت
دادند به ترتیب طرب بزم فرمان داد و طرح بساط نشاط درانداخت و پیشکاران انجمن
معاشرت و کارپردازان عیش و عشرت آن محفل بهشت مشاکل را آبگینی آئین بستند
که خلد برین از روی شرم از رو نهفته و حرف جشن جمشیدی از صفحه خاطر ایام محو
گشته و حور بهشتی هوای تماشایش در سر داشتی و پری بنظاره اش دیوانه وار شیشه
صبر و طاقت بر سنگ زدی و سبحان الله مجمعی بود از نازنینان سراپا ناز از غازه بی نیاز
و طناز شاهدان نغمه ساز خوش آواز هر گاه برنگ شعله جواله سرگرم رقص میشدند دلهای
عشاق پرسوز و گداز بچرخ و سماع می درآوردند و چون آهنگ دلربائی ساز و ترنم کوک
و قانون نغمه پردازی راست می نمودند هوش از سر کوچک و بزرگ می ربودند و دلکشا
لحن آن ماهرویان بیمهر دل ناهید بیتاب و بیقرار میکرد و نغمه طرازی آن نازنینان رشک چنگ
حاضران بزم را از جا می برد و ابیات چو کبکان دری آن خوش خرامان همه چابک
و رقاص خوشخوان صراحی گردنان مانند لاله دهند از گردش چشمت پیاله گل
دف را کنند از صوت بلبل ز عکس حسن رنگین یک طبق گل و دران هنگام عشرت
فرجام که در و دیوار مست کیفیت و سرخوش بادهٔ ترنم بود فراش روزگار از بر تو ماه
بساط نقره باف فرش نمود و ساقی شوخ و شنگ جام بلورین لبریز آب آتش رنگ
بر مخموران مجلس می پیمود و بشراب رسای ادا هوش از دماغ اهل بزم می ربود شاهزاده
نیز از سیر مهتاب مسرت اندوز گشته دختر رز را که مانند نور بصر مدام در حجاب زجاجی و
پردهٔ عنبی بود منظور نظر گردانیده و از نور افشانی جمال او دیدهٔ پیاله برنگ چراغ لاله منور گردید
ابیات مجلس آراستند و می خوردند می بآواز چنگ و نی خوردند روی ساقی زباده
گلگل شد قلقل شیشه صوت بلبل شد شد لب گلرخان شراب آلود همچو
برگ گلی گلاب آلود عکس رخ در شراب افگندند در شفق آفتاب افگندند

در گرفت و گلبانگ شگفتن گل حسن و خوبیش در بوستان جهان بلند گشت چشمش نرگسی سرمه سای ؛ زلفش سنبلی آفتاب زای ؛ دهانش غنچه گوهر بار ؛ لبش گلبرگ انجم در کنار ؛ قدش سروی شعله ثمر ؛ رخش شمعی پروانه قمر ؛ نظم عذارش قبلهٔ آتش پرستان ؛ دهانش آرزوی تنگدستان ؛ دو چشم ترک در دلها کمین ساز ؛ دو ابرو بر جگرها ناوک انداز ؛ هنوزش خط نرسته بر بنا گوش ؛ بمرگ عاشقان زلفش سیه پوش ؛ خم آن زلف را رود در میانه ؛ چراغی بود در زنجیر خانه ؛ لبی چون غنچه لبریز تبسم ؛ دهانی راه خندیدن در و گم ؛ فروغ ساعدش از آستینها ؛ چو نور شمع از فانوس پیدا ؛ پسر وزیر هوشمند نام که در هوشمندی و دانشوری بی نظیر آفاق بود و در عشوه سنجی و دلبری مانند ابروی نازک نهالان طاق ؛ پیوسته در دبستان انیس و جلیس وی بوده نقش موالفتش بر لوحهٔ دل ثبت می نمود ؛ و با امثال و اقران سبق جسته سبق الفتش از بر میکرد ؛ و آن سرو آزاد حدیقهٔ رعنائی نیز اصناف الطاف و الوف اعطاف بحالش مبذول داشتی ؛ و تخم تودد و محبت آن تازه نهال گلشن یکرنگی در مزرع دل کاشتی ؛ از آنجا که سلاطین را میل خاطر بسیر باغ و بستان بیشتر میباشد و خواقین را رغبت طبع بتماشای گل و گلستان اکثر ؛ بر کنار شهر باغی آراسته بود که بی غائله تکلف رشک افزای جنتش توان گفت و بی سایبهٔ ریب غیرت افزای گلزار فرخار تصور توان کرد ؛ صدای هیچه عندلیبان خوشنوا در دل حاضران شور جنون می افکند و نوای قمریان رنگین صدا هوش تماشائیان بغارت می برد ؛ شقایق ساغر عقیق لبریز رحیق نموده ؛ و نرگس شوخ چشم چشم شوخ بتماشای بهار کشوده ؛ سهی قدان ریاض رعنائی طرز طنازی و شیوهٔ دلربائی از سرو سرافرازش آموخته ؛ و گلرخان بهار زیبائی از رشک ارغوان رازش بر رنگ لالهٔ خونین جگر هزاران داغ بر جگر سوخته ؛ **ابیات** چه باغ از پنجهٔ قدرت چنارش ؛ کشاد دل گلی از نو بهارش ؛ شرار صبر صوت بلبل او ؛ کمند هوش یعنی سنبل او ؛ ز فیض گلشن و آب ریاحین ؛ ببالد همچو مرجان دست گلچین ؛ هوائی سبزهٔ و گل گر چنین هست ؛ مئی حسرت بکام عقل و دین هست ؛ اکثر اوقات بگلگشت آن ریاض ارم نشان نزهت فزای فضای دل می بود ؛ و با یاران همطرباز

گوهری آمد پدید ؛ بر سپهر حسن تابان اختری آمد پدید ؛ شاه انجم سپاه فلک خرگاه بحصول
چنین نعمت بزرگ سپاس فراوان و شکر بی پایان بدرگاه ایزد منان بجا آورده سند
از سر گنج برداشت ؛ و کف نوال برگشاده ؛ بدریا در لآلی آبدار دامان آمانی و آمال عالمیان
مالامال ساخت ؛ اختر شناسان رو ضمیر بترتیب زایچهٔ آن فرخنده بخت پرداختند و آن
خورشید اوج خوبی را هم منزلت آفتاب یافته **مهر جمال** موسوم ساختند بزم عیش و نشاط
آراستگی یافت ؛ و مجلس سرور و انبساط پیراستگی ؛ کوس عشرت و شادمانی بلند آوازه
گردید ؛ و صدای نقارهٔ بهجت و کامرانی بچرخ چنبری رسید ؛ **نظم** زمان گرچه بس طرح محفل
کشید ؛ به ترتیب آن بزم بزمی نچید ؛ بهشتی ست زیبا پر از رودی حور ؛ از و چشم بد
چون غم از عیش دور ؛ دمید آنچنان نکهت از مشک و عود ؛ که خوشبوی شد نغمه در چنگ
و عود ؛ ز بهر جرعه در موج دریای نور ؛ ز بهر خمه در رقص صحرای طور ؛ الحاصل آن درخشندهٔ
نیر برج خلافت در کنار دایهٔ بلند پایه جا گرفت و بهزاران ناز و نعمت و فراوان نعیم و
دولت پرورش یافت ؛ دایه را خورشید شرف و اقبال در آغوش در آمد و مهد را
ماه ارجمندی از افق امیدواری بر آمد ؛ چون مدت پنج سال از عمر آن ماه سپهر دولت و
اقبال در گذشت نظر بر آنکه نهال استعداد قابلیت نورسان گلستان جهان بی آبیاری
ترتیب در گلزمین فضل و کمال ریشه ندواند و بلبل ناطقهٔ انسانی بی تعلیم فضلای کامل
در قفس دهان بفصاحت و بلاغت دستان سنج و سخن طراز نگردد ؛ استادان صاحب کمال
و معلمان خردسگال برای تادیب آن والاگهر و تربیت آن همایون اختر معین و مقرر ساختند
تا آداب جهانداری و قواعد شهریاری بیاموزانند ؛ و علوم مکتبی که لازمهٔ سلطنت و خلافت است
بیادش دهند از بسکه شاهزاده عالی فطرت فهم والا و طبع رسا داشت بکمتر زمانی در
هر علم علم امتیاز برافراشت و باندک فرصت باکتساب هر فن یگانهٔ روزگار و نادر آفاق
گردید و آوازهٔ نکته سنجی و سخندانی او در چار طرف امکان و شش جهت جهان رسید لطافت
و خوبی گلزار رخسارش از یکی هزار شد و درست حسن و محبوبیش از شکست نقصان بر آمده
چون زر دهی کامل عیار ؛ طنطنهٔ جمال آن یوسف کنعان عزیزی اطراف هر مصر و دیار

چونی از خود تهی در ناله لبریز + ز داغ دل چو لاله جام پُر خون + پریشان زاده تر از بید مجنون +
بخاکستر چو آتش کرده جائی + زده بر تخت شاهی پشت پائی + بمجرد نظاره از توسن تند خرام
فرود آمده نزدیک آن رایض مضمار ریاضت رفت و بآئین ادب شناسان کار آگاه دست بسته
روبرو ایستاد + درویش صاحبدل روی توجه بسوی بادشاه آورده پرسید که ای گلشن آرای
باغ خلافت خار کدام مهم دامان خاطرت گرفته وای خورشید اوج سلطنت آینه صفا پذیر
ضمیرت از چه رنگ ملال پذیرفته که درین بیت الحزن وارد شدی + و بکلبهٔ من شوریده سر
قدم رنجه کردی ملک مراتب نیاز تبقدیم رسانیده بزبان عجز ترجمان ظاهر کرد که چون صورت
مدعای این خاکسار در ضمیر آئینه نظیر پرتو افگن ست چه حاجت که طوطی زبان را بشرح آن پردازد
آن نورانی جبین صبح نفس از کشف باطن بر مقصود بادشاه آگاه گردید + دست دعا بدرگاه
واهب العطایا برداشت و سیبی تازه و رنگین که بر رنگ سیب زنخدان محبوبان لطافت آگین و
مانند عناب لب معشوقان شیرین بود از زیر بالین برآورده ببادشاه داد + که انشاء الله
نهال آرزویت بار و را امید گشته میوهٔ مراد خواهد برآورد اما از دو رنگی سیب بوی دو معنی
بمشام فهم میرسد + که چندی در ابتدای ایام جوانی بهار عشرتش از سموم عشق چون روی زرد
عاشقان شکسته رنگ خواهد بود + و من بعد چهرهٔ تمنایش مانند عارض سرخ گلرخان برنگ
نشاط و کامرانی خواهد برافروخت + بادشاه بکمال انشراح صدر و شگفتگی خاطر ازان مرتاض
مرخص گشته متوجه دولت سرای شهریاری گردید و حسب الامر آن نخلبند ریاض ریاضت بامید
ثمرهٔ بهی کام و زبان با نوی جهانرا از ان سیب تازه لذت بی اندازه بخشید از غایت سرور
جشن بادشاهانه ترتیب داده بکام دل بعیش و عشرت پرداخت چون نسیم اقبال از مهب
الطاف یزدانی در وزیدن و رشحات فیوض ربانی در چکیدن بود غنچهٔ مدعایش شگفت +
و شاخ آرزویش مثمر گشت + بعد انقضای مدت معهود تابان اختر سپهر جهانداری در
ساعت خجسته از مطلع امید سر برکشید خورشیدی از برج حمل طالع گردید + و مشتری طالعی از
بیت الشرف سعادت ساطع + عرصه جهانرا به پرتو جمال خویش منور نمود + و کاشانهٔ
خلافت را بشمع چهرهٔ خود رشک افزای منزل قمر فرمود **بیت** از محیط شهریاری

صیادان دامگاه تقدیر چون خواهند که بصید شکاری پردازند و شهباز بلندپرواز تند سیر را بر
صید حصول مرامی سر دهند دام آشیانی چیده طائر مقصود را شکار نمایند و دانه بهانه پاشیده
مرغ مدعا را بچنگ آرند مصداق اینمقال آنست که روزی چون عنقای نورانی جناح
خورشید از مغرار خاور بشکارگاه سپهر اخضر سرگرم پرواز شده و کبوتران سفید بال انجم از هیبت
سپهر انوارش رو بآشیانه خفا نهادند خجسته فال بدولت و اقبال برسمند تیز گام سوار شده
عنان عزیمت بسوی صیدگاه انعطاف داد و همت والا جهت صید طائران هوا انگیخته دشتبان
صحرا برگماشت شاهباز بلند انداز چنگال آن شاهباز اوج خلافت به انداز صید کبک و کلنگ
دراوج هوا گرائید و پلنگ تیز تگ چنگ و ناخن بخون غزال و گوزن برکشاده بسیاری را راسته
و هلاک گردانید از بسکه مرغان صیدافگن بهر جهت جهت صید پرواز کردند فضای هوا از تندرو
و تیهو تهی گشت و بسکه سگان شکاری از هر کنار شکار نمودند ساحت صیدگاه از گوزن
و آهو پر شد **ابیات** چابکان تیغ را علم گردند صید را دست و پا قلم کردند سر شاخ
گوزن بشکستند گردن کبرگدان فرو بستند شد نشان خدنگ داغ پلنگ و اغمار افتیله گشت
خدنگ از برای گرفتن نخجیر بر پر آورد لیک از هر تیر خواب خرگوش از سر او جست
چشم خود را دگر بخواب نه بست رو بباز هول جان دران آشوب ساخت دم در دهه سگان
جاروب بر هوا هر پرنده که پرید ترکی از ناوکش نسج کشید چون شهریار از شکار گاهی انفراغ
یافت عنان انصراف بسوی مشکوی معلی تافت ناگاه درمیان راه نگاهش بر درویشی افتاد
که از پرتو انوار ضمیرش فضای نزهت فزای کلبه مانند آینه خانه منور و مصفا بود و صوت مدعای
ارباب حاجات در مرآت کف دعایش بوجه حسن رونما و دیرائه خاطرش بگنج معرفت آباد
و مرغ دلش از بند تعلق بسان سرو آزاد برنگ اخگر لباس خاکستری در بر و از گداز غم رنگ ریش
همرنگ زر بسوز محبت الهی مانند لاله داغ بجگر و بگرمی شوق نامتناهی برنگ گل آتش سودا در سر
شبستان سینه اش بسمع نفس نورانی روشن و فضای کلبه اش بفیض اشک گلناری
رشک گلشن **ابیات** زکجکول تهی صاحب کلاهی سلک بینوائی بادشاهی بازادی
علم چون سرو آزاد زقید دل برون جسته چو فرهاد چو دود آه دل از غم شرربیز

سریر رفعتش چرخ برین را بر سر و سایهٔ چتر عظیمش افسر خورشید انور از صاف جام طرب
جمشید در خواری و در بارگاه جاه و حشمتش سکندر آئینه داری ابیات ملک کوکبه شاه
جمشید بخت فلک مرتبه شاه خورشید تخت مهش بنده و آفتابش غلام زمانه مطیع
و جهانش بکام خورشید از انجا که لوامع تیغ خونریزش هر صبح و شام فلک را از شفق نخون می نشاند
از سحاب نقاب بر رو کشیده ماه از نیلی رواق سپهر سر بر نمیکشیده مریخ از سهم تیر جگردوزش
که سقف آسمان را مانند هدف سوراخ سوراخ ساخته بود چون کمان قالب تهی میکرد
خزینه داشت مالامال لعل و گوهر آبدار و سیم و زر بیشمار و لشکر قهار و خونخوار زیاده از اندازهٔ
قیاس و حد مقدار ساحت جهان از نعره غ نیزعدالتش روشن دخارستان زمان بر شبحات
سحاب نصفتش سیراب تر از گلشن در مرغزار عدلش غزاله با شیر همدوش و بره ضعیف تن
با گرگ قوی چنگ هم آغوش ابیات ز عدلش چون رخ خوبان مهوش بیک جا جمع گشته
آب و آتش بدورش جان مظلومان سحرگاه فرامش کرده تیر اندازی آه چون بر لب جویبار
زندگانیش مردی که در گلستان شهریاری قامت برافراشته باشد و در گلزار دولت و اقبال
گلی که ریاض جهانداری را سزاوار تواند بود نبود پیوسته بسان سنبل پریشان خاطر بودی
و مانند لاله داغ اندوه بر جگر داشتی شبستان دیده اش بی فروغ جمال نور دیده نوری نداشت
و بوستان دلش بی بهار دیدار فرزند تر و تازه نمیشد شبها که بریاضت پرداختی غیر ازین تمنا نبودی
نبودی در روزها که بعبادت مشغول گشتی بجز این مطلب استدعا نمودی و بارزوی اینکه در
تنور مدعا لیش نان مقصود رو ببختگی آرد پیوسته سماط اغذیه و اطعمه بهر ساخته مسکینان
و گرسنگان را بکام رسانیدی و بامید اینکه کیسهٔ آمالش به لآلی مراد مالامال گردد همیشه سیم و زر
بدرویشان و محتاجان بخشیدی از خدمتگذاری صاحبدلان کامل دمی غافل نبودی و از دلجوئی
عارفان روشندل لحظه نیاسودی تا از کمان دعای گوشه گزینی تیر مدعا بهدف اجابت
رسد و یا من زبان مسیحی نفسی آفتاب مقصود از افق آرزو سر بر زند ابیات
پیوسته از طائر شوق شهریار جهت شکار و صید کردن مرغ امید بمیر شکاری در دو پیش
پرستیگار یعنی تولد شاهزادهٔ بلند اختر مهر جمال و شگفتن گل حسن و خوبی آن نهال گلشن اقبال

اسیر کمند زلف سلسله مویان ؛ بخیال قامت خوبان از تماشای سرو آزاد ؛ بیاد عارض گلرخان چون عندلیب سرگرم فریاد ؛ از پیکان غمزهٔ خوبان نشتر در جگر شکسته ؛ از طوفان اشک گلگون همه تن در خون نشسته ؛ پروانه شمع رخسار شعله خویان داغ بر جگر همیرے ماه رویان ؛ ذرهٔ حقیر بخت سنگه ولد شتاب رای بنیرهٔ رای نانسنگه حضور نویس دفتر تن کاتبهٔ بهٹناگر اگرچه لیاقت و استعداد آن نداشت که خود را در زمرهٔ انشا پردازان انگاشته قلم بنگاشتن آن پردازد ؛ و کمان سخن را کما ینبغی زه نکرده هدف تیر ملامت گردد لیکن بهانهٔ دوستان یکرنگ بچمن آرائی این تازه گلشن دلفریب پرداخت ؛ و بدستیاری قلم محبت رقم صورت نگارش این مرقع حسن و عشق بر صفحهٔ بیان جلوه گر ساخت ؛ از انجا که بحسن جوئی مدعا شگرف تر از جمیع قصهاست به عجیب القصص موسوم گشته ؛ و پژمرده طبعان منقبض خاطر را به گلگشت این گلشن همیشه بهار غنچهٔ دل شگفته ؛ امید از چمن پیرایان سخنوری و گلشن آرایان دانش گستری آنست که این رنگین گلزار سخن را بفیض نظاره خود آب و رنگ قبول بخشیده ؛ اگر نهال مدعائے مناسب مقام نباشد ببا غبانی اصلاح بجا پیش نشانند و این بی برگ بی سر و بن را که با هزاران خار خار خاطر فراهم آورده این گلدستهٔ رنگین ست معاف دارند ۵۵

آغاز داستان محبت خیز و ابتدای قصهٔ مهر انگیز که دلهای مستمعان را مشتاق میسازد و شمع جانها را پروانه وار در سوز و گداز مے اندازد

بهار پیرایان بساتین حکایات و چمن آرایان حدایق روایات ریاض این رنگین داستان را بآبیاری تقریر بدین روش آب و رنگ بخشیده اند و غنچهٔ گلزار این گلگون افسانه را به نسیم بیان باین رنگ شگفانیده که در شهر حسن خیز هندوستان که خاک عنبر آمیزش گلگونهٔ شاهد روی زمین ست ؛ گرد عنبر بیزش وسمهٔ ابروی عالم ما و طین ؛ سرزمین دلکشایش برنگ رخسار لاله رویان رنگین ؛ و هوای محبت افزایش مانند هوای دل عاشقان در آئین ابیات چه شهر آرامگاه عشقبازان ؛ مقام دلنواز جانگدازان ؛ ز لالش باده ساز مستی عشق ؛ نسیمش روح بخش هستی عشق ؛ بنائی کعبهٔ دلباز خاکش با عروج تشنهٔ مستی ز تاکش ؛ بزمان سلف او رنگ آرائی بود عرش احتشام حجسته فال نام ؛ پایه

هیچ قصهٔ نو و کهن بآن نمیرسد و هیچ داستانی باین سوز و گداز نباشد اگر شما را شوق شنیدن
گوش دل بسپوریم دارید و صبر و هوش را خیر باد گویید یاران دلسوخته که پروانه شمع حکایات
پرسوز و گداز بودند بر سر آن شمع انجمن خوبی جمع آمدند و دست شوق بدامانش دراز کردند
آن شعله غدار آتش نفس زبانهٔ زبان برآورد و شمع این داستان پرسوز که دلهای مستمعان را
پروانه وار بآتش بیتابی میسوزد روشن کرد که اگرچه چمن چمن گلهای قصص در بوستان بیان شگفته
و دلهای افسرده خاطران ازان آب رنگی گرفته لیکن بدین رنگ و بو گل افسانه بنظر بصارت
دانایان مجنون کیش نیاید و گوش فرهاد پیشگان فطرت اندیشش مانند او شیرین حکایتی
نشنید اگر از زبان هندی بفارسی مترجم گردد مانند قصص بهار دانش و غیر آن بخلیهٔ نگارش
پیرایش پذیرد عاشقان دل از کف داده را سررشتهٔ شوق بدست آید و کارنامهٔ شگرف
و افسانهٔ نادر بر روی کار آمده باشد دیوانگان را سرمشق آموختن جنون گردد و فرزانگان را
باز دیاد حزم و علو عزم رهنمون سرگشتگان وادی یاس را بسر منزل حصول امید فایز گرداند
و کوتاه فطرتان سست اساس را سخت کوش بلند همت نماید شبگیران را سرمایهٔ صبر و شکیب
بخشد و دل سوختگان را آتش محبت دو بالا کند حاضران بزم شمع وار بسمع این افسانهٔ جگر سوز
دل گداز دود آه از شعله دل برآوردند و اشک گرم از چشم روان کردند گریبانهای صبر و هوش
بناخن اضطراب پاره شد و خارهای مردد اندوه در جیب دل و جان شکست چه آتش بیقراری
که در کانون سینه ها شعله در نگرفت و چه طوفانهای سرشک که از سر مردم نگذشت چون
یاران بشتاق را طاقت طاق شد و از غایت شوق جامهٔ شکیبائی چاک و دست تمنا
بدامنم آویختند که اگر تیشه اندیشه را تیز کنی یکین که این گوهر گران بها از معدن اختفا بجلوه گاه
ظهور آمده بینائی بخش دیده دران صاحب نظر گردد و اگر رگ سحاب خامه ات تراوشی نماید یقین
که این گلشن زیبا آب و رنگ یافته معطر سازد دماغ سخن سنجان دانشور شود لاجرم این دردی کشان
ساغر درد و محنت نمک چشیده عهد محبت گریبان چاک نظاره گل سرمست
صهبای صوت بلبل از خویش بیگانه بایگانگی آشنا از خود دارسته بوارستگی بسملا
خار و ریا شکسته بادیهٔ محبت گل برسر زده هزاران داغ حسرت قتیل تیغ نگاه خوبرویان

سرمه چشم دلربایش ؛ رم آهو نگاه آشنایش ؛ زیب افزای آن بزم رنگین گشت و تکلیف
یاران همدم باده پیمودن گرفت جام شراب لبشوق بوسهٔ لبش قالب تهی کرد و شیشه رمی
به پیش طاق ابروش سر بسجده فرود آورد عارض زیبایش که از گرمی می عرق کرد
پنداری شبنم بر ورق گل ریخته یا از جادوی جنبش آب دانش بهم آمیخته نی نی لآلی آبدار است
بر یاقوت نمایان یا انجم تابدار است بر ماه تابان یا گلهای بهمن از ژاله تر دمیده و یا سیماب پاره ها
بر شعله ها دویده چون از نشأ بادهٔ ارغوانی چهره اش برافروخت و ریاض خاطرش از این
آب گلرنگ خورم و شاداب گشت غنچه دهان را به نسیم بیان شگفانیده و از گل افشانی
نکات رنگین دامان نطق را رشک افزای دامن گلچین گردانید گاهی بتکرار این اشعار دلکش
زلف سخن را بشانهٔ زبان تاب میداد غزل هوا چکیدهٔ نورست در شب مهتاب ستاره
خنده حورست در شب مهتاب ؛ سپهر جام بلوریست پر می روشن ؛ زمین قلمرو نورست
در شب مهتاب ؛ رسان بدامن صحرای بیخودی خود را ؛ که خانه دیدهٔ مورست در شب مهتاب ؛
صراحی می گلرنگ سرو سیمین ست ؛ پیاله غبغب حورست در شب مهتاب ؛ بغیر بادهٔ روشن نظر
بهرچه کنی ؛ غبار چشم شعورست در شب مهتاب ؛ براق راهروانست روشنائی راه ؛
سفر ز خویش ضرورست در شب مهتاب ؛ بهر طرف که نظر میکنیم ای صایب تجلیات
ظهورست در شب مهتاب ؛ و گاهی از بیان این غزل رنگین شاهد ناطقه را غازه پرداز می میکرد
غزل بهشت پر مزه تصویر میکند مهتاب ؛ پیاله را قدح شیر میکند مهتاب ؛ پیاله کوش
و میندیش از حرارت می ؛ که در پیاله تبا شیر میکند مهتاب ؛ کتان توبهٔ ما را یک التفات
بس ست ؛ درین معامله تقصیر میکند مهتاب ؛ حضور صحبت روشندلان غنیمت دان
پیاله گیر که شکگیر میکند مهتاب ؛ و ران کسی که بنوشد پیالهٔ صایب ؛ بچیر تم که چه تاثیر
میکند مهتاب چون نصفی از شب درگذشت دولها از تماشا مهتاب و نشهٔ شراب خط
وافر برداشت تا پل استراحت گشتند و باهم گفتند که اگر در این وقت آتش زبانی بشرح
قصهٔ پرسوز و گدازی گرم نفس شود و انجمن شوق را هنگامه گرم سازد چه خوب باشد آن شکر لب
شیرین گفتار با صفای این سخن طوطی وار شکر افشانی در آمد که یاران فسانهٔ شنگرفی یاد دارم

که هر سیاره خورشید دگر بود ٭ دران چین طرب قرین ساقی طاز جام صهبا را چون گردش چشم خود بدور آورد ٭ و مطرب باده سر شار مینا را مستانه نغمه زلفل سر کرد با صراحی سیمین دران بزم رنگین مانند سرو سیمتن در گلشن انجمن جلوه میکرد و می لعل رنگ در ساغر بلورین برنگ عکس آتش رخسان در آینه منظر می آید بط باده در صیدگاه عیش شکار هوش می نمود و آواز نی و چنگ دل از چنگ اهل بزم می ربود قانون بقانونی سیر آهنگ بود که پرده صبر مستمعان میدرید و رباب آهنگ چنگ در دامن نغمه زده بود که دل ارباب انجمن را بوجد می آورد از مرغوله خوانی خنیاگران پری جمال مرغان هوا در پیچ و تاب و از شعله افشانی ترانه سنجان حور تمثال زهر زهره کباب

ابیات بهنگامه رقص سیمین تنان ٭ شده نغمه در تال دستک زنان ٭ کمرها چو در پیچ و تاب آورند ٭ چه دلها که در اضطراب آورند ٭ ره صبر دلها بقانون زنند ٭ ز شوخی همه چنگ در خون زنند ٭ دل افروزی چهره با شمع دل ٭ پریشانی طره در جمع دل ٭ از یکطرف نشئه شراب و تماشای مهتاب دماغ حاضران را کیفیت می افزود و از جانب دیگر صدای سرود و ساز و رنگوله رقاصان طنبار سامعه را مینواخت اهل مجلس از نقاره این کیفیت تماشای صنایع قدرت گشته ترانه سپاس بلند آوازه بودند و بیان نکته های بدیع و معانی رنگین بر رونق بزم می افزودند درین اثنا نازک نهالی یاسمن بر که گل از غیرت عارض رنگینش جامه در خون زده و سنبل از تاب زلف مشکینش بتاب گشته خنده نمکینش شور انگیز شیرین لبان و طره پر چینش کمند افگن دل و جان ٭ شعله جمالش متاع شکیب جهانی سوخته و گرشمه جادویش به پری طرز دلبری آموخته ابرو کمانی که جانهای گوشه نشینان قربان اوست و سینه چاک چاک عاشقان تیر مژگان او پری پیکری که صد شیشه دل بر سنگ جنون زده و شمع روی که در سوختن عالمی پروانگرده لطافت رخسارش رشک افزای عارض گل و کیفیت نگاهش غیرت بخش نشئه مل آمنه رخساری که بیک جلوه ناز خوبان آینه سیما را نقش دیوار حیرت گرداند ٭ و گلعذاری که از جوش بهار حسن مرغان چمن بتصویر را بافغان آورد

ابیات رخش عشاق را شمع شبستان ٭ لبش نقل شب شراب می پرستان ٭ ز مستی نرگس جادوش در خواب ٭ ز سودا سنبل هندوش در تاب ٭ تغافل

بخشیده ۞ دریا بجسرت جودش از موج چین بر جبین و کان از غیرت همتش از لعل خون در جگر
اگر تیغ را در معرکه علم سازد ۞ خورشید از غایت بیم سپر انداز د ۞ و اگر پی دفع اعدایش را در کمان
آرد ۞ زهره مریخ از کمال هیبت آب شود ۞ چشمی که سایه پرورد حفاظتش باشد آتش سوزنده
دست بدامانش نتواند زد ۞ و کف حمایتش اگر سایه در بحر اندازد خانه حباب از موج خراب نگردد ۞

ابیات یارب این خسرو جم قدر سلیمان حشمت ۞ که گلستان جهان تازه و سیراب از دست ۞
جمع بادش همه اسباب جهان پیوسته ۞ زانکه آسایش و جمعیت اسباب از وست ۞

تمهید صورت یافتن این نگارین مرقع صور معانی و سبب آب و رنگ پذیرفتن این رنگین حدیقهٔ گلهای نکته دانی

برای جهان آرای دانشمندان صبح نفس و ضمیر مهر تنویر خرد وران نکته رس مخفی نماند که شبی در ایام بهجت و شادمانی و هنگام مسرت و کامرانی که رقاص ماه بارد ای نور بر بام آسمان جلوه گر بود باتفاق بعضی از دوستان یکدل صحبت معاشرت رو داد ۞ و انجمن عیش و عشرت منعقد گشت ۞ زهی شب گیتی فروز که از انجم هزاران خندهٔ دندان نما بر صبح نورانی میزد ۞ و زنگ سیه روزی از آئینهٔ بخت تیره کوکبان می زدود ۞ فراش قدرت بر بسط سطح زمین فرش تکلف باف گسترده بود ۞ و خار صفت مینای سبز فام فلک را لبریز صهبای نور کرده ۞ بیت زمین تا آسمان لبریز مهتاب ۞ جهان غوطه زد در بحر سیماب ۞ نسیم مشکبار چون شمیم گلزار دماغ عالم را معطر می نمود و نور افشانی مهتاب آئینهٔ چشم مردم را روشن تر میکرد ۞ و خامه از فیض توصیف آن شب روشن تر از روز فواره نور ۞ و زبان بیمن تعریف آن لیل جهان افروز رشک افزای شعلهٔ طور لیلی که لیلی حسن و حسن لیلی مجنون جلوه نور بارا ۞ و شبی که صد صبح فیروزی و هزاران روز سعادت نثار او از فیض نور پاشی شب چراغ دیده کور سوادان روشن ۞ و از دلکشائی هوا غنچهٔ دل خونین جگران شگفته تر از گلشن ۞ **ابیات** شبی روشنتر از آئینهٔ روز ۞ سوادش چون تجلی عالم افروز ۞ شبی همچون جبین صبح روشن ۞ چو شمع روی جانان پرتو افگن ۞ شبی روشن تر از سر چشمهٔ نور ۞ رخ شب در نقاب روز مستور ۞ دمیده صبح دولت آسمان را ۞ ز خواب انگیخته بخت جوان را ۞ میان روز و شب فرق اینقدر بود

موجب آرایش زمین و زمان آئینهٔ دین بمصقل ضمیر صافیش صفائی نیافته که چهرهٔ نجات
دران رو ننماید و چراغ اسلام به پرتو رای منیرش فروغی نگرفته که تا صبح قیامت روشن نباشد
ابیات خدیو عالم جان شاه کولاک ؛ مقیمان درش سکان افلاک ؛ سوار ره شناس عرصهٔ غیب
بساط آرای خلوتگاه لاریب ؛ سران ملک عرفان را سر او ؛ روان قدسیان خاک در او ؛ ولائی
متعالی مدح و ثنا سزاوار جناب بادشاه کشورستان سرادق خواقین جهان مهر لقا مشتری سیما
آسمان سریر عطارد ضمیر کیوان بارگاه انجم سپاه بهرام رزم زهره بزم سلیمان نگین فریدون
تمکین دارا حشمت سکندر مرتبت ابیات شاه عالم پناه دولت و دین ؛ تابع اوز چرخ
تا بزمین ؛ داد از دست او رسیده بداد ؛ کس بدورش ستم ندارد یاد ؛ زهی تابنده نیر
سپهر سلطنت که به شعشعهٔ آفتاب ضمیرش ساحت جهان روشن بست ؛ و خی بارنده ابر
اوج مملکت که بفیض آبیاری تدبیرش خارستان دوران گلشن ؛ و در چمنستان معدلتش
خزان را چه یارا که دست غارت بر متاع لاله و سمن دراز نماید و در گلستان بنصفتش خار را چه مجال
که بناخن ستم عارض نازک گل خراشد ؛ اگر عندلیب لب بفریاد گشاید که گل بی پر و اسخم نمی شنود
بدشنهٔ خار سینه اش چاک ننماید ؛ و اگر قمری کمر بداد خواهی بندد که سرو بی هوش با من سرگران است
از موج آب زنجیر در پایش اندازند ؛ در زمان سیاستش نرگس را بجرم شوخ نگاهی بر دار کشند و
نافرمان را بگناه نافرمانی زبان از قفا بر آرند ؛ در گلزار انصافش کبک با باز بهم پرواز و باد جگاه
معدلتش شاهین با کلنگ در انداز نیاز ؛ ابیات نگردد ظلم را کس در حوالی ؛ تخلص گشت شیران را
غزالی ؛ ضعیفان را قوی گشت آنچنان چنگ ؛ که شیشه زنده شد بر تختهٔ سنگ ؛ پی
صفرای خس میریزد ایام ؛ ز خون شعله آب نار در جام ؛ ز عدلش رونقی در روزگار است
که نخل موم را آتش بهار است ؛ عدالت بدادرسانیدهٔ اوست ؛ و رفعت سزاوار گردانیدهٔ اوست
دریا دلی که هرگاه مانند سحاب نیسانی کف کامرانی بسخا گشاید ؛ دامان حرص از کشتی کشتی
گوهر آبدار لبریز نماید ؛ و الا همتی که چون دریادار بمقام فیض و نوال در آید کیسهٔ طمع از معدن
معدن یاقوت و لعل مالا مال سازد ؛ احتیاج هنوز لب سوال نکشاده که دست نوالش توده
توده سیم و زر داده ؛ و آرزو تا حال دست طلب دراز نگردیده که کف همتش بدخشان بدخشان لعل و گوهر

همه تن در تنور شفق کباب نقاشی که بتر دستی قدرت صورت انسان را باین آب و تاب بر لوح خاک جلوه گر ساخته و طرّاحی که بدستکاری صنعت زمردین طارم گردون بی پایه را بی ستون افراخته صیادی که در مرغزار بوستان بصید دل عنادل از رگ گل دام گرفتاری نهاده و استادی که در مکتب گلستان مرغان دلکش نوا را هزاران نکته بدیع بیاد داده فاخته از آتش شوقش لباس خاکستری بر تن و قمری بذوق اسیریش طوق بندگی در گردن طوطی شیرین سخن شکر ریز شکر نغمتهای اوست و طاؤس رنگین پیرهن بال بوجد کشاده شوق ثنای او هدهد بسر فرازی بندگیش تاج افتخار و امتیاز بر سر دارد و کبک تا طریقهٔ اطاعت او سپرده بر خرام خوبان بغرور هزاران فیقهه میزند مجمر شقایق از آتش محبتش شعله در کنار و شمع زنبق بلوامع عشق او انجمن افروز گلزار از جوش سودای غمش خون در رگ سنبل نیلگون و در شهادتگاه عشقش گل سینه چاک جامه در خون و نرگس در بزم گلستان ببادهٔ یادش جام زرین بر کف نهاده و سرو در مصطبهٔ بوستان بشوق مینای زمردین در بر ایستاده بهر گل گلشن که بنگری بیاد او ساغر پیماست و بهر مرغ چمن که نظر افگنی از شوق او نغمه سرا ابیات بعشق اوست گل را پیرهن چاک بیادش سبزه مست افتاده بر خاک ز دردش میزند فریاد بلبل به عشقش جامه در خون میزند گل شقایق در چمن ساغر کش اوست پسیه مست بنفشه سر خوش اوست بسودایش پریشان موی سنبل بدرد او طپان در خاک و خون گل نه نرگس از شراب اوست سرمست که هر شاخیست از گل جام بر دست و گلهای شاداب نعت گوناگون نثار بارگاه چمن طراز رسالت که ریاض دین آبیاری رای جهان آرایش طراوت تازه و آب و رنگ بی اندازه گرفته و از بار تمنای خار دریا شکستگان وادی معصیت به تنسیم نسیم شفاعتش گل گل شگفته سحاب فیض آن دریا دل گردگناه از دامان سیه کاران دره گم کردگان شسته و بشرطهٔ لطف آن پاکیزه گوهر سفینهٔ تخته بندان قعر عصیان بساحل نجات پیوسته بگل اطاعتش سر افرازان انجمن معرفت را بر سر و از رایحهٔ گلزار رهنمائیش مشام دانش ارباب حقیقت معطر گوهر یکتای ملت در چار سوی امکان دلکشش جنت جهان روز بازار از و یافته و لوای والای شریعت ذات عالی در جاتش در عرصهٔ روزگار برافراشته وجود فائض الجودش باعث وجود کون و مکان و نهضت کرامت آیاتش

بسم الله الرحمن الرحیم

سرسبزی بوستان سخن بآبیاری ستایش چمن آرائیست که گلستن عشق را بگلهای داغ
خونین جگران و سنبل آه پریشان خاطران آب و رنگ بخشیده و شگفتگی گلستان ناطقه بنسیم
ثنای بهار پیرائیست که ریاض حسن را بلالهٔ عارض گلرویان و سرو قامت دلجویان زینت داده
سپهر نیلوفریست از چشمه سار قدرت او و خورشید گلی ست از گلزار صنعت او و گلشن آرائی که
در فضای بنفشه رنگ آسمان ارغوان زار شفق شگفانیده و چمن طرازی که صحرای اخضر فلک را بیاسمین انجم
زیب و زینت بخشیده شاهد گلبن از کارگاه عنایتش کلاه غنچه بر سر و معشوقهٔ صنوبر از جامه خانهٔ
لطفش قبای زمردین در بر سوسن بتقریر وصف و ثنایش سراپا زبان و غنچه در فکر حمد و ثنایش سر بگریبان
لاله بمطالعه گلستان صنعت گوناگونش در دبستان بوستان اوراق رنگین وا کرده ثوریحان بتحریر بهارستان
قدرت زنگار نگش لوحهٔ برگ را بآب شبنم مصفا نموده قاری بلبل در یادش بتلاوت مصحف گل
لب کشاده و خطیب قمری بادای خطبهٔ وصفش بر منبر سرو ایستاده از مصطبهٔ قدرتش چرخ
مدور مینای زمردین و از میخانهٔ صنعتش مهر منور پیمانه زرین از بحر ابداعش انجم حباب نور آگین
و در لجهٔ اختراعش قوس قزح موج رنگین در یا بشور سودایش از موج زنجیر در پا و سحاب بهوای او چون برق
سر در هوا ماه سریع السیر در طی منازل شوقش همه شب بیخواب و آفتاب جهانتاب از تاب شعلهٔ عشقش

به عون صناع مکین و معین کافضل و اکمل خلایق من و زمان

جند ابعبارت رنگین خوش فسانه ایست که قصه گو و کهن بآن نمیرسد و هیچ داستانی باین سوز و گداز نشنید
در وصف هیچ کتاب نادر هر آنچه گفته شود استغراب را نشاید نامش زبان زد

عجایب القصص

معروف به

شبستان عشرت

از آتش زبانی هنگامه گرم ساز انجمن فرهنگ منشی بخت سنگه که از گل افشانی رنگین بیانی فسانه نو
دامان نطق را رشک دامن گلچین ساخته حسب الطلبی جمعی که آرای معنی سخن محقق بمثال منشی مزین دیباچه صاحب میر منشی محمدی

در مطبع نامی منشی نول کشور بطبع مزین مقبول جهان شد

اطلاع

اس مطبع مین ہر علم و فن کی کتب موجود ہین شائقین کو فہرست مطول سے جو علیحدہ موجود ہے اور درخواست کرنے سے مل سکتی ہے معلوم ہو سکتا ہے کہ قیمت اس سامان مین نہایت ارزان مقرر ہوئی ہے ہم صرف کتب قصص نثر فارسی و قصص نظم و مثنویات فارسی و کتب قصہ جات نثر و نظم اردو ذیل مین درج کرتے ہین ناظرین اور شائقین ملاحظہ فرما کر خط کتابی و بہرہ دانی اوٹھاوین —

کتب قصص نثر فارسی

نگارستان دانش عیار دانش کا انتخاب طبع جدید —

انوار سہیلی — مخشی تصنیف ملا حسین واعظ مشہور کتاب ہے

مفرح القلوب عرف گیدڑ نامہ کیتک و منک کا قصہ ہے

بہار دانش کلان و اصغر دو خط تصنیف مولوی عنایت اللہ

عجب القصص معروف بہ شبستان عشرت نہایت عمدہ کتاب ہے عبارت چست محاورات درست لاثانی سیر طبع جدید

سرود مستان نثر رنگین —

نادر افسانہ از سید فرزند علی شاہ —

قصص نظم و مثنویات فارسی

مثنوی مخزن اسرار تصنیف مولانا نظامی —

مثنوی تحفۃ العراقین مخشی تصنیف حکیم افضل الدین خاقانی شروانی طبع جدید —

مثنوی تحفۃ الاحرار از تصنیفات ملا عبد الرحمن جامی

مثنوی یوسف زلیخا جامی مخشی سیر مرتبہ چھاپی گئی

ایضاً مثنوی یوسف زلیخا جامی ۳ سہ مصرعہ کاغذ فاختہ متن و حاشیہ مین مخشی ہے —

ایضاً کاغذ سفید ۳ سہ مصرع مع ٹٹیل

شرح زلیخا فارسی تصنیف مولوی محمد شاہ صاحب

یوسف زلیخا ناظم ہروی بجواب یوسف زلیخا جامی

یوسف زلیخا فردوسی منظوم چو مصرعہ مکرر طبع ہوئی

ظفر نامہ مولانا ہاتفی — تیمور کے فتوحات کا حال بطور سکندر نامہ ہے —

سکندر نامہ بحری تصنیف نظامی گنجوی قدس سرہ

ایضاً — کاغذ سفید گندہ و گلابی —

ایضاً خرد —

سکندر نامہ بحری تصنیف مولانا نظامی گنجوی

شرح سکندر نامہ تصنیف نصیر الدین شاہ

امیر سلطان سفیانی —

شرح سکندر نامہ — معروف بہ شرح محمد گلوی یہ شرح دیار پنجاب وغیرہ مین نہایت مستند ہے حسب فرمائش میان چراغ دین تاجر کتب لاہور مرتبہ اول اس مطبع مین طبع ہوئی —

شرح سکندر نامہ کلان — موسوم بہ منتخب الشروح و مشہور بشرح علماے کلکتہ مؤلفہ جناب مولوی بدر علیصاحب عظیم آبادی و مولوی سید حسین علی صاحب جونپوری جو بحکم صاحبان کونسل کلکتہ مین شروح کثیرہ سے مرتب ہوئی فی الحقیقت یہ شرح جمیل ہے —

مثنوی سنبلستان — تتبع بوستان سعدی تصنیف منشی ہرگوپال تفتہ —

نلدمن فارسی — تصنیف ملا فیضی مثنویات مین ہمپایہ زلیخاے جامی ہے —

لیلی مجنون ملا ہاتفی — مشہور قصہ ہے اور بلاغت مین بے مثل ہے —

لیلے مجنون خسرو — امیر خسرو کے پنج گنج

به عون صناع مکین و ممکن فضل و خلاق من و زمن

بعد ابعبارت رنگین و خوش فسانه ایست که قصه رو کس بآن نمیرسد و هیچ داستانی باین سوز و گداز انشا نشد
در وصف هیچ کتاب نادر هر آنچه گفته شود استغراب را نشاید ناشش زبان زد

عجایب القصص

معروف به

شگفستان عبرت

از آتش زبانی هنگامه گرم ساز انجمن فرهنگ منشی بخت سنگه که از گل افشانی رنگین بیانی فسانه نو
دامان نطق را رشک دامن گلچین ساخته حسب الامر سامی مهر پرتو آرای معنی سخن محقق بی مثال منشی دین دیال صاحب میر منشی محکمه

در مطبع نامی منشی نول کشور به طبع متین مقبول جهان شد

ʿAjīb al-qiṣaṣ.

Bakht Singh, Munshī.

↓
ab.-II 1879

49 c 68

[redacted]

Indian Institute, Oxford.
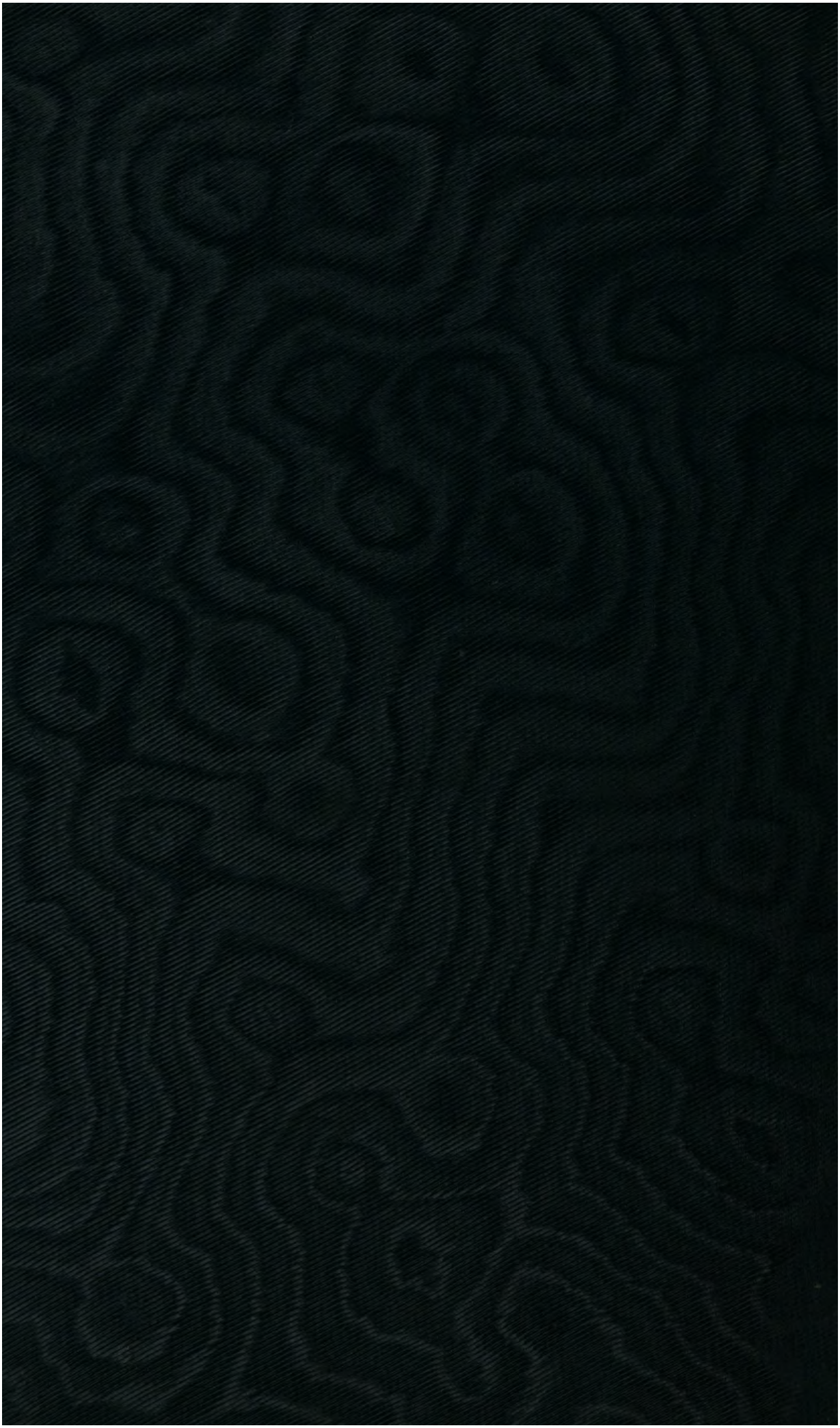
The Lucknow Sparks Library.
Presented
by
Munshi Newul Kishore.